

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

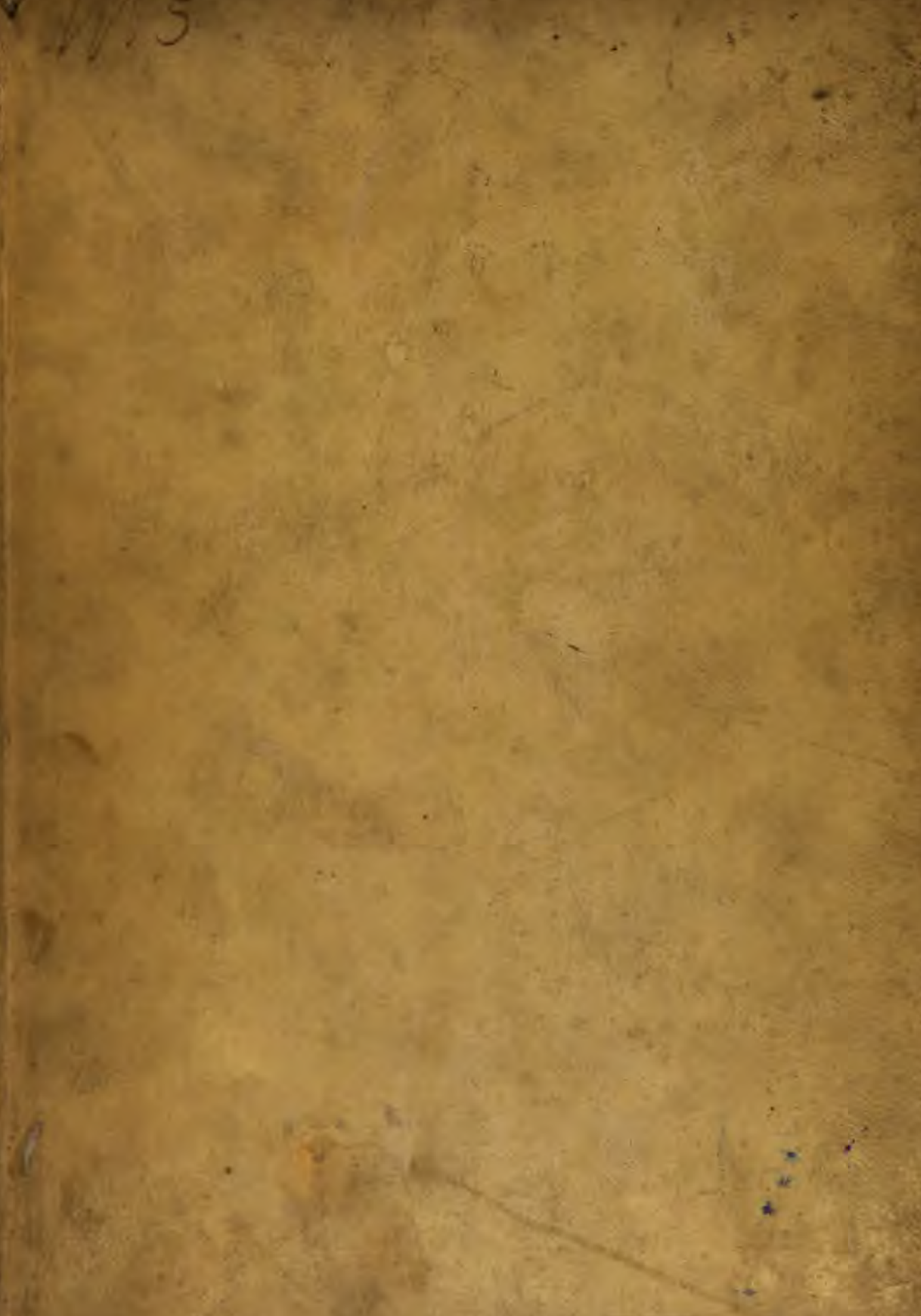
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

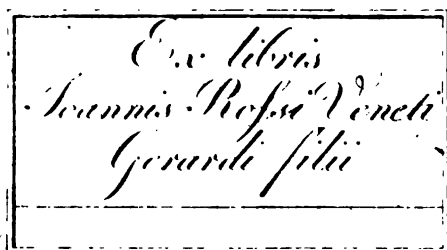
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

0.1

11038 . d . 6 .

+

V I T A
NICOLAI QUINTI
P O N T. M A X.

Ad Fidem Veterum Monumentorum
A DOMINICO GEORGIO
SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
BENEDICTI PAPÆ XIV.
EX INTIMIS SACELLANIS
CONSCRIPTA.

Accedit ejusdem Disquisitio de NICOLAI V. erga litteras,
& Litteratos viros patrocinio.

ROMÆ, M.DCC.XLII.
EX TYPOGRAPHIA PALÆARINORUM.

PRÆSIDUM PERMISSU.

III
BENEDICTO XIV.
PONTIFICI MAXIMO.

DOMINICUS GEORGIUS FELICITATEM.

UOD, *te jubente*, BEATISSIME
PATER, *atque in*
ipsis tui Pontificatus exordiis benigne hortante, litteris consignare
capi, & nunc edidi, id tibi vere-
a 2 *cunde*

cunde quidem, nec sine metu offero. Quid enim non pertimescam, quum probe noscam, nihil me, neque ingenio, neque industria elaboratum præstare posse, quod hominum luce, ne dum Pontificia maiestate dignum esse videatur? Mihi autem mandasti, ut Gesta Romanorum Pontificum, qui post Eugenium IV. Apostolicæ Sedi præfuerunt, a nuperis in Gallia Scriptoribus intermissa, persequerer. A NICOLAO Pontifice huius nominis V. erat inchoandum, quem ob præclaras virtutes admirari, & magni facere soles. Dum vero manus operi admoveo, scriptisque etiam pro modulo res ejus gestas tradere incipio, atque eas cum tuis virtutibus confero, summam inter sese conjunctionem intercedere deprehendo; ac dum intensius mentis oculis eas

V

*eas perlustro, te in multis longe eum
antecellere animadverto. Tanta igitur
morum, atque virtutum similitudo,
pudorem quodammodo meum
vicit, & alacritatem etiam quam-
dam mihi addidit. Ille enim obscu-
ris parentibus procreatus, licet non
natus esset Bononiæ, eam urbem ta-
men, ut patriam coluit, quippe qui
a teneris annis studiorum altricem,
ac fortunarum suarum ducem illam
habuerit; atque unius Nicolai Al-
bergati Cardinalis, & Bononiensis
Antistitis viri sanctissimi domestica
disciplina institutus, eo pervenit, ut
ad Bononiensis Ecclesiæ infulas for-
tunate admoveretur, quam tamen
vix a limine salutavit. Brevi de-
mum, Superis bene faventibus, in
amplissimum Cardinalium ordinem
post nonnullas cursim obitas Lega-
tiones*

tiones est cooptatus, atque mox cunctis Patrum suffragiis insperato Pontifex renunciatus. Tu vero, BEATISSIME PATER, Bononiæ ex clarissima Lambertinorum gente ortus, singulari ac prope divino ingenio præditus, Romæ a teneris unguiculis liberalibus ac sanctioribus disciplinis edoctus, tanta ac eximia ingenii ac sapientiæ tuæ monumenta in magno totius orbis theatro edidisti, ut ex permultis, quæ pro Apostolica Sede muneribus strenue gessisti, maximam sis laudem consecutus. Nul- lum sane erat tam arduum, ac tam difficile negotium, quod a Romanis Pontificibus tibi discutiendum non committeretur. Quamobrem nemo eorum in Urbe fuit, qui quum Cardinalis creatus es, serius quam merebaris, delatum tibi amplissimum
Sena-

*Senatus honorem, & ad eum te cum
 ipsius dignitatis pulcherrimo orna-
 mento, pientissimi Pontificis BENE-
 DICTI XIII. collaudato consilio, per-
 venisse non judicaret. Bononiensem
 deinde Ecclesiam post Anconitanam,
 decennio ferme ita sapienter, ita
 sancte rexisti, ita, saluberrimis edi-
 tis Sanctionibus, moderatus es, mo-
 res ac disciplinam ita restituisti, ut
 aliarum nunc exemplo esse possit :
 tanta vero caritate Bononiensem
 Sedem complexus es, ut ab ea non-
 dum divelli patiaris, quo novis eam
 ac splendidissimis honorum, benefi-
 ciorumque generibus cumulare per-
 gas. Tu etiam repente, & mira
 suffragiorum consensione, quando
 minus Pontificem expectabamus, cœ-
 litus nobis es datus, tanta ac tam
 effusa totius Urbis lætitia, ac plau-
 su,*

su, ut majorem antea homines non meminissent. Ille diuturnum schisma delere & exscindere, hæreses evellere, mores & Ecclesiasticam disciplinam restituere, fidem catholicam amplificare, æs alienum dissolvere, pacem inter dissidentes componere, barbaras immanesque gentes pessumdare, ac beatum pacatumque terrarum orbem efficere studuit. In tantas tu calamitates divini Numinis providentia, ubi in B. Petri cathedra es collocatus, non incidisti, omne tamen studium ponis in catholicæ fidei, morum, & orbis christiani incolumitate tuenda. Nam, quod ad sartam rectam Ecclesiasticam disciplinam servandam, moresque restituendos attinet, Apostolicis identidem & encyclicis litteris, decretisque in eam curam quam maxime

xime incumbis ; pacem flagrantissi-
me cupis , precesque pro christiano
populo quotidie fundis , ac effundi
publice , statuisti ; fidei catholicæ
propagandæ pro rei dignitate ad-
vigilas . Ærarii vero Apostolici
rationibus quàm sollicite consulis !
Quot impensas & sumptus minui-
sti ! A te primum inchoasti ; vi-
ctum cibumque parcissimum tibi
præscripsisti ; obventiones omnes in
arcam Pontificalem inferri man-
dasti . Ille sacrorum rituum , divi-
nique cultus studiosissimus , templa
instauravit , & sacra gaza dita-
vit , Urbem ipsam ædificiis & mu-
nimentis , Vaticanam Bibliothecam
codicibus instruxit , litteras & lit-
teratos viros mirifice dilexit , &
coluit . Tu divini humanique juris ,
sacrorumque rituum scientia clarif-
b
simus ,

x

simus, ut plura eaque eximia a te edita volumina testantur, in divinis officiis rite ac decore peragendis animur attendis, & ornatui templorum largissime prospicis. Etenim Liberianæ Basilicæ labentem porticum a fundamentis restituis, ac magnificenter extruis, alia ejusdem Basilicæ intus, ac foris injuria temporum corrupta ædificia instauras. Lateranense triclinium, venerandum sacrae vetustatis monumentum, LEONIS III. Pont. Max. jussu musivo opere elaboratum, a solo in pristinum locum splendoremque restituis. Basilicam Sessorianam, seu S. Crucis in Hierusalem, quam ante Pontificatum in titulum obtinebas, vetustate dilabentem, parietibus interius, tectis, porticu, & laquearibus renovatis, via prius ad
La-

Lateranum, clivis complanatis, directâ, in venustam speciem redigis. Alias item Urbis Ecclesias reficiendas, muniendas, & donariis decorandas curas: Xenodochium Sancti Spiritus in Saxia novarum ædium molitione amplificas. Ad hæc, Antonini Pii columnam a CLEMENTE XI. Pont. Max. erutam, at adhuc jacentem, in conspectu Innocentianæ Curie ponere meditaris, jactis jam tua impensa fundamentis, & basi, ad ejusdem columnæ stylobatam affabre insculptum, ingentisque molis ibidem collocandum. Capitolas ædes decessoris tui CLEMENTIS XII. Pont. Max. exemplo, signis, anaglyphis, aliisque antiquitatis monumentis pulcherrimis auges. Bibliothecam Vaticanam, Museo Carpineo pridem, & in dies codicibus ditare non

b 2

cessas.

*cessas. Quod si hæc ac tanta, tuis sumptibus, te aggredi ac facere, secundo nunc expleto tui Pontificatus anno cernimus, quid in posterum, te diu sospite, visuri sumus? Quis vero litteras, & doctrina præstantes viros te impensius, aut amavit, aut coluit unquam? Ubi primum enim ad summi Apostolatus apicem es evectus, Academias in Urbe, quarum aliquæ dudum conticuerant, veluti dormientes excitasti, alias instituisti, in quibus eruditæ atque selectæ disceptationes, ac frequenter te coram, mensibus singulis haberentur: viros doctos quotquot in Urbe sunt, & præmiis, & honoribus, ad scribendum edendumque aliquid impellis. Nihil hoc loco de me dicam, quem in eum censum non venire, satis intelligo, facere tamen
non*

*non possum , quin summam illam
 tuam clementiam celebrem , qua me
 prorsus immeritum inter familiares
 tuos adsciscere , beneficiis sponte or-
 nare voluisti , atque ad scribendum
 suavissimis verbis hortari . Ingratus
 essem , si hæc de me reticerem . Fuit
 denique NICOLAUS Pontifex consi-
 lio præstans , clemens , mitis , beni-
 gnus , pius , humanus , in omnes mi-
 sericors , liberalis , & munificus . Ec-
 quis , amabo , erit , si mores tuos , ac
 virtutum tuarum præclaram indo-
 lem introspeciat , si ad te accedat
 unquam , aut alloquatur , qui hæc
 tibi excellenter inesse non fateatur ?
 Liceat igitur mihi usurpare de te ,
 quod de illo alii memoriæ prodide-
 runt , nihil esse nimirum tam ar-
 duum , tam difficile , tam profun-
 dum , quod consilio non expedias ,
 confi-*

Valla in Præ-
 fat. ad Lib. I.
 Elegant.

conficias, & transigas, ac divinam propemodum tibi esse ingenii vim, & celeritatem. Quam porro præclare de litteris cum interlocutoribus familiari sermone post occupationum fluctus loqueris! Qua pronunciandi majestate & gratia, quanta memoria, quanta rerum copia, quanta doctrinarum omnium peritia, vel humanarum, vel divinarum, ut nihil ita salebrosum, & abditum sit, quod te fallat, nihil ita tenue in litteris exiguumque, quod te fugiat! Si hæc de te jure prædicantur, & olim de NICOLAO dicta sunt, quis non videat, arctissimam inter utrumque morum, ac virtutum conformationem fuisse divini Numinis consilio constitutam? Hæc certe me, dum NICOLAI Gesta conscriberem, meditantem, a metu illo quodammodo libe-

*liberarunt, quo suspensus, ea in tui
conspicuum afferre non audebam.
Quod si ob ingenii mediocritatem ef-
ficere non potui, ut perspicue, ac diser-
te tanti Pontificis immortalia meri-
ta posterorum memoriae mandarem,
conatus equidem sum ea adumbrare,
ac tui ipsius imaginem quandam ef-
fingere; ut qui res tuas, & illius le-
gent, unius virtutes ac ornamenta
legisse videantur. Utinam vero, ut
ex animo adprecor, longiora tibi &
auspiciatiora Pontificatus tempora
Deus optimus maximus largiatur.
Diu vivas Christianæ Reipublicæ
præsidio & incremento, ac populo-
rum felicitati. Te incolumi, res hu-
manas felices futuras esse speramus.
Quid autem optatius, BEATISSIME
PATER, ad fausta bene precandum,
mibi obtingere potuisset, quam ut
hanc*

XVI

hanc epistolam ea die ederem, qua initia tertii anni tui Apostolatus, ex quo Pontificia tiara fuisti redimitus, more majorum recolimus, atque inter Urbis totius, omniumque ordinum festivam lætitiā, summasque gratulationes vota pro SANCTITATIS TUE incolumitate pro diuturnis, secundis, ac pacatissimis Pontificatus temporibus, pro Ecclesiæ Christi, atque christiani orbis felicitate nuncuparem? Ea auspiciis pro fausto rerum eventu suscipi non poterant. lis igitur rite conceptis, in genua provolutus, beatissimos pedes humillime deosculor, atque ut Apostolicam benedictionem mihi rependas, enixe obsecro.

Romæ die XXI. Augusti A.D. MDCCXLII.

PRÆ-

P R Æ F A T I O .

UA de caussa NICOLAI V. PONT. MAX. Vitam scripserim, paucis es, Lector, monendus. Licet enim ex his, quæ in Nuncupatoria epistola indicavi, facile conjicere potueris, me iussu

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI BENEDICTI XIV. PONT. MAX. hanc molam versasse, apertius tamen res est tibi declaranda. Simul ac ad Apostolicæ Sedis fastigium fuit ille elatus, cupere se significavit, ut Gesta Romanorum Pontificum, quæ a *Francisco*, & *Antonio* Pagiis Minoritis a *B. Petro* ad *Eugenium* IV. typis mandata fuerant, sed jampridem intermissa, quod fama vulgo tulerat, *Antonium Pagium* juniorem, qui *Francisco* patruo in labore successerat, obiisse, ad umbilicum perducerentur, hanc spartam mihi mandavit. Parui tantis jussibus, atque NICOLAI V. qui *Eugenio* IV. suffectus est, Vitam pro ingenii mei tenuitate jam exaraveram, cum auditum est, *Antonium Pagium* adhuc vivere,

c

eandem

eandem incudem tundere , atque prælo jam volumen aliud parasse . Quanquam hæc rumore potius , quam certa fama vulgata fuere , ab incoeptis tamen ejusdem Sanctissimi Pontificis monitu destiti . Malui vero hanc unam NICOLAI V. Vitam in vulgus hominum prodire , quo tanti Pontificis imperio me obtemperasse omnes intelligerent , utque in legentium animis NICOLAI V. celeberrimi Pontificis memoriam excitarem . Scimus , a plerisque hujus Pontificis Gesta litteris fuisse tradita , nimirum a *Jannotto Manetto* , *Bartholomæo Platina* , *Papirio Massono* , *Johanne Stella* , *Alphonso Giacconio* , *Abramo Bzovio* , *Odorico Raynaldo* , *Henrico Spondano* , *Daniele Papebrochio* , ac novissime a *Bonarventura de Rubeis* , ut de aliis Epitomatographis taceamus . Manetti opus in pluteis Vaticanis delitescit , ex quo multa Raynaldus decerpfit , & in magnos Ecclesiasticos Annales retulit ; at nuper ex alio apographo inter Scriptores rerum Italicarum lucem vidit . Jampridem illud edere cogitabat Leo Alatius , ut ex ejus Indiculo de nova Symmictorum , seu Opusculorum Græcorum & Latinorum vetustiorum ac recentiorum editione constet . Præter hos , quos memoravimus NICOLAI V. Vitam *Franciscus Philelphus* , & *Vespasianus Florentinus* scripserunt , quorum labor adhuc in

Cod. Vat. 2046.

Tom. III. P. II.
pag. 906.

Lib. VI. n. 114.

in tenebris jacet . Philelphi opus se editurum idem *Allatius* promiserat . Ipsemet vero Philelphus non uno in loco fatetur , se NICOLAI V. Vitam scripsisse . Etenim in epistola ad Blasium Ghilinum Abbatem Divi Ambrosii, x. Kal. Februarii an. 1462. data , hæc habet : *Nihil est apud me antiquius animi gratitudine . Quare quum felicitis memoria Summus Pontifex NICOLAUS V. cum me , tum reliquos doctos omnes , atque graves viros immortalibus beneficiis affecisset semper dum vixit , dignissimus videri debet , cujus nomen immortalibus litterarum monumentis prosequamur omnes , donec in vivis sumus . Quam mei animi sententiam quum sperem ab omnibus gratis , præstantibusque viris probatum iri , reddor etiam ipsa ad rem alacrior . Nosti scriptum etiam a me librum de Vita & moribus illius Sanctissimi Patris (NICOLAI V.) quum adhuc viveret . Institui huic addere item unum , quo nihil , quod scitu , vel laude dignum sit , ad ejusdem usque obitum , possit a quoquam desiderari . Alia epistola eidem an. 1464. scripta : Quid autem aliud , inquit , tibi scripturus sim , quam vehementer me desiderare particulam illam , quam vidisti deesse mihi in primo libro , quem olim scripseram de vita & moribus illius sanctissimi divinique Pontificis NICOLAI V. ? Primum autem dixi , quia institui secundum scribere , quo nihil de immortalibus ejus laudibus ad*

Ibid. n. 115.

Epist. Lib. xviii.
pag. 122. epistola postrema .Ibid. Lib. xxiv.
pag. 165.

obitum usque prætermissum videatur . Nam librum illum , ut scis , & scripsi , & edidi biennio priusquam nobis , & sapientibus eruditisque viris omnibus , ex hac luce sublatus esset in cœlestem gloriam .

Ibid. Lib. XXVI.
pag. 181.

Alia denique epistola Leodrisio Cribello anno 1465. missa : Satis tibi , inquit , homini circumforaneo de NICOLAO V. responsum est , cujus nomen sanctissimum , venerabilemque memoriam quanti faciam , universa nostra opera declarant , quæ vel versu , vel oratione soluta post ejus obitum , & Latine scripsimus , & Græce , non pauca . Hucusque Philelphus . Vespasianus vero natu Florentinus , patria lingua scripsit Vitas illustrium Virorum , qui suis temporibus floruerunt , inter quas est NICOLAI V. Vita , quocum aliquando ante Pontificatum familiarissime vixerat . De Vespasiano , ejusque MS. opere non semel meminit Ughellus in Italia sacra . Nos illud aspeximus , in Vaticana Bibliotheca . Eadem ferme de NICOLAO V. habet , quæ Manettus , ac initio nonnulla præfatur de hujus Pontificis , ac Federici Urbinatis reguli erga litteras patrocínio , quibus e medio sublatis , litteras intercidiſſe narrat . Vivebat itaque Vespasianus etiam post Federici Urbinatum Ducis obitum . Julius Niger de Historicis Florentinis , hunc Vespasianum e gente Strozia facit ; quod quidem ex memorato Códice crue-

Cod. Vat. 3224.
pag. 22. & seq.

re nobis non licuit, sed purum putum Vespasiani nomen.

At, inquiet aliquis, cur crambem cotam recoquere non vereris, si tot egregii viri hucusque de NICOLAO V. scripserint? Quid præ cæteris præstare putas? Nihil prorsus, si ii fidi interpretes & enarratores fuerunt, si nihil prætermiserunt, si quandoque dormire, visi non sunt. Eos sequor cum tute incedunt, ab his deflecto, cum aberrant, atque in semitam eos redire cogo. Non sum tam impudens, ut me tantis viris, aut æquiparare, aut præferre audeam; quin multa me ab iis didicisse fateor. Ex Apostolicis tabulariis multa deprompsi; cuncta, doctrinâ temporum servata, annis singulis accommodavi, ratus rerum ordinem immaniter perturbari, si temporum ratio perturbaretur. De his te præmonitum, Lector, cupio antequam ad lucubrationem hanc legendam accedas, teque oro, ut erratis meis, ac rudi scribendi generi humaniter ignoscas.

INDEX

CAPITULUM.

A. D. 1447.

- I. *Eugenii iv. obitus, & funebria. Oratio de novo eligendo Pontifice, a quo habita.* pag. 1.
- II. *Locus comitiorum. Cur cœnobium Miservitanum deletum.* 3.
- III. *Prima suffragiorum latio.* 4.
- IV. *Nicolai v. in Romanum Pontificem electio post secundum comitiorum diem.* ibid.
- V. *Ejus electio divinitus.* 5.
- VI. *Fausta præsagia de Pontificatu, dum in minoribus esset.* 6.
- VII. *Cur Nicolai nomen assumpserit. Quo anno atatis Pontifex factus. Ejus corporis habitus.* ibid.
- VIII. *De die electionis, librarii mendam a Papebrochio notatam.* 7.
- IX. *Bononiensi Capitulo electionem suam significat.* 8.
- X. *Coronationis dies.* 9.
- XI. *Insignibus S. R. E. tantum utitur. Signum diplomaticum, quibus verbis inscriptum.* ibid.
- XII. *Ejus patria, ortus, genus, primordia, ac institutio puerilis.* 10.
- XIII. *Ingenii vis ac memoria a puero.* 13.
- XIV. *Clericali militia adscribitur. Bononiam petit studiorum causa.* ibid.
- XV. *Inter familiares a Nicolao Albergato Episc. Bonon. adscribitur. Ad presbyteratum promovetur.* ibid.
- XVI. *Num medicus fuerit.* 14.
- XVII. *Nicolaus Albergatus, Cardinalis creatus. Exinde Thomas ejus individuus vitæ comes.* ibid.
- XVIII. *Va-*

INDEX CAPITUM.

XXIII

- XVIII. *Varia Card. Albergati Legationis, Thoma semper comite.* 15.
- XIX. *Qua partes Thoma fuerint in Legationibus Card. Albergati.* 16.
- XX. *Thoma cum viris doctis familiaritas, & consuetudo. Ejus Epistola ad Nicolaum Nicolium de quibusdam vetustis codicibus.* ibid.
- XXI. *Obitus Card. Albergati.* 17.
- XXII. *Munia ab Eugenio IV. Thoma data. Canonicus Bonon. Creatus Subdiaconus Apostolicus.* ibid.
- XXIII. *Vicecamerarius Papae. Orator ad Florentinos, ac ad Alphonsum regem Aragonum.* 18.
- XXIV. *Quando Episcopus Bononiensis factus. Sigonius notatus. Visitatio & reformatio Basilicae Lateranen. ei commissa.* 19.
- XXV. *Quando missus in Germaniam Nuncius & Legatus. Illius gesta in Legatione Germanica.* 20.
- XXVI. *Romam pergit. Ad Burgundiae Ducem ab Eugenio mittitur. Ad Francofurtensia comitia divertit.* 21.
- XXVII. *Apostolica Sedis in Germania Nuncii novis facultatibus, ac Legatorum de latere potestate ab Eugenio donantur.* ibid.
- XXVIII. *Quando Thomas sit Cardinalis creatus. Sigonius iterum notatus.* 22.
- XXIX. *Bononiensi Capitulo, se Cardinalem creatum, significat.* 24.
- XXX. *Num uno eodemque anno Episcopus, Cardinalis, & Pontifex factus sit. Platina, & aliorum hac in re lapsus.* ibid.
- XXXI. *Principum & civitatum Legati ad Pontificem gratulandi causa. Pontificis ad Alphonsum regem ablegati, & Alphonsi ad Pontificem Oratores.* 25.
- XXXII. *Bononiensium splendida Pontifici Legatio. Bononiensis Episcopi creatio.* 26.
- XXXIII. *Gratulatoria ad Pontificem littera, inter quas elegans Francisci Barbari epistola.* ibid.
- XXXIV. *Qui rerum status, dum Pontificatum Nicolaus suscepit.* 27.
- XXXV. *Ni-*

- XXXV. *Nicolai studia pro schismate tollendo .* 27.
 XXXVI. *Gallorum regis studia pro schismate tollendo .* 29.
 XXXVII. *Lugdunensis conventus . Quid in eo actum sit .* 30.
 XXXVIII. *Amedeus , qui Felix v. Antipapa , haereticus denunciatus . Alia in eum decreta . Quae promissa , si respiceret .* ibid.
 XXXIX. *Conatus Amedei , ut Regem Gallorum sibi conciliaret .* 31.
 XL. *Formula pacis in Gebennensi conventu proposita .* ibid.
 XLI. *Poloni , schismate egerato , ad catholicam fidem redeunt , prater Academiam Cracoviensem , & nonnullos alios .* ibid.
 XLII. *Italicos Principes ad pacem Nicolaus hortatur . Ferrariensis conventus pacis ineunda causa . Pax infecta ex obitu Ducis Mediolani . Dominicus Card. Capranica in Picenum Legatus mittitur .* 32.
 XLIII. *Pacem inter Hungaros , & Fridericum Casarem curat .* 33.
 XLIV. *Salisburgensi Ecclesia , Eugenii , & aliorum Pontificum diplomata de jure eligendi Gurcensem , Chiensem , Seccoviensem , & Laventinum Episcopos , confirmat .* 34.
 XLV. *Nonnullos articulos Ducis Burgundiae super concordia cum S.R.E. , & ejusdem Ducis cum Gallorum rege foedus confirmat .* 35.
 XLVI. *Legationes in varias Provincias Reip. christianae causa hoc anno a Nicolao missa .* ibid.
 XLVII. *Cleri Transylvania , & Albania reformatio Archiepiscopo Strigonia , & Albania Episc. commissa .* 37.
 XLVIII. *Jo: de Capistrano adversus Fraticellorum sectam Inquisitor .* ibid.
 XLIX. *Decreta adversus feneratoros in Aragonia , & Sardinia regnis .* 38.
 L. *Populis , & toparchis ditionis Ecclesiasticae venia data . Idem honoribus restituti .* ibid.
 LI. *Apo-*

INDEX CAPITUM.

XXV

- LI. *Apostolica Sedis in Corsica Praeses, & moderator a Nicolao v. confirmatus.* 40.
- LII. *Privilegium Episcopo Bononiensi de quibuscunque causis cognoscendis concessum.* ibid.
- LIII. *Obitus Cardinalis Portugallensis.* 41.

A. D. 1448.

- I. *Episcopus Camerinus in Poloniam ad sedandum schisma ablegatur. Quid in Regem, & alios praestiterit.* 42.
- II. *Antonius Cerdanus, Archiepiscopus Messanensis, Cardinalis creatus.* ibid.
- III. *Paci imploranda, ad opem divinam Pontifex confugit. Processionem solemnem ad S. Marci diem indicit, in qua pedester incedit.* 43.
- IV. *Hujusmodi processio a BENEDICTO XIV. celebrata.* 45.
- V. *Pacta conventa inter Jo: S. Angeli Card. Legatum, & nationem Germanicam.* ibid.
- VI. *Concordata nationis Germanicae Apostolica auctoritate confirmantur.* 46.
- VII. *Fridericus Episcopus Basileensis cum clero & populo schismatis veniam petit, ac a perpetratis absoluitur.* 47.
- VIII. *Schismaticorum Decretum apud Lausanam.* ibid.
- IX. *Constitutio pro Salisburgensi Ecclesia, ne quid juris detractum sit, in electione Chimiensis, Secco-viensis, & Laventini Episcoporum, ob Germanica Concordata.* 48.
- X. *Cracoviensis Academia pervicax in agnoscendo Pontifice. Academia Parisiensis per Legatos obedientiam praestat.* 49.
- XI. *Splendida Gallorum regis ad Nicolaum Pontificem legatio.* 50.
- XII. *Gallorum regi gratias agit ob legationem missam.* 51.

d

XIII. Acta

- XIII. *Acta apud Pragenses a Jo: Card. S. Angeli Legato.* ibid.
- XIV. *Praga proditione Hussitarum capitur. Rockyzana jus Archiepiscopi Pragensis sibi arrogat.* 52.
- XV. *Bellum sacrum adversus Turcas a Jo: Huniade susceptum. Noxarum veniam plenissimam ad bellum euntibus Pontifex concedit.* 53.
- XVI. *Delictorum venia data militantibus adversus Gracatenses Mahometanos. Anathema inflictum auxilia iisdem Mahometanis ferentibus.* ibid.
- XVII. *Legati Apostolica Sedis in Cisalpina Gallia, & ad Alphonsum regem creati.* 54.
- XVIII. *Jo: Card. Morinensis Legatus ad pacandum Alphonsum regem cum Florentinis. Fœdus inter Pontificem & Senenses renovatum.* ibid.
- XIX. *Ne Latini in regionibus Gracorum degentes, Gracorum ritus usurpent.* 55.
- XX. *Errores in Burgundia exorti. Iis tollendis quid actum a Pontifice sit.* ibid.
- XXI. *Bononiensis gymnasii Magistris jura, & præmia confirmantur.* ibid.
- XXII. *Cardinalium creatio.* 56.

A. D. 1449.

- I. *Assignatio titularum novis Cardinalibus facta.* 57.
- II. *Aperitio oris novis Cardinalibus non uno eodemque tempore facta. Nonnulla de hujusmodi ritu explicantur.* ibid.
- III. *Obitus Cardinalis Tarentini, & Card. S. Pauli.* 60.
- IV. *Indictio Jubilei pro anno Sanctiori.* ibid.
- V. *Inquisitio de vita & miraculis Bernardini Senensis nonnullis Cardinalibus delegata.* 61.
- VI. *Manichæorum hæresis in Bosnia renata.* ibid.
- VII. *Camerinenses a perduellionis crimine absoluti.* 62.
- VIII. *Lambertina familiæ hospitia Podii Rognatici, & Capraria confirmat.* ibid.
- IX. *Schisma*

INDEX CAPITUM.

XXVII

- IX. *Schisma penitus sublatum. Qua ratione finis ejus a quibusdam narretur.* 63.
- X. *Vera de abolitione schismatis ex Nicolai v. Regestis narratio.* 65.
- XI. *Ingens Romæ letitia de schismate sublato.* 66.
- XII. *Diplomata a Nicolao, schismate sublato, edita.* 68.
- XIII. *De Amedei dignitatibus, atque Legatione.* 69.
- XIV. *Pestis causa Pontifex in Umbriam, & Picenum divertit.* 70.
- XV. *Rubeum galerum Sbigueo Cardinali in Poloniam mittit.* 71.
- XVI. *Ratio eroganda pecuniæ pro bello adversus Saracenos in Hispania gerendo, Oxomensis & Legionensis Episcopis commissa.* 73.
- XVII. *Morbi genus, quo consiliarii Pontifex caput. Ejus in Urbem reditus.* 74.
- XVIII. *Pseudocardinales dignitati & honoribus restituntur.* ibid.

A. D. 1450.

- I. *Anni Sanctioris celebratio.* 75.
- II. *Pestis in Urbe, ac in Italia grassatur. Nonnullæ Pontificis Sanctiones.* 77.
- III. *Ingressus in Urbem Nicolai de Cusa, & Episcopi Augustani Cardinalium, qui rubeo galero a Pontifice donantur.* 78.
- IV. *Collatoribus beneficiorum in ditione Ducis Sabaudia, ne infra biennium expectativas admittere teneantur, concedit.* 79.
- V. *Bisuntinam Academiam instituit. Pro gymnasio Urbis Bonif. VIII. Sanctionem innovat.* ibid.
- VI. *Sbigueo Cardinali gratias agit; quod ejus opera bellum civile in Rannonia sopitum fuerit, & opportunis facultatibus eundem Sbigueum ad id munus Haniadis pacationes cum Raseia Despota rescindit.* 80.
- VII. *Ber-*

- VII. *Bernardinum Senensem Sanctorum numero adscribit.* ibid.
- VIII. *In Picenum Pontifex secedit. In Umbriam redit. Varias Sanctiones promulgat.* 81.
- IX. *Rogatu Alphonsi regis Academiam Barcinonensem instituit. Insulam castri rubei eidem regi concedit.* 82.
- X. *Borsius Atestinus Marchio, civitatis Ferrariæ & ejus comitatus Vicarius pro S. R. E. dicitur. Alia castra ei conceduntur.* 84.
- XI. *De Chaldaïs in Cypro commorantibus quid statuerit. Contra Manichæos in Bosnia, & Turcas pugnantibus veniam delictorum largitur.* ibid.
- XII. *Constantinopolitana Pseudosynodus a nebulone quodam confecta.* 85.
- XIII. *Æneas Sylvius Neapoli sponsalia inter Leonoram Lusitanam, ac Fridericum Casarem stipulatur. De his certiore Pontificem reddit, ac de voto Caesaris Imperatoriæ corona suscipienda. Pontificis responsum.* 86.
- XIV. *Obitus Henrici Cardinalis, Mediolanensis Antistitis. Adventus in Urbem Cardinalium tit. S. Sabina, & tit. S. Anastasia.* ibid.
- XV. *Rosa aurea, & gladius nonnullis Principibus donomissa.* 88.
- XVI. *Jubilei plenissimam Indulgentiam nonnullis Regnis ac Provinciis concedit.* ibid.
- XVII. *Nicolaus de Cusa, Curia in Germaniam Legatus mittitur,* 89.

A. D. 1451.

- I. *Approbatio concordia inter Alphonsum regem, & ditionum illius clerum de solutione decumarum belli sacri causa.* 90.
- II. *Sanctiones varia de rebus fidei, & morum.* ibid.
- III. *Nicolaus de Cusa Germaniæ Legatus Concilium Mogun-*

INDEX CAPITUM.

XXIX

- Moguntinum celebrat . Anglica , & Burgundica Legatio ei decernitur . Alia hujus anni Apostolica Legationes .* 92.
- IV. *Æneas Sylvii gesta apud Bobemos . Ejusdem cum Taboritis , Podiebrachio , & Rockyzana colloquium .* 94.
- V. *Errata auperi Scriptoris Historia Basileensis concilii de Rockyzana .* 96.
- VI. *Numerus Clericorum Camera Apostolica ad septem a Pontifice redactus . Aerarii Apostolici juribus providet .* ibid.
- VII. *Gallicani castrum Pontificis decreto Lucensibus restituitur . Glascoviense gymnasium instituit , Cadomense confirmat .* 97.
- VIII. *Privilegia Fratrum Ord. Prædicatorum confirmat . Disquisitiones de Vincentii Ferrerii virtutibus haberi mandat . Templum in honorem S. Bernardini in urbe Aquila excitari indulget .* ibid.
- IX. *Patriarchatus Gradensis Venetias transfertur .* 98.
- X. *Interitus Amuratis , Mahometes succedit , qui Cypri regnum vexat . Quid actum a Pontifice pro suppetiis regi Cyprio ferendis .* 99.
- XI. *Pontificis Epistola ad Imperatorem Græcorum de eorundem schismate , & erroribus .* ibid.
- XII. *Obitus nonnullorum S. R. E. Cardinalium .* 100.
- XIII. *Æneas Sylvius in Italiam a Cesare missus ad excipiendam Leonoram ejus sponsam . Metus Pontifici incussus de Caesaris in Italiam adventu , dissolvitur .* 101.

A. D. 1452.

- I. *Friderici Caesaris in Italiam adventus ad suscipiendam Imperii coronam . Ab Italis Principibus munifice excipitur .* 102.
- II. *Leonora ad Liburni portum . A Cesare ad portas urbis Senensis excipitur . Caesaris iter Romam*

- versus . Quo ritu extra Urbem ei obviam itum
fit . 103.
- III. Quo ritu in Urbem ingressus sit Casar , & quo a
Pontifice exceptus . 105.
- IV. Orationes a Friderico Casare , & ab Hungaria
rege coram Pontifice habita . 106.
- V. Regni Langobardici corona Roma Casar insignitur.
Cur Mediolani eam non suscepit . 107.
- VI. Dies coronationis Friderici Imperatoris , & Leo-
noræ ejus conjugis . 110.
- VII. Eucharistia sub una tantum specie Friderico data,
ob hæresim Hussitarum . 112.
- VIII. Cur Fridericus non ab Ostiensi , sed a Portuensi
Episcopo inunctus sit . ibid.
- IX. Rosa aurea Friderico Imperatori a Pontifice dona-
ta . Milites , seu Equites a Friderico ad Ælium
pontem creati . Ad Lateranum pergit , ac ad Va-
ticanium redit . Platina , & Naucleri de Fride-
rici coronatione narratio expensa . 113.
- X. Apostolicam Pontificis diploma , quo Friderici ele-
ctio confirmatur , & a vitiis sanatur , ejus co-
ronatio comprobatur . 115.
- XI. Apostolica de primariis precibus littera Friderico
concessa . Quid sint primaria preces . 116.
- XII. Fridericus Imperator Neapolim una cum uxore
pergit . Redit ad Urbem . Ladislaus rex fugam
pertentat . Imperator in Germaniam tendit , quo
ritu ex Urbe discesserit . 117.
- XIII. Aeneas Sylvius Nuncius Apostolica Sedis cum po-
testate Legati de latere in aliquos Germaniæ
provinciis creatur . 119.
- XIV. Nicolai de Cusa nonnulla in Legatione Germanica
gesta . Concilium Colonienſe celebrat . Item
Bambergenſe , cujus decretum Nurimbergenſi-
bus moleſtum Pontifex moderatur . ibid.
- XV. Gesta ejusdem Nicolai Legati , & Johannis de Ca-
peſtrano apud Bohemos . Nicolaus Card. iterum
ad Bohemos Legatus . 120.
- XVI. In-

INDEX CAPITULUM.

KKKI

- XVI. *Intestinum in Austria adversus Fridericum bel-
lum. Quomodo ab Apostolica Sedis Legatis sopi-
tam fuerit.* ibid.
- XVII. *Bellorum in Italia motus. Pontificis cura in his
sedandis.* 121.
- XVIII. *Mahometes arma parat ad Imperii Orientalis ex-
cidium. Isidorus Card. Ruthenus Legatus By-
zantium missus. Gregorius Patriarcha Constan-
tinopolitanus Romam se recipit.* 122.
- XIX. *Adventus in Urbem Cardinalis Eduensis, & ejus
recessus.* 124.
- XX. *Varia Pontificis Sanctiones.* ibid.

A. D. 1453.

- I. *Nefanda Stephani Porcarii, & socioz in Pon-
tificem conspiratio. Supplicio conjuratorum pu-
nita.* 128.
- II. *Reditus Card. de Estoutevilla ex Gallica, & Card.
de Cusa ex Germanica Legatione.* 131.
- III. *Pontificis de conjungendis Græcis cum Latinis
studia.* ibid.
- IV. *Pontificia classis in Hellespontum ad opem feren-
dam Græcorum Imperatori missa.* 133.
- V. *Constantinopolis a Turcis capitur. Græcorum Im-
perator obtruncatur.* 135.
- VI. *Littera querimoniarum plena de clade Constanti-
nopolitana ad Pontificem missa.* 136.
- VII. *Bellum sacrum contra Turcas indicitur. Indul-
gentiarum præmia crucem sumentibus proponun-
tur.* 139.
- VIII. *Quæstores sacri ad pecunias pro bello contra Tur-
cas colligendas destinantur.* 141.
- IX. *Dominicus Card. Capranica Apostolica Sedis ad
Genuenses Legatus. Hujus Legationis ge-
sta.* 142.
- X. *Varia de moribus ac disciplina Sanctiones.* 143.
- XI. *Obi-*

A. D. 1454.

- I. *Conventus Ratisponensis de bello sacro adversus Turcas.* 145.
- II. *Alphonsus Lusitania rex classem adversus Turcas parat. Imperium in Africam protendit. Bellum ei Castella rex comminatur.* ibid.
- III. *Philippus Burgundia: Dum bellum sacrum vovet, at ob socordiam torpescit.* ibid.
- IV. *Pax Italica, Pontificis opera confecta. Quibus legibus.* 146.
- V. *Guillelmus Card. Rotbomagensis in Gallias iterum a Pontifice missus.* 148.
- VI. *Conventus Francofurtensis de bello in Turcas gerendo. Item alius ea de re Vienna Austria: habitus.* ibid.
- VII. *Ladislai in Pragensem urbem adventus, ejusque in regem sollemnis inauguratio. Quid cum Rockyzana & Hussitis actum sit.* 149.
- VIII. *Civilia in Dania, Svecia, ac Norvegia bella. In-
testini in Prussia motus, pro quibus sedandis Ni-
colaus Cardinalis de Cusa Legatus mittitur.* 152.
- IX. *Eversi Anguillaria Comitiss in Nursinos vis & bel-
lum. Clam pedem refert. A Pontifice absolvi-
tur. Nonnullorum in Pontificem criminationes
diluuntur. Pacis causa inter Perusinos, & fini-
timas civitates Episcopus Recinetensis ablega-
tur.* 153.
- X. *Aliquot hujus anni Pontificis Sanctiones.* 155.
- XI. *Alphonsus rex paci subscribenda per Oratores Ita-
lia: Principum adduci non potest. Apostolica: Se-
dis Legatus ad eum a Pontifice mittitur.* 157.

A. D. 1455.

- I. *Pax Italica ab Alphonso rege rata habetur.* 158.
- II. *Quæ pro sacro bello Philippus Burgundia Dux paraverit. Decumæ a clero persolvendæ Pontificis jussu. Legati Apostolicæ Sedis ad eundem Ducem destinati.* 159.
- III. *Imperium Lusitano regi in Africa Apostolicis litteris Pontifex confirmat.* 160.
- IV. *Arbena a Mahomete capta. Taurica Chersonesus, & alia ad mare Ponticum a Christianis culta loca, Turcarum feritati objecta. Hortatoriæ Pontificis ad opem ferendam litteræ.* 161.
- V. *Nonnulla hujus anni Apostolica litteræ.* ibid.
- VI. *Extremus Pontificis morbus. Sacramentis munitur. Cardinales alloquitur. Pie obit. Anni Pontificatus.* 162.
- VII. *Ejus parentalia. Orationes de eo funebres, Epitaphium.* 164.
- VIII. *Ejus virtutes, atque religio.* 165.
- IX. *Ædes sacræ, adificia, & opera publica a Nicolao Pontifice inchoata, & perfectæ,* 166.
- X. *Quid in eo notatum sit.* 171.

INDEX CAPITUM DISQUISITIONIS.

- I. *Quandonam barbaries ex Italia depulsa .* 175.
- II. *Quid Poggius Florentinus Nicolai Pontificis hortatu ediderit .* 176.
- III. *Blondi opus de Italia Illustrata Nicolao Pontifici gratum .* 178.
- IV. *Docti viri Apostolicis litteris scribendis a Nicolao Pontifice praepositi .* ibid.
- V. *Quae in Latinum Georgius Trapezuntius Pontificis jussu verterit . De his versionibus varia censura .* ibid.
- VI. *De Johanne Tortellio , ejusque scriptis Nicolao Pontifici nuncupatis . Vaticana Bibliotheca Praefectus dicitur .* 182.
- VII. *De versione Polybii per Nicolaum Perottum Nicolai Pontificis hortatu , a quo laudatur .* 183.
- VIII. *Thucydides, & Herodotus a Laurentio Valla Latine versi . Pontificis in eam munificentia .* 184.
- XIV. *Homeri Ilias , Aesopi fabula , & Hieroclis Commentarium in carmina Pythagorae , Nicolai Pontificis jussu , Latine vertuntur . Iliadis , & Odyssae versio Pontificis obitu intercepta . Quid ob hujusmodi versionem Philelpho promiserit .* 193.
- XV. *Quibus praemiis Jannottus Manettus sit a Pontifice invitatus . Sacrorum Bibliorum recognitio ei demandatur . Praemia promissa autographum Matthaei Evangelium afferentibus .* 196.
- XVI. *Johannis Turrecremata Commentaria in Gratiani Decretum , ejusque editio secundum Decretalium libros , Nicolai v. auspiciis .* 197.
- XVII. *Acta Sanctorum ab Antonio Allio Pontificis hortatu collecta .* 198.
- XVIII. *Roderici Zamorensis , & Petri de Monte Brixien- sis Episcopi Opuscula .* ibid.
- XIX. *Va-*

INDEX CAPITUM.

XXXV

- XIX. *Varia doctorum virorum Nicolao Pontifici inscripta Opuscula.* 199.
- XX. *Varia de Pontificis laudibus Orationes, & Carmina.* ibid.
- XXI. *Qui ob doctrina, & morum praestantiam inter Cardinales a Pontifice adlecti.* 200.
- XXII. *Philelphi, & Platinae testimonia de Nicolai Pontificis in litteras, & litteratos viros munificentia.* ibid.
- XXIII. *Bibliotheca Vaticana conditor, & amplificator Nicolaus v.* 202.
- XXIV. *Litterarum fatum post Nicolai v. obitum. Earum restitutio.* 203.

APPENDIX MONUMENTORUM.

- I. *Tempus canonizationis Beati Bernardini de Senis.* 205.
- II. *Epistola I. Nicolai v. Pont. Max. ad Nicolaum Perottum.* 206.
- III. *Ejusdem epistola II. ad eundem de eodem argumento.* 207.
- IV. *Breve Laurentii Valla Elogium.* ibid.
- V. *Petri Candidi Decembrii in libros Appiani Praefatio.* 208.
- VI. *Anonymi Praefatio metrica in Iliadis versionem.* 210.
- VII. *Jo: Turrecremata S.R.E. Card. Nuncupatoria de Commentario in Gratiani Decretum de Consecratione.* 211.
- VIII. *Ejusdem Nuncupatoria de Commentario in Gratiani Decretum de Pœnitentia.* 212.
- IX. *Lampi Biragi Praefatio.* 214.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

F. M. de Rubels Archiep. Tarfen. Vicegerens.

A P P R O B A T I O.

NICOLAI V. Pontificis Maximi *Vitam*, & eam quæ est de illius in homines litteratos patrocínio Disquisitionem a *Dominico Georgio* perscriptam legi, admiratusque sum clarissimi, aliisque jam lucubrationibus celeberrimi viri acumen, gravitatem, nitoremque orationis, & in illustribus documentis perquirendis, suisque locis opportune inserendis incredibilem diligentiam. Nec enim fieri poterat, ut quidquam in ea deprehenderem, quod a fide catholica, aut a castis integrisque moribus discreparet. Itaque si in lucem edatur, non dubito, quin Historiæ Pontificiæ studiosis maximam afferre possit utilitatem. Ita censeo.

Dabam Romæ in Æd. Minerv. XVI. Kal. Septembris.

F. Thomas Maria Mamachius
Ord. Præd. S. Theol. Professor.

IMPRIMATUR.

F. Aloysius Nicolaus Ridolfi Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

VITA

A.D. 1447.

V I T A NICOLAI QUINTI PONTIFICIS MAXIMI.

NTEQUAM ad Vitam & res gestas NICOLAI V. PONT. MAXIMI in oculis conspectuque omnium exponendas aggredior, operæ pretium me facturum existimavi, si cursim *Eugenii* IV. obitum, funeris, & comitiorum, quæ consecuta sunt ritum commemorarem, ut via quædam sterneretur ad ea, quæ de tanto Pontifice enarranda suscepi. Itaque *Eugenio* IV. natione Veneto, anno Christi 1447. die *Jovis* XXIII. *Februarii*, hora nona, in Vaticanis ædibus (a) e vivis erepto, justisque, more majorum, per Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales novendialium spatio ei rite solutis, supremo eorundem die, ad sacri Senatus Patres, mox comitium ingress-

I.
Eugenii IV. obitus, & funebria. Oratio de novo eligendo Pontifice, a quo habita.

(a) Epistola Modesti cubicularii *Eugenii* IV. de ejusdem morte, inter *Scriptor. rer. Italic.* tom. III. P. II. pag. 904. *Diarium Romanum* Pauli, filii *Laelii Petronii*, ibid. tom. XXIV.

pag. 1129. *Diarium* Consistoriale MS. *Jacobi Radulphi Clerici sacri Collegii*, *Aeneæ Sylvii oratio ad Fredericum Cæsarem*, inter *Miscellan. Baluzii* tom. VII. pag. 548.

A.D. 1447.

2

VITA NICOLAI V.

gressuros, *Thomas tituli S. Susannæ presbyter Cardinalis*, qui deinde *Nicolaus V.* dictus est, gravem elegantemque de futuro Pontifice eligendo orationem habuit. Funebrem laudationem Jannottus Manettus (a) appellat, & ex eo Raynaldus (b), aptius de *Eugenio*, & de eligendo Pontifice dixissent, id nos edocente *Ænea Sylvio* (c), qui tum Romæ versabatur, ac omnia diligenter inspiebat. *Æneæ* verba ad fidem faciendam afferre lubet: *Eugenio*, inquit, *duo sermones facti sunt. Alterum MALATESTA quidam ex genere Auditorum, alterum CARDINALIS BONONIENSIS fecit, prima, & ultima exequiarum die. Ille vitam Eugenii commendavit, hic obitum. Ille qualis fuerit Eugenius enarravit, hic qualis eligi deberet successor edocuit. Comminatus est extremum iudicium Cardinalibus, si amore, & odio, si aliquo affectu indigno in electione uterentur; tantaque vehementia locutus est, ut angelum, non hominem sermocinari putares, pluresque sibi summum Pontificatum augurarentur. Æneæ Sylvio concinit Poggius Florentinus (d), qui extremo exequiarum die ab eodem Thomas Cardinali Bononiensi orationem de Pontifice eligendo habitam testatur. Mirum sane aliquibus videri poterit (si nostri temporis ritum cum iis metiamur) huiusmodi orationem a S. R. E. Cardinale habitam, quod hodie, & jamdiu in usu non est. At moris erat interdum, ut non dux tantum, sed etiam plures, novendialium tempore, conciones de Pontificis laudibus, a Cardinalibus, qui Missas de illius obitu ordinatim celebraturi erant, post Missam recitarentur*

(a) In Vita Nicolai v. inter Scriptor. rer. Italic. tom. 11 L. P. 11. pag. 217.

(b) Adan. 1447. num. 14.

(c) In orat. ad Fridericum 111. ut supra.

(d) In orat. ad Nicolaum v. inter Poggii Opera pag. 290.

tur (a), nisi eas alicui Præfui, seu Theologo demandarent; ac nona die ab eodem Cardinale, qui Missam celebraret, seu cui ille commisisset, de Pontificis laudibus, deque alio eligendo oratio habenda erat.

A. D. 1447.

Decima post Eugenii obitum die, quæ fuit Sabbati (b) quarta Martii, hora vespertina Cardinales duodeviginti a Vaticana Basilica in ædes Fratrum Ordinis Prædicatorum ad S. Mariæ supra Minervam, sacra comitia celebraturi, processerunt. Cur vero Minervitanum coenobium delegerint, si quis forte sciscitetur, quum ex Apostolicis Sanctionibus, ubi Romanus Pontifex moritur, ibi comitia fieri debeant, id ex Ænea Sylvio (c) discimus, quia nimirum tunc Vaticanæ Pontificum ædes minus tutæ ob procerum Romanorum plebisque motus videbantur; itaque ab eorum insidiis Cardinales cavendum rati, ne qua vis fieret, & ne qua ideo suspicio ob schismaticorum proterviam, de legitima electione suboriretur, aliò comitia celebranda, tutioremque locum deligendum curarunt. Comitium ingressi, in illud statim inclusi sunt; ac ostium primum quatuor Antistitibus custodiendum traditum, ostium secundum Oratoribus regum, inter quos erat ipsemet Æneas Sylvius (d) tum Friderici Cæsaris ablegatus, ut ipse tradit. Id autem ne mireris; nam mos erat, quemadmodum ex S. R. E. Cæremoniæ libris (e) monemur, ut ostii secundi custodia Oratoribus Principum demandaretur. Cardinalium cellulæ (ita eorum angusta in comi-

IL
Locus comiti-
orum. Cur cœ-
nobium Minervi-
tanum electum.

A 2

mi-

(a) Ord. Rom. xv. Petri Amelii capite cxi. pagina 530. Sciendum tamen, quod omni die debet esse Missa, qua debet dici per Cardinales juxta ordinem suum, & Sermo per eosdem, nisi committant Prelatis, vel Magistris in Theologia, aliis nom.

(b) Diarium Sacri Consistorii, & Æneæ Sylvii oratio ut supra, Mænetus, & alii apud Raynald. an. 1447. nu. 15.

(c) In orat. ut supra.

(d) In orat. ut supra.

(e) Lib. I. cap. II.

A. D. 1447.

mitio cubicula , lignea materia fabrefacta , laneisque vestibis contexta , vocantur) ab eodem Aenea (*a*) describuntur , nimirum quibus ex circumamictæ vestibus , & quo singulæ colore distinguerentur , illudque notat , Cardinalis Bononiensis cellulam albo colore vestitam fuisse : *Forſitan*, inquit , *nec purior , nec mundior cujuſquam erat mens . Nec enim ante illam diem extorquere quiſquam ex eo potuit votum ejus .*

II.
Prima ſuffragiorum latio.

At ad ſuffragia tranſeamus . Ventum eſt die Dominica , quæ fuit quinta Martii ad primam ſuffragiorum lationem , ſeu ad primum , uti vocant ſcrutinium , ſuffragiisque decem in *Proſperum S. Georgii ad velum aureum* Diaconum Cardinalem *Columnam* itum eſt . Studebant enim *Columnæ* nonnulli Patrum , ac extra comitia quidam Romani proceres ; ipſeque *Alphonſus* Aragonum , & utriuſque Siciliae rex , Tibure tum moras trahens , ac Urbi quodammodo imminens , *Columnæ* favere ferebatur .

IV.
Nicolai v. in Romanum Pontificem electio poſt ſecundam comitiorum diem .

Inſequenti vero die *Lunæ* , ſexta Martii , latis ſuffragiis (*b*) , rurfus ex iis decem *Proſperum Columnam* , Pontificem deſignabant , cui quoque accedere paratus erat *Cardinalis Bononiensis* , ne longior mora Eccleſiæ Dei noceret ; at ſiſtere parumper monitus a *Cardinali Tarentino* , qui extemplo in eum converſus , ait , ſe in Pontificem *Cardinalem Bononiensem* vellet . Cæteri Patrum *Tarentino* tum aſſentiri , omneſque , veluti cæleſti numine aſſati , cunctis pene ſuffragiis in *Cardinalem Bononiensem* diſceſſere , invitum licet , & obluſtantem , diuque honorem omnium maximum recusantem , donec Patrum precibus acquievit , ac novum Pontificem *Proſper Cardinalis Columna* , *Diacono*

no-

(*a*) In orat. ut ſupra . (*b*) Aeneas Sylv. pag. 551. 552.

norum prior circiter nonam diei horam (a) populo nunciavit. In Ephemeridibus Vaticanis per Jacobum Radulphi sacri Consistorii clericum scriptis, hæc de Pontificis Nicolai v. electione adnotata legimus: Anno prædicto MCCCCXLVII. die vero Luna sequentis, sexta mensis Martii prædicti, hora nona vel quasi Reverendissimus in Christo pater & Dominus Dominus BONONIENSIS tituli Sanctæ Susannæ assumptus fuit ad summi apicem Apostolatus, & vocatus NICOLAUS QUINTUS, associatus a supradictis Cardinalibus usque ad Ecclesiam Sancti Petri, deinde ad Palatium Papale. Hæc ibi.

A. D. 1447.

Habita est autem, ut vides, meritorum, ac virtutum tantummodo ratio; non ambitio, non vis, non factio, non potentia, aut gratia dominata est, verum divinitus hæc gesta fuisse & S. Antoninus (b), & cæteri coævi scriptores testantur (c). Hinc illa vox Cardinalis Lusitani, quem *Portugallensem* appellabant, qui, dum e comitio prodiret, percunctantibus Romanis, quis e Cardinalium collegio renunciatus Pontifex esset, respondit (d): *Nos Nicolaum, at Deus Pontificem elegit*. Explodendum est igitur, quod Jo: Baptista Poggius refert (e), & ex eo alii (f), fama scilicet tum vulgatum fuisse, hujusmodi electionem portento similem visam esse, seu malis, vitio factam, *Dominico* Cardinali *Capranica* Episcopo Firmano, qui rei novitate perculsus, inspicere diligentius suffragia voluerit: *Miraculi enim loco*, inquit Poggius, *ducebat,*

V.
Ejus electio divinitus.

(a) Aeneas Sylv. ut supra.

(b) Par. III. tit. xxII. cap. xI.

§. 17.

(c) Aeneas Sylv. Orat. ut supra pag. 556. Manettus in vita pag. 917. & alii,

(d) Apud Aeneas Sylv. ubi supra pag. 551.

(e) In vita Card. Capranicæ, apud Baluz. Miscellan. tom. III. pag. 284.

(f) Apud Raynald. A. D. 1447. num. 156.

A. D. 1447.

*bat, hominem novum, qui anno & semis antea pri-
vatus sacerdos, & egenus fuerat, repente Pontifi-
cem creatum.* At hæc ex vulgi opinione potius, quam
vero aliquo fundamento fulcita, litteris consignavit Pog-
gius, quæ falsa esse ex iis, quæ tradit Æneas Sylvius,
(a) oculatus testis demonstrantur; scribit enim, Pa-
raclytum spiritum Ecclesiæ præfecisse eum, qui humi-
litate summa, qui amore in omnes, qui iustitia, qui
prudencia, qui scientia, qui eloquentia Pontifice di-
gna, qui longo rerum usu præditus erat. Ejus præte-
rea virtutes, ac laudes ante Pontificatum percenset
Poggius Florentinus in Oratione, quam ad ipsum Ni-
colaum (b) jam Pontificem factum scripsit. Hæ ar-
tes igitur, hæ industriæ, hæc ornamenta *Nicolaum* ad
Pontificatum evexere.

VI.

Fausta præfagia
de Pontificatu,
dum in minori-
bus esset.

Missâ quoque facimus, quæ de Pontificatu in som-
nis ei prædicto a B. Nicolao Albergato S. Crucis Car-
dinali tradunt Jacobus Zenus, (c) ac Franciscus Phi-
lelphus, (d) quodque narrat Manettus (e), divinitus
ostensum fuisse matri, Thomam, dum anno ætatis de-
cimo ægrotaret, Pontificem aliquando futurum, item-
que *Eugenium* IV. in ipsis comitiis ei apparuisse, osten-
disseque Pontificalia indumenta, iisque se exuisse, at-
que *Nicolaum* monuisse, ut iis se indueret. Hæc & alia
hujusmodi somniorum interpretibus amplectenda relin-
quimus.

VII.

Cur Nicolai no-
men assumpserit.
Quo anno ætatis
Pontifex factus.
Ejus corporis ha-
bitus.

NICOLAI nomen sibi imposuit, illudque potissi-
mum adamavit, ut omnes ferme tradunt (f) gratia,
hono-

(a) Ubi supra pag. 556.

(b) Inter Poggii Opera pag. 290.

(c) In Vita B. Nicolai Albergati.

(d) In Orat. ad Antonium Mar-
cellum Patriarcham Venet.

(e) In vita pag. 910. 917.

(f) Jacobus Zenus, & Sigonius
in Vita Nicolai Card. Albergati,
Manettus in vita lib. II. pag. 921,
Platina, & alii.

honorisque causa erga *Nicolaum*, olim tituli S. Crucis Cardinalem Albergatum, virum doctrina ac morum sanctimonia illustrem, & de Thoma Sarzanensi, quem nunc Pontificem *Nicolaum* v. appellatum audimus, optime meritum. Annum agebat, cum Pontifex est factus, quadagesimum octavum (a). Modica, seu pusilla statura erat, colore subcandido; (b) sed in Pontificatu in croceum, & subfuscum conversus est; ore paullo pleniore, voce gravi ac sonora, nigris vegetisque oculis, habitu & forma gravis, prospera valetudine, quam tamen ob nimias Pontificatus curas sensim amisit.

A. D. 1447.

VIII.

De die electionis,
librarii mendum
a Papebrochio no-
tatum.

Electum fuisse *NICOLAUM die Lunæ, sexta mensis Martii*, paullo ante (c) vidimus, de qua sane nulla prorsus dubitatio inter chronographos suboriri debuisset, nisi Raynaldus (d) epigraphen *Nicolai* v. diplomatibus, quæ de Curia appellantur, præfixam, mendose a librario quodam exscriptam, mendose & ipse in Annales retulisset. Epigraphæ vero ita a Raynaldo est edita: *Liber primus Bullarum de Curia incæptus in primordiis assumptionis Sanctissimi in Christo Patris & DD. NICOLAI divina providentia Papæ v. Romæ, ubi idem Dominus noster antea dictus THOMAS tit. S. Susannæ presbyter Cardinalis Bononiensis nuncupatus, die Lunæ, quinta mensis Martii, anno a Nativitate Domini MCCCCXLVII. Indictione x. per Reverendissimos S. R. E. Cardinales in Monasterio B. Mariæ de Minerva ad Summi Apolatus apicem concorditer assumptus est, & die Dominica XIX. diei mensis Martii in Basilica Lateranensi coronatus.* Raynaldus paullo ante recte scripserat, Nicolaum in Pontificem electum *Pridie Nonas Mar-*

(a) Manettus in vita lib. I. p. 921.

(c) Supra §. 1v.

(b) Ibid. lib. I. pag. 918. 919.

(d) Ad A. D. 1447. num. 15.

A. D. 1447.

Martias; at in hac epigraphe edenda, non animadvertit ad illa verba: *quinta mensis Martii*, quæ Danieli Papebrochio (a) criminandi ansam, & aliis errandi dedere. Nam mendosum esse verbum *quinta* Papebrochius demonstravit, quum A. D. 1447. littera Dominicalis esset A, & dies *Lunæ* incideret in diem *sextam mensis Martii*. Hinc sphalma esse in epigraphe, seu titulo codicis a Raynaldo vulgato. Recte quidem Papebrochius, qui ad anachronismos, uti sunt recentiores Chronologi, emendandos pronus erat. Verum in codice, ut certo scimus, *sexta*, non *quinta* legitur: ideirco Raynaldus librarii oscitantia deceptus est. Cæterum alia in hanc rem testimonia superflua nobis videntur, quum exploratum sit, *Nicolai* v. electionem die *sexta Martii* fuisse, & idemmet Nicolaus suis Apostolicis litteris testatur, ut modo intelligemus.

IX.

Bononiensi Capitulo electionem suam significat.

Vix enim Pontifex est factus, cum ad Canonicos Bononiensis Ecclesiæ litteras dedit, quibus significat, se die *sexta mensis Martii* in Romanum Pontificem summa Cardinalium concordia fuisse electum, quare eos rogat, ut gratias omnipotenti Deo referant, precesque effundant, quo ad regimen Ecclesiæ Catholicæ divina gratia ei assistat. Habentur hæ litteræ apud Sigonium (b), quæ datæ dicuntur: *Romæ apud S. Petrum Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo, die octava mensis Martii, tertia vero post nostrum ad apicem summi Apostolatus assumptionem*. Canonici his lectis, actisque solemnī pompa amplissimis immortalī

(a) In Propylæo ad Acta SS. Maii
pag. * 124.

(b) De Episcopis Bononiensibus in
Thoma Sarzanensi pag. 187.

tali Deo gratiis, lætitiæque summa perfusi, tres Romanos Canonicos ad Pontificem legarunt.

A. D. 1447.

X.

Coronationis
dies.

Coronatus est *Nicolaus die XIX. Martii*, quæ fuit Dominica *Lætare*, quarta Quadragesimæ. Error est apud Alphonsum Ciaconium (a) ubi scripsit, a *Nicolao* insignia coronationis suscepta fuisse *tertio Nonas Martii*, qui tamen error in ejus Auctariis est sublatus. Cæterum compertum est ex *Ænea Sylvio* (b) qui aderat, quique Crucem Pontificalem ante Pontificem prætulit, ritumque hujus coronationis descripsit, coronationem hujusmodi peractam esse in Dominica *Lætare*. Hoc anno littera Dominicalis fuit A, & dies *decimanona Martii* incidit in Dominicam. Adde his Ephemerides sacri Consistorii per Jacobum Radulphi scriptas, ubi hæc leguntur: (c) *Anno prædicto (MCCCXLVII.) die vero Dominica, quarta Quadragesimæ, in qua cantatur Lætare, quæ fuit decimanona mensis Martii, Sanctissimus in Christo Pater & Dominus noster D. Nicolaus divina providentia Papa quintus fuit coronatus supra gradus Ecclesiæ Sancti Petri cum omnibus solemnitatibus in tali fieri solitis ibidem, assistentibus decem & septem Cardinalibus superscriptis, deinde ascendit equum album, & deferens Rosam, gressus suos direxit ad Sanctum Johannem Lateranum una cum dictis Dominis Cardinalibus, Episcopis, Protonotariis, & aliis Officialibus. Ex his ergo errasse omnino noscuntur, qui aliter apud Raynaldum (d) scripserunt.*

XI.

Insignibus S.R.E. tantum utitur. Signum diplomaticum, quibus verbis inscriptum.

Insignibus gentilitiis *Nicolaus* in Pontificatu nullis, nisi tantum clavibus B. Petri decussatis, quibus sem-

B

per

(a) Vit. Rom. Pontif. tom. II. pag. 951.

(b) In orat. ut supra pag. 555. 556.

(c) MS. in tabular. Vat.

(d) Ad A.D. 1447. num. 15.

A. D. 1447.

per Sancta Romana Ecclesia usa est, & ipse uti (a) voluit. Id ostendunt inter cætera, nonnulla ejus numismata, & pleraque in Urbe, & alibi exstructa ab eo ædificia. Signo quoque solemnioribus Pontificum diplomatibus subjeti, & quibusdam divinarum scripturarum litteris ornari consueti, hæc verba in area inscribi iussit: PARATUM COR MEUM DEUS. N. P. V.

XII.

Ejus patria,
ortus, genus,
primordia, ac
institutio pueri-
lis.

Nunc locus esse mihi videtur, ut de ejus primordiis, patria, genere, vita, ac institutis a puero usque ad Pontificatum aliqua recenseamus, & nonnullorum Scriptorum nævos diluamus. Ejus patria *Sarzana* ad Macram fluvium, *Lunensis* olim, nunquam *Lucensis*, ut in quibusdam monumentis, librariorum culpa legimus, diocesis oppidum. *Luna* quondam urbs Tuscorum vetustissima, initio christiani sæculi xiii. pene prolapsa, atque incolis propemodum vacua erat. Quamobrem Lunensis Episcopus una cum illius sedis Canonicis ab *Innocentio* ii. Romano Pontifice humiliter postulavit, ut Episcopalem cathedram *ad alium locum populosum, Sarzanam nomine* transferendi potestatem daret. Hujusmodi postulatis benigne annuit Pontifex, missisque eidem Episcopo, & Lunensi Capitulo litteris (b), eandem sedis translationem Apostolica auctoritate comprobavit, ac in iis etiam litteris narrat, *Gregorium* hujus nominis viii. Romanum Pontificem, quum per regiones illas transiret, hujusmodi translationis veniam concessisse, ac pro construenda Ecclesia lapidem benedictum donasse: verum post paucos dies, eodem Pontifice ex hac vita sublato, Episcopum

(a) *Æneas Sylv.* in Orat. ut supra pag. 556. *Sigonius* in vita Card. *Albergati* cap. iii.

(b) *Regest. MS. Innoc. ii. lib. vii.*

Epistola xxiv. *Data* viii. Kal. Apr. Pontificat. an. vii. hoc est die xxv. Martii an. 1304.

copum & clerum putasse, per hujus Pontificis obitum gratiæ locum amplius non esse. Sarzana ergo deinceps Lunensium Episcoporum sedes & domicilium fuit, demum a *Nicola* v. Episcopali honore donata, & invicem cum Lunensi conjuncta fuit, ut est apud Ughellum in Lunensibus. De patria, ac natali solo consentiunt fere omnes (a), nisi Manettum (b) excipias, qui conceptum quidem Thomam *Sarzanæ* scribit ex Sarzanensi matre, sed *Pis* an. 1398. natum. Adeo in re a Scriptorum ætate non longe remota variæ eorum sunt sententiæ. Parentes ejus fuere *Bartholomæus* professione medicus, ex nobili Pisana *Parentucellorum* familia, si Manetto (c) fides; & mater *Andreola*, patria Sarzanensis, non obscuri generis femina, ut idem tradit. Alii *Bartholomæum* ejus patrem, cognomento *Peregrini* dicunt, matrem *Andreolam* Sarzanensem ex honesta de *Calderinis* gente, & *Johannem Petrum Parentucellum* memorant, quorum sepulchralia monumenta Sarzanæ in æde Cathedrali posita visuntur, quæque in Appendicæ ad Ciaconium (d) leguntur. Ad hæc Æneas Sylvius (e), eum Sarzanæ honesto loco natum, scribit; ejus originem a quibusdam ex *Luca*, ab aliis ex *Pis* derivari. Alibi vero idem narrat (f), *Nicolaum* Pontificem, ex *Luca* antiquam originem duxisse; non tam genere clarum, quam doctrina, & animi dotibus. Bartholomæus Facius (g) quoque, *Sarzanæ*, patre medico honesto, ac probro viro eum natum docet. Contra vero Platina (h) modicis parentibus, utpote matre *Andreola*, patre *Bartholomæo* Physico, idest medico, *Nicolaum* Pontificem.

B 2

ortum

(a) S. Antoninus P. I. tit. xxii. cap. xi. §. 17. Platina in Vita, Panvinus de creatione Cardinalium, & alii.

(b) In Vita, lib. I. pag. 907.

(c) Ibid.

(d) Tom. I. pagina 961.

(e) In orat. ut supra pag. 556.

(f) In Commentariis lib. I. p. 24.

(g) De rebus gestis Alphonſi regis lib. ix. pag. 237.

(h) In Vita, in princip.

A. D. 1447.

Apud Marten. in
Collect. ampliff.
Anecd. tom. v.
pag. 417.

Bononi. numism.
Roman. Pontif.
tom. I. pag. 49.
num. 11.

ortum esse litteris tradit, sed virtute, doctrina, comitate, gratia, liberalitate, magnificentia tanto Pontificatu dignum; non deesse tamen qui scribant, eum *Pisis* natum, *Lucæ* educatum, *Bononiæ* litteras & bonas artes didicisse. Volaterranus autem (a), *Nicolaum*, quem arte medicum facit, humili loco natum esse monet. Unius demum exteri hominis testimonium proferam, nimirum Cornelii Zantflieti, qui tum Chronicon scribebat, ad quem forte purior hujus rei fama pervenit; ita enim habet ad A. D. 1447. *Hic, inquit, NICOLAUS, primo dictus est THOMAS, cognomento de SARZANO, de provincia Januensi, statura pusillus, sed animo procerus, qui de mediocribus parentibus procreatus, in adolescentia gratiam Domini Cardinalis Sanctæ Crucis Prioris Carthusiensis in Bononia consecutus, per eum ad diversa studia generalia transmissus est, ubi multum profecit, ac sacræ Theologiæ professor effectus est, & paulo post assumptus ad regimen hospitalii ipsius Cardinalis.* Hæc ille impolite quidem, sed fortasse vere. Adde his ipsius *Nicolai* Pontificis numisma, in cujus antica ejusdem Pontificis imago, in postica hæc epigraphe, ab imperito calligrapho, aut artifice his verbis concepta. *TOMAS LUGANO DI SARZANA. MCCCCXXXVII.* Hinc nonnulli conjiciunt, Nicolaum ex *Lugana* Sarzanensi familia ortum esse. Ex his autem, quid quæso, probabile, quid certi colligas, nisi quod *Nicolai* patria *Sarzana* fuerit, quam etiam disputant, quum Manettus malit, eum *Pisis* natum; pater *Bartholomæus* professione medicus, mater vero *Andreola* Sarzanensis? Cæterum cognomen & genus varium, & incertum, verosimilius tamen obscurum & humile fuisse, rem angustam domi; animi vero dotes, quæ solæ æstimari de-

(a) Antropholog. lib. XXI.1. pagina 259.

ri debent, prope divinas & singulares, in quo omnes consentiunt.

A. D. 1447.

His porro ambagibus dimissis, Manettum audiamus, qui narrat (a), *Thomam* in pueritia mirum in modum ingenio, & memoria valuisse; ac cæteris in primis litterarum rudimentis addiscendis præstitisse. Patrem adhuc septennis amisit. Mater vero, amisso conjugē, ad secundas nuptias convolvit, non abjecta tamen *Thomæ* filii cura, quem ludo litterario vacare, pro virili curavit.

XIII.

Ingenii vis ac memoria a puero.

Anno ætatis decimo lethalem in morbum incidit, a quo ubi convaleuit, matris hortatu, Deo se mancipavit, clericali habitu suscepto, & mox minoribus ordinibus initiatus. Impensius tum litteris operam dare coepit, quumque intelligeret, se in patrio solo non multum posse proficere, anno ætatis duodecimo *Bononiam*, ubi liberalium artium & disciplinarum studia tum maxime florebant, petere statuit. Præsidii parum, aut nihil a vitrico, & matre attulit. Bononiæ quum esset, humanioribus litteris, Dialecticæ, ac Philosophiæ se totum dedit. At quum res angustæ domi nimis obstarent, Bononiam deferere coactus est (b), & Florentiam petere, quo a duobus equestri ordinis viris accitus fuit, ad eorum filios liberalibus disciplinis imbuendos. Agebat tunc *Thomas* annum ætatis decimum octavum. Quadriennio ferme Florentiæ in docendi munere versatus est; quumque lucri aliquid seposuisset, rursus Bononiam, studiorum parentem & altricem, ut sacris litteris animum intenderet, anno ætatis vigesimo secundo remeavit.

XV.

Inter familiares a Nicolao Albertino Episcopo Bonon. adscribitur. Ad presbyteratum promovetur.

Forte accidit, ut paullo post excellentis ingenii
ejus

(a) Lib. I. pagina 909.

(b) Manettus in vita lib. I. pag. 911. 912.

A. D. 1447.

ejus fama (a) aliquando ad aures *Nicolai* Albergati Episcopi Bononiensis perveniret, qui bene morati adolescentis dotibus permotus, eum hospitio benigne recepit, & inter familiares retulit, ac magistrum hospitii creavit. Tum *Thomas* Theologicis facultatibus, Sanctorum Patrum Græcorum & Latinorum libris, Historicis, Poetis, Philosophis, Cosmographis, ac Geographis legendis per-volutandisque triennium insumpsit. Deinde cum ad xxv. annum pervenisset, ad sacri presbyteratus ordinem promoveri voluit. Hæc summatim ex Manetto proferimus. Sigonius (b) narrat (ex quo hauserit nescimus) *Thomam* domi Albergatorum Bononiæ pueros primum docuisse, deinde *Nicola* Episcopo operam litteris scribendis navasse, tum magistrum Theologiæ effectum.

XVI.

Num medicus fuerit.

Sunt etiam qui velint, (c) eum medicinæ operam dedisse, ac arte & professione medicum fuisse: ita censet Andreas Tiraquellus, qui id omnium Scriptorum ejus tempestatis testimonio confirmari tradit. Nos in hæc testimonia non incidimus, nisi tantum apud Manettum legimus, eum suo arbitrio omnia in domo *Nicolai* Albergati Episcopi Bononiensis administrasse, ac medici etiam officio erga eundem *Nicolaum* aliquando functum esse. *Æneas Sylvius* (d) medicinam non ignorasse, scribit.

XVII.

Nicolaus Albergatus Cardinalis creatus. Exinde Thomas ejus individuis vitæ comes.

Ad hæc narrat Manettus, (e) *Nicolaum Albergatum* ob vitæ sanctimoniam, multarumque rerum cognitionem ab *Eugenio* IV. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem fuisse renunciatum. Memoria lapsu *Eugenium* IV. pro *Martino* V. memoravit; nam *Nicolaus Albergatus* a *Martino* V. Nono Kal. Junias A. D. 1426. Cardinalis tit.

(a) Manettus, ut supra.

(b) De Episcopis Bonon. lib. III. pag. 186.

(c) Tiraquel. de Nobilit. cap. xxxi.

[d] In orat. ut supra pag. 556.

[e] Manettus pag. 913.

tit. S. Crucis creatus est. *Thomas* tunc ad urbem Romam cum Nicolao Cardinale contendit; neque ab eo est amplius unquam divulsus. Una est enim omnium, qui de *Thoma Sarzanensi* aliquid scripserunt, sententia, individuum vitæ comitem fuisse, *Nicolao* semper in consiliis adstitisse, & omnium rerum participem effectum.

A. D. 1447.

Itaque quum paucis post annis *Nicolaus* Cardinalis in varias remotasque provincias a *Martino* v. & *Eugenio* iv. Legatus destinatus esset, *Thomam* comitem semper habuit. Missus est enim, inquit Poggius (a) a *Martino* v. Legatus in Gallias, sed quum nondum ab Italia discessisset, Pontifex Martinus obiit. Iussus est ab *Eugenio* (b) iter & Legationem conficere, ac biennio apud Gallos manere, ut *Carolus* vi. Gallorum regem cum Anglo conciliaret. Ablegatus est etiam ab *Eugenio* (c) ad sopiendum bellum, quod in Italia Florentini & Veneti adversus *Sigismundum* Romanorum regem gerebant. Mox A.D. 1435. Legatus ab eodem Pontifice in Gallias iterum mittitur ad feriendum foedus, pacemque ineundam (d) inter Gallorum, & Angliæ reges, ac Philippum Burgundiæ Ducem, qua de re solemniter conventus Atrebatum mense Julio anni 1435. indictus erat. Dissidentes ad pacem compulsi, exarataque sunt foederis tabulae (e) die xx. Septembris, in quibus *Nicolaus* S. Crucis Cardinalis, & Apostolicæ Sedis Legatus honorifice memoratur. In huiusmodi Legatione a secretis habuit *Æneam* Sylvium, ut ipse *Æneas* testatur (f), favente sibi *Thoma Sarzano magistro domus* ejusdem *Nicolai* Cardinalis, ac *Petro Noxetano*. A Gallia rediens, inquit Poggius, (g) Pontificis man-

XVIII.

Varix Card. Albergati Legationes, *Thoma* semper comite.

(a) In Orat. funebr. Card. Albergati pag. 266.

(b) Poggius ibid.

(c) Raynald. A. D. 1431. n. 4.

(d) Raynald. A. D. 1435. n. 3. & seq.

(e) Traitez de Paix to. II. P. II. pag. 309.

[f] Commentar. Pii II. lib. I. pag. 3.

[g] In Orat. funebr. pag. 267.

A. D. 1447.

mandato Basileam proficiscitur, ut schisma molientes comprimeret. Manettus tradit (a), *Nicolaum* Cardinalem ab *Eugenio* in Germaniam missum ad componendos Germaniæ Principes, qui intestinis bellis inter se decertabant. Florentiam ad Pontificem reversus, Legatus Ferrariam mittitur, ut de pace cum Venetorum, Florentinorum, ac Mediolanensium Ducis Oratoribus pertractaret. Per idem tempus Ferrariæ, ubi Oecumenicum Concilium, quod postea Florentinum dictum est, indictum erat, idem *Nicolaus* S. Crucis Cardinalis ab eodem *Eugenio*, Concilii Legatus & Præses declaratus est, primæque Sessioni præfuit. Paulo post Legatus mittitur in Germaniam ad *Albertum* Romanorum Regem pro Comitibus Nurembergenfibus.

XIX.

Quæ partes Thomæ fuerint in Legationibus Card. Albergati.

At quorsum hæc, ac tam multa, ut Manetti verbis utar, de gestis *Nicolai Cardinalis Sanctæ Crucis*? Nimirum, ut quæ in his legationibus partes *Thomæ* fuerint intelligamus; non enim ea tantum, quæ ad rem familiarem pertinent, curavit, sed plurimum in his, quæ ad negotia Legationis (b) spectabant, re & opere præstitit. Id etiam testatur *Cornelius Zantfliet* in Chronico (c) ad A. D. 1435. ubi de Atrebatensi conventu, deque foedere tum inito verba faciens, monet, dissidentes Principes cohortatione, ac suavissimis gravissimisque consiliis *Thomæ Sarzanensis*, tunc Legati comitis & familiaris, ad pacem amplectendam, firmandamque emollitos esse.

XX.

Thomæ cum viris doctis familiaritas, & consuetudo. Ejus epistola ad Nicolaum Nicolium de quibusdam vetustis codicibus.

Fuit autem *Thomas* cum viris, qui ea tempestate literis præstabant summa familiaritate & amicitia conjunctus. Sæpe enim de eo cum laude meminit *Ambrosius Camaldulensis* (d). Exstat præterea ejusdem *Thomæ* epistola.

(a) Pag. 914.

(b) Manettus in Vita pag. 915.

(c) Apud Marten. Collect. amplif.

sim. Anecd. tom. v. pag. 438.

(d) Apud Martenium, ut supra to. III. pag. 404. 490. 508. 510. 518.

stola ad Nicolaum Nicolium (a) Florentinum, ex qua patet quanta in legendis, conquirendisque veterum Patrum, & Scriptorum codicibus cura laborasset. Scribit enim se habere *Lactantii* codicem vetustissimum, accepisse ex coenobio Carthusiæ Gallicanæ duo volumina, in quibus *S. Basilii homilia octo* ex Græco per *Rufinum* versæ, *libellus Chrysostomi de similitudine carnis peccati*, *Rufini expositio in symbolum*, *duodecim Ignatii martyris epistolæ*, *una Polycarpi ad Ecclesiam Philippensem* &c. Data est hæc epistola *Bononiæ die 1v. Junii*, sed sine anni nota, quare divinare non possum, quo potissimum tempore scripta sit. Poggius etiam Florentinus *Thomæ* adhuc in minori fortuna viventi libellum de Principum infelicitate inscripsit. Hinc igitur ejus cum viris doctis familiaritas perspicitur, & erga veterum Scriptorum monumenta cura. At ea de re seorsim ad hujus Operis calcem.

A. D. 1447.

* Per annos ferme viginti, inquit Manettus, (b) *Nicolaus Albergato* Cardinali S. Crucis adhæsit, quo, *die vii. Maii* A. D. 1443. in urbe Senensi vita functo, tanto patrono orbatus, *Thomas* (si Manetto fides) in clientelam (c) *Gerardi Landriani S. Mariæ transtiberim* presbyteri Cardinalis se contulit, quo etiam paulo post mortuo, sibi ipsi vivere statuerat, sed ad majora est ab *Eugenio* revocatus.

XXI.
Obitus Card. Albergati.

Itaque Manettus (d) varia munera, & officia recenset, quibus *Eugenius* eum præfecit; sed quum accurate non sint suis temporibus assignata, nos ex certa documentorum fide suis quælibet temporibus consignabimus.

XXII.
Munia ab Eugenio. 1y. Thomæ data. Canonicus Bonon. Creatus Subdiaconus Apostolicus.

(a) Ibid. pag. 723.

(b) pag. 915.

(c) pag. 915, E, ubi mendose

Andrianens; pro *Landrianens*.

(d) Ibidem.

A. D. 1447.

mus. Vix credibile est, quod habet Manettus, *Thomam* post obitum Cardinalis S. Crucis adhæsisse Cardinali Landriano usque ad hujus Cardinalis mortem, quæ contigit paullo post quam *Eugenius* Romam rediit. Siquidem, vix sepulto Cardinali S. Crucis, *Eugenius* IV. qui Senis tum morabatur, die XII. Maii, videlicet quinque dies post Cardinalis Albergati obitum, *Thomas de Sarzana* (a) Canonico Bononiensi, Magistro Theologiæ, ac Sedis Apostolicæ Subdiacono contulit Prioratum S. Firmini de Montepessulano Magalonen-sis diocesis, per obitum Nicolai Cardinalis Sanctæ Crucis vacantem. Quis credat, Apostolicæ Sedis Subdiaconum, Pontificis familiarem, inter alicujus Cardinalis familiares adscribi voluisse? Adde quod tum Subdiaconi Apostolici dignitas magni fiebat. Id testatur Jacobus Zenus Patricius Venetus, mox Episcopus Bellunensis, & Patavinus (b), qui & ipse Subdiaconus Apostolicus ab *Eugenio* creatus est. Testatur etiam, non vulgarem sibi cum *Thoma* Theologo præstantissimo familiaritatem fuisse, & cum eo diutius benevolentissime versatum, dum illi ab *Eugenio* in Subdiaconatus Apostolici officio collega & comes datus est. Itaque statim post obitum Nicolai S. Crucis Cardinalis, *Thomas* ab *Eugenio* Apostolicæ Sedis Subdiaconus factus est. Jam erat Canonici Bononiensis, forte per idem tempus ab *Eugenio* creatus, nisi ante a Nicolao Cardinali creatus esset, quod hætenus ignoramus.

XXII.

Vicecamerarius
Pape. Orator ad
Florentinos, ac
ad Alphonsum re-
gem Aragonum.

Subinde ab eodem *Eugenio* Pontificius Vicecamerarius dicitur, & mox ejusdem *Eugenii* Orator ad Florentinos, ac Neapolim ad Alphonsum Aragonum re-

(a) Eugenii IV. lib. IV. Secret. pag. 27. in Tabul. Vat.

(b) In Vita Nicolai Albergati, in princip.

regem missus. Hæc non solum ex Manetto (a), sed ex ipsius Nicolai v. jam morituri testamento coram S. R. E. Cardinalibus oretenus condito discimus. Narrat enim (b), se ab Eugenio missum Florentiam & Neapolim, ut Legatione fungeretur, ac ad Vicecamerarii munus elatum, antequam ad Episcopalem dignitatem sublevaretur.

A. D. 1447.

XXIV.

Quando Episcopus Bononiensis factus. Sigonius notatus. Visitatio & reformatio Basilicæ Lateranen. ei commissa.

Probatum antea, & adhibitum ab Eugenio in Concilio Florentino fuisse dicitur apud Sigonium (c), deinde A.D. 1445. die xxvii. Novembris Episcopus Bononiensis ab eodem Pontifice creatus, ac Bononiam profectus, ut desponsatæ sibi Ecclesiæ possessionem ac regimen capesseret, a Bononiensibus vero omnibus lætitiæ signis exceptus; nec diu post Romam ab Eugenio revocatus. Nondum idoneum testem invenire potuimus de iis, quæ Thomas in Concilio Florentino gesserit, nisi Bartholomæum Platinam (d), qui scribit, Eugenium cognita Thomæ doctrina & integritate in disputationibus potissimum, quæ cum Græcis, Ferrariæ, & Florentiæ sunt habitæ, eum Cardinalem destinasse. Verum observant alii, Thomam inter Latinos Theologos, qui cum Græcis disputarunt, non enumerari. Episcopus vero Bononiensis non A.D. 1445. ut putat Sigonius, sed A.D. 1444. die Veneris xxvii. Novembris factus est; ita enim in tabulis Apostolicis adnotatum (e) invenimus, eoque anno littera Dominicalis fuit E D; ubi etiam legimus, Eugenium in secreto Consistorio, referente Ludovico Cardinale Aquilejensi, Ecclesiæ Bononiensi vacanti per obitum Cardinalis S. Crucis, ac per cessionem Commen-

C 2

de

(a) pag. 915. 916.

(b) Ibi. pag. 954.

(c) De Episcopis Bononiens. lib. III. pag. 186. 187.

(d) In Vita Nicolai v.

(e) Ex cod. tabul. Vat. Provision.

Ecclesiæ. sub Eugenio 17. pag. 6.

A. D. 1447.

de ejusdem Cardinalis Aquilejensis, *Thomam de Sarzana* Sacrae Theologiae magistrum in Episcopum praefecisse. Litteras Apostolicas de collata ab *Eugenio* eidem *Thoma* Ecclesia Bononiensi (a) refert Sigonius. Anno quidem 1445. mense Decembris, *Eugenius* Pontifex, litteris Apostolicis die xxiv. Decembris latis (b), *Thoma Bononiensi Episcopo* curam visitandi ac reformandi Ecclesiam Lateranensem commisit. Quare ad eam diem *Thomas* Romae erat.

XXV.

Quando missus
in Germaniam
Nuncius & Lega-
tus. Illius gesta
in legatione Ger-
manica.

Narrat autem idem Sigonius, anno insequenti 1446. *Thomam* ab *Eugenio* Bononia Romam accitum, ac in Germaniam Legatum ad infirmandum Concilium Basileense missum. *Thomas Episcopus Bonontensis* Romae erat A. D. 1445. cum *Aeneas Sylvius*, orator *FridERICI III.* Romanorum regis, primo Romam venit, quod ipse *Aeneas* testatur (c), ac in Germaniam reversus est in ipsius *Thomae* comitatu. Ex Apostolicis autem *Eugenii* litteris (d) discimus, *Thomam* Apostolicae Sedis Nuncium cum facultate Legati per Germaniam pro universali Ecclesiae pace & unitate una cum *Johanne Leodiensi Episcopo*, *Johanne de Carvaial Camera Apostolica Auditore*, ac *Nicolao de Cusa Archidiacono Brabantiae*, designatum die quinta Februarii A. D. 1446. Datae enim sunt haec *Eugenii* litterae: Anno Incarnationis Dominicae 1445. Nontis Februarii, Pontificatus Anno xv; quod est a Christi nativitate annus 1446. die quinta Februarii. Forte Legati statim in Germaniam non discessere; nam exstant aliae ejusdem *Eugenii* Apostolicae litterae, die xxix. Maii (e) an. 1446. Pontificatus xvi. datae, quibus eundem *Thomam Episcopum*

(a) De Episcopis Bonon. ut supra.

(b) Regest. xviii. de Curia pag. 297.

(c) Commentar. Pii II. lib. I. pag. 11.

(d) Eugenii I. v. lib. xix. de Curia

pag. 4.

(e) Regest. xix. de Curia pag. 133.

scopum Bononiensem una cum *Johanne de Carvaial*, & aliis in Germaniam legat. Idcirco nutat Sigonii narratio. *Aeneas Sylvius* (a) nonnulla, quæ a *Thoma* Episcopo in Legatione Germanica gesta sunt, summam refert. Quum enim Electores Imperii apud *Frankfurtum*, ob depositionem *Coloniensis*, ac *Trevirensis* Archiepiscoporum ab *Eugenio* factam, convenissent, irritamque depositionem hujusmodi decernere vellent, Legatos ad Cæsarem miserunt, postulantes, ut ea de re conjunctim Oratores Romam ad Pontificem mitterentur. Interea alius *Frankfurti* conventus ad *Kalendas Septembris* indictus erat.

A. D. 1447.

Apostolicæ Sedis Nuncii inter has ambages (b) decreverunt, ut alter eorum Romam pergeret, quumque *Johannes Carvaialius* lecto æger decumberet, data est hæc provincia *Thomæ* Episcopo *Bononiensi*, qui Romam profectus est, ac certiore de iis, quæ acta erant, Pontificem fecit. *Eugenius* iis intellectis, confestim *Thomam* misit ad *Philippum Burgundiæ* Ducem, ut Archiepiscoporum *Coloniensis*, & *Trevirensis* restitutioni (c) assensum præberet. In Burgundiam igitur profectus *Thomas*, omnia a Burgundo impetravit, & circiter *Frankfurtensium* comitiorum finem *Frankfurtum* pervenit.

XXVI.

Romam pergit.
Ad Burgundiæ
Ducem ab Eugenio
mittitur. Ad
Frankfurtensia
comitia divertit.

Eugenius vero paullo ante Apostolicæ Sedis Nuncios memoratos amplissimis facultatibus in eam rem munerat. Exstant ipsius *Eugenii* litteræ (d) datæ A. D. 1446. xi. Kal. Augusti, idest die xxii. Julii ad *Leonardum*, & *Bononiensem* Episcopos, ad *Johannem Carvaial*, & ad *Nicolaum de Cusa* Apostolicæ Sedis Nun-

XXVII.

Apostolicæ Sedis in Germania
Nuncii novis facultatibus, ac Legatorum de latere
potestate ab Eugenio donantur.

(a.) Commentar. lib. 1. pag. 11.
(b.) Commentar. Pii II. lib. 1. pag. 11. 12.

(c.) Commentar. Pii II. ut supra.
(d.) Regest. x. Eugenii IV. pag. 43.

A. D. 1447.

Nuncios, quibus eos ad Francfordiensem diatam pro rebus Concilii Basileensis componendis legat, pro qua diata enixe instabant Fridericus Romanorum rex, Archiepiscopus Moguntinus, & alii Electores laici Romani Imperii. Habentur etiam ejusdem *Eugenii* litteræ (a) eadem die ad eosdem datæ, quibus eos in tota natione Germanica Legatos cum plena potestate Legatorum de latere constituit. Hujusmodi litteras separatim biduo post (b) scilicet viii. Kal. Aug. nempe die xxv. *Julii* ad *Thomam Episcopum Bononiensem*, & ad *Johannem Carvaial* dedit, in quibus facultates Legatis de latere tribui solitas, eis concedit. Non satis vero accurate hæc apud Raynaldum (c) in Annales referuntur; nam duos tantum ab *Eugenio* primitus Legatos constitutos refert, scilicet *Thomam Bononiensem Episcopum*, & *Johannem Carvaial*, deinde iis additos xi. Kal. Aug. Episcopum *Leodiensem*, & *Nicolaum Cusanum*. In hanc salebram incidit etiam Franciscus Pagius (d) in vita *Eugenii* iv. Raynaldum secutus. Quæ ex *Eugenii* Regestis attulimus, rem totam demonstrant, nempe a die quinta Februarii quatuor uno eodemque tempore Apostolicæ Sedis in Germania Nuncios fuisse ab *Eugenio* designatos, iisque simul xi. Kal. Augusti potestatem Legatorum de latere collatam, ac separatim deinde *Thomæ Episcopo Bononiensi*, ac *Johanni Carvaial*. Itaque eis non sunt additi xi. Kal. Aug. Episcopus *Leodiensis*, & *Nicolaus de Cusa*.

XXVIII

Quando Thomas
fit Cardinalis
creatus. Sigonius
iterum notatus.

Conventu Francfordiensi absoluto (e), *Thomas Bononiensis* Antistes, & *Johannes Carvaialius* Legati Viennam Austriæ, acturi Cæsari gratias processere. Ante-

(a) Ibid. pag. 45.

(b) Ibid. pag. 44.

(c) A. D. 1446. num. 3.

(d) Num. cc.

(e) Commentar. Pii II. lib. I.
pag. 13.

A. D. 1447.

tequam Romam venirent, ob summam prudentiæ laudem, ambo Cardinales ab *Eugenio* creantur. Sigonius (a), *Thomam* ex Germania reducem, *presbyterum Cardinalem tituli S. Susannæ* xvii. Kal. Januar. A. D. 1446, creatum ab *Eugenio* scribit, eique ad portam Flaminiam *rubeum galerum* obviam missum; quod quidem Sigonius ex Platina hausit, & ex eo alii (b). Falsum quippe est, quod *rubeus galerus* obviam missus sit. De die creationis Cardinalium, ac de ritu, quo *Thomas & Jo. Carvajal* in Consistorium ab *Eugenio* recepti sunt, audi quid *Jacobus Radulphi* sacri Collegii clericus scripserit (c): Anno, inquit, a *Nativitate Domini* mccccxvi. Pontificatus Domini *Eugenii* P. iv. anno xvi. die vero xvi. mensis Decembris quatuor temporum, fuerunt creati in S. R. E. Cardinales per eundem Reverendissimi in Christo Patres Domini *Henricus Archiepiscopus Mediolanensis*, *Thomas Episcopus Bononiensis* absens, *Johannes Episcopus Placentinus* etiam absens, & *Johannes Abbas Monasterii S. Pauli extra muros Urbis*. Mox; Anno prædicto die Veneris xxiii. mensis Decembris Reverendissimi in Christo Patres Domini *Thomas Episcopus Bononiensis*, & *Johannes Placentinus Episcopus* intraverunt Urbem sine cappello, associati a quatuordecim Cardinalibus usque ad Palatium Domini Nostri Papæ, & ibidem in Consistorio generali recepti fuerunt in S. R. E. Cardinales, & dati sunt eis cappelli Cardinalatus, nec non tituli assignati, videlicet Bononiensi titulus Sanctæ *Susannæ*, & Placentino *S. Angeli Diaconia*, & iterum reducti ad habitationes eorum per prædictos Dominos Cardinales, Habentur etiam ipsius *Eugenii* litteræ,

(a) De Episcopis Bonon. pag. 187.

(b) Apud Raynald. A. D. 1446. num. 4. & seq.

(c) Diar. Consistor. Eugenii iv. in Tabul. Vat.

A. D. 1447.

ra, die xvi. *Decembris* (a) an. 1446. data, quibus eidem Thomæ in purpuratorum Senatum adscito, retinendi Bononiensem Ecclesiam potestas sit, & *titulus S. Susannæ* adsignatur. Ex his autem manifeste apparet, *rubeum galerum* obviam eis extra portam Flaminiam non fuisse missum, immo in Urbem sine eodem ingressos, ac in Consistorio publice eundem galerum ab *Eugenio* eis impositum.

XXIX.

Bononiensi Capitulo, se Cardinalem creatum, significat.

Paucis post diebus *Thomas* Cardinalis litteras amoris & humanitatis plenas ad Capitulum Ecclesiæ Bononiensis dedit, a Sigonio relatas (b), in quibus significat, se quum ex *Alemannia*, & *Galliis* rediret ab *Eugenio* Cardinalem fuisse creatum. Rogat, ut Deo gratias agant Canonici, atque agnoscant, non vulgarem Ecclesiæ Bononiensi fuisse honorem tributum. Datae sunt hæ litteræ: *Romæ die nona mensis Januarii* an. 1447. At Bononiam non invisit amplius *Thomas*; nam non multo post, idest *Pridie Nonas Martii*, in Summum Pontificem, ut vidimus, divinitus est electus.

XXX.

Num uno eodemque anno Episcopus, Cardinalis, & Pontifex factus sit. Platina, & aliorum hæc in re lapsus.

Emendandus est autem & hoc loco Platina, & quorundam aliorum lapsus, qui scribunt, *Thomam* uno eodemque anno, & *Episcopum Bononiensem*, & *Cardinalem*, & *Pontificem* factum. Platinam hac in re emendavit *Franciscus Pagius* in vita *Eugenii* iv. (c) ubi tamen & ipse labitur, dum tradit, *Thomam* creatum fuisse Episcopum Bononiensem A.D. 1445. & in Pontificem electum die *quinta Martii*; nam, ut supra vidimus, *Thomas* Ecclesiæ Bononiensis Episcopus dictus est ab *Eugenio* A.D. 1444. die xxvii. *Novembris*, & in Romanum Pontificem electus die *sexta Martii*. Recte vero Cor-

ne-

(a) Regest. de Curia lib. xx. pagin. 127.

(b) Sigonius, ut supra.

(c) Num. cciii.

nelius Zantflietus in Chronico (a) qui ad A. D. 1447. de Nicolao v. hæc litteris consignavit : *Infra triennium ad tres maximas pervenit dignitates . In uno siquidem anno factus est Episcopus , in secundo Cardinalis , in tertio Summus Pontifex .* At de Thomæ Sarzanensis primordiis , ac vita privata jam satis ; nunc ad eundem in Pontificem inauguratum revertamur .

A. D. 1447.

NICOLAI electione vulgata , confestim Legati & Oratores Principum ac civitatum , qui Romæ aderant , & subinde ab omni Italia , Pontifici gratulatum certatim concurrunt . Obsequia inter primos præstiterunt *Procopius Rabensleyus* , nobilis eques (b) , & *Æneas Sylvius* , Friderici Cæsaris tum extra ordinem Legati ; deinde cæteri qui Romæ erant Principum Oratores . Venerunt postmodum intra mensem Aprilem Legati *Perusinarum* , *Bononiensium* , *Senensium* , *Venetorum* , *Florentinorum* , *Genuensium* , *Mediolanensium Ducis* , aliarumque Italiæ civitatum . Pontifex vero postmodum suæ electionis Cardinales duos , ut est apud Æneam Sylvium (c) , nimirum *Franciscum Condulmarium* S.R.E. Vicecancellarium , & *Ludovicum Mediarotam* , S.R.E. Camerarium , seu *Dominicum* Cardinalem *Capranicam* , ut *Johanni Baptistæ Poggio* (d) placet , ad *Alphonsum* Aragonum regem Tibur milit. *Alphonsum* extemplo quatuor Oratores (e) , inter quos *Jo: Antonius Urfinus* , ad Pontificem destinavit , qui semel ac iterum obsequia & obedientiam ei præstiterunt , omnia regis nomine polliciti .

XXXI.

Principum & civitatum Legati ad Pontificem , gratulandi causa . Pontificis ad Alphonsum regem ablegati , & Alphonsi ad Pontificem Oratores .

D

Splen-

[a] Apud Marten. collect. ampliss. Anecd. tom. v. pag. 457.

[b] Æneas Sylvius in Orat. ut supra pag. 557.

[c] Ibid.

[a] In vita §. viii.

[e] Æneas Sylvius in orat. ut supra. Regest. MS. diversor. Cameral. pagin. 17. Facius de gestis Alphonsi regis lib. ix. pag. 237.

A. D. 1447.

XXXII.
Bononiensium
splendida Pontifi-
ci legatio. Bono-
nienſis Episcopii
creatio.

Splendida fuit autem Bononiensium legatio, delectis aliquot ex primoribus civitatis viris, ad hujusmodi legationem obeundam, nimirum *Nicolao (a) Sanuto, Melchiore de Vizano, Baptista de Castro S. Petri, Gaspare de Arengheria, Ludovico de Bentivolis, & Melchiore de Malviciis*, qui a Pontifice humaniter comiterque excepti sunt, & postulata etiam impetrarunt. Per idem tempus Pontifex Bononiensi Ecclesiae, cujus ille ante Pontificatum Infulas gerebat, consultum voluit, ac in sui locum *Johannem de Podio*, civem, Jurisconsultum, & Canonicum Bononiensem subrogavit, per litteras Apostolicas hoc anno die **XXIII. Martii** datas, scilicet quarta die post ejus coronationem. Ea in re eorundem Canonorum Bononiensium votis benigne Pontifex annuit, qui tres Canonicos Romam ad Pontificem (*b*) ablegarant, oratum, ut eis Episcopum ex eorum collegio daret.

XXXIII.
Gratulatio ad
Pontificem litte-
rae, inter quas
elegans Francisci
Barbari epistola.

Neque vero magni tantum Principes, magnaeque urbes officii, gratulationisque causa, sed etiam permulti alii viri nobiles praestantesque, Pontificem gratulationis litteris convenere, inter quos delatam ei divinitus dignitatem, per epistolam elegantia, gravitate, laudibus, ac sententiis plenam vir inter Senatorios magni nominis, atque inter illius aetatis litteratos facile princeps Franciscus Barbarus, Patricius Venetus gratulatus est. Quam quidem epistolam seorsim initio anni superioris vulgavit *Angelus Maria* Cardinalis *Quirinus*, S.R.E. *Bibliothecarius*, & Episcopus *Brixienſis*, eamque Sanctissimo Domino nostro **BENEDICTO XIV. PONT. MAXIMO** inscriptam, uberrimis *Nicolai* v. laudibus exornavit:

[a] Hieronymus de Bursellis in
Annal. Bononien. inter Scriptor. rer.
Italic. tom. **XXIII.** pag. 883.

[b] Sigon. de Episcopis Bononiens.
pag. 187.

vit. Obiter hoc loci Cardinalem *Quirinum* honoris ergo nomino, opportunius de eodem, ex quo multa, quæ ad *Nicolaum* pertinent, hausi, suis locis mentionem facturus.

A. D. 1447.

Verum inter hos plausus, inter communem bonorum omnium lætitiā ante oculos dies noctesque Pontifici obversabatur misera Ecclesiæ catholicæ conditio, Italiæ totius perturbatio, & collapsa Ecclesiastica disciplina. Difficillimo enim Christianæ Reipublicæ tempore *Nicolaus* ad summi Apostolatus apicem erectus est. Omnia in summo discrimine posita videbantur. Schisma a Basileensi conciliabulo jamdiu conflatum, *Amedeo Sabauda* in Pseudopontificem adlecto, catholicam Ecclesiam misere dilacerabat: *Germania & Pannonia* intestinis bellis vexatæ: *Galli & Angli* mutuis odiis inter se decertantes: *Alphonſi* Aragonum, & utriusque Siciliæ regis nimia potentia: *Græcorum*, & Orientalium cum Ecclesia Romana unio sensim in casum prolapsa: *Italia* tota factionibus divisa: *Capsiarum ductores*, qui per ea tempora vigeabant, natura feri, prædonumque more huc illuc vagari, rapere, depopulari, ac omnia hostilia facere: In ditione Ecclesiastica *toparchæ* nonnulli, qui pro Sancta Romana Ecclesia Vicariatus munere fungebantur, partim imperata non facere, partim palam deficere: *Philippi Mediolanensem Ducis* imperium præpotens: *Veneri*, *Genuenses*, & *Florentini* ad bella & arma parati: Domi ærarium Apostolicum ære alieno gravatum. Hæc autem quum animo circumlustrasset *Nicolaus*, singulis remedium afferre statuit, ut suis annis & locis dicturi sumus.

XXXIV.
Qui rerum status, dum Pontificatum *Nicolaus* suscepit.

A catholica fide auspicandum censuit; quare schismate penitus tollendo, vires omnes & animum intendit.

XXXV.
Nicolai studia pro schismate tollendo.

A. D. 1447.

Basileenses post *Eugenii* obitum, obstinatius *Felici Antipapæ* adhæserant, qui nonnullos pseudocardinales (a) crearat, ut provincias circumirent, ad studia eidem captanda; nam *Holvetii* tantum, & *Sabaudi* ei parebant. *Nicolaus*, expetentibus *Friderici* Cæsaris Oratoribus, (b) Germaniæ Legatum *Johannem Carvajalium* Sancti Angeli Diaconum Cardinalem die xxvi. Martii (c) cum summa potestate creavit, eique mandavit, ut Germaniæ Principes, provincias, ac civitates, & populos ad legitimum Pontificem agnoscendum, & Basileense conciliabulum evertendum curaret. Legatus tamen Roma non discessit, nisi die xv. Septembris (d) hujus anni. Rei exitus forte expectabatur. Etenim *Fridericus* Cæsar, *Nicolai* Pontificis studiosissimus, eum statim, ut vidimus, per Oratores suos Romæ agnoverat, & ad diem xx. Julii (e) Sanctæ *Margaritæ* sacram, Principum conventum apud *Aschaffenburgium*, Moguntinæ diœcesis oppidum, indixit, ubi *Fridericus* Romanæ Ecclesiæ tutelam arripiens, Germanos omnes *Nicolaum* v. uti verum *Eugenii* iv. Successorem, Christique Vicarium revereri compulit, acephalorum factione, quæ *neutralitatis* nomine vocabatur, idest secta eorum, qui neque *Eugenium*, neque *Felicem*, ut Pontifices agnoscebant, abrogata. Subinde Episcoporum epistolæ encyclicæ die xi. Augusti datæ prodierunt, quibus significabatur, Archiepiscopos, & Episcopos, ac Germaniæ proceres (f) ad obediendum *Nicolao* v. paratos esse. Mense *Junio* Cæsar

[a] Poggins Florentin. Invektiva I. in Felicem Antipapam.

[b] Aeneas Sylvius in Orat. ut supra pag. 555.

[c] Regest. 1. Officior. pag. 91.

[d] Diar. Consistor. Jacobi Radulphi.

[e] Pii II. Commentar. lib. 1. pag. 14. Exst. Acta in cod. juris gentium diplomatico Leibnitii par. 1. pagin. 377.

[f] Apud Cochleum Histor. Huf. sit. lib. 1x. pag. 345.

far (a) Basileensibus mandavit, ut a Basileensi civitate latrocinantium coetum expellerent, salvus conductus intra duos menses revocaretur; quod a *Friderico* Episcopo *Basileensi* una cum clero & consulibus ejus civitatis pseudosynodi patribus significatum fuit. Prodiit etiam mense *Augusto* ipsius *Friderici* Cæsaris mandatum (b), quo cautum est, ne quis conciliabulo Basileensi adhereret, aut *Felici*, sed *Nicolao Pontifici* obedientiam præstaret, qui secus faxerit, in eum Pontificiis, Cæsareisque legibus animadverteretur. Paruere Basileenses, schismaticosque omnes urbe pepulere. *Felix* vero *Antipapa* Basileensem coetum ad se vocavit. At de his anno insequenti.

A.D. 1447.

Apud *Carolus VII.* Gallorum regem præterea *Nicolaus*, & epistolis, & per Legatos, ac Nuncios egit, ut Apostolicæ Sedis dignitatem tueretur, egregiamque operam abolendo schismati navaret. Præterquam quod enim officii & urbanitatis causa, litteris ad eundem regem datis die *xxi. Martii* (c), se ad catholicæ Ecclesiæ regimen evectum fuisse die *sexta Martii* significavit, monuitque regem, ut preces in toto Galliarum regno effunderentur, quo Pontifici gratia Dei assisteret, ut condigne Dei Ecclesiam regeret, extirparet hæreses, pacem populi Christiani obtineret, Infideles opprimerentur; aliis litteris die *xxvi. Aprilis* ad eundem regem scriptis (d) eum colaudat ob impensa ad Ecclesiam Dei in unitatem reducendam officia, hortaturque, ut progenitorum suorum exemplo contra schismaticos, & Pseudopontificis fautores pro Romanæ Ecclesiæ unitate & quiete vires suas exponat.

XXXVI.

Gallorum regis studia pro schismate tollendo.

Ca-

[a] Decretum l. Laufenf. Concilii apud Marten. Collect. amplifs. Anecdor. tom. v. pag. 995.

[b] Apud Cochleum lib. ix. pag. 347.

[c] Concil. tom. xiii. pag. 1321.

[d] Apud Marten. Collect. amplifs. Anecdor. tom. viii. pag. 988. Regest. l. Secret. Nicolai v. pag. 12.

A. D. 1447.

XXXVII.
Lugdunensis con-
ventus. Quid in
eo actum sit.

Carolus rex, ne quid studii pro pace Ecclesie omitt-
teret, conventum *Lugduni* mense *Julio* indixit, com-
monuitque Ludovicum Sabaudie Ducem, & Basileen-
sium pseudosynodi fautores, ut Nuncios Lugdunum mit-
terent. Conventui adfuere (a) regis Francorum, Treviren-
sis Archiepiscopi, & Colonienſis, Ducis Sabaudie, Basi-
leensium, necnon Angliæ, & Renati Siciliæ regum Ora-
tores, itemque *Ludovicus Alemannus*, olim Cardinalis
Arelatenſis appellatus, schismatis tum signifer, habitif-
que sæpe colloquiis, quæ usque in diem *xviii. Octobris*
protracta sunt, decretum fuit, ut pro pace ineunda *Ame-
deus* adiretur, qui pacis leges Oratoribus missis a Lugdu-
nensi coetu obtulit, easque Angliæ regis Oratores Romam
(b) *Nicolao* Pontifici attulere; sed iniquæ adeo erant,
ut indignæ responso viderentur.

XXXVIII.
Amedeus, qui *Fel-
ix v.* Antipapa,
hæreticus denun-
ciatus. Alia in
eum decreta.
Quæ promissa, si
reſipisceret.

Quamobrem *Nicolaus* Apostolicis litteris (c) *Ro-
berto Aquensi* Archiepiscopo mandavit, ut *Amedeum*
olim *Sabaudie Ducem*, se *FELICEM v. sacrilege* appel-
lantem, *schismaticum*, & *hæreticum* denunciatum,
iterum in eadem relapsum declararet, ac poenis affici ju-
beret. Aliis item litteris [d] ad omnes Christi fideles die
xii. Decembris exaratis, omnem *Amedei* ditionem, ei-
que adhaerentium, fisco addicit, & *Carolo* Regi Franco-
rum, si eundem & sequaces fregisset, donat, ac tribuit:
Indulgentias militantibus concedit. Interim, ne quid ex
caritatis legibus *Nicolaus* Pontifex omitteret, eadem die
xii. Decembris [e] *Carolo* regi Francorum per litteras
Apostolicas amplissimam facultatem contulit, salva Sedis
Apostolicæ auctoritate, cum *Amedeo*, schismaticisque
paci-

(a) Raynald. A. D. 1447. n. 20.

(b) Concil. tom. xiii. pag. 1326.

(c) Regest. I. Secret. Nicol. v. pag. 3.

[d] Concil. tom. xiii. pag. 1322.

& in Codice juris gentium diploma-
tico Leibnitii P. I. pag. 378.[e] Apud Marten. ut supra pagi-
na 994.

paciscendi. *Roberto* item *Aquensis* Archiepiscopo concessit (a), ut *Amedeus*, si *Caroli* regis consiliis acquiesceret, & schisma rite damnavit, poenis omnibus, quibus irretitus erat, solveretur, eique Cardinalitiam dignitatem, Legatique munus perpetui in omnibus sui Ducatus conditionibus promitteret: schismatici reliqui honoribus & dignitatibus restituerentur.

A. D. 1447.

Conatus pridem fuerat *Amedeus* Gallorum regem in suam sententiam pertrahere, quapropter litteras ei scripsit [b] datas: *apud S. Dominicum extra muros Gebennenses* vi. Idus Junii, anno a Christi nativitate 1447. Pseudopontificatus anno septimo signatas, in quibus *Nicolaum* Pontificem respuit, Basileense conciliabulum propugnat, regemque hortatur, ut regni sui Antistites Basileam mittat, idque ut ceteri Principes faciant, curet. Quod si Basileensis locus non placet, alius deligatur. Quidquid in eo Concilio de se deliberatum fuerit ac decretum, libenter amplexurum.

XXXIX.

Conatus Amedei, ut Regem Gallorum sibi conciliaret.

Formulae quaedam concordiae ineundae, ac dirimendi schismatis confectae dicuntur in Gebennensi conventu mense Decembris huius anni, cui interfuisse feruntur [c] *Caroli* Francorum, *Henrici* Angliae, & *Renati* Siciliae regum, & *Ludovici* Delphini Viennensis Oratores; ac ibi statutum, ut in ipso Basileensi Concilio de unione & pace Ecclesiae danda ageretur. Verum de his anno insequenti plura.

XL.

Formulae pacis in Gebennensi conventu propositae.

In Poloniam usque schismatis virus penetrarat. *Vincenzius* Archiepiscopus *Gnesnensis* ea labe infectus, & *Amedei*

XLI.

Poloni, schismate egerato, ad catholicam fidem redeunt, praeter Academiam Cracoviensem, & nonnullos alios.

(a) Lib. II. Secret. pag. 13.

(b) Apud Martenium, ut supra pag. 989. & seq.

(c) Apud Martenium, ut supra pagina 995.

A. D. 1447.

Amedei Antipapæ aseccla, a quo etiam inter pseudo-cardinales relatus est. At *Vincentius* ad meliorem frugem, *Nicolao* Pontifice creato rediens, *Amedeo*, & schismate damnato, ad Sedem Apostolicam confugit, veniam patratorem per *Johannem Dlugossium* [a] Oratorem suum deprecans, *Nicolaum Pontificem*, uti verum Christi Vicarium agnovit. Hæ demissæ preces humaniter a Pontifice exceptæ, ac *Vincentius* a censuris non modo solutus, sed etiam honoribus restitutus est; nam & *Gnesnensem* Archiepiscopum, & S. R. E. Cardinalem eum iterum Pontifex renunciavit. Clerus etiam populusque *Gnesnensis*, qui errantem Archiepiscopum secutus erat, a criminibus absolutus est. *Casimiri* præterea Polonorum regis opera plures Polonici regni populi in fidem & obsequium Pontificis rediere. Per eos enim dies, quibus *Casimirus* regia corona mense *Junio* redimitus est, habito procerum conventu, sancitum est, ut *Nicolao Pontifici*, tanquam Petri Successori, obtemperaretur. Nubabat *Academia Cracoviensis*, de qua anno insequenti disferendi locus erit.

XLII.

Italicos Principes ad pacem Nicolaus hortatur. Ferrariensis conventus pacis in eundæ causâ. Pax infecta ex obitu Ducis Mediolani. Dominicus Card. Capranica in Picenum. Legatus mittitur.

At ad Italiam, a qua nos longius schismatis negotium abduxit, sermo redeat. Legatos Principum, qui Romam obsequii causâ venerant, *Nicolaus* pacis Italiae restituendæ cupidus, ad pacem hortatus est. Legati *Venetorum*, & *Florentinorum*, se pacem amplexuros dixerunt (b), si controversia, quæ illis cum *Philippo Maria* Mediolanensium Duce intercedebat, dirimeretur. Tibur a Pontifice ablegati sunt, ut ea de re cum *Alphonso* Aragonum rege colloquerentur, qui nihil a se prætermis-

sum

(a) Raynald. an. 1447. n. 21. & cap. xxi. §. 1. Sabellic. Ennead. x. lib. v. Facius de gestis Alphonsi lib. i. x. pag. 237. Platina in Nicolai v. vita, pag. 35.

(b) S. Antoninus P. i. l. tit. xxii. & alii.

sum iri respondit, quod ad pacis studium attineret. Placuit, ut *Johannes* tit. S. Laurentii in Lucina presbyter Cardinalis, *Morinensis* appellatus, Pontificis nomine Legatus *Ferrariam* mitteretur, ubi Oratoribus utrarumque partium disceptantibus, Pontificis opera, pax instauraretur. *Johannes* Morinensis Cardinalis Roma *Ferrariam* profecturus (a) die viii. Junii discessit. Rebus de pace, deque induciis pangendis, utrimque discussis, a Legato Pontificis, ceterisque deliberatum est, ut *Philippo* Duci significaretur, inducias ne, an pacem mallet. Si pacem, *Cremonam*, & quæ trans Padum occupassent Veneti, reciperet. Si quinquennales inducias, partorum possessio apud *Venetos*, & *Florentinos* maneret. Dum tabellarius ejus rei litteras Mediolanum perferret, *Philippus* Dux repente die xv. Augusti, profluvio ventris moritur (b), *Alphonso* Aragonum rege palam hæredem nuncupato. Hinc pax infecta; immo Italia cuncta turbatum, atque armorum plena. Ad populos in officio continendos *Piceni*, seu *Marchia Anconitana*, *Præfatus* *Farfensis*, ac *Massæ Trabaria*, aliarumque civitatum, & locorum earundem Provinciarum, Legatum & Vicarium Pontifex jam dixerat die xviii. Aprilis (c) *Dominicum* tituli S. Crucis in Hierusalem presbyterum Cardinalem *Capranicam*, Episcopum *Firmanum*, qui ex Urbe discessit die v. Maii (d), & ex Legatione hoc eodem anno die xvi. Decembris ad Urbem rediit.

A. D. 1447.

Extra Italiam præterea *Nicolai* curæ in pace concilianda se proferebant. Exortum bellum erat inter *Fridericum* Cæsarem, & Hungaros, qui *Ladislau* regem puerum

E

rum

XLIII.

Pacem inter Hungaros, & Fridericum Cæsarem curat.

(a) Diar. Consistor. Jacobi Radulphi, Platina in Vita Nicolai v.

(b) S. Antoninus P. III. cap. xi. §. 17. Pii II. Commentar. lib. 1. pag. 14. Franciscus Simopettus de

gestis Francisci Stortia lib. ix.

(c) Lib. 1. Offic. pag. 24.

(d) Jacobus Radulphi in Diario Consistor.

A. D. 1447.

Jo: Cardin. S. Angeli Legatio Germanica.

34

VITA NICOLAI V.

rum deposebant. Inducias Pontifex imperavit; ab armis conqueverunt Hungari, & Apostolicæ Sedi obsecuti sunt. Inter hæc Pontifex *Johannem Carvajalium S. Angeli* Diaconum Cardinalem, Germaniæ Legatum designatum, qui nondum Roma discesserat (discessit autem die xv. *Septembris*) litteris Apostolicis die *quarta Augusti* datis (a), Legatum etiam pro pace firmanda constituit, & Legationis jus ad Bohemiæ regnum quoque protendi voluit. Dedit autem in mandatis eidem Legato, ut omni studio eniteretur, motas controversias sedare, & ne quid detrimenti res christiana caperet; nam si Hungari viribus frangerentur, Turcicas aggressiones in posterum ægre sustinere potuissent.

XLIV.

Salisburgensi Ecclesiæ, Eugenii, & aliorum Pontificum diplomata, de jure eligendi Gurcensem, Chiemensem, Seccoviensem, & Laventinum Episcopos, confirmat.

Ad pacis atque clementiæ studia, quibus Germanorum, & aliorum animos sibi devincire Pontifex curabat, referendas putamus *Nicolai* Apostolicas litteras in ipso Pontificatus limine, scilicet die xix. *Martii*, (b) qua Pontificia tiara redimitus est, editas, quibus *Eugenii* IV. Sanctionem die xiiii. *Februarii*, antequam vitam cum morte commutaret, ad preces *Friderici* hujus nominis III. Archiepiscopi *Salisburgensis* consecutam, comprobavit. *Eugenius* in suis litteris decessorum Pontificum diplomata de jure eligendi per eosdem Archiepiscopos, & instituendi, consecrandique Episcopos in Ecclesiis *Gurcensi*, *Chiemensi*, *Seccoviensi*, & *Laventina* olim concessa, rata habuerat. *Nicolaus* vero eandem Sanctionem confirmavit, ac decessorum Pontificum *Alexandri* III. *Innocentii* III. ac *Honorii* III. ea de re diplomata una cum *Eugenii* Sanctione suis litteris inseruit. De jure eligendi Episcopos in Ecclesia *Gurcensi* exortæ

(a) Regelt. Secret. Nicolai v. lib. II. pag. 7.

(b) Exst. apud Josephum Mezger

Histor. Salisburg. lib. VI. pag. 984. & seq.

exortæ quondam quæstiones fuerant, de quibus in epistolis *Innocentii* III. (a) multa leguntur.

A. D. 1447.

XLV.

Nonnullos articulos Ducis Burgundie super concordia cſi S.R.E. & ejusdem Ducis cum Gallorum rege foedus confirmat.

Johannem Cypri regem a censuris Ecclesiasticis absolvit.

Ut etiam *Philippo* Burgundie Duci rem gratam Pontifex faceret, articulos quosdam super concordia cum S. R. E. propositos, Apostolicis litteris (b) die XXI. *Maii* confectis, ratos habuit. Biduo post (c) foederis leges, jampridem a *Nicolao S. Crucis Cardinale* inter *Carolū* Gallorum regem, & eundem *Philippum* firmatas, approbavit. *Johanni* Cypri regi, qui ob molestias *Nicosiensi* Archiepiscopo illatas, Ecclesiasticis sententiis plexus fuerat, quum delicti poeniteret, absolutionis gratiam (d) clementer impertivit.

XLVI.

Legationes in varias Provincias Reip. christianæ causa hoc anno a *Nicolao* missæ.

Petrus Episcopus Albanensis Card. Legatus Avenionensis. & in nonnullis Galliarum Provinciis.

Thomas Pharenſis Episcopus, Bosnia & Croatia Legatus.

Stephanus Bosnia rex, ejuratis erroribus, sub Apostolicæ Sedis protectione a *Nicolao* susceptus.

Varie hoc anno a *Nicolao* Apostolicæ legationes, tum pacis, ac unitatis firmandæ, tum Reipublicæ christianæ causa, missæ sunt. De nonnullis jam audivimus, reliquas nunc prosequamur. *Petrum Cardinalem, Episcopum Albanensem*, Legatum, & Vicarium Apostolicæ Sedis in civitate Avenionensi die XI. *Maii* (e), ac die XVII. ejusdem mensis (f) in *Austana, Tolosana, Narbonensi, Arclatenſi, Aquensi*, ac aliis Galliarum Provinciis Legatum cum plena potestate constituit. *Thomam Pharenſem* Episcopum in regnum Bosnia, & Croatia regiones, litteris Apostolicis die XX. *Juni* (g) datis legavit. *Stephanus* Bosnia rex sub *Eugenio* IV. (h) Manichæorum erroribus damnatis, hæreticos e regni sui finibus expellendi cupidus, ab eodem Pontifice natalibus fuerat restitutus, elogiis ornatus, atque in regiam

E 2

di-

(a) Regest. MS. Innoc. lib. IX. epist. XLVI. Lib. X. epist. IV. & lib. XI. epist. XCIX.

(b) Regest. I. Secret. pag. 20.

(c) Ibid. pag. 21.

(d) Regest. I. de Curia pag. 48.

(e) Regest. I. Offic. pag. 43.

(f) Ibid. pag. 45.

(g) Regest. I. de Curia pag. 74.

(h) Raynald. A.D. 1445. n. 23. 24.

A. D. 1447.

Antonius de Oliveto Minorita Nuncius Apostolicus in Albaniam & Sclavoniam mittitur.

Archiepiscopus Nicosien. in Cypri regno, & Insula Rhodo Legatus pro instauratione Ecclesiarum, & pro conversione schismaticorum Chaldaeorum, & Maronitarum.

dignitatem investitus, confirmatis eorum suffragiis, qui eum regem declaraverant. Perperam porro (ut id obiter moneam) a nonnullis (a) hoc regnum *Dardania* appellatur; nam *Pannonia*, & *Mæsia* potius pars est. Itaque *Nicolaus* Pontifex, eundem Stephanum Thomam regem, Manichæorum hæresim iterum damnantem, & catholicam fidem amplexum, Pontificiis litteris (b), eidem die xix. *Junii* scriptis, sub Apostolicæ Sedis tutela suscepit. Ea de causa aliis Apostolicis litteris (c) die xx. *Junii* datis, Antonium de Oliveto Minoritam Apostolicæ Sedis Nuncium in *Albaniam* & *Sclavoniam* designavit. Exinde eundem *Thomam Pharensensem* Episcopum, Legatum in eas regiones misit, qui catholicæ fidei, & Ecclesiasticæ disciplinæ curam gereret. Paulo post Pontifex *Andream Archiepiscopum Nicosiensem*, in regno Cypri, & *Insula Rhodo* pro instauratione Ecclesiarum, litteris datis (d) die ix. *Julii*, legationem obire iussit, eundemque aliis Apostolicis litteris die xxix. *Julii* (e) exaratis, iterum pro Chaldaeorum, & Maronitarum in eisdem regno & Insula commorantium ad fidem catholicam reditu, Legatum itidem Apostolicum declaravit. Dudum *Eugenius* iv. in *Cyprum* adjacentesque regiones *Andream Archiepiscopum Colocensem* (f) miserat, ut schismaticos ad catholicam fidem traduceret. Ille Nestorianos, Macariiique asseclas, Timotheum item Metropolitam Chaldaeorum qui in Cypri erant, & *Eliam* Episcopum *Maronitarum*, per Internuncios ad ejurandos errores, ac fidei catholicæ professionem singulorum nomine emittendam induxit, cujus professionis formulam apud Ray-

(a) Raynald. ut supra.

(b) Regest. i. de Curia pag. 73.

(c) Apud Vvading. ad an. 1447. num. xiv.

(d) Regest. xxi. Brev. Eugenii iv.

& Nicolai v. pag. 76.

(e) Regest. i. Offic. Nicolai v. pag. 38.

(f) Raynald. A. D. 1445. n. 21.

Raynaldum habes. Iterum vero a *Nicolao* ad eundem hoc anno *Nicosiensis* Archiepiscopus ablegatus est, propterea quia in pristinos errores prolapsi fuerant, ac inde Pontifex diligentius catholicæ fidei prospicere volebat.

A. D. 1447.

Mandavit insuper die xiv. *Julii* Archiepiscopo *Strigoniensi*, & *Albanie* Episcopo (a), ut utriusque cleri, tum in *Transylvania* (olim *Dacia*) tum in *Albania* (apud veteres *Epiri* & *Illyrici* nonnulla complexa) mores emendarent; quumque dubia quædam de vita & honestate clericorum a *Transylvanis* *Saxonibus* proposita essent, iis responsa subjecta sunt, quæ leges apud Raynaldum (b), & in *Regestis Apostolicis* asservantur (c).

XLVII.

Cleri *Transylvaniz*, & *Albaniz* reformatio Archiepiscopo *Strigoniæ*, & *Albaniz* Episc. commissa.

Nec minus intensius ad hæreticorum sectas profligandas Pontifex hoc anno elaboravit. Siquidem *Johannem* de *Capistrano* Minoritam, quem inter cælites *Alexander VIII.* Rom. Pontifex adscripsit, Inquisitorem (d) per litteras Apostolicas die *tertia Julii* adversus *Fratricellorum* sectam constituit, opportunisque in eam rem facultatibus communiavit. Quamobrem *Johannes* ad regnum *Siciliæ* citra pharum perrexerit. *Amedeum* vero de *Landis* arithmeticam *Mediolani* docentem; hæreticum, ac ejus fautores, & complices (e) idem Pontifex Apostolica Sanctione die xi. *Maii* damnavit, ac poenis canonicis subjacere decrevit. Paulo ante, idest die xiv. *Aprilis*, aliis litteris (f) *Bernardinum Senensem* a calumniis ejusdem *Amedei* liberarat. *Bernardini* *Senensis*, qui jam dudum obierat, sanctimoniz ac miraculorum fama

XLVIII.

Jo. de *Capistrano* adversus *Fratricellorum* sectam Inquisitor.

Amedeus de *Landis* hæresis damnatus.

(a) *Regest. I. de Curia* pag. 75.

(b) A. D. 1447. num. 27. 28.

(c) *Regest. I. de Curia* pag. 79.

(d) *Ibidem* pag. 77. Vid. *Vvading.*

ad an. 1447. num. x. & xiii.

(e) *Regest. I. de Curia* pag. 53.

(f) *Vvading.* ad an. 1447. n. vii.

A. D. 1447.

Inquisitio de miraculis B. Bernardini nonnullis S.R.E. Cardinalibus demandata.

fama longe lateque manabat, quorum cognitio, & inquisitio ab *Eugenio* IV. an. 1445. jam demandata fuerat. *Nicolaus* vero Pontifex hoc anno die XVI. *Junii* (a) inquirendi de miraculis ejusdem beati viri munus *Johanni Episcopo Prænestino*, *Tarentino* nuncupato, *Guillelmo tit. S. Martini in montibus presbytero*, & *Petro S. Mariae novae Diacono*, Cardinalibus mandavit.

XLIX.

Decreta adversus foeneratores in Aragoniæ, & Sardiniae regnis.

Dispensatio super quarto consanguinitatis gradu inter Johannem Navarra Regem, & Johannam Enriquem.

Contra foeneratores quoque in regno Aragoniæ, & in Sardinia Insula inquire, ac animadverti secundum statuta canonum voluit, qua de re litteras die XVI. *Septembris* (b), & die IX. *Decembris* (c) edidit. Quemadmodum erga fontes legibus, ita dispensationis Apostolicæ temperantia erga Principes nonnullos usus est *Nicolaus*. Nam *Johannem Navarra* regem, & *Johannam Enriquem*, Praefecti classis Hispanicæ, vulgo *Castellæ Admirantis* filiam, quarto consanguinitatis gradu inter se conjunctos, ab hoc vinculo absolvit, & ut matrimonium rite possent inter se inire, litteris Apostolicis diei *tertiæ Augusti* (d) benigne induxit.

L.

Populis, & toparchis ditionis Ecclesiasticæ venia data, & honores restituti.

Federico Comiti Montisteretri venia data.

Summa denique indulgentia est usus hoc anno Pontifex, pacis ac tranquillitatis causa, erga populos Apostolicæ Sedi, ac erga toparchas nonnullos eidem Sedi fiduciario jure subjectos, qui ab *Eugenio* defecerant. *Federicum* enim Comitem *Montisferetri*, qui anno superiori ab *Eugenio* feria V. in Coena Domini anathemate percussus fuerat, & in ordinem redactus, propterea quod *Francisco Sfortiæ*, Piceni, seu Marchiæ Anconitanæ invasori adhæsisset, litteris Apostolicis die XX. *Julii* (e) datis absolvit, honoribus, ac juribus, certis legibus, resti-

(a) Exst. apud Vvading. ad ann. 1447. num. IX.

(b) Regest. I. de Curia pag. 150.

(c) Ibid. pag. 134.

(d) Regest. I. Sec. ret. pag. 48.

(e) Lib. Vicariat. Nic. v. in tab. Vat.

restituit. *Alexandro Sfortia*, Francisci fratri, Pisaurensem civitatem, pridem ab eo dolo malo emptam, in Vicariatum pro Romana Ecclesia (a) regendam per litteras diei *secundæ Aprilis* concessit. *Antonium Ordelaffum* in civitate Forolivienſi, ejusque comitatu Vicarium, uti vocant, in temporalibus pro S.R.E. certo annuo censu constituto, litteris item Apostolicis (b) diei xxvii. *Maii* declaravit. *Firmanis* die xii. *Aprilis* (c) immunitates, & privilegia a Romanis Pontificibus pridem concessa confirmavit. Idem *Camerinensibus*, *Radulpho*, & *Julio de Varano* deprecantibus (d), die ix. *Maii* præstitit. *Laurentio Columna*, inter Romanos proceres magni nominis viro, (e) qui ab *Eugenio* iv. defecerat, ac oppida Sedis Apostolicæ occuparat, ad obedientiam reverso, defectionis crimen die xxiii. *Aprilis* dimisit, bonis & honoribus restituit, moxque, nimirum die xxxi. *Maii* (f) in Castri novi, diocesis Portuensis oppidi possessionem immitti mandavit. *Jo. Baptistam*, *Marianum*, *Baptistam*, & *Franciscum Sabellos*, Romanæ Ecclesiæ hostes, ac læsæ majestatis reos (g), in sinum ejusdem Ecclesiæ revertentes, die *tertia Augusti* absolvit. Senatui populoque Romano immunitates, privilegia, & alia a Romanis Pontificibus eidem concessa, die *prima Maii* (h) confirmavit. *Nursinos* ob everſum *Cerretum* oppidum, perduellionis reos, damnatosque, veniam deprecantes, ac ad Ecclesiam reversos, absolutionis beneficio (i) die xxvii. *Octobris* donavit. Alia hujusmodi Apostolicæ ditionis populis præstitit, quæ brevitatis studio præterimus.

A. D. 1447.

Alexandro Sfortia venia data, & Pisaurum eidem concessum.

Antonius Ordelaffus Forilivii Vicarius pro S.R.E.

Firmanis & *Camerinensibus* privilegia confirmata.

Laurentius Columna absolvitur, & in integrum restituitur.

Sabellis venia data.

Romanis privilegia confirmantur.

Nursinis ignoscitur.

At.

(a) Lib. Vicariat. Nicol. v. ut supra.

(b) Regest. 1. Secret. pag. 32.

(c) Regest. 1. de Curia pag. 6.

(d) Regest. 1. Secret. pag. 19.

(e) Regest. 1. de Curia pag. 8.

(f) Regest. 1. Secret. pag. 24.

(g) Ibid. pag. 48.

(h) Regest. 1. de Curia pag. 15.

(i) Ibid. pag. 209.

A. D. 1447.

LI.
Apostolicæ Sedis
in Corsica Præ-
ses, & modera-
tor a Nicolæ v.
confirmatus.

Artes Bigulæ,
Curtis, & Bastitæ,
Pontificio nomine
Jano de Campo
Fregoso assignatæ.

LII.
Privilegium Epi-
scopo Bononiensi
de quibuscumque
caussis cognos-
cendis concessum.

At prætereunda non est Insula *Corsica*, quæ quum sub *Eugenio* IV. in potestatem & imperium Sedis Apostolicæ rediisset, ad eisdem populos in officio continendos *Eugenius* misit *Monaldum Paradisum*, ac mox Insulæ præfecit *Jacobum Episcopum Potentinum* (a); deinde supremis Pontificatus diebus *Franciscum Angelam Episcopum Feretranum* (b) cum summa potestate legavit, ut eos compesceret, qui defectionis crimen molirentur. *Nicolaus* Pontifex autem, eundem Feretranum Episcopum Apostolicis litteris die XXI I. Aprilis (c) Corsis pro S. R. E. præesse iussit. Mox Nuncii Apostolici, *Gubernatoris*, seu *Præsidis* munere functus est *Fr. Jacobus de Cajeta* Ordinis Prædicatorum, qui hoc anno die prima Julii (d) Pontificio nomine tradidit arces *Bigulæ*, *Curtis*, & *Bastitæ* *Thoma de Magistris* pro *Jano de Campo Fregoso* Genuensium Duce, qui eas arces hæctenus administrarat.

Ad Bononiensem Ecclesiam revertimur, quam Pontifex mirifice diligebat. Vix enim *Johannem de Podio*, ut diximus (e) in sui locum suffecerat, cum per Apostolicas litteras die XI. Maii (f) datas eidem Episcopo potestatem contulit audiendi cognoscendique Bononiensium causas quasque, tam civiles, quam profanas. Bononiensium gratia id fortasse Pontifex fecit, utque benevolentia suæ in Bononiensem Ecclesiam specimen daret. Benevolum se Bononiensibus semper præbuit, propterea quod Apostolicæ Sedi tum se obsequentes ostenderunt. Idcirco præstantioribus illius urbis

(a) Raynald. A. D. 1444. n. 11.

(b) Ibid. & A. D. 1447. n. 12.

(c) Regest. 1. de Curia pag. 12.

(d) Regest. divers. Cameral. Ni-

colai v. n. 26. pag. 36.

(e) Supra §. xxxi.

(f) Regest. 1. de Curia pag. 32.

urbis civibus non levia Pontificiæ beneficentiæ argumenta præstitit; nam *Ludovico Mariscotto Turrim*, vulgo *dell'Uccellino* appellatam, litteris Apostolicis die v. *Decembris* (a) hujus anni datis, beneficiario jure concessit. Ejusmodi beneficentiæ signis usus est in Bononienfes alios, ac in Lambertinos, ut suo loco videbimus. Brevi *Johannes de Podio* Bononiensem Ecclesiam administravit; siquidem hoc anno, Romæ supremum diem obiit, & in illius locum Pontifex *Philippum Calandrinum* sui ipsius uterinum fratrem subrogavit. Qua de re Pontifex litteras die xviii. *Decembris* (b) hujus anni Clero civitatis, & die *secunda Januarii* (c) anni insequentis civitati, populoque Bononiensi scripsit. *Philippus* postmodum inter S.R.E. Cardinales relatus est, de quo suo loco.

A. D. 1447.

Ludovico Mariscotto Turris quædam a Pontifice concessa.

Philippus, Pontificis frater, Bononiensis Episcopus creatus.

Ad hujus anni extrema, ne rerum ordo perturbaretur, revocandum censuimus obitum *Antonii* Cardinalis *Lusitani*, vulgo *Portugallensis* appellati. Is est autem, qui, ut monuimus (d), e comitio post *Nicolai* Pontificis electionem egrediens, a Deo eum electum fuisse palam pronuntiavit. Obiit Romæ die xi. *Junii* apud S. Chrysogonum, ut habet Jacobus Radulphi in Diario Consistoriali; at in ejus lapide sepulchrali die xi. *Julii* obiisse adnotatur. Fuit primum Episcopus *Eborensis*, deinde ab *Eugenio* iv. S.R.E. presbyter Cardinalis tit. S. Chrysogoni creatus est. Latifundia Basilicæ Lateranensi donavit, in qua & sepultus est. De eo Ciaconius (e).

LIII.

Obitus Cardinalis Portugallensis.

F

INI-

(a) Regest. i. Secret. pag. 176.

(b) Exst. apud Sigonium de Episcopis Bonon. pag. 189.

(c) Ibid.

(d) §. v.

(e) Tom. II. pag. 912.

A. D. 1448.

I.
Episcopus Camerinen-
sis in Po-
loniam ad sedan-
dum schisma ab-
legatur. Quid in
Regem, & alios
præstiterit.

Sbigneo Episco-
po Cracoviensi
Cardinalatus di-
gnitas confirma-
ta.

II.
Antonius Cerdanus, Archiepiscopus Messanen-
sis, Cardinalis
creatus.

INITIO hujus anni *Nicolaus* Apostolicam legationem ad Poloniæ regnum mittendam decrevit, ut ii qui inter Polonos schisma nondum detestati essent, ad meliorem frugem redirent. Legavit igitur, Apostolicis literis die iv. *Januarii* datis (a), *Baptistam Camerinensem Episcopum*, quem amplissima potestate ornavit. Profectus in Poloniam est Episcopus Camerinen-
sis, itineris comitibus adhibitis (b) *Casimiri* Polonorum regis Oratoribus, qui Romæ fuerant ad obedientiam ipsius regis nomine *Nicolaus* Pontifici præstandam. Legatus feria v. in octava Corporis Christi orationem ad regem habuit, ejusque erga Sedem Apostolicam religionem ac reverentiam plurimum commendavit, *Rosam auream* Pontificis nomine ei obtulit, aliaque benevolentia Pontificia documenta præbuit. *Sbigneum*, Episcopum *Cracoviensem*, male *Gnesnensem* a *Blondo* (c), qui *Raynaldum* (d) in errorem traxit, appellatum, creatumque Cardinalem ab *Eugenio* iv. Florentiæ A. D. 1439. die xviii. mensis *Decembris*, *Amedei* factionem dudum secutum, ut regi gratificaretur, Cardinalem a Pontifice haberi significavit, qua de re *Casimirus* Pontifici *Nicolaus* gratias egit. Exinde Legatus a *Sbigneo*, clero, & civibus *Cracoviensibus* honorifice susceptus est, præterquam ab *Academia Cracoviensi*, quæ *Basileensium* factioni adhuc adhærebat; de qua mox.

Ad *Nicolaum* Pontificem redeamus, qui hoc anno, mense *Februario*, scilicet die *Veneris* quatuor temporum, quæ fuit xvi. *Februarii*, *Antonium Cerdanum* Archiepiscopum *Messanensem*, natione *Majoricensem*,
ad

(a) Regest. xxi. Brev. Eugenii iv. pag. 40. ad A. D. 1448.
& Nicolai v. pag. 83. (c) Decad. iv. lib. I.
(b) Jo: Dlugoss. Histor. Polon. to. II. (d) A. D. 1439. num. 41.

ad Cardinalatus apicem extulit, eique die *Sabbati* in-
sequenti *titulum S. Chrysogoni* tribuit. (a). Commem-
datur maxime *Antonius* ab Ænea Sylvio (b), qui ha-
bet, ideo a Pontifice inter Cardinales eum adscriptum,
ut sibi Philosophiæ studiis, ac arcanorum sacre Theolo-
giæ cognitione ex omnibus parem eligeret. Theologo-
rum enim illius ætatis principem idem Æneas *Antonium*
vocat. Per eos dies, *Henrici* Anglorum regis precibus
permotus Pontifex, Pragmaticæ Sanctionis decreta, quod
ad vacationes Ecclesiarum, earumque collationes, &
alia quæcumque Ecclesiastica beneficia attineret, Apo-
stolicis litteris die xxv. *Februarii* (c) datis, ad Bri-
tanniam minorem, seu ad Normanniam protendi iussit.

A. D. 1448.

Anglorum regis
precibus Prag-
maticam Sanctio-
nem in Norman-
nia locum habere
permittit.

Ad hæc Pontifex pacis Ecclesiæ catholicæ, atque
inter Principes restituendæ summopere cupidus, auxi-
lium de sancto implorandum in primis esse censuit.
Itaque ad diem xxv. *Aprilis*, Marco Evangelistæ sacram,
qua ex vetustissimo Romanæ Ecclesiæ more *Litania*,
quæ *major* dicitur, rite ab Urbis ordinibus peragi solet,
solemnem Processionem indixit, in qua a Basilica Vati-
cana ad Ecclesiam S. Marci procederetur. Ipse Ponti-
fex, sacro comitante Senatu, clero præcedente, popu-
lique magna turba, pedester fuit, ac rem divinam ritu
maximo in ipsa S. Marci Ecclesia fecit. Celeberrimam
omnium supplicationum, quæ ante peractæ essent, eam
fuisse (d) ferunt. Quum vero ritus tum perturbatus es-
set; nam mos erat, hac die Litanias in Ecclesia S. Mar-
ci inchoare, & ad Basilicam Vaticanam pergere; & con-
tra a Basilica Vaticana ad Ecclesiam Sancti Marci itum

111.

Paci imploran-
dæ ad opem di-
vinam Pontifex
confugit. Proce-
sionem solemnem
ad S. Marci diem
indicit, in qua
pedester incedit.

Sanctio edita,
quod inverso ri-
tu & ordine Pro-
cessio acta fuerit.

F 2

fuit

(a) Dias. Consistor. Jacobi Rr-
dolph.

(b) De Europa cap. 1711. Vid. Nil
column Antonium Bibliothecæ veteris

Hispan. tom. II. pag. 182.

(c) Regest. 1. de Curia pag. 169.

(d) Diar. Stephani Intiflura, Scrip-
tor. rer. Italic. tom. III. P. II. p. 1131.

A. D. 1448.

fuisset, edita Constitutione sanxit, nihil detrimenti Basilicæ Vaticanæ, ejusdem Archipresbytero, & Capitulo illatum fuisse, nihilque *Alexandri* IV. Constitutioni derogatum, qua sub anathematis sententia jussit, ut ea die omnia totius Urbis sacra Collegia, omnes tum Monachorum, tum Regularium coetus hujusmodi Processioni rite interessent, atque in ipsa Vaticana Basilica largitionem quandam pecuniariam, quam *presbyterium* appellabant, ab Archipresbytero & clero ipsius Basilicæ accipere solebant, ob non servatum ordinem & morem consuetum. Edita est nuper hæc Constitutio a V. C. Petro Moretto (a) ex quodam apographo, in quo mendum esse in notis Chronologicis suspicatur. Data enim dicitur *an. MCCCXLVIII. VIII. Kal. Aprilis* (idest die xxv. Martii) *Pontificatus anno secundo*. Legendum putat Morettus *VIII. Kal. Junii* pro *VIII. Kal. Aprilis*, & *anno tertio* pro *anno secundo*, quum apud Bzovium in Annalibus Ecclesiasticis ad an. 1448. & apud Turrigium in cryptis Vaticanis (b) huic anno illigetur. His adde Stephani Infissuræ Diarium (c), qui apertis verbis ad annum 1448. hujusmodi Processionem recenset. Horum me movet auctoritas. Cæterum ex Platinae verbis potius eruitur, eam anno 1447. alligandam esse: *At Nicolaus Pontifex, inquit, pacis & quietis amator, celebrata de more coronatione sua, factisque ingenti apparatu Letantiis, quibus ipse pedes supplicabat, Cardinalem Morinensem Ferrariam mittit, componendæ pacis commune domicilium*. Hæc certe annum 1447. designant. Quod si in notis Chronologicis memoratæ Constitutionis nullum mendum subest, ad an. 1447. hæc Processio revocari debet. Claudicare

(a) In lucubratione de Presbyterio
pag. 140. & seq.
(b) P. I. pag. 100.

(c) Scriptor. rer. Italic. tom. III.
P. II. pag. 1131.

care etiam videtur Stephani Infissuræ narratio, quum ibidem scribat, Pontificem ea die in ædibus Cardinalis Capuani prandium sumpsisse. Cardinalis Capuanus obiit die *tertia Aprilis* an. 1447. (a). At de his satis.

A. D. 1448.

Eodem exemplo nuper Sanctissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. anno sui Pontificatus secundo, ad avertendas christianæ Reipublicæ calamitates, & ad pacem inter christianos Principes implorandam, solemnem Litaniam, idest Processionem indixit, quæ die *Jovis xxvi. Aprilis* hujus anni 1742. magno apparatu, maxima cleri, omniumque ordinum, ac Romani populi frequentia peracta est, in qua ipsemet Pontifex, Cardinalium, Antistitum, familiarium Pontificiorum, ac nobilium ingenti comitatu, eximiam pietatem ac religionem præferens, ab Ecclesia S. Mariæ supra Minervam ad Ecclesiam S. Mariæ in Vallicella pedester incescit, Urbe tota commota, atque omnium animis in summam modestiam, venerationemque versis,

IV.
Hujusmodi Processio a BENEDICTO XIV. celebrata.

Nunc de schismate, & Germaniæ rebus est agendum. Ad Germaniam quod attinet, *Johannes S. Angelis* Cardinalis, Apostolicæ Sedis in Germania Legatus, stipulatione confecta die *xvii. Februarii*, concordiam de re beneficiaria inter Apostolicam Sedem, ac Germanorum nationem iniit, qua controversiæ, & querimoniæ omnes sublatae sunt. Jampridem *Eugenii* IV. Pontificatu, Germaniæ procures schismatis occasionem nacti, ea de re conquesti fuerant, & ab *Eugenio* Legati Cæsaris Romani missi (b) inter alia postulaverant, ut generale Concilium convocaretur, & nationi Germanicæ

V.
Pacta conventa inter Jo. S. Angelis Card. Legatum & nationem Germanicam.

(a) *Diar. Confistor. Jacobi Radulphi.*

(b) *Raynaki. A. D. 1447, num. 1. & seq.*

A. D. 1448.

cæ de gravaminibus beneficiorum provideretur. Postulatis eorum *Eugenius* morti proximus assensit, adnidente *Aenea Sylvio*, apud eundem *Eugenium* (a) *Friderici* Cæsaris tum extra ordinem Oratore. Pontifex vero, quum Germanorum petita in ipso morbi æstu confirmasset (b), ne quid detrimenti ob huiusmodi concessionem Apostolicæ Sedi obveniret, publicis litteris edixit, noluisse se in iis, quæ responsa, concessave essent, Romanæ Ecclesiæ juribus quoquomodo nocere. Oratores vero Cæsaris promissere (c), Romanorum regem, non solum deinceps ab *Eugenii* partibus futurum, verum etiam Principibus ac civitatibus mandaturum, ut se se pro eodem *Eugenio* Pontifice declararent: Legatum Apostolicæ Sedis honorifice, ut moris est, exceptum iri: Basileensi civitati Cæsarem iussurum, ut salvus conductus revocaretur: Cæsarem denique ob recepta ab Apostolica Sede beneficia, et se interpositurum, ac auxilia daturum. Postquam ergo *Jo. Cardinalis* S. Angeli, Legatus a *Nicolaio* missus, aliquandiu in Germania constitisset, pactiones cum Germanis de iis, quæ ad Ecclesiarum, monasteriorum, aliorumque beneficiorum collationes, provisionesque spectabant, iniit die xvii. *Februarii* hujus anni, ac ipsius Romanorum regis, Legatique de latere sigillis stipulationem ipsam muniendam esse decretum est.

VI.

Concordata nationis Germanicæ Apostolica auctoritate confirmantur.

Paullo vero post *Nicolaus* Pontifex conventiones, & pacta huiusmodi Apostolico diplomate: *anno ab Incarnatione Domini mccccxviii. xiv. Kal. Aprilis, Pontificatus anno secundo* vulgato (d), scilicet anno a Christi nativitate 1448. die xix. *Martii*, qua die Pontificatus annus secundus decurrere incipiebat, solemniter

(a) In Orat. ad *Fridericum* 111. pag. 335. & seq.

(b) A. D. 1447. num. 1. & seq.

(c) *Aeneas Sylv.* ut supra.

(d) Lib. 11. secret. *Nicolai* v. pagina 203.

ter confirmavit. Et in hanc usque diem pactiones ejusmodi vim, & locum obtinent. *Cardinalis S. Angeli* cum natione Germanica *Concordata*, uti vocant, eorumque approbatio per *Nicolaum* v. Pont. Max. passim edita habentur. Quum vero pacta hæc Episcopi, alique Germaniæ Antistites aliquando labefactare conati essent *Clementis* VII. Pontificatu, idem *Clemens* Pontifex, edita Constitutione die *prima Julii* an. 1534. irrita esse decrevit quæcumque a Germanis contra formam Concordatorum inter Apostolicam Sedem, & nationem Germanicam fierent. *Gregorius* etiam XIII. Pontifex Maximus aliam Constitutionem edidit, in qua statuit, ne ordinarii beneficiorum collatores prætextu litterarum *Nicolai* v. beneficia Ecclesiastica conferrent post tres menses, ex quo vacarunt, si de illis intra hoc tempus ab Apostolica Sede provisum fuerit.

A. D. 1448.

Clemen. VII. & Greg. XIII. Sanctiones adversus eorundem pactorum fractores,

Ad Basileenses quod attinet, *Fridericus* hujus civitatis Episcopus, una cum clero & populo, postquam diu schisma fovissent, & ipsa civitas schismaticorum nidus ac officina fuisset, ad bonam frugem rediit, precatuque est a Pontifice veniam per Oratorem Romam missum, qui coram Pontifice, & sacro Cardinalium Senatu, *Nicolao* v. ut vero, & non ambiguo Pontifici omnium nomine obedientiam detulit: quamobrem Pontifex summa lætitia affectus, maximas immortalis Deo gratias retulit, ac Episcopum, Basileensesque censuris omnibus solutos esse, per Apostolicas litteras (a) die XXIX. Junii decrevit. Male apud Raynaldum (b) exaratum est 11 L. Idus Julii.

VII.

Fridericus Episcopus Basileensis cum clero & populo schismatis veniam petit, ac a perpetratis absolvitur.

At quid de Basileensi schismaticorum conciliabulo? Basilea edicto Caesaris ii mense *Janio* (c) depulsi, exturbati-

VIII.

Schismaticorum Decretum apud Lausanam.

(a) Lib. III. de Curia pag. 3.

(b) A. D. 1448. num. 1.

(c) Marten. Collect. ampliss. Anecdor.

tom. VIII. pag. 995.

A. D. 1448.

batique, *Lausanam*, Helvetiorum ad lacum *Lemanum* civitatem concessere, ibique decretum, quod primum *Lausanensis* pseudosynodi dicitur, die xxiv. *Julii* condiderunt, in quo enarrant, jussu Cæsaris a *Friderico* Basileensi episcopo, & consulibus Basileensibus significatum fuisse, ut inde abirent: quapropter *Lausanam* delegerunt, ac declarant, Basileensem Synodum legitime translatam esse: paratos esse præterea ad conciliandam Ecclesiæ pacem juxta formam Litterarum, ac Advisamentorum, uti vocabant, in Diætâ *Gebennensi* mense *Decembri* anni superioris confectorum, ad *Gallie*, *Castellæ* & *Legionis*, atque *Angliæ*, *Siciliæque* reges transmissorum. Quid in his *Advisamentis*, seu pactionibus contineretur ignoramus, nisi fuerint fortasse, quæ Anglici oratores Romam Pontifici anno superiori attulerunt, de quibus nos supra (a) mentionem fecimus. Scimus autem, *Lausane* hoc anno conseditse schismaticos, atque insequentis parte etiam, quo, Dei Omnipotentis misericordia, schisma deletum est.

IX.

Constitutio pro Salisburgensi Ecclesia, ne quid juris detractum sit, in electione Chimienfis, Secovienfis, & Laventini Episcoporum, ob Germanica Concordata.

Antequam e Germania discedamus, hoc loco commemorare juvat Apostolicum *Nicolai* diploma hoc anno die prima *Novembris* Romæ apud Sanctam *Potentianam* datum (b), quo juribus, *Salisburgens* Ecclesiæ olim a Romanis Pontificibus collatis, consuluit. Quum enim hoc anno, ut vidimus, pactiones de re beneficiaria inter Germanos editæ fuissent, & a *Nicolao* confirmatæ, ac in iis statutum esset, ut post alicujus episcopi in Germania obitum Cathedralis Ecclesiæ virum idoneum sibi in Episcopum præficerent, qui electionis confirmationem ab Apostolica Sede peteret, ac propterea *Fridericus* Archiepiscopus *Salis-*

(a) An. 1447. §. xl.

(b) Exstat apud Mezger. lib. vi. pag. 999. & seq.

Salisburgensis metueret, ne jus eligendi, & instituendi Episcopos in Ecclesiis *Chiemensi*, *Seccoviensi*, & *Laurentina*, huiusmodi pactionibus sublatum esset, decernit Pontifex, nihil juris Archiepiscopis *Salisburgensibus* ademptum fuisse; quin declarat, ut iidem Archiepiscopi, quibuscumque non obstantibus, in memoratis Ecclesiis Episcopos eligere, instituere, & consecrare possint, neque quomodolibet impendantur.

A. D. 1448.

In Poloniam transeamus. *Cracoviensis* Academia, de qua hujus anni initio meminimus, nondum mense *Julio* a *Camerinensi* Episcopo Apostolicæ Sedis Legato, ad agnoscendum *Nicolaum Pontificem*, ut verum Christi Vicarium, flecti potuerat. Id testantur ipsius Academiae litteræ datæ die xvi. mensis *Julii* (a) ad Academiam *Parisiensem*. In his significat, Academiam Concilio *Basileensi* adhæsisse, *Casimirum* regem Oratores ad præstandam obedientiam *Thomæ de Sarzana*, quem *Nicolaum Papam* vocant, misisse: in Poloniae regnum *Baptistam* Episcopum *Camerinensem* cum potestate Legati de latere ad regem venisse: at eum minime receptum ab Academia; quare temeritatis summæ, ac ut Romani Pontificis contemtores, & schismaticorum omnes Academiae Magistri a Legato coram rege arguebantur, ac poenas temeritatis hujus luituros esse, minabatur. Præterea Legatus agebat; omnes christianitatis reges dedisse jam obedientiam Sanctissimo Domino nostro *Nicolao Papæ*, sed & Universitates omnes pro ipso etiam se declaraverunt, inter quas *Parisiensem* etiam Academiam enumerabat. Ad hæc *Cracovienses* Magistri a rege petierant, ut liceret Academiam *Parisiensem* per litteras consulere; at renuit Legatus: idcirco a rege, regniue proceribus deliberatum, ut a Legato, qui

X.

Cracoviensis Academia pervicax in agnoscendo Pontifice. Academia *Parisiensis* per Legatos obedientiam præstat.

G

Ro-

(a) Apud Marten. in novo thesaur. Anecdos. tom. II. pag. 1751.

A. D. 1448.

Romanus erat profecturus, *Nicolaus* Pontifex consulere-
retur: quidquid rex decrevisset, se facturos. Rogant
ergo Academiam Parisiensem, num verum sit, quod de
ea testatus fuerat Legatus: rogant insuper, ut ea de re
ad *Casimirum* regem scribat, ac ipse etiam rex Fran-
corum litteras ad *Casimirum* regem mittat. Paruisse
postmodum Cracoviensis Academiae Magistros, quibus
intelliget. Ipsa enim Academia Parisiensis Nuncios Ro-
mani ablegavit, ad obedientiam *Nicolao Pontifici* de-
ferendam. Narrat siquidem hujus Academiae Historiogra-
phus (a), die XIII. mensis *Maii* an. 1449. lectas fuisse
in Academicorum conventu *Nicolai* V. Rom. Pont. litte-
ras a Donato de Puteo, Italo S. Theologiae Doctore, uno
ex Legatis, quos ad Summum Pontificem Academia le-
gaverat ad congratulandum ei de sua ad Apostolicam
B. Petri sedem assumptione: lectas quoque litteras ad
ipsam Academiam per Patriarcham Antiochenum, ac
ceteros Academiae Nuncios, qui adhuc Romae commo-
rabantur, missas. Hinc decretae supplicationes ad gra-
tias immortalis Deo agendas.

XI.

Splendida Gallo-
rum regis ad Ni-
colaum Pontif.
legatio.

Interea *Carolus* Gallorum rex (quoniam *Amedeus*
abdicandi spem fecerat) splendidissimam legationem ad
Nicolaum Pontificem misit; ac regionum Oratorum co-
mitatui se adjunxere *Renati* Siciliae regis, & *Ludovici*
Delphini Viennensis Legati. Solemni pompa Romae sunt
excepti, quin jam Anglici Oratores abiissent, solemni-
que ritu (b) *Nicolao*, ut vero Christi Vicario obsequia,
ac religionis officia praestiterunt. Inter Legatos *Caroli*
regis enumerantur *Jo. Juvenalis Ursinus* Archiepisco-
pus Remensis, *Elias* mox Episcopus Electensis, *Guido*
Ber-

(a) Gach. Bulz. Hist. Universit.
Parisiens. tom. v. pag. 543.

(b) Monstrelet. vol. 3. P. v. Guille-

mus Paradin. Chronic. Sabaud. lib. III.
cap. xxxviii.

Bernardus Archidiaconus Turonensis, Doctor *Courcelle-*
jus, *Tanaquillus* de Castello, & *Jacobus* Coeur.

A. D. 1448.

XII.

Gallorum regi
gratias agit ob
legationem mis-
sam.

Nicolaus Pontifex, litteris Regi Francorum die
ix. *Augusti* (a) scriptis, gratias egit de insigni ac magnifico
apparatus legatione missa, qua splendidiorum ab hinc
annis sexaginta Romæ non meminerant. Scribit etiam,
consilia sua eisdem Oratoribus patefecisse; multa præser-
tim cum Archiepiscopo Remensi esse collocutum de pace
& unitate Ecclesiæ reddenda; quæ tamen non nisi anno
insequenti confici potuit.

XIII.

Acta apud Pra-
genes a Jo. Card.
S. Angeli Legato

Apud Germanos *Jo. S. Angeli* Cardinalis Sedis
Apostolicæ Legatus, in Bohemiam profectus est, ut Hus-
sitarum, ac Taboritarum hæresim evelleret, civilesque
motus sedaret. Pragenses honorifice in eorum urbem (b)
die prima Maii, Apostolis *Jacobo*, & *Philippo* sacra, quæ
fuit in pervigilio Ascensionis Dominicæ, obviam mis-
sis Legatis, eum receperunt: Bohemi coram Legato va-
ria postularunt (c), quibus ab eo responsum est, rur-
susque Bohemi ad Legati responsa alia objecere, ex
quibus constat, eos ad sanam frugem redire paratos mi-
nime fuisse. Bohemorum petita, ac responsa utrimque
habes apud Cochlaeum (d). In his, ut summatim ali-
quid dicamus, continebatur, ut a Legato, Bohemorum
in solemnem conventum de regni statu, & de creando rege
ab eis habito, *compactata* (ita enim illius conventus
decreta sunt appellata) rata haberentur, confirmaren-
turque. Præterea, ut *Johannes Rockyzana*, Hussitarum
signifer, a Basileensium Legatis, Pragensis Ecclesiæ Ar-
chi-

G 2

chi-

(a) Concil. tom. xlii. pag. 1325.
(b) Jo. Cochlaeus Histor. Hussitar.
lib. x.

(c) Ibid. & Aeneas Sylv. Histor.
Bohem. cap. xlii.
(d) Ut supra.

A. D. 1448.

Rockyzana ad
disputandum pro-
vocans, ultione
divina coram Le-
gato obmutescit.

chipraſul designatus, Apoſtolica auctoritate eiſdem Ec-
cleſiæ præſiceretur. Legatus ad hæc, poſtquam reſpon-
ſum aliquantiſper diſtulifſet, Bohemos hortatus eſt, ne
Ladiſlaum regem paterno regno exuerent, immo vectiga-
lia, & prædia Pragenſi Archiepiſcopo uſurpata reſtitue-
rent. At Bohemi instantius coram Legato urgere, ut
Rockyzana Pragenſi Eccleſiæ admoveretur. Eorum po-
ſtulatſis minime aſſenſus eſt Legatus, quare Praga die
xxi. *Maii* diſceſſit. Ferunt autem (a), dum Legatus
Pragæ moraretur, *Rockyzanam* ad publicam de rebus
fidei diſputationem coram Legato provocafſe. Quum
vero ſtatuta die ad diſputationis locum ventum eſſet,
Rockyzana ab hiſ verbis: *Aeterni patris verbum*, exor-
ſus, obmutuit, nec ultra progredi, quamvis iterum,
ac ſæpe conatus potuit. Toto coetu obſtupeſacto, tum
Johannes Card. Legatus, ab eiſdem verbis initium ſu-
mens, multa omnium admiratione diſſeruit, ita ut
plerique reſipiſcerent: Alii Huſſitarum factionis (b) ſcri-
bunt, Legatum *Rockyzanae* hoc tantummodo verbum,
Crede, ſemper inculcaſſe, & *Rockyzanam* ſemper re-
ſpondiſſe: *Proba*.

XIV.

Praga prodicione
Huſſitarum capi-
tur. *Rockyzana*
jus Archiepiſcopi
Pragenſis ſibi ar-
rogat.

Simul ac Legatus ex Pragenſi urbe diſceſſit, Huſ-
ſitæ in *Mainardum* regni Bohemici adminiſtratorem,
& catholicæ religionis ſtudioſiſſimum conjurant, & *Geor-
gio Podielmatio* (c) Huſſitarum propugnatori, Pragam
prodicione tradunt, *Mainardum* capiunt, & abducunt,
qui non ita poſt vita migravit. Tum *Rockyzana* ſaſtu
elatus, jus poteſtatemque Archiepiſcopatus Pragenſis te-
mere ſibi ſumpſit.

Ab

(a) Jacobus Card. Papien. in Com-
mentar. lib. vi.

(b) Theobald. cap. xvi. 1.

(c) Cochleus lib. x. pagina 360.
361. Aeneas Sylv. Hiſtor. Bohem.
cap. xlii.

Ab intestino Bohemorum bello ad aliud, quod in Pannonia pro re christiana adversus Turcas instruebatur, transeamus. *Johannes Huniades*, qui rerum summam in Pannonia administrabat, bellum totis viribus parabat adversus Turcas, ut ab eorum tyrannide finitimas provincias in libertatem vindicaret. Hujus pia consilia *Nicolaus* Pontifex collaudans, ut sacram expeditionem promoveret, Christifideles publicis litteris (a) die VIIII. & XII. *Aprilis* hujus anni datis, hortatus est, ut alacriter ad hujusmodi bellum proficiscerentur, militibusque omnibus plenissimam delictorum veniam largitus est. Proelium inter utrumque exercitum in campo *Merula* (b) commissum fuit, antequam *Georgius Scanderbecus* Macedoniae Princeps copias suas cum exercitu christianorum conjungeret. Victoriā Amurates, quamvis cruentam, est adeptus. Ex Turcis trigintaquatuor millia, e christianis vero octo millia tantum caesa dicuntur. *Huniades* fuga lapsus, superatis insidiis periculisque, tandem incolumis ad suos in Pannoniam pervenit.

Sacrum aliud bellum hoc anno in Hispaniis a *Johanne Castella* rege adversus Granatenfes Mahometanos gestum est. Iis vero, qui ob eam rem militiae nomen dedissent, a delictis veniam amplissimā *Nicolaus* Pontifex per Apostolicas litteras (c) die XXI. *Junii* evulgas concessit. Contra vero adversus eos, qui eisdem Mahometanis auxilium, aut favorem praeberent, anathema inflixit. Idem aliis litteris (d) die XXX. *Maii* sanxerat contra communionem habentes cum Paganis, & Saracenis, & pactiones, conspirationes, & tractatus cum iis firmantes.

Duos

A. D. 1448.

XV.

Bellum sacrum adversus Turcas a Jo. Huniade susceptum. Noxarum veniam plenissimam ad bellum euntibus Pontifex concedit.

XVI.

Delictorum veniam data militantibus adversus Granatenfes Mahometanos. Anathema inflictum auxilia iisdem Mahometanis ferentibus.

(a) Lib. IV. Secret. pag. 160. & lib. II. de Curia pag. 14. | lib. VII. *Aeneas Sylvius* de Europa cap. VI.

(c) Lib. III. Secret. pag. 70.

(b) Bonfin. rer. Hung. Decad. I. I. | (d) Ibid.

A. D. 1448.

XVII.

Legati Apostoli-
ca Sedis in Cifal-
pina Gallia, & ad
Alphonsum re-
gem creati.

Duos hoc anno Legatos pro Italicis rebus Pontifex creavit, nimirum *Henricum* Cardinalem *S. Clementis*, *Mediolanensem* nuncupatum, quem Apostolicæ Sedis Legatum in Cifalpina Gallia, quam Langobardiam vocant, die vi. *Septembris* (a) dixit, & *Antonium* Cardinalem *Messanensem*, *S. Chrysogoni* appellatum, quem die *prima Augusti* (b) ad *Alphonsum* Aragonum regem ad componenda cum Florentinis dissidia destinavit. At in *Anthonii* Cardinalis *Messanensis* locum, quod aliis forte curis impeditus esset, *Johannes* Cardinalis *Morinensis* est subrogatus.

XVIII.

Jo. Card. Mo-
rinensis Legatus
ad pacandum Al-
phonsum regem
cum Florentinis.
Fœdus inter Pon-
tificem & Senen-
ses renovatum.

Itaque ad pacem, concordiamque inter *Alphonsum* Aragonum & Siciliae regem, ac *Florentinos*, eorumque socios, Legatum de latere hoc anno die xxx. *Augusti* (c) Pontifex designavit *Johannem* tit. *S. Laurentii in Lucina*, Cardinalem *Morinensem* nuncupatum. Hæc autem pax Pontificis opera potissimum confecta est, qui, explorata prius (d) *Alphonfi* voluntate, eoque ad concordiam inclinante, *Florentinos* hortatus est, ut Oratores Neapolim mitterent, qui prius ad Pontificem profecti, deinde Neapolim, *Johanne* Cardinali *Morinensi* Legato curante, pacem composuere. Inter cetera fœderi illud est additum, ut si qua deinceps dissensio, discordiæ ex quavis causa inter regem, & *Florentinos* oriretur, ejus cognoscendæ jus, arbitriumque penes tantum *Nicolaum* Pontificem esset, ad quem omnium controversiarum provocatio fieret: nulli præterea liceret alterum armis incesere, aut bello appetere non expectato Pontificis decreto, aut sententia. Paulo ante, scilicet die

[a] Lib. I. Offic. pag. 101.

[b] Ibid. pag. 198.

[c] Lib. II. de Curia pag. 210.

[d] Poggius Historia Florentinæ lib. VIII. pag. 365. 366.

die IV. *Augusti* (a) foedus inter S.R.E. , & Senenses initum, ratum Pontifex habuit, pactaque foederis, se servaturum pollicitus est.

A.D. 1448.

Neque curas, studiumque de Græcorum ac Latinorum ritibus Pontifex intermittebat. Vetuit namque Apostolica sanctione data *Romæ apud S. Potentianam* (b) die VI. *Septembris*, ne Latini, qui in Græcorum regionibus, in quibus Latini Principes ditionem & imperium obtinebant, commorarentur, Græcos ritus nullo modo usurparent, sed Latinum ritum retinerent.

XIX.
Ne Latini in regionibus Græcorum degentes, Græcorum ritus usurpent.

In Burgundia nuper novi errores super Indulgentiis, de peccatorum remissione, deque Ecclesiæ clavibus exorti erant. Hæc quum Pontifex intellexisset, ad huiusmodi errores tollendos, ac de iis inquirendum, negotium *Johanni Cabilonensi*, & *Antonio Sidoniensi* Episcopis per Apostolicas litteras (c) die *prima Junii* datas commisit.

XX.
Errores in Burgundia exorti. Iis tollendis quid actum a Pontifice sit.

Nunc sermo erit de iis, quæ Pontifex gratificandi voluntate Academiis, & populis, ac Regularium coetui concessit. Atque in primis Magistris, & Doctoribus gymnasii Bononiensis (d) jura & regalia ex introitibus publicis civitatis Bononiensis eisdem persolvenda, ac servanda esse, per Apostolicas litteras die XXI. *Aprilis* datas iussit. Alio Pontificio diplomate die *prima Augusti* dato, (e) Magistrorum, seu Lectorum numerum in omnium disciplinarum genere constituit, aliaque pro bono ejusdem regimine definienda ac statuenda *Bessarioni* Cardinali *Nicano* commisit. Alumnis ejusdem gymnasii pauperibus,

XXI.
Bononiensis gymnasii Magistris jura, & præmia confirmantur.

Magistrorum numerus præfigitur.

[a] Lib. II. de Curia pag. 147.

[b] Lib. XXI. Bullar. pag. 229. & apud Raynald. A. D. 1449. num. 10.

[c] Lib. III. Secret. pag. 73.

[d] Lib. II. de Curia pag. 26.

[e] Lib. X. Secret. pag. 107.

A. D. 1448.

Cantabrigense
collegium privi-
legiis a Pontifice
donatum.

Constitutiones
Provinciae, Mar-
chiae Anconitanæ
approbatae.

Privilegia Fra-
tribus Ordinis
B. Mariae de Mer-
cede concessa.

Provinciales Mi-
noritarum S. Fran-
cisci triennio tan-
tum id munere
exerceant.

Privilegia Bri-
tanniae Duci con-
firmata.

Incolis ab arcu
S. Viti ad Basili-
cam Liberianam
immunitas a ve-
ctigalibus data.

XXII.
Cardinalium
creatio.

bus, & egenis, aliis litteris diei VIII. *Novembris* (a) decrevit, ut gratis *Doctoratus* gradus conferretur. *Cantabrigense* collegium Eliensis dioecesis ab *Henrico* IV. Anglorum rege excitatum, Apostolico diplomate (b) die VII. *Junii* privilegiis ornavit. Leges & Constitutiones Picentium, seu Marchiae Anconitanæ, jampridem a Romanis Pontificibus, & præsertim a *Johanne* XXII. anno sui Pontificatus IV. editas, Apostolicis litteris (c) die VIII. *Julii* approbavit. Universos fratres Ordinis B. Mariae de Mercede Redemptionis captivorum, *Alphonso* Aragonum rege deprecante, (d) Apostolica auctoritate die IX. *Augusti* ab Episcoporum, & Prælatorum subjectione exempt. Statuit etiam Apostolicis litteris (e) die XXII. *Decembris*, ut Provinciales Minoritæ S. Francisci triennio tantum hoc munere fungerentur. Privilegia a Romanis Pontificibus, & Galliarum regibus Britanniae Ducibus pridem concessa, *Francisco* Britanniae Duci novissimo, litteris datis (f) die VI. *Julii* confirmavit. Denique in Urbe sacra, qui regionem montium incolerent ab arcu S. Viti in macello martyrum usque ad aream Basilicæ Liberianæ, a vectigalium solutione immunes esse voluit, litteris Apostolicis (g) die XXI. *Augusti* datis.

Extremo hujus anni, nimirum XIII. *Kal. Januarii* (b), hoc est die *Veneris* XX. *Decembris* in pervigilio S. Thomæ Pontifex *Nicolaus* omnium Cardinalium consensu inter S. R. E. presbyteros Cardinales *Astorgium Agnesium Archiepiscopum Beneventanum*, *Latinum Ursinum Archiepiscopum Tranensem*, *Alanum Episcopum Avenionensem*, *Johannem Eductensem Episco-*

[a] Lib. II. de Curia pag. 275.

[b] Ibid. pag. 75.

[c] Lib. II. de Curia pag. 81.

[d] Lib. II. Secret. pag. 186.

[e] Lib. IV. Secret. pag. 128.

[f] Lib. III. Secret. pag. 121.

[g] Lib. II. de Curia pag. 196.

[b] Diar. Consistor. Jacobi Radulphi.

sem Episcopum, Philippum Bononiensem Episcopum, & Nicolaum de Cusa Archidiaconum Brabantiae in Ecclesia Leodiensi, cooptavit. Decrevit autem eodem tempore Pontifex, ut iidem & Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales, & Ecclesiarum praedictarum Archiepiscopi & Episcopi, uti ante creationem, & assumptionem huiusmodi fuerant, essent, ac beneficia quaecumque antea possidebant, in futurum tenerent. Quos quidem Cardinales, inquit Jacobus Radulphi, idem Sanctissimus D. Noster in Consistorio generali die Sabathi nunc sequenti publicando pro assumptis nominabit. Non omnes, cum creati sunt, Romae erant,

A. D. 1448.

A. D. 1449.

I.

Assignatio titularum novis Cardinalibus facta.

DIE vero Veneris, tertia mensis Januarii ineuntis anni 1449. (a) Pontifex in Consistorio secreto novis Cardinalibus a se nuper creatis titulos presbyterales assignavit, videlicet: ASTORGIO Archiepiscopo Beneventano tit. S. Eusebii, LATINO Archiepiscopo Tranenensi tit. SS. Johannis & Pauli, ALANO Episcopo Avenionensi tit. S. Praxedis, JOHANNI Episcopo Eduensi titulum S. Stephani in Caelio monte, PHILIPPO Episcopo Bononiensi titulum S. Susanna, NICOLAO de Cusa titulum S. Petri ad vincula.

II.

Aperitio oris novis Cardinalibus non uno eodemque tempore facta. Nonnulla de huiusmodi ritu explicantur.

Eadem die Pontifex aperuit os Latino Ursino, & Alano Avenionensi Cardinalibus. Aliis autem aperitio oris alio tempore facta est, nimirum Astorgio Archiepiscopo Beneventano die 1x. mensis Junii, Spoleti: Philippo Episcopo Bononiensi die xxv. Julii, Fabriani, ut Jacobus Radulphi in Diario Consistoriali litteris tradidit.

H

No-

[a] Diar. Consistor. Jacobi Radulphi.

A. D. 1449.

Notandum illud quoque quod nostra ætate fieri non consuevit, Cardinalibus absentibus tum a *Nicolao* creatis titulum fuisse assignatum. Certe aberat *Nicolaus de Cusa*, cui tamen *titulus S. Petri ad Vincula* fuit assignatus. Aberat *Johannes* Episcopus *Æduensis*, qui *tituli S. Stephani in Celio monte* presbyter Cardinalis dictus est. In Romanis Ordinibus (a) hæc legimus: *Papa vero singulis novis Cardinalibus, die, qua eis os aperuit, dare consuevit titulos, & anulos in fine Consistorii*. Mox tamen habetur (b): *Attendendum etiam quod Dominus Papa tunc presentibus omnibus Cardinalibus ordinat, quod titulos habere debeant novi Cardinales absentes, ut inde sollicitudo tollatur*. Eadem ferme leguntur in vulgato Cæremoniali S. R. E. (c): *Datis, inquit, anulis, & titulis Cardinalibus presentibus, consuevit etiam Pontifex ad contentiones tollendas etiam dare titulos Cardinalibus absentibus, si qui sunt noviter creati*. Os Pontifex novis Cardinalibus (d) claudere dicitur, cum eis iñhibet, ne quid loquantur in Consistorio, aut in Cardinalium coetibus, quousque de consilio fratrum os eis aperiendum duxerit. Os autem aperire dicitur (e), quando eis indulget, ut in Consistoriis, aliisque Cardinalium conventibus sententiam dicant; idque ex Pontificis arbitrio pendet. Extra Consistorium etiam *aperitio oris, traditio anulì, & tituli* olim fieri consuevit, ut *Jacobus Cajetanus* Diaconus Cardinalis (f) monet. De Cardinalium creatione a *Nicolao* facta coevi Scriptores (g) meminere. Manettus vero de ea hæc in litteras (h) retulit: *Itaque tribus prioribus mensibus, & de*

Manetti locus, & Ciaconius de Cardin. a Nicolao creatis expenditur.

[a] Ord. Rom. xiv. cap. cxvi. pagina 430.

[b] Ibid. pag. 431.

[c] Lib. i. cap. xiii.

[d] Ibid. cap. x.

[e] Ibid. cap. xi.

[f] Ord. Rom. xiv. cap. cxvi. pagina 431.

[g] Platina in Vita Nicolai v. Æneas Sylvius de Europa cap. lviii.

[h] In Vita lib. ii. pag. 922. 923.

de conservatione pacis, de exterrarum terrarum institutione, de urbanorum vectigalium ordinatione speciosissime ordinatis, quum principale Sedis Apostolica collegium, quod novo, & non pristino nomine, Cardinalium nuncupatur, per mortem nonnullorum collegarum aliqua reformatione indigere intelligeret, cum ut eum ordinem reformaret, tum etiam ut quibusdam excellentibus viris ingentia illa beneficia conferret, octo singulares praestantissimosque homines diversis temporibus ad eam dignitatem non injuria promovit. PHILIPPUM namque uterinum fratrem suum, ceu antea diximus, LATINUM Ursinum, ALANUM Avenionensem, ANTONIUM Herdensensem, JOHANNEM Eboracensem, SBIGNEJUM Cracoviensem, JOHANNEM Aduensem, & NICOLAUM Cusensem diversorum titulorum Cardinales non immerito creavit. Hæc Manettus, cujus testimonium, licet longiusculum, ideo retulimus, ut ei lucem quandam, & medicam manum adhiberemus; nam septem tantum, non octo S. R. E. Cardinales a Nicolao Pontifice creatos novimus. Manettus octo enumerat, quia Sbignejum Cracoviensem inter hos collocat, quem Cardinalem creatum ab Eugenio IV. vidimus, dignitati vero a Nicolao restitutum. Antonium tit. S. Chrysogoni, qui primus omnium Cardinalis creatus est, ac tum Messanensis Archiepiscopus erat, ab Herdensi Episcopatu, ad quem postea translatus est, Herdensensem tantum appellat. Johannem Eboracensem recenset, forte memoria lapsus; nusquam enim eum inter Cardinales relatum a Nicolao legimus, nisi designare velit Johannem Archiepiscopum Tarantasicensem, a Felice Antipapa creatum, quem Nicolaus una cum duobus aliis pseudocardinalibus Sacro Patrum collegio accensuit, qua de re infra. Astorgium denique Beneventanum Archiepiscopum omnino præter-

A. D. 1449.

rit. Raynaldus quoque in Annalibus (a), primas Ciaconii editiones secutus, in assignandis diebus, quibus Cardinalium creatio a *Nicolao* Pontifice facta est, cessat. Scribit enim, Ciaconium auctorem præferens, *Antonium* Archiepiscopum *Mcffanensem*, creatum *xiiii. Kal. Aprilis*, idest die *xx. Martii* an. 1448. Reliqui vero sex creati sunt, inquit ex eodem Ciaconio, die *xiiii. Januarii* an. 1449. Utrumque mendose. In Ciaconii novissima editione (b) recte *Antonius Mcffanensis* creatus dicitur die *xvi. Februarii* an. 1448. reliqui vero die *xx. Decembris* ejusdem anni.

III.

Obitus Cardinalis Tarentini, & Card. S. Pauli.

Paucis diebus post hanc Cardinalium creationem mense *Januario* hujus anni, una eademque die, scilicet die *Martis* *xxi. Januarii* duo S. R. E. Cardinales decessere. Romæ quidem *Johannes* Episcopus *Prænestinus*, Cardinalis *Tarentinus* vulgo nuntupatus. *Neapoli* vero *Johannes* tituli *S. Sabine* presbyter Cardinalis, *Sancti Pauli* vulgo dictus (c).

IV.

Indictio Jubilei pro anno Sanctiori.

Ad alia *Nicolai* gesta properemus. Anni Sanctioris, quo caelestes thesauri Christifidelibus religionis ergo ad urbem sacram confluentibus aperiuntur, anno proximo celebrandi tempus imminebat. Itaque Pontifex Constitutione edita die *xix. Januarii* (d) hujus anni, quæ incipit: *Immensa innumcrabilia*, universos Christifideles monuit, ut ad Apostolorum limina venirent, plenissimam omnium delictorum veniam lucraturi, si certis modis & formis Basilicas *Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, Constantinianam, & Liberianam* statis vicibus devote visitarent. Litteras *Bonifacii* *viii.* de institutione-

(a) Ad an. 1455. num. 14.

(b) Vit. Rom. Pont. tom. II. pag. 969.

(c) Diar. Confessor. Jacobi Radulphi.

(d) Lib. II. Bullar. de Curia pag. 106.

tutione anni Jubilei, & *Clementis VI.* qui ad annum *quinquagesimum* eandem celebritatem affixit, & *Gregorii XI.* qui Basilicam *Liberianam* una cum aliis Beatorum Petri, & Pauli, & Constantiniana Basilicis visitandam præscripsit, commemorat, innovat, & approbat. Deinde *Jubileum* indicit, atque vulgat: *decernimus*, inquit, *statuimus*, & *ordinamus*, ut omnes *Christifideles*, qui vere *pœnitentes* & *confessi*, juxta formam in ipsis litteris comprehensam, in anno *Nativitatis Domini nostri Jesu Christi* *mcccc.* proxime secuturo præfatas *Sanctorum Apostolorum Basilicas*, & *Lateranensis*, & *Beatae Mariæ majoris Ecclesias* *visitaverint*, *Indulgentiam plenissimam consequantur*. At de anni *Sanctoris* celebritate plura anno insequenti.

A.D. 1449.

Ne temporis ratio perturbetur nonnulla hoc loco sunt collocanda. Atque in primis commemorandæ Pontificis litteræ die xxxi. *Jan.* (a) latæ, quibus rursus de vita & miraculis *Bernardini Senensis* Minoritæ inquirendi munus mandavit *Bessarioni tituli XII. Apostolorum*, loco *Johannis Episcopi Prænestini*, *Guillelmo tit. S. Martini in montibus*, & *Petro S. Mariæ novæ Diacono Cardinalibus*. Hujusmodi inquisitiones, enixe petentibus *Aquilanis*, *Senensibus*, & *Alphonso Aragonum rege*, habendas etiam jusserat A.D. 1445. *Eugenius IV.* (b), easque tribus S.R.E. Cardinalibus commiserat. His postmodum rite maturiterque discussis, *Bernardinus* a *Nicolao Pontifice* in *Sanctorum album* anno insequenti relatus est.

V.
Inquisitio de vita
& miraculis Bern-
ardini Senensis
nonnullis Cardi-
nalibus delegata.

Manichæorum hæresis in *Bosnia* iterum recrudescebat; quare Pontifex illius evertendæ causâ amplissima pote-

VI.
Manichæorum
hæresis in Bosnia
reperta.

(a) Regest. IV. de Curia pag. 115.
Vvading. an. 1449. nom. VII.

(b) Apud Raynald. ann. 1445. no-
m. 27.

A. D. 1449.

Episcopo Pharen-
rensi ad eam
convellendam ne-
gocium datum.

potestate per litteras Apostolicas hoc anno die *prima Fe-
bruarii* (a) editas *Thomam Pharensem* Episcopum com-
muniit. *Thomas Pharenfis* Episcopus, ut antea diximus
(b), in *Bosniam*, & *Croatiam* ad Manichæorum errores
excindendos ablegatus fuerat. Romam reversus, Ponti-
fici significavit, adeo regiones illas Manichæorum tæbe
infectas esse, ut ad eam propulsandam, summa vi eni-
tendum esset: idcirco Pontifex eundem Episcopum Le-
gationis iterum obeundæ potestate donavit, & Christi-
fideles ad arma adversus eosdem hæreticos amplissimis In-
dulgentiarum præmiis excitavit. Illud etiam ejusdem
Legati potestati additum, ut Indulgentias elargiri posset
quovis modo regni Bosniæ hæreticos impugnantibus. Aliis
insuper litteris (c) eidem *Thomæ* mandavit, ut *Stepha-
num Vajvodam*, regis Bosniæ socerum, nisi hæreticorum
errores abjiceret, hæreticorum poenis plecteretur.

VII.

Camerinenses a
perduellionis cri-
mine absoluti.

Dulcius Anguil-
lariæ Comes, &
Nepefini a defe-
ctionis crimine
solvuntur.

Ursino de Ur-
sinis ignoscit.

Per eos dies erga civitates, populos, ac potentio-
res aliquot ditionis Ecclesiasticæ dynastas, & mitem, be-
nevolum, clementemque se Pontifex ostendit. Nam *Ca-
merinenses* a perduellionis, ac læsæ majestatis crimine
die xxxi. *Januarii* (d) absolvit. *Dulcium Anguillariæ
Comitem*, ac *Nepefinos* cives perduellionis crimine dam-
natos, die xii. *Februarii* (e) in Sedis Apostolicæ clien-
telam recepit, & a perpetratis absolvit. *Ursino de Ursi-
nis*, qui in civitatem *Nepefinam*, & finitima eidem op-
pida sævierat, ad obedientiam reverso, delicti gratiam
die xxv. *Februarii* (f) fecit.

VIII.

Lambertinae fa-
milie hospitium Po-
dii Rognatici, &
Caprarie confir-
mat.

Erga eos vero, qui nullius criminis conscii erant,
immo beneficia promeriti, privilegiorum gratia usus est.

Nam

(a) Lib. xxv. epist. Cur. Nicolai v.
pag. 97.

(b) Supra ad an. 1447. §. xlv.

(c) Lib. xxv. epist. Cur. ut supra.

(d) Regest. 1. Secret. de Curia
pag. 67.

(e) Reg. 111. Sec. de Curia p. 145.

(f) Regest. 1. Sec. de Curia pag. 63.

Nam *Egano*, *Ulyssi*, & *Guidantonio* ex clarissima inter Bononienses Lambertinorum gente die xviii. *Februarii* (a) hospitium quoddam in oppido, seu terra *Podii Rognatici*, & *Caprariae*, ac *Rognatici* ab Apostolicae Sedis Legatis concessum, eis confirmavit. *Nello de Balconibus* Perusino Praefecturam, seu Vicariatum castrorum *Spelli* Spoletanae dioecesis, & *Collazonis* Tudertinae dioecesis, beneficiario jure die xxvi. *Februarii* (b) contulit.

A. D. 1449.

Nello de Balconibus nonnulla castra contert.

IX.

Schisma penitus sublatum. Qua ratione finis ejus a quibusdam narratur.

Finis tandem diuturno schismati, quo jamdiu conflictata est Romana Ecclesia, divini numinis providentia, ac *Nicolai* Pontificis sapientia, piorumque Principum ope hoc anno est impositus. Qua ratione id factum sit, ex Actis quae vulgo circumferuntur, primo exponemus; deinde ex Pontificiis tabulis rei seriem dabimus. Missi *Lausanam* a *Carolo* Francorum rege fuerant viri aliquot graves e regio Senatu pro pace Ecclesiae concilianda, nimirum *Jacobus* Patriarcha *Antiochenus* & Episcopus *Pictavensis*, *Elias* Episcopus *Electensis*, *Johannes* Comes *Dunensis*, *Jacobus* *Cueur*, *Guido* *Bernardus*, *Johannes* *le Boursier*, & *Thomas* *de Corsellis*. In his erat *Alphonfus* *Segura* Decanus *Toletanus*, *Nicolai* Pontificis Orator. Hi saepe cum *Amedei* fautoribus in colloquium congressumque venerunt, exceptisque *Amedei* postulatis, promissere, tres Bullas, seu Constitutiones Apostolicas, infra mensem *Julium* a Pontifice se impetraturos, quarum prima de abolitione censurarum incipiet a verbis: *Tanto nos* &c. secunda de confirmatione gestorum *Basileensis* & *Lausanensis* Concilii, cujus initium erit: *Ut pacis* &c. tertia vero de restituendis honoribus ac dignitatibus iis, qui privati fuerant, cujus exordium erit: *A pacis auctore* &c. Haec iidem regis Galliarum Oratores testantur in encyclica epistola data *Lausanae* die,

iv. *Aprilis*

(a) Regest. 1. Secret. pag. 227.

(b) Ibi. pag. 212.

A. D. 1449.

IV. *Aprilis* an. 1449. quam in lucem emisit ex schedis Comitum Herovallii Lucas Dacherius, & ex eo in Acta Conciliorum (a) transtulit Labbeus. Die insequenti *quinta Aprilis Amedeus*, qui & *Felix* v. a suis dicebatur, ad abdicandum paratus, diploma edidit, *Lausanae Nonis Aprilis* an. 1449. datum (b), quo censuras omnes contra *Eugenium* IV. & contra eidem *Felici* non adhaerentes inflictas abrogat, quemadmodum in primo Lausanensis Concilii decreto factum erat. Eadem die *Amedeus* aliud diploma emisit (c), quo electiones omnes, privilegia, & caetera id genus a se collata, valitura esse decernit. Abdicasse dicitur *Amedeus* die VII. *Aprilis*, ut narrat Cornelius Zantfliet in Chronico (d), ubi *Amedei* diploma ea de re profert: datum *Lausanae* VII. *Idus Aprilis*, anno a *Nativitate Domini* 1449. *Pontificatus nono*. Lausanense conciliabulum post *Felici*s abdicationem decretum edidit die XVI. *Aprilis* (e), quo nullas esse declarat censuras, excommunicationes, & privationes &c. contra *Eugenium* Papam IV. & contra *Felici*s non adhaerentes promulgatas. Eadem die aliud ejusdem conciliabuli decretum (f) prodiit, quo rata haberi statuit, quae schismatis tempore acta sunt. Circumfertur etiam *Nicolai* V. epistola ad omnes fideles (g) super extinctione schismatis: data anno *Incararnationis Dominicae* 1448. XV. *Kal. Februarii*, *Pontificatus anno secundo*, quod est a Christi natali an. 1449. die XVIII. *Januarii*, qua omnia contra Basileense Concilium, & *Felicem* acta & decreta ab *Eugenio* IV.; nullum effectum sortiri debere declarat, sed haberi perinde ac si nullatenus emanasset, & ex Regestis ipsius *Eugenii* esse expuenda. Omnes & singulos, ac civitates

(a) Concil. tom. XII. pag. 1333.

(b) Ibid. pag. 1344.

(c) Ibid. pag. 1345.

(d) Apud Marten. in Collect. am-

pliss. Anecd. tom. V. pag. 467.

(e) Concil. tom. XII. pag. 1335.

(f) Ibid. pag. 1336.

(g) Ibid. pag. 1323.

tates ipsas honoribus, ac dignitatibus restituit. Verum hujusmodi *Nicolai* litteras spurias, & commenticias esse, ex his, quæ mox dicturi sumus, facile apparebit. Circumfertur & aliud Synodi Lausanensis decretum die xxv. *Aprilis* datum (a), quo *Amedeus* post abdicationem, *Sabiniensis Episcopus*, & S. R. E. *Cardinalis primus*, & in Ducatu Sabaudia, Pedemontio, Montisferrati, & Salutarum Marchionatibus, in Comitatu Asteni, in Provincia Lugdunensi citra Sagonam, Augustensi, Lausanensi, Basileensi, Argentineni, Constantiensi, Curiensi, & Sedunensi civitatibus, earumque dioecesibus, *Legatus & Vicarius perpetuus* creatur; ac primus post Romanum Pontificem ei locus decernitur.

A. D. 1449.

At vera de *Amedei* abdicatione, deque Synodi Lausanensis Actis narratio, ex ipsiusmet *Nicolai* Regestis petenda est, ex quibus ordo rerum ita recensetur. *Amedeus* Pontificatu abdicavit die vii. *Aprilis* (b), edito diplomate, *Lausana* dato an. a *Nativitate Christi* 1449. vii. *Idus Aprilis*, quare mendose Raynaldus (c) xiii. *Kal. Maii* exscripsit. Fatetur in eo diplomate, se Concilio Basileensi interfuisse, ac eidem adhæsisse: narrat, precibus Gallorum, Angliæ, & Sicilia regum, sibi quotidie oblatis, ac pro bono Ecclesiæ pacis, in Lausanensi Synodo coram ejusdem Synodi patribus Papatui cessisse, ac renunciassse. Ad hæc Synodus Lausanensis die xix. *Aprilis* (d) cessionem, & renunciationem hujusmodi admisit, approbavitque: *Nicolaum* v. verum esse Pontificem, ac ab omnibus reputari debere decrevit: mox die xxv. *Aprilis* (e) decretum de dissolutione Concilii Basileensis emisit, nimirum dissolutionem ejusdem Concilii, ejusque

X.
Vera de abolitione schismatis ex Nicolai v. Regestis narratio.

I

trans-

(a) Resp. Sabaud. pag. 184.

(b) Regest. xviii. Secret. Nicolai v. pag. 431. & seq.

(c) Ad an. 1449. num. 3.

(d) Regest. ut supra.

(e) Ibid. pag. 431.

A. D. 1449.

translationem ad Lausanam civitatem ratam habet: expleta esse omnia refert; ac singulis qui interfuerant, potestatem ad propria remeandi facit. Hæc in tabulis Pontificiis leguntur. Alii porro narrant, Gallicos Oratores (a) illico Romam profectos esse, & Apostolica à *Nicolao* Pontifice diplomata impetrasse, quæ *Lausanam* pertulerunt: Lausanenses patres post hæc iterum conventum egisse, ac per fictionem juris, perinde ac si post *Amadei* abdicationem Sedes Apostolica vacaret, *Nicolaum* v. elegisse, eique se parituros, pollicitos esse. In decreto diei xix. *Aprilis* nil aliud, nisi quod ante retulimus, continetur. De Pontificis *Nicolai* diplomatibus mox sermo erit. Interim ad extincti schismatis nuncium Romam perlatum paulisper deflectimus.

XI.

Ingens Romæ lætitia de schismate sublato.

Ferunt autem omnes illius ætatis Scriptores, ubi Romæ auditum est (b), schisma penitus sublatum esse, Urbem totam præ gaudio exiliisse, ac bacchantium more huc illuc festive noctu discurrisse Romanum populum, funeralibus noctem ipsam superantibus, atque hunc decantasse (c) versiculum: *Lux fulsit mundo, cessit Felix Nicolao*. Pontifex vero nihil tum antiquius habuit, quam ut sollemnes supplicationes indiceret, haberetque, ad immortales Deo gratias peragendas. Faustum de schismate sublato nuncium, Romam die xxiii. *Aprilis* allatum, narrat Platina (d), qui schismatis exitum, lætitiæque Urbis, & indictas a Pontifice pro gratiarum actione preces his verbis describit: *Interim vero Federicus Imperator, instante Pontifice, Felicem compulit, ut Pontificatu se abdicaret, quod cerneret, tantam seditionem, & tam diu-*

(a) Monstrelet. vol. III. pag. 6. Raynald. an. 1449. n. 1. & seq. Vid. Æneam Sylvium de Europa cap. XLII. & in Commentar. lib. VII.

(b) Apud Raynald. an. 1449. n. 7.

(c) Anonymus Carthusian. apud Marten. Collect. amplif. Anecd. tom. VI. pag. 91. Card. Agidius Hiflor. xx. sæcul. in Nicolao v.

(d) In Vita Nicolai v.

Buturnam, Ecclesie Romanæ perniciosum esse. Usus tamen hac benignitate erga Amedeum Nicolaus est; ad hominem namque galerum Cardinalatus misit, eundemque Legatum Germaniæ fecit, ne omnino sine dignitate viveret. Venere & in arbitrium Pontificis Cardinales illi, quos Amedeus creaverat. Hac vero concordia adco lætatus est non modo clerus omnis, verum etiam populus Romanus, ut in sequenti nocte ejus diei, quo hæc audita sunt MCCCCXLIX. XXIII. Aprilis cum faculis per Urbem in equis incederent, clamantes VIVAT NICOLAUS. Pontifex autem, ne ingratus erga Deum tanti beneficii videretur, supplicationes admodum celebres cum populo & clero in Vaticano habuit. Idem fecere & reliqui Italiæ populi, tam perniciose seditione liberatam Ecclesiam Dei cernentes. Hæc Platina, qui silet de officiis regum Galliæ, Angliæ, & Siciliæ ad abolendum schisma collatis, ac unius Friderici Caesaris meminit, aliis immerito prætermisiss. Neque etiam Germaniæ Legatus a Pontifice Amedeus est institutus, sed Sabaudia, Subalpinorum, Bernatium regionis, & Lausanensis diocesis, ut infra patebit. Pontifex vero haud immemor eorum, quæ præsertim Carolus Gallorum rex gesserat, ei litteras die IV. Maii (a) dedit, quibus gratias agit ob strenuam illius in sedando schismate operam. Platinæ accedat Janottus Manettus (b), cujus auctoritas ipsi Platinæ præferri debet. Hic enim postquam Nicolai sapientia schisma oblitteratum fuisse narrat, hæc subjicit: & commemoratum insuper schisma jamdudum inveteratum, prædicto AMEDEO illius Concilii Principe errata sua recognoscere, ac confitente, & pœnitente, & Sanctitati suæ, ut par erat, adhærente, dissolveret, deleteretque. Ipsum enim Romanæ, ac catholicæ Eccle-

(a) Concil. rom. xlii. pag. 1343.

(b) In Vita lib. ii. pag. 922.

A. D. 1449.

sua, ubi veteres perfidia sua errores recognovit, Cardinalem sponte creaverat: quod solum, unicum, & certum dissolvendi illius Concilii remedium, conveniensque & idoneum ejusmodi dissolutionis antidotum fore, sua sapientia existimaverat, sicut postea, re ipsa comprobante, contigisse compertum est. Siquidem ea ipsa tot Patrum Synodus post commemoratam praedicti AMEDEI promotionem, statim evanuit. Ex his eruitur, Amedeum statim post abdicationem, Cardinalem Episcopum Sabinensem a Nicolao fuisse sponte creatum.

XII.

Diplomata a Nicolao, schismate sublato, edita.

Absolutio a censuris iis data, qui Felici, Basileensi, ac Lausannensi conventui adhererant.

Nunc ad diplomata, quæ pro schismate abrogando expetita fuerant, de quibus supra (a) mentio facta est, veniamus. Primum incipit a verbis: *Tanto nos pacem &c.* & datum est *Spoleti* die *xviii. Junii* (b) anno Christi 1449. Ii omnes, qui *Basilea*, & *Lausana* FELICI V. obedierant, absolvuntur, censuræque omnes, & aliæ ecclesiasticæ poenæ in ipsos inflictæ abrogantur, & irritantur. Secundum datum est *Spoleti*, eodem die & anno (c), ac incipit: *A pacis auctore &c.* Narrat in eo Pontifex, se accepisse, AMEDEUM primum Cardinalem, Episcopum Sabinensem, in nonnullis Provinciis Apostolicæ Sedis Legatum Vicariumque perpetuum, FELICEM PAPAM V. tunc in sua obedientia nominatum, interventu regum Gallie, & Angliæ, Renati regis Siciliæ, ac Ludovici Delphini Viennensis, juri, quod in Papatu se habere afferebat, cessisse: eos vero qui *Basilea*, deinde *Lausana*, prætextu, seu titulo Concilii generalis constitere, Nicolao Pontifici, tanquam unico & indubitato Summo Pontifici obediendum esse a cunctis fidelibus declarasse, & Lausannen-

(a) §. ix.

(b) Regest. xviii. Secret. Nicolai v. | pag. 433. & Regest. i. Secret. pag. 108.

(c) Regest. i. de Curia pag. 89.

fanensem conventum dissolvissse. Quamobrem Pontifex omnes & singulos, qui in *Basileensi*, & *Lausanensi* civitatibus sub nomine generalis Concilii commorati fuerant, & quod eidem *Amedeo* obedierint, & adhæserint, Ecclesiis, & monasteriis, aliisque Ecclesiasticis beneficiis ab *Eugenio* IV., & auctoritate Apostolica privati fuissent, in pristinum restituit, ac decernit, ut detentores alii e possessione per Ecclesiasticas censuras deturbentur, neque detentorum hujusmodi appellationes recipiantur. Tertium incipit: *Ut pacis* &c. datum est *Spoleti* (a) eodem die & anno. Narrat in eo Pontifex, catholicæ Ecclesiæ pacem fuisse redditam, *Amedei* abdicationem commemorat, & *promotiones, electiones, & provisiones, de quibuscumque Ecclesiis, ac beneficiis Ecclesiasticis* ab eodem *Amedeo* factas, ratas & gratas habet. Eos præterea, qui de *Ecclesiis, & beneficiis affectis, ac etiam ex quibusvis causis devolutis, provisi fuerant*, iisdem frui, uti, & potiri debere declarat; atque ab emolumentis, *Camera Apostolica* debitis, & non solutis, absolvit. Sententias occasione litium de prædictis ab *Amedeo* latas approbat. Poenæ adversus hujus Constitutionis oppugnatores statuuntur. Ita habent prototypa tria *Nicolai* diplomata; aliis vero, si quid secus habent, utpote apocryphis, & adulterinis, nulla fides est adhibenda. Hoc pacto luctuosum Ecclesiæ schisma, *Nicolai* sapientia restinctum est, quod in posterum nullum fuit, & utinam ne unquam sit, ut verbis non inelegantis Scriptoris (b) utar, exoramus.

A. D. 1449.

Ecclesiæ, & Sacerdotia iis, qui Basileensi & Lausanensi Synodo adhæserant, confirmantur.

Sacerdotia quæcumque a Felice collata, rata habentur.

In diplomate, quod *A pacis auctore* incipit, *Cardinalem primum*, ut vides, *Amedeum, & Episcopum Sabinensem, ac in nonnullis Provinciis, Apostolica Se-*
dis

XIII.

De Amedei dignitatibus, atque Legatione.

(a) Regest. 1, Secret. de Curia pag. 110.

(b) Papirius Masson. de Episcopis Urbis in Vita Nicolai v.

A. D. 1449.

Abdicat, & Ripaliam secedit.
Quando obierit.

dis Legatum, Vicariumque perpetuum nominat. Litteras tamen de legationis munere, atque limitibus Pontifex edidit, quæ datæ sunt die xxviii. *Augusti* (a) hujus anni, & in iis eundem *Amedeum Sabinensem* Episcopum in *Ducatu Sabaudie*, nec non in tractu, seu *terrīs Bernensium*, quæ in dioecesi *Lausunensi* sitæ sunt, Legatum atque Vicarium perpetuum constituit. At paulo post *Amedeus* his vale dicens, *Ripaliam*, ubi ante latuerat, reversus est, ibique cælestium rerum meditationibus intentus unice fuit; demum sancte an. 1472. die xxx. *Martii* obiisse *Vercellis* a Bollandianis sociis (b) dicitur. At non recte, quum ex Pingonio Raynaldus (c) referat, an. 1451. *Idibus Januariis Amedeum* ex hac vita migrasse. In cujus rei fidem habentur *Nicolai* Pontificis Apostolicæ litteræ, anno *Incarnationis* 1450. die xxviii. *Februarii* (d), Pontificatus anno iv. hoc est a Christi natali an. 1451. editæ, quibus post *Amedei* obitum, ejus in legatione gesta approbat. Incipiunt: *Intentio sancta, qua bon. mem. Amedeus Episcopus Sabinensis Dei Ecclesiam &c.* De pseudocardinalibus *Amedei* inferius dicemus.

XIV.
Pestis causa.
Pontifex in Umbriam, & Picenum divertit.

Quod autem vides, *Nicolai* diplomata de schismate sublato, non *Romæ*, sed *Spoleti* data, gravis in Urbe & alibi hujus anni lues in causa fuit. Idcirco compulsus est Pontifex (e) salubrioris aeris recessum inquirere, & in *Umbriam* mense *Majo*, deinde *Fabrianum* in *Piceno* divertere. Hinc plures hoc anno Apostolicæ litteræ, *Spoleti*, & *Fabriani* datæ sunt. Hinc Pontificis hortatu sacri concionatores, pii, religiosique viri (f) mortales

(a) Lib. II. Offic. pag. 38.

(b) Acta SS. Martii tom. III. pag. 876.

(c) Ad an. 1450. num. 20. & seq.

(d) Lib. XIX. Secret. pag. 154.

(e) Poggius Florent. Disceptat. Convival. pag. 33. Manettus in Vita lib. I. pag. 917.

(f) Vvading. ad an. 1449. n. XLII. Raynald. an. 1449. n. 13.

tales omnes ad poenitentiam, ad peccata deſtenda monitis & exemplis excitantur. Hinc ad Illyrici, & Pannoniæ finitimarumque regionum populos (a), ſcilicet in *Dalmatiam, Raſciam, Boſniam, Croatiam, Serviam, Albaniam, & Hungariam* Antonium Neapolitanum, Minoritam, Apoſtolicis litteris, *Spoleti* die xx. *Junii* datis, ablegavit. Hæreſis præterea, quæ *novellorum chriſtianorum* dicebatur, in *Samnii, & Apuliæ* partibus exorta erat. Quamobrem Pontifex Fidei Inquiſitorem contra eandem hæreſim, quæ *Beneventi, Siponti, Trani, Monopoli*, & in aliis civitatibus & oppidis ſucceſcebat, Fratrem *Matthæum Reginum*, Minoritam, per litteras Apoſtolicas die xxxi. *Auguſti* (b), *Fabriani* datas, deſignavit. Dum Pontifex hoc anno in Umbria eſſet, ac *Aſſiſi* hoſpitaretur, corpus *S. Franciſci* ſuis oculis inſpexiſſe ferunt; qua de re *Annales Minorum* (c) ſunt adeundi.

A. D. 1449.

Antonius Minorita verbi Dei præco in Dalmatiam, Raſciam, & aliò miſſus.

Contra hæreſim novellorum chriſtianorum Matthæus Minorita ablegatur.

S. Franciſci corpus Pontifex in- viſit.

Ad alias interea hujus anni Apoſtolicas Sanctiones gradum facimus. Efflagitante diutius *Cafimiro* Poloniæ rege, rubeum galerum *Sbigneo* Cardinali *tituli S. Priſcæ*, & Epifcopo *Cracoviænſi* Pontifex miſit. Epifto- lam ea de re eidem *Sbigneo*, die xxix. *Julii*, (d) *Fabriani* datam ſcripſit, qua *cappellum rubeum*, Cardinalatus inſigne, ſe mittere ſignificat: cur tamdiu diſtulerit, rationem reddit. Detulit hunc rubeum pileum Johannes Dlugoffius, Canonicus *Cracoviænſis*, & *Sbigneo* a ſecretis, qui præter *galerum rubeum, cappam, & baculum argenteum*, quæ Cardinalatus inſignia ille vocat (e), ſe attuliſſe narrat; & *Cracoviam* ex *Fabriano* die *prima Octobris* perveniſſe, magna procerum & optimatum comiti-

XV.
Rubeum galerum Sbigneo Cardinali in Poloniam mittit.

(a) Vvading. ibid. n. xiv.

(b) Vvading. ut ſupra n. xii.

(c) Ut ſupra n. xi.

(d) Exſt. apud Dlugoff. Hiſtor. Pg. lon. lib. xiii. pag. 50.

(e) Ibid.

A. D. 1449.

Controversiam
de præcedentia
inter eundem Sbi-
gneū, & Archie-
piscopum Gnes-
nensem sedare
satagit.

mitiva ad valvas Ecclesiæ Cracoviensis a *Sbigneo* excep-
tum, & solemnina de traditione pilei peracta. Insta-
bant, ut habet idem Dlugossius (a), Petrocoviensia
comitia, ad quæ *Casimirum* regem *Sbigneus* comitatus
est. *Uladislaus Gnesnensis* Archiepiscopus timens, ne lo-
cum inferiorem tenere cogeretur, ex loco consilii disces-
sit; conventum tamen ob id rex non dissolvit. Comitia
Petrocoviensia acta sunt etiam an. 1451. in quibus de
Sbignei præcedentia (b) disputatum est. Tunc Senatus
consultum factum est, in quo rex communi consensu de-
crevit, ut *Sbigneus* superiorem in Senatu locum obtine-
ret. Additum est decreto: *ut de cætero Archiepiscopi,*
& Episcopi Poloniae, nisi rege consulto, & consilia-
riis, pro dignitate Cardinalatus, aut officio Legatio-
nis non insistent. Hæc Dlugossius, qui & Longinus. At
alias Pontificis litteras die xxviii. *Julii* magnatibus ac
nobilibus Poloniæ majoris datas (c) omittit, quibus signi-
ficat eisdem, *Sbigneum* inter S. R. E. Cardinales ab *Eu-*
genio iv. relatum, ejusque creationem a se innovatam,
atque pileum rubeum illi mittere hætenus distulisse,
quia ex litteris *Casimiri* regis intellexerat, scandalum ex
hujusmodi missione oriturum. At urgente eodem Cardi-
nale, pilei missionem non esse amplius differendam, pi-
leum se mittere. Ad amovendam vero omnem scandali
suspicionem, ne per hanc missionem Ecclesia *Cracovien-*
sis ullo modo *Gnesnensi* præferatur, Pontifici placere,
ut in omnibus parlamentis, & conventionibus priva-
tis & publicis Archiepiscopus Gnesnensis prior votum
suum & sententiam dicat, Cardinalis vero eo loco vo-
tum suum pronunciet, qui ex ordine ad Ecclesiam suam
spectat. His Pontifex subjicit: *Volumus tamen, ut Car-*
dinalis propter Sedis Apostolicæ auctoritatem, & di-
gni-

(a) Ibid. pag. 54.

(b) Ibid. pag. 66.

(c) Regest. v. Secret. pag. 204. &
apud Raynald. an. 1449. n. 8.

gnitatis suæ excellentiam primum locum honoris & sc-
dendi teneat; in quo nullum Gnesnensi Ecclesiæ præ-
judicium infertur, neque honor ejus in aliquo dimi-
nuitur, quum dignitas ipsa non Ecclesiæ Gracoviensi,
sed personæ Cardinalis tribuatur. Ex hac epistola lux
affertur iis, quæ Johannes Dlugossius narrat.

A. D. 1449.

XVI.

Ratio erogandæ pecuniæ pro bello adversus Saracenos in Hispania gerendo, Oxomeni & Legionensi Episcopi commissa.

In Hispaniam declinemus. Ad conterendos Saracenos qui Hispanias opprimebant, delictorum veniam iis Pontifex concesserat, qui stipem conferrent pro bello, quod adversus eosdem fidei hostes *Johannes* Castellæ rex gerebat. At ratio erogandæ pecuniæ fuerat immutata; propterea Pontifex hujusmodi negotium per litteras Apostolicas, *Spoleti* die ix. *Junii* (a) datas, *Oxomeni*, & *Legionensi* Episcopis commisit, ut id, quod par erat, decernerent. Iis autem qui ex quacumque secta in regnis *Castellæ* & *Legionis* ad fidem catholicam revocati essent, ad quascumque dignitates, beneficia, honores, & officia idoneos esse, Apostolicis litteris die xxiv. *Septembris* (b), *Fabriani* editis declaravit. *Petrum Sermentum*, ejusque socios & fautores, ob violatam *Johanni* Castellæ & *Legionis* regi fidem, *Toletanæ civitatis* invasores, ac læsæ majestatis reos esse decrevit, excommunicationis gladio percussit, aliisque poenis per litteras Apostolicas eadem die xxiv. *Septembris* (c) subjecit. *Fabriani* dum esset, Sanctionem die x. *Septembris* (d) datam vulgavit, qua concessionem, & alienationem castrorum ac terrarum *Comitatus Venaisini*, injussu Apostolicæ Sedis factas, revocavit, ac irritas esse decrevit. Ibidem die viii. *Octobris* (e) Apostolicis litteris *Antonium Urbinatem* Episcopum, Legatum de latere in *Portugallia*

Paganis ad fidem catholicam novissime traductis aditus ad honores ac dignitates in regnis Castellæ & Legionis a Pontifice datus.

Petrus de Sermento, ejusque affectu perditionis criminis, damnantur, & anathemate feriuntur.

Alienationes & concessionem castrorum Comitatus Venaisini injussu Pontificum factas, irritas decernuntur.

Antonius Episcopus Urbinas in Lusitanis & Algarbiæ regnis Legatus.

K

& Al-

(a) Lib. v. de Curia pag. 184.

(b) Ibid. pag. 130.

(c) Ibid. pag. 146.

(d) Lib. vi. Secret. pag. 5.

(e) Lib. v. de Curia pag. 189.

A. D. 1449.

74

VITA NICOLAI V.

& *Algarbicrum* regnis dixit, ac facultatibus ad id opportunis ornavit.

XVII.

Morbi genus,
quo conficiari
Pontifex cepit.
Ejus in Urbem
reditus.

Paulisper revocare gradum nos Manettus (a) monet, qui narrat, Pontificem, dum *Fabrianum* versus tenderet, ac *Tolentini* pernoctaret, pessimo morbo in orificio ani laborare coepisse, quem medici veteres Græco vocabulo *ragadiam* appellant, a quo vehementer cruciabatur, nec febris caruisse. Addit, dormienti Pontifici *Eugenium* IV. apparuisse, qui ex eo morbo tunc non moriturum *Nicolaum*, sed evasurum monuit: *Quod*, inquit Manettus, *ut in mentem suam vehementius imprimeret, se ab octavo Pontificatus sui anno, perquam sibi pernicioso ac lethifero, vel maxime caveret diligenter, admonere* [Eugenius] *videbatur*. Hæc autem circiter initia *Julii* mensis contigisse videntur; nam die xxv. *Julii* Pontifex *Fabriani* versabatur, qua die, ut Jacobus Radulphi in Ephemeridibus sacri Consistorii tradit, *Philippo tit. S. Susannæ* presbytero Cardinali, *Bononiensi* vulgo nuncupato, os aperuit. *Fabriano* autem, ut idem Jacobus habet, Pontifex die xiv. *Novembris* recessit, in urbem sacram rediturus.

XVIII.

Pseudocardinales dignitati &
honoribus resti-
tuuntur. ●

Romam quum rediisset, pseudocardinalium qui ab *Amedeo* creati fuerant, honori consultum voluit. Nullis ii conditionibus, sed ultro ad Pontificis clementiam confugerant. Itaque Pontifex tres ex eorum numero in Cardinales assumpsit. Hi fuere *Johannes de Artus*, *Tarantasiensis* Archiepiscopus, *Ludovicus de Varambone*, *Maurianæ* Episcopus, & *Guillelmus Hugonis de Sagno*, Archidiaconus *Metensis*. Singulis eorum Apostolicas litteras die xx. *Decembris* (b) dedit, quibus eos inter
S.R.E.

(a) Lib. I. pag. 917.

(b) Regest. VI. de Curia pag. 33. 34.

Vid. Raynald. ann. 1449. num. 7.

S. R. E. Cardinales assumptos esse declarat, partaque ab
 illis antea sacerdotia, ac sedes confirmat. JOHANNI de
Artus titulum SS. Nerei & Achillei, LUDOVICO de Va-
rambone titulum S. Anastasie, & GUILLELMO Hugonis
titulum S. Sabine assignavit. In Urbem postmodum duo
 ex eis venire, quod suo loco dicemus. Restituit etiam
 Cardinalium coetui *Ludovicum Alamannum* (a), Car-
 dinalem *Arclatensem* pridem vocatum, & ab *Eugenio* IV.
 loco summotum, quod obstinatius schismati adhereret.
 Reliqui demum pseudocardinales, aut brevi interierunt,
 aut sponte abdicarunt.

A. D. 1449.

Ludovicus Ala-
 mannus Cardina-
 lium coetui resti-
 tuitur.

A. D. 1450.

Celeberrimus Romæ fuit annus 1450. quo a Chri-
 sti Nativitate antea acti anni ad plenissimam de-
 lictorum veniam, Basilicarum Urbis a *Nicola* Pontifice
 ante designatarum januæ patefactæ sunt. Anni jam sexa-
 ginta effluerant, ex quo hic amplissimus Ecclesiæ the-
 saurus non fuerat Christifidelibus referatus. Falsum est
 enim, quod Panvinius, Ciaconius, & Bzovius scripserunt,
 ut *Andreas Viçtorellus* animadvertit (b), a *Martino* Pa-
 pa v. Jubileum anno 1423. aut 1425. fuisse celebratum.
 Quapropter ingens, ac innumera hominum multitudo ex
 toto ferme terrarum orbe in Urbem religionis studio con-
 fluxit, cujus rei testes sunt *S. Antoninus* (c), *Manettus* (d),
Pius I. (e) *Jacobus Philippus Bergomensis* (f), *Plati-*
na (g), *Sabellicus* (h), & alii. Inter hos *Sabellicus*: *Ma-*
gnus, inquit, *annus celebratus est, nec a condito ævo*
major mortalium conventus, religionis causa unum

I.
 Anni Sanctoris
 celebratio.

K 2

in

(a) *Aeneas Sylv.* de Eur. cap. xlii.
Raynald. an. 1449. n. 8.

(b) De *Jubileo* P. I. pag. 278. 259.

(c) P. III. tit. xxii. cap. xlii. §. 3.

(d) In *Vitalib.* I. L. pag. 224.

(e) In *Commentar.* lib. II. & de
Europa cap. lvi. §. 1.

(f) In *Chronica* ad an. 1450.

(g) In *Vita*.

(h) *Lib. v. Ennead. 2.*

A. D. 1450.

76

VITA NICOLAI V.

in locum coivit unquam, si Platina verus est auctor. Ob hanc ac tantam hominum frequentiam illud funestum atque luctuosum accidit, quod narrat Platina, ac ante & post eum alii (a), ut quum e Vaticano turba plurima Christicolarum, visa Salvatoris imagine, quæ *Veronica* dicitur, in Urbem per Ælium pontem redire vellet, obviam facta ad pontem est mula quadam *Petri Barbi*, Cardinalis tit. S. Marci, & quum neque venientes, neque redeuntes ob insequentem multitudinem cedere possent, cadente uno atque altero super mulam jam a multitudine oppressam, ad ducenta & amplius hominum corpora obtrita & suffocata in eo ponte fuerint. Multi etiam e lateribus pontis in Tiberim cadentes, periere. Sepulta in Sancto Celso ad centum & triginta sex, reliqua vero cadavera ad *Campum Sanctum* delata. Quocirca *Nicolaus* Pontifex vices eorum, qui mortui fuerant, dolens, casulas quasdam angustiores viam ad pontem facientes, omnino sustulit, totumque fere annum illum in celebritatibus consumpsit, ad stationes ipsemet quotidie cum Cardinalibus procedens. Cavet etiam quam diligentissime, ne abundante tanta multitudine, commeatus, & alia ad victum necessaria in Urbe deessent. Curavit demum execrationibus, atque satellitibus, ne grassatores in peregrinos ad Urbem accedentes sævirent. Hæc Platina. Sabellicus (b) addit, Pontificem rei atrocitate affectum, ædiculas duas in aditu pontis ex candenti lapide statuisse, quæ monumentum posteris essent. Ante Platinam & Sabellicum eadem ferme scripsit Manettus (c), qui addit, ex hoc tanto ac infinito mortalium confluentium numero, maximam auri vim ob vestigalium proventum, ob voluntarias oblationes, ac ob rerum ad victum

(a) S. Antonin. ut supra; Diar. Stephani Infixur. Æneas Sylv. de Europa cap. LVIII. Raphael Volater. Antrop.

lib. XXII. Card. Agid. Hist. xx. sæcul.

(b) Ut supra.

(c) Lib. II, pag. 924, 925.

viſtum neceſſariorum quotidianam conſumptionem a Pontifice fuiſſe comparatam. Ad ejus autem rei perpetuam memoriam (a) amplos & inuſitados nummos cudi juſſit, quos *Jubileos* nominavit; ac tanti ponderis erant, ut commune trium uſitatorum auctororum pretium ſuo valore adæquarent. Exſtant *Nicolaï Pontificis numiſmata* (b), in quibus *janua*, quæ *ſancta* dicitur, viſitur, cum epigraphe ANNUS JUBILEI. ALMA ROMA, & ad imum 1450. Aliud item ejusdem numiſma (c) hanc epigraphen præfert: RESERAVIT ET CLAUSIT AN. JUB. MCDL.

A. D. 1450.

Nummi a Pontifice caſi ob anni ſanctioris memoriam.

Ex hac autem exterarum gentium copia peſtis graviffima in Italiam, ac in ipſam Urbem inveſta eſt, quæ miſere mortales ita perculit, ut nonnulli ex ipſis Pontificis cubiculariis perierint (d), ac ipſe Pontifex ex Urbe fugere, ac ſalubriora loca quærere coactus fuerit. Sed antequam Pontifex hoc anno Roma diſcederet, quid ab eo geſtum ac decretum bono publico ſit, audiamus. In primis *Martini* v. Romani Pontificis Conſtitutionem de religioſe ſervanda cuſtodiendaque *Imagine Sanctiſſimi Salvatoris* ad Sancta Sanctorum prope Lateranenſem Baſilicam, Apoſtolico diplomate die xxiv. *Januarii* (e) confirmavit. Denique die xii. *Februarii* (f) Spoletanæ civitatis municipalia jura comprobavit. Ad regularem vero monachorum in regno *Pannonia*, ſeu *Hungaria* diſciplinam reſtituendam, provinciam *Dionyſio* Agrienſi Epifcopo, & *S. Cyriaci in thermis preſbytero Cardinali*, litteris Apoſtolicis die xviii. *Februarii*

Peſtis in Urbe, ac in Italia graſſatur. Nonnullæ Pontificis Sanctiones.

Conſtitutio Martini v. de cuſtodia Imaginis SS. Salvatoris ad Sancta Sanctorum confirmata.

Spoletanorū Statuta approbantur.

Dionyſius S. Cyriaci Card. monachorum in Hungaria inſtaurator designatur.

(a) Ibid.

(b) Bonan. Numiſm. Rom. Pont. tom. I. pag. 49. num. vi.

(c) Ibid. n. vii.

(d) Zantſliet. in Chron. ſpud Mar-

ten. Collect. ampliff. Anecd. tom. v. pag. 472. Manertus ſib. II. pag. 928.

(e) Lib. vi. de Curiâ pag. 43.

(f) Ibid. pag. 75.

A. D. 1450.

Bononien. a perduellionis crimine vindicatur.

Bessarion Cardinalis Bononiæ, & Exarchatus Legatus.

Inducię inter Spoletanos & Nursinos confirmantur.

III.

Ingressus in Urbem Nicolai de Cusa, & Episcopi Augustani Cardinalium, qui rubeo galero a Pontifice donantur.

bruarii (a) editis commisit. *Bononienses* perduellionis, atque læsæ majestatis accusatos, ab hujusmodi crimine vindicavit, eosque veros, fidelesque S.R.E. subditos esse, amplissimis litteris die v. *Martii* (b) datis decrevit. Paucis ante diebus, scilicet die xxvi. *Februarii* (c) Apostolicis litteris, *Bessarionem*, Cardinalem Nicænum appellatum, ex titulo *Basilicæ* xii. *Apostolorum ad Tusculanum Episcopatum* promotum, civitatis Bononiæ, ac totius Exarchatus Ravennatis Legatum & Vicarium renunciavit, qui Roma die iv. *Martii* (d) discessit, Bononiamque profectus (e), Legati munere perfunctus est, quoad *Nicolaus* Pontifex vixit. Inducias inter *Spoletanos*, & *Nursinos* initas, litteris die xxvi. *Aprilis* (f) editis approbavit, ac earum inviolatam fidem *Nicolao* Episcopo *Tiburtino* mandavit.

Cardinales duos in Urbem primum venientes, rite excepit. Initio hujus anni, & quidem die *Dominica*, mensis *Januarii* xi. die (g), *Nicolaus de Cusa tituli S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis* e Germania redux in Urbem venit cum *cappello nigro*, & a Cardinalibus, ut moris est, exceptus, & ab eis ad Pontificias ædes deductus, rubeo galero ornatus fuit. Die vero *Lunæ* xix. *Januarii* fuit eidem Cardinali os apertum. Anno eodem die xvi. *Aprilis* (h) in Urbem venit *Petrus Episcopus Augustanus, tit. S. Vitalis presbyter Cardinalis*, ab *Eugenio* iv. die xvi. *Decembris* an. 1439. creatus, cui ex more, Cardinalibus occurrentibus, eumque ad Pontificem deducuntibus, datus est pileus rubeus in Consistorio ab ipso Pon-

(a) Lib. vi. Secret. pag. 35.

(b) Ibid. pag. 301.

(c) Lib. ii. Offic. pag. 75.

(d) Diar. Consult. Jacobi Radulphi.

(e) Annales Bononien. Hieronymi

de Bursellis A.D. 1450. Scriptor. rer. Italic. tom. xxiii. pag. 885.

(f) Lib. vi. de Curia pag. 346.

(g) Diar. Consult. Jacobi Radulphi.

(h) Ibid.

Pontifice, deinde domum a purpuratis Patribus deductus. Die postmodum xxiv. *Aprilis* (a) fuit eidem Cardinali os apertum.

A. D. 1450.

Iisdem diebus, scilicet die xxx. *Aprilis* (b), editis Apostolicis litteris Pontifex indulgit, ut earundem litterarum verbis utamur, *ordinariis collatoribus, & collatricibus in omnibus Dominiis Ducis Sabaudie, ut infra biennium nullum teneantur admittere ad possessionem aliquorum beneficiorum vigore quarumcumque Expectativarum, seu specialium reservationum.*

IV.
Collatoribus beneficiorum in ditione Ducis Sabaudie, ne infra biennium Expectativas admittere teneantur, concedit.

Litterarum incremento sponte deditus, facile eorum precibus annuere solebat, qui Apostolica diplomata de instituendis, ac privilegiis ornandis gymnasiis efflagitabant. Identidem inter ejus gesta hujusmodi diplomata occurrunt, quæ suis locis a nobis commemorantur. Itaque hoc anno die *prima Maii* (c) editis Apostolicis litteris, *Bisuntina* [quæ apud veteres *Vesontio*, quandoque *Chrysopolis*] civitati potestatem fecit aperiendi, instituendique publicum disciplinarum gymnasium. In hunc etiam locum conferendam putamus aliam ejusdem Sanctionem pro gymnasio urbis Romæ, quæ editoris vitio, (d) temporis nota caret. Initio hujus Sanctionis narrat, in melius studiorum rationem ejusdem gymnasii a se fuisse restitutam, ac laudabilem *Bonifacii* viii. Constitutionem, anno *Incarnationis Dominice* 1303. die vi. *Junii* latam, temporum, & hominum malitia dudum abrogatam, innovare, quam & subjicit. *Bonifacii* Constitutio sæpe alias (e) edita est; cui alia *Eugenii* iv. Sanctio (f) accessit.

V.
Bisuntinam Academiam instituit. Pro gymnasio Urbis Bonif. viii. Sanctionem innovat.

A lit-

(a) Diar. Consistor. ut supra.
(b) Regest. xix. Secret. pag. 184.
(c) Lib. vii. Secret. pag. 152.
(d) Exstat in collectione Bullarum Romanorum Pontificum, ex Biblio-

theca Petri Gomezii excerpta, & edita Romæ an. 1542. pag. 10.

(e) Exst. apud Fenzonium ad Statuta Urbis pag. 643.

(f) Ibid.

A. D. 1450.

VI.

Sbigneo Cardinali gratias agit, quod ejus opera bellum civile in Pannonia sopitum fuerit, & opportunis facultatibus eundem Sbigneū ad id munit. Huniadis pactiones cum Rasciæ Despota rescindit.

A litteris ad rem bellicam nos temporis ratio vocat. In *Pannonia*, seu *Hungaria* intestinum & civile bellum inter *Johannem Hunniadem* regni moderatorem, *Johannem Giskra*, & alios regni proceres exarserat. Eo sopiendo *Sbigneus* Cardinalis, & *Casimirus* Poloniæ rex adlaborarant. Quare Pontifex datis eidem *Sbigneo* die XIX. *Martii* litteris, eum commendat, & hortatur, ut ad pacem dissidentes flectat, ad quam stabiliendam, atque alia facienda, quæ ei expedire videbuntur, Legati munere eum exornat. Exstant hæ litteræ apud Johannem Dlugossium (a); quæ licet datæ sint die XIX. *Martii*, an. *Incarnationis* 1449. *Pontificatus anno quarto*, ad annum tamen nativitatis Christi 1450. pertinent; nam Pontificatus *annus quartus* a die XIX. *Martii anni* 1450. exordium sumebat: idcirco perperam memoratus Dlugossius has litteras ad an. 1449. retulit. Easdem litteras Annalibus Ecclesiasticis Raynaldus (b) suo loco inseruit, datasque habet die XX. *Martii*. *Huniades* initio hujus anni expeditionem in Turcas parabat, sed quum pactiones iniquas cum *Georgio Rasciæ* Despota iniisset, eas Pontifex litteris Apostolicis, die XII. *Aprilis* (c) datis, tanquam vi extortas rescidit.

VII.

Bernardinum Senensem Sanctorum numero ascribit.

Denique ante discessum ex Urbe solemnī ritu in Basilica Principis Apostolorum die *Pentecostes*, quæ fuit XXIV. *Maii*, *Bernardinum Senensem* Sanctorum numero adscripsit. Apostolicas ea de re eadem die litteras (d) edidit, in quibus beati viri gesta, virtutes, & prodigia recensentur. Sæpius, ut vidimus, cognitio de *Bernardino* in Sanctorum album referendo nonnullis S.R.E. Cardina-

(a) Hist. Polonicæ lib. XIII. pag. 53.

(b) Ad an. 1450. n. 8.

(c) Ibid. n. 7.

(d) Lib. XIV. de Curia pag. 83. &

apud Vvading. ad an. 1450. n. 1. Raynald. an. 1450. n. 2.

dinalibus demandata fuerat, primum ab *Eugenio* IV. deinde an. 1447. & 1449. a *Nicolao* Pontifice, qui hoc etiam anno 1450. die XVI. *Martii* (a) in locum *Bessarionis* Cardinalis Nicani, ad Bononiensem Legationem tum profecti, *Franciscum* Episcopum *Portuensem*, S. R. E. Vice-Cancellarium surrogavit. Inter Missarum solemnias, quibus Pontifex *Bernardinum* cælitibus adscripsit, sacram de ejusdem laudibus concionem habuisse ferunt. Bis mille aureos nummos ad hujus celebritatis sumptus ab eodem Pontifice datos fuisse testatur *Vvadingus* (b), qui addit, comitiis, quibus *Angelus Serpetri* Minoritarum Minister generalis his diebus electus est, eundem Pontificem præfuisse.

A. D. 1450.

VIII.

In Picenum Pontifex secedit. In Umbriam redit. Varias Sanctiones promulgat.

His gestis, Pontifex ex Urbe mense *Junio* discedere, ut ante diximus, ingravescentis pestis metu coactus est. *Fabrianum* perrexit, ubi una cum nonnullis S. R. E. Cardinalibus die XXI. *Julii* constitisse, ex Diario Consistoriali Jacobi Radulphi intelligimus. In *Umbriam* deinde rediit, ac mense *Octobris*, *Affissii* commorabatur. Varias per id temporis Sanctiones edidit, quas summatim damus. *Sigismundo Pandulfo Malatestæ* dynastiam, seu Vicariatum *Ariminensem*, *Cæsensem*, *Fanensem*, aliosque aliarum civitatum & locorum Vicariatus, certo annuo censu constituto, Apostolicis litteris, *Fabriani* die XXI. *Augusti* (c) datis confirmavit, censusque hætenus non solutos ei dimisit. Eadem die natalibus restituit *Robertum*, ac *Malatestam* de *Malatestis* ejusdem *Sigismundi* spurios filios. *Malatestæ* vero novello, cui, & *Sigismundo Pandulfo* an. 1448. die XIV. *Junii* (d) *Cervensem* civitatem beneficiario

Sigismundo Pandulfo Malatestæ Vicariatus nonnullarum civitatum, & locorum confirmatur.

Robertus, & *Malatesta* de *Malatestis* natalibus restituti.

L

jure

(a) Vvading. ad an. 1449. n. VII. IX.

(b) Ibid. n. X

(c) Lib. IX. Secret. pag. 173.

(d) Lib. II. Secret. pag. 90.

A. D. 1450.

Vicariatus Cervenensis & Brittenoricensis, Meldulæ, & Plebanatus Sextini Malatestæ novello confirmantur.

Comitibus ac nobilibus Comitatus Avenionensis & Venaisini mandatur, ut clientarem fidem Apostolicæ Sedis Legato exhibeant.

Cantoriz litteræ Alphonsi Aragonum regi ob non solutum stata die censum pro regno Siciliæ.

jure contulerat, hoc etiam anno die xxviii. Maii (a), eundem Vicariatum una cum *Brittenoricensis, Plebanus Sextini, Meldulæ*, & aliorum locorum Vicariatibus, sub annuo censu confirmavit, ac innovavit, censuque Apostolico ærario nondum ab eo persolutos dimisit. In Comitatu *Avenionensi*, & *Venaisino* nonnulli Comites, nobilesque clientaris obsequii reverentiam *Petro de Fuxo Cardinali* Episcopo *Albanensi*, & Apostolicæ Sedis Legato præstare abnuebant; quocirca Pontifex Apostolicis litteris die xxxi. Augusti (b) editis sanxit, ut eidem Legato *homagium*, clientarem fidem, & obsequia, ut par erat, exhiberent. Imperium porro eidem *Petro* Legato a Pontifice prorogatum exinde est; nam Apostolico diplomate die x. Novembris (c) dato, in *Avenionensi*, & Comitatu *Venaisino*, in *Auxitana*, & *Tolosana* Provinciis Apostolicæ Sedis Legatus iterum dictus est. Antequam *Fabrizio* Pontifex discederet, ad preces *Alphonfi Aragonum*, & utriusque Siciliæ regis, litteras ibidem die i. Septembris (d) vulgavit, quibus ejusdem regis gratia declaravit, nullum regi illatum fuisse præjudicium, quod in festo Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, neque censum, neque equum album pro regno Siciliæ Pontifici obtulisset, propterea quia ante eam diem pestilentia causa Roma exire ipsemet Pontifex coactus esset.

IX.

Rogatu Alphonsi regis Academiam Barcinonensem instituit, Insulam castri rubei eidem regi concedit.

Alphonso regi gratificandi cupidus *Nicolaus* Pontifex, quoniam de suscipiendo bello adversus Mahometanos spem non levem instructa classe, quæ ad Orientales plagas vela fecerat, dabat, nonnulla eo petente Apostolica diplomata edidit. In Umbriam ergo Pontifex regrediens, *Affis* dum moraretur, *Alphonfi* rogatu publicum

(a) Lib. Vicariar. Nicolai v.

(b) Lib. vii. de Curia pag. 134.

(c) Lib. ix. Secret. pag. 145.

(d) Lib. vii. de Curia pag. 187. & apud Raynald. an. 1450. n. 18.

cum in *Barcinonensi* urbe gymnasium instituit, atque privilegiis ornavit, litteris *Affisi* die xxx. *Septembris* (a) datis. *Johanni de Lasico* magno ordinis S. Johannis Hierosolymitani Magistro, aliis litteris die iv. *Octobris* (b) mandavit, ut victricem *Alphonfi* regis classem, ex Orientali plaga reclinantem, si ad Rhodum Insulam appelleret, hospitaliter exciperet. Biduo post aliis litteris, scilicet die vi. *Octobris* (c) *Affisi* datis, parvam Insulam oppidi quondam *Castrirubei*, prope Rhodum incolis vacuam, quæ Rhodiensium S. Johannis militum erat, sed sæpius a Turcis & Saracenis vastatam, eidem *Alphonso* concessit ea lege, ut munimentum ibi exstrueret, quod christiani nominis hostibus opponeret. Eadem die jura, & Constitutiones ordinis equitum S. Johannis Hierosolymitani, Apostolico diplomate (d) condidit, & approbavit. Ægre vero Rhodiensium militum ordo Insulæ donationem tulit, quare Præfectis regis interdixit, ne quid in ea Insula ædificarent, ad Pontificem, & ad alios provocavit (e), ac illius instaurandæ muniendæque curam ipse suscepit. Quod ad Pontificis studia erga *Alphonsum* attinet, ut eum adversus Turcas, & Paganos incitaret, decumas, aliaque Ecclesiastica subsidia pro classe instruenda ei concesserat. Verum in Hispanicis ipsius regis ditionibus dissidia inter clerum, ac regios Præfectos de ratione solvendi nuper exorta erant; quare Pontifex ad ea sedanda in *Valentia*, & *Majoricarum* regnis, in Comitatu *Rossilionis*, & in *Ceritania* partibus *Johannem tit. S. Laurentii in Lucina* presbyterum Cardinalem, *Morinensem* nuncupatum, Legatum litteris Apostolicis die xiiii. *Novembris* (f) datis designavit, aliisque litteris diei xix. *No-*

A. D. 1450.

Jura & Constitutiones equitum Hierosolymitanorum condidit & approbat.

Dissidium inter clerum & regios Aragoniæ Præfectos ob decumas solvendas.

Legatus in Hispaniam ad controversiam componendam missus.

L. 2

ven-

(a) Lib. viii. Secret. pag. 173.

(b) Ibid. pag. 177.

(c) Ibid. pag. 102.

(d) Ibid. pag. 67. & apud Ray-

nald. ann. 1450. num. 14.

(e) Raynald. ibid. n. 18. & Bosius lib. ii.

(f) Lib. ix. Secret. pag. 114.

A. D. 1450.

vembris (a) ad hujusmodi dissensiones sedandas opportunis facultatibus eundem *Johannem* Cardinalem ornavit.

X.

Borsius Atestinus Marchio, civitatis *Ferrariæ* & ejus comitatus Vicarius pro S. R. E. dicitur. Alia castra ei conceduntur.

Leonello Atestino Marchione, *Ferrariensis* civitatis ejusque comitatus pro S. R. E. dynasta, seu Vicario, hoc anno die prima *Octobris* mortuo, in illius locum *Borsius* ejus frater, *Ferrariensi* toparchia Apostolicae Sedis venia idoneus, Apostolicis *Nicolai* litteris die XIV. *Novembris* (b) datis, ejusdem civitatis, & comitatus pro S. R. E. Vicarius, una cum filiis ejus legitimis dictus est, quingentorum Florenorum aureorum censu annuo constituto. Eadem quoque die aliis litteris (c) beneficiario jure nonnulla castra, scilicet *Massæ Lombardorum*, *Roncadelli*, *Zeppæ*, *Scantamantelli*, & *S. Agathæ*, ei concessit, ac pro censu unam libram argenti puri quotannis solvendam præstituit. His aliis ejusdem diei litteris (d) addidit *Bagnacavallum*, *S. Agathæ* castrum, loca & territoria *Barbiani*, & *Cunei*, ac *Zagonaria*, pro quibus annis singulis centum Florenos auri de Camera solveret.

XI.

De Chaldæis in Cypri commorantibus quid statuerit. Contra Manichæos in Bosnia, & Turcas pugnantes veniam delictorum largitur.

Ad res fidei, & morum disciplinam redeamus. De Chaldæis in regno Cypri commorantibus, de quibus alias dictum est, ut in fide atque communione Romanæ Ecclesiæ persisterent, *Nicosiensi* Archiepiscopo, (e) primum provinciam dederat, deinde aliis litteris die XXI. *Junii* (f) signatis, Chaldæorum conjunctionem cum Sancta Romana Ecclesia commemorans, *Tarsensi* Archiepiscopo, ejusque successoribus commisit, ut de Chaldæis in catholica Ecclesiæ communione retinendis curam gererent. Manichæi, qui latius in Bosnia serpe-

bant,

(a) Ibid. lib. XI. pag. 195.
(b) Lib. XI. Secret. pag. 21.
(c) Ibid. pag. 48.

(d) Ibid. pag. 86.
(e) Raynald. an. 1450. n. 74.
(f) Lib. VII. de Curia pag. 34.

bant, ac Turcæ vim inferentes, bello comprimendi erant a *Stephano* Bosniæ rege, cui ne auxiliis Pontifex deesset, Sanctione lata die XIII. *Junii* (a) Indulgentiarum præmia adversus fidei hostes sub regis signis pugnantibus largitus est. Ad eundem quoque regem, Legatum misit (b) *Nicolaum* Episcopum Constantiensem. Naufragantium præterea calamitates paterne levare cupiens, solennem hoc anno die XIII. *Novembris* (c) Constitutionem emisit, qua gravioribus inflictiis poenis statuit, naufragantium res & bona, ubicumque inventa fuerint, earum dominis esse vindicanda, ac restituenda.

A. D. 1450.

Constitutio adversus rapientes naufragantium bona.

Ad Orientis Imperium aliquantisper deflectendum est. Circiter hunc annum Synodus habitæ fuisse Constantinopoli perhibetur a Græcis schismaticis in æde S. Sophiæ, quæ a loco *Sophiana Synodus* dicta est. Celebrata fuit post obitum (d) *Johannis* Imperatoris, *Constantino Dracose* ejus fratre jam imperante. Accitus a schismaticis ad Synodum fuisse fertur *Gregorius Melissenus* Constantinopolitanus Patriarcha, monitusque, ut sui gregis curam gereret. *Gregorius* respondit, se definitioni Florentini Concilii subscripsisse. A schismaticis dignitate idcirco pellitur, & *Athanasius* surrogatur. Alia ab iis contra Concilii Florentini decreta statuuntur: Græcos a Latinis deceptos esse, & ab Imperatore ad assentiendum Latinis adactos: de processione Spiritus Sancti disputatur, item de Romani Pontificis auctoritate, ac aliis contra Latinos. Verum hujusmodi pseudosynodum Leo Allatius (e) confutat, & a nebulone quodam confictam esse affirmat. *Gregorius Melissenus* Romam anno 1451. confugit, excidium Byzantii prævidens.

XII.
Constantinopolitana Pseudosynodus a nebulone quodam conficta.

Ad

(a) Ibidem pag. 60.

(b) Raynald. an. 1450. n. 13.

(c) Lib. VIII. de Curia pag. 49.

(d) Concil. tom. XIII. pag. 1365.

(e) Ibid. pag. 1373.

A. D. 1450.

XIII.

Aeneas Sylvius Neapoli sponsalia inter *Leonoram* Lusitanam, ac *Fridericum* Cæsarem stipulatur. De his certiore Pontificem reddit, ac de voto Cæsaris Imperatoriæ coronæ suscipiendæ. Pontificis responsum.

Ad latiora sermonem convertamus. *Aeneas Sylvius* tum Episcopus *Tergestinus*, *Friderici* Cæsaris jussu Neapolim tetendit (a), ibique nuptias inter *Leonoram* Lusitani regis sororem, & eundem *Fridericum* Cæsarem pactus est. Hæc sponsalia Neapoli inita sunt coram *Alphonso* rege, *Leonora* avunculo, *Johanne* Cardinali *Marinensi* Apostolicæ Sedis Legato, Venetorum, Florentinorum, Mediolanensium, & aliis pluribus civitatum Legatis, ac Duce Cliviensi adstantibus. Duplex curatum Cæsarem (b) tenebat, & uxoris ducendæ, & Romani Imperii coronæ de Pontificis manu accipiendæ. *Aeneas* in reditu Romæ substitit, ac de sponsalibus, deque Cæsaris voto pro Imperatoria corona suscipienda Pontificem in sacro Senatu certiore fecit. Ad hæc Pontifex respondit, omnia ad coronationem parata esse, iter per agrum Venetorum videri tutum, hiemale tempus potius eligendum. *Aeneas*, insequenti anno (c) Cæsarem in Italiam venturum dixit, & Concilium, quod in Galliis petebant Galli, dissuasit. Hortatus & Pontificem est, ut *Johannem de Capistrano* (d) in Germaniam mitteret, quod & præstitit, ut suo loco dicemus. Dum ad Cæsarem *Aeneas* reverteretur, illius memor Pontifex (e), eum a Tergestina ad Senensem sedem transtulit.

XIV.

Obitus *Henrici* Cardinalis, Mediolanensis Antistitis. Adventus in Urbem Cardinalium tit. S. Sabinae, & tit. S. Anastasiae.

Nunc nonnulla, quæ ad S. R. E. Cardinales hoc anno pertinent, sunt subjicienda. *Henricus Mediolanensis* Antistes tit. S. Clementis presbyter Cardinalis, hoc anno die 14. mensis *Julii* (f) in Samnii partibus diem extremum obiit, cujus corpus Romam delatum in titulo S. Cle-

(a) Commentar. Pii II. lib. I. pag. 16.

(b) Idem in Histor. Friderici II. pag. 39.

(c) Commentar. Pii II. Lib. I. pag. 17.

(d) Ibid.

(e) Ibid.

(f) Diar. Consistor. Jacobi Rødulphi.

S. Clementis sepultum est, litterato lapide metrice exarato, posito, quem habes apud Ciaconium (a). Rumor hoc anno die xvi. mensis *Octobris* Romæ increbuit, *Ludovicum* Cardinalem *Arclatensem* in Sabaudia obiisse; ita ex fama vulgi in Ephemerides Consistoriales (b) retulit *Jacobus Radulphi*. Ab aliis ejus obitus ad diem xx, *Septembris* collocatur. Multa de eo habes in Annalibus Ecclesiasticis: pro schismaticis plurimum decertasse constat, ac tandem relipuisse. Miraculis post mortem coruscasse ferunt, ac tanquam Beatum, *Clementis VII.* Pont. Max. decreto coli; qua de re in Annalibus (c) *Raynaldus*. Hoc item anno die xxx. *Novembris* (d) ad Urbem pervenit *Guillelmus tit. S. Sabine* presbyter Cardinalis, *Metensis* vulgariter nuncupatus, atque *Flaminiam* portam *pileatus*, idest rubeo pileo ornatus, ingressus, apud *S. Mariam de populo* pernoctavit. Crastina die, prima *Decembris* in Apostolicum Senatum ad Vaticanum venit, ac ibi humaniter exceptus, domum a Cardinalibus deductus est. Die *Veneris* xi. *Decembris* fuit ei a Pontifice os apertum. Eadem vero die xi. *Decembris* (e) ad Urbem item accessit *Ludovicus de Varambone tit. S. Anastasia* presbyter Cardinalis, *Flaminiam* portam *pileatus* est ingressus, apud *S. Mariam de populo* noctem egit, crastina die ad Vaticanum profectus est, actisque ex more coram Pontifice, & Patribus cæremoniis, domum a toto Cardinalium coetu reductus est. Hæc ideo commemorare putavimus, ut intelligeremus, duos hosce Cardinales, schismatis pridem fautores, & a *Nicolao* Pontifice, ut diximus (f), ex Apostolica benignitate in Cardinales iterum fuisse assumptos, ac Romam venientes, benigne exceptos.

A. D. 1450.

Obitus Ludovici
Cardinalis Arclatensis.

Ante-

(a) Tom. I. pag. 925.
(b) Diar. Consistor. ut supra.
(c) Ad an. 1450. num. 22.

(d) Diar. Consistor. 1000: Radulphi.
(e) Diar. Consistor. ut supra.
(f) Ad an. 1449. p. xviii.

A. D. 1450.

XV.

Rosa aurea, &
gladius nonnullis
Principibus dono
missæ.

Antequam e ritibus cæremoniisque sacris egrediamur, non erit alienum huic loco inferere, quibus Principibus *Rosa aurea*, atque *gladius* a Pontifice benedictione solemnī statīs diebus donatæ, missæ sint. Auream Rosam, quam in Dominica Adventus, quæ dicitur *Gaudete*, anno 1449. benedixit, litteris Apostolicis die *prima Januarii* (a) ineuntis anni 1450. datis, *Ludovico de Campo Fregoso* Genuensium Duci dono misit. Eam vero, quam die xv. *Martii* in hujus anni Dominica *Letare*, benedixit, *Lantragavio Thuringia*, Hassiæ Comiti ex stirpe Beatæ Elisabeth, pietate claro, destinavit (b). Gladium cum clypeo nocte Nativitatis Dominicæ benedictum *Alberto Austria*, Cæsaris germano, utpote digniori, licet antea Cliviæ Principi promissum (c), deferendum censuit.

XVI.

Jubilei plenissimam Indulgentiam nonnullis regnis, ac Provinciis concedit.

Ad annum Sanctiorem, unde hujus anni initia auspicati sumus, revertamur. Sacratissimos Ecclesiæ thesauros, quos Pontifex hoc anno pro iis, qui ad urbem sacram religionis ergo venirent, referavit, ad exteras etiam gentes, quibus iter ad Urbem facere non licebat, sicuti Dei dispensator, protulit. Plures ejus ea de re habentur Apostolicæ litteræ, quas Raynaldus (d) commemorat. Hujusmodi sunt, quæ *Johanni Castella & Legionis* regi, *Alphonso Aragonum & Sicilia* regi, *Johanni Navarra*, *Renato Jerusalem & Sicilia* regibus, eorumque regnorum reginis, ac aliis regnis, & pluribus Provinciarum Præsulibus datæ sunt. Certas leges ad lucrandum hujusmodi sacrum thesaurum præfinit, habita regnorum, & regionum ratione. Exemplo erunt litteræ ad preces *Johannis Huniadis*, & procerum regni Hunga-

(a) Raynald. an. 1450. n. 19.

(b) Mejerus lib vi. Annal. Flandr.

(c) Commentar. Pii II. pag. 17.

(d) Ad an. 1450. n. 6.

Hungariæ datæ hoc anno die iv. *Aprilis* (a). Plenissimam delictorum veniam omnibus vere poenitentibus & confessis concedit, qui per tres dies continuos, vel interpolatos hujus anni usque ad festum Nativitatis Dominicæ proxime futurum visitarent Ecclesiam cathedralem Varadiensem, & collegiatam ejusdem civitatis, & Ecclesiam B. Mariæ loci Albenfis, Vesprimientis diœcesis: & pecuniam insuper ibidem offerrent, quam insumerent, si de regno ipso ad Urbem accederent, ac in Urbe per dies quindecim commorati essent. Cavet postremo, ne quis ex Hungarico regno exiret, nisi causa movendi bellum adversus Infideles. Ejusmodi litteras de Jubileo lucrando, ad preces Calimiri regis, hoc anno die vii. *Decembris* (b) edidit, quoniam Tartari in Poloniam irruperant, atque damna permulta intulerant. Nonnullas certas condiciones in his litteris præscribit, tempori, atque regioni accommodatas.

A. D. 1450.

Extrema hujus anni claudet Apostolica ad Germanos a Pontifice decreta Legatio. Eam hæreses, & collapsa apud Germaniæ populos morum disciplina deposcebant. Delectus est muneri amplissimo obeundo *Nicolaus de Cusa tit. S. Petri ad vincula* presbyter Cardinalis, Græce, Latine, & Ebraice doctus, qui Pontificiis litteris die xxviii. *Decembris* (c) datis, Apostolicæ Sedis per Germaniam Legatus de latere dictus est, summaque potestate munitus. Iter statim arripuit; nam die xxxi. *Decembris* (d) Roma discessit, in Germaniam profecturus. Quæ ibi gesserit, suo loco dicturi sumus.

XVII.

Nicolaus de Cusa
Cardin. in Ger-
maniam Legatus
mittitur.

M

Ab

(a) Ibid.

(b) Ibid. n. 9.

(c) Lib. vii. Secret. pag. 17.

(d) Diar. Confessor. Jacobi Radulphi

A. D. 1451.

I.

Approbatio concordie inter Alphonsum regem, & ditionum illius Clerum de solutione decumarum belli sacri causa.

Rosa aurea Alphonsi regi missa.

Acceptatio de solutione census pro Regno utriusque Sicilie.

Concessio quorundam castrorum in Insula Corsica ab Eugenio IV. contra jus Alphonsi regis facta, irrita declaratur.

Constitutio adversus delinquentes in ditione Romanæ Ecclesie, & regno utriusque Sicilie, ac alio confugientes.

II.

Sanctiones varie de rebus fidei, & morum.

AB *Alphonso* Aragonum rege Pontificia hujus anni gesta exordiemur. Studio deliniendi eundem regem ad sacrum bellum nonnulla hoc anno Pontifex Apostolicis ad ejus preces litteris aut decrevit, aut concessit. Inita inter ipsum regem, & clerum regnorum Valentie, Majoricarum & Minoricarum, & Comitatum Rossilionis, ac Ceritanie de solvendis decumis pro bello sacro, concordia est, quam ob rem *Jo:* Cardinalis *Morinensis* (a) fuerat ablegatus. Eam Pontifex Apostolica auctoritate die xxv. *Januarii* (b) probavit. Eidem regi, quo erga illum Pontificie voluntatis signa demonstraret, *Rosam auream*, Dominica *Lature* hujus anni benedictam, una cum Apostolicis litteris die xx. *Aprilis* [c] datis, dono misit. Quum vectigal pro utriusque Sicilie Regno *Alphonfus* hoc anno in pervigilio Apostolorum Petri & Pauli persolvisset, eadem die xxvi. *Junii* Apostolicas litteras [d] Pontifex edidit, quibus idem vectigal seu censum acceptum retulit. In Corsica Insula quum per *Eugenium* IV. contra jus *Alphonfi* regis concessa Genuensibus castra quædam fuissent, concessionem hujusmodi, litteris die IV. *Julii* (e) latis, irritam esse decrevit, Genuenses vero occupatores esse statuit. Ex parte quoque ad *Alphonsum* pertinet Constitutio hoc anno die v. *Augusti* (f) a Pontifice edita, qua sanxit, ut delinquentes in ditione Romanæ Ecclesie, & *Alphonfi* Aragonum atque utriusque Sicilie regis, si in aliena imperia se reciperent, caperentur, atque vincti detinerentur.

Permulta autem hoc anno editis Sanctionibus decrevit, quæ in certum ordinem redigere non facile videtur.

(a) Supra ad an. 1450. §. 1x.
(b) Lib. xiii. de Curia pag. 166.
(c) Lib. xix. Secret. pag. 1.

(d) Lib. xii. de Curia pag. 81.
(e) Lib. xii. Secret. pag. 10.
(f) Lib. xii. de Curia pag. 32.

tur. Eas primum referemus, quæ ad fidem, moresque pertinent, alias deinde conglobatim subiciemus. Fratri *Simoni de Candia* in Achaja, seu Græcorum Provincia contra hæreticam pravitatem Quæritori, Apostolicis litteris die XIII. *Februarii* (a) latis, mandavit, ut quendam *Fraticellum de Opinione* nuncupatum, *Papam* sese venditantem, & asserentem, & in civitate Athenarum commorantem, capiendum curaret. Adversus Germanos, qui ad singulare certamen, idest duellum provocarent, aut injuriis quomodolibet se afficerent, tam laicos, quam regulares, Apostolica Sanctione die IX. *Februarii* (b) edita, gravissimas est poenas comminatus. Adversus item eos Christifideles, qui cum *Judæis*, & *Saracenis* communicarent, novam Constitutionem die XXV. *Februarii* (c) emisit, litterasque Apostolicas Romanorum Pontificum ea de re alias editas, innovavit. Aliam præterea Sanctionem die XX. *Novembris* (d) vulgavit contra eos, qui in regnis Castellæ, & Legionis Judæorum, vel Saracenorum ritus & caeremonias, aliosque supersticiosos cultus usurparent, in quos poenis canonicis animadverti jussit. Eadem quoque die (e) poenas decrevit in communicantes cum Saracenis, vel quomodolibet auxilia ferentes, aut arma, aut alia vetita iisdem Saracenis præbentes, aut ea ex regnis Castellæ & Legionis asportantes. Iis contra, qui *Johanni Castellæ* & Legionis regi adversus Saracenos auxiliarentur, litteris eadem die datis (f) Indulgentiarum præmia largitus est. Aliis litteris eadem die XX. *Novembris* (g) datis, *Toletanos* majestatis reos ad obedientiam *Johannis Castellæ* regis reversos, & censuris irretitos, absolvit. Quum vero In-

M 2

dul-

A. D. 1451.

Quæritori in Provincia Græcorum mandatur, ut quidam impostor, qui se Papam asseribat, capiatur.

Constitutio adversus Germanos ad duellum provocantes, vel injuriis se afficientes.

Constitutio adversus eos, qui cum Judæis, & Saracenis communicant.

Contra Judæorum, & Saracenorum ritus in regnis Castellæ & Legionis usurpantes.

Pœnæ decretæ in communicantes cum iisdem Judæis, & Saracenis.

Indulgentiarum præmia concessa regi Castellæ auxiliis ferentibus.

Toletanis venia data.

(a) Lib. VII. de Curia pag. 350.

(b) Ibid. pag. 279.

(c) Lib. IX. de Curia pag. 350.

(d) Lib. XV. Secret. pag. 4.

(e) Ibid. pag. 5.

(f) Ibid. pag. 14.

(g) Lib. XV. Secret. pag. 6. & seq.

A. D. 1451.

dulgentiarum præmia jam proposita essent pecuniam generatim, vel *tres aureos* nummos pro bello sacro a *Joanne* rege contra *Granatenses* gerendo conferentibus, ac lis de aureorum valore orta esset, summa trium aureorum a Pontifice, litteris eadem die *xx. Novembris* [a] latis, *ad ducentos Marabotinos* reducta est. Denique die *xxix. Novembris* (b) ejusdem Castellæ regis decretum de neophytis ad honores ac dignitates admittendis, confirmavit.

111.

Nicolaus de Cusa
Germaniæ Legatus
Concilium
Moguntinum celebra-
bat. Anglica,
& Burgundica
Legatio ei decernitur.
Aliæ hujus anni Apostoli-
cæ Legationes.

Legatio Cardina-
lis de Estoutevil-
le.

Ad Apostolicæ Sedis Legatos nunc nos rerum ordo vocat. *Nicolaus de Cusa* presbyter Cardinalis in Germaniam profectus, *Moguntinum* Concilium celebravit. Ejus Acta apud Labbeum (c) desiderantur, quod ad ejus manus non pervenerint. Quum vero pacem inter Christianos Principes statuere summopere Pontifex optaret, die *xiii. Augusti* (d) Apostolicis litteris eundem *Nicolaum* Angliæ Legatum dixit, ac biduo post aliis litteris (e) *Burgundiæ* eum quoque Legatum creavit. In mandatis ei datum, ut *Philippum* Burgundiæ Ducem ad pacis studia hortaretur; ac item pacem inter *Carolum* Gallorum, & *Henricum* Anglorum reges, ac eorundem regnorum magnates ineundam curaret. Ea de causa eadem die *xiii. Augusti* (f) Apostolico diplomate *Guillelmus de Estouteville tit. S. Martini in montibus*, tunc presbyter Cardinalis, amplissima pro pace ineunda potestate munitus, Apostolicæ Sedis in regno Francorum Legatus dictus est, ac Legationis jus in *Bisuntinum*, & *Lugdunensem* Archiepiscopatus, in *Delphinatum*, *Sabaudiam*, *Britanniamque minorem* prolatum est. Bellum acerrimum inter *Carolum* Francorum, & *Henricum* Angliæ reges

(a) Ibid. pag. 14.

(b) Lib. xiv. Secret. pag. 20.

(c) Concil. Tom. xiii. pag. 1378.

(d) Lib. xiii. de Curia pag. 181.

(e) Ibid. pag. 83.

(f) Lib. xiii. Secret. pag. 20.

reges ardebat, cujus belli culpam in Anglos nonnulli (a) vertunt. Quum utrinque variae horrendaeque caedes oriententur, *Nicolaus* Pontifex, tanquam omnium Christianidelium pater, ne tantus christianorum cruor effunderetur, Apostolicae Sedis Legatos ad eosdem reges mittere decrevit. Ubi in Legationis Provincias Legati venere, brevi bellum, non foederibus, aut pace, sed cruenta pugna confectum conspexere. Nam a *Carolo* rege Angli ex Gallia exacti sunt; idque ultione divina factum tradunt (b), propterea quod inducias violassent, censurasque Ecclesiasticas in eos, tanquam foedifragos, inflictas contempsissent. Maximas de parta victoria *Carolus* rex immortalis Deo gratias egit, solemnesque supplicationes statim die annis singulis decrevit. Egerunt praeterea Pontificis jussu Legati (c) apud eosdem reges, ut pacem inirent, & arma in Turcas conjunctis viribus converterent. Gallorum rex Pontificis monitis, se libenter pariturum respondit; non ita vero Anglus, qui idoneum tempus de pace agendi futurum dixit, cum Angli amissas in Gallis urbes recuperassent. Quare Legati sine ulla pacis conficiendae spe, provincia cessere. Ad septemtrionales plagas, instaurandae pacis in illis regionibus causa, *Bartholomaeum* Episcopum *Coronensem*, Apostolico diplomate die *xxiii. Junii* (d), Legatum in *Suecia*, *Dania*, *Norvegia*, atque *Cotia*, idest *Gothia* regnis creavit, & facultatibus ad id ornavit. In Germaniam tandem hoc anno, *Fridericus* Romanorum rege dudum rogante (e), ablegatus est *Johannes de Capistrano Minorita*, quem nunc inter caelites relatum colimus, atque (f) *Commissarii Pontificii*, & *Generalis Inquisitoris*, ut trito vocabulo utamur, nomine insignivit. Potestate autem amplissima Pontificis

A. D. 1451.

Episcopus *Coronensis*, *Sueciae*, *Daniae*, *Norvegiae*, & *Gothiae* Legatus.

Johannes de Capistrano in Germaniam a Pontifice amandatur. Ejus gesta.

(a) Montrelet. vol. 3. pag. 40.

(b) Raynald. an. 1451. n. 8.

(c) Ibid. num. 9. 10.

(d) Lib. 11. Offic. pag. 179.

(e) Supra ad an. 1450. §. xlii.

(f) Vvading. ad an. 1451, n. 1.

A. D. 1451.

Eugenius Summa
Nuncius Aposto-
licus in Bulgaria,
Albania, & Ras-
sia regiones mis-
sus.

IV.

Æneas Sylvii ge-
sta apud Bohemos,
Ejusdem cum
Taboritis, Podie-
brachio, & Ro-
ckyana colloqui-
um.

Pontifex litteris Apostolicis die xxviii. *Octobris* (a) *Capistranum* donavit, absolvendi scilicet a poenis atque Ecclesiasticis censuris (in foro conscientia dumtaxat) omnes & singulos, qui sub *utroque specie* communicassent, erroribus tamen & hærelibus prius ejuratis. Indulgentiarum præmia præterea concessit iis Christifidelibus, qui *Capistrani* concionibus interessent, aliisque pietatis operibus ei præsto essent. Præmissus ante *Capistranus* a Pontifice in Liguriam fuerat ad verbum Dei prædicandum, atque Apostolicis litteris die x. *Maii* (b) datis præmunitus. In Germaniam igitur cum sociis duodecim (c) profectus, formulam fidei pro reconciliandis hæreticis secum deferens, Bohemiam versus (d) iter arripuit; at in regnum illud, hæreticis (e) obluçantibus, penetrare non potuit. Erat enim *Rockyzana* summopere (f) invisus, cui *Capistranus* rescriptit (g), se ad colloquium paratum esse. Litteras etiam dedit *Capistranus* (h) *Georgio Podiebrachio*, ut ad bonam frugem Bohemos transduceret. Ex Minoritis item Fratrem *Eugenium Sommam* Pontifex per Apostolicas litteras die xx. *Septembris* (i) datas, Nuncium Apostolicum ad *Albania*, *Bulgaria*, & *Rassia* regiones dixit, eique inter alia hoc etiam tribuit, ut plenissimam in mortis articulo Indulgentiam concederet iis, qui contra Infideles pugnarent.

At ad Bohemos recurrit oratio. Æneas Sylvius ex Tergestina ad Senensem sedem a Pontifice anno superiori translatus, ubi ex Italia in Germaniam ad Cæsarem reversus est (k), quum regni comitia *Praga* a Bohemis cele-

(a) Ibid. n. xxxiv.

(b) Vvading. ut supra n. vi.

(c) Ibid. num. vii.

(d) Ibid. num. xii.

(e) Ibid. num. xvii. xx.

(f) Ibid. num. xxiv.

(g) Ibid. num. xxvi.

(h) Ibid. num. xxx.

(i) Ibid. num. xlvii.

(k) Pii II. Commentar. Lib. I.
pag. 17.

celebranda essent, ut eorum rebus consulere, quia *Ladislau* in regem habere non poterant, eo a Cæsare cum aliis proceribus missus est. Cum *Taboritis* tunc celebrem disputationem habuit (a), quam *Johanni* Cardinali *S. Angeli* per epistolam die *xxi. Augusti* hujus anni, *Nehauf*, seu in *nova Civitate* datam misit, & inscripsit. Raynaldus plura de *Æneæ* colloquio (b), ac de *Georgio Podiebrachio* refert, ægre nimirum Bohemos tulisse, quod Cæsar *Ladislau* regem secum in Italiam adducere vellet; idcirco alium se in regem electuros minitatos esse: *Æneam* in colloquium cum *Georgio Podiebrachio* venisse, eique ante oculos posuisse, magnam se a Pontifice, & a *Ladislao* rege gratiam initurum, si Bohemos ad orthodoxam fidem amplectendam suaderet. Conquerebatur *Georgius*, pactiones cum Basileenſi Synodo fractas fuisse, *Cardinalem S. Angeli* eas minime instaurare voluisse. Ad hæc *Æneas*, violatum potius a Bohemis fuisse foedus, quod non sola sub utraque specie communione contenti, eos qui sub una tantum specie communicarent, damnarent. Conquestus est etiam *Georgius* (c), *Rockyzanam*, *Sigismundi* Imperatoris assensu, olim *Pragensem Archiepiscopum* designatum, a capienda illius sedis possessione prohiberi. Respondit *Æneas*, *Rockyzanam* contra fas non a Canonîcorum cœtu, sed a plebe contra Ecclesiæ Latinæ ritum fuisse electum; publica hæreseos infamia laborare, propterea jure a Romano Pontifice in Archiepiscopum confirmandum non fuisse. *Georgium* denique hortatus est, ut *Johanni Capistrano*, viro sancto venienti omnia aperiret, ejusque consilia amplecteretur. His conventus Pragensis solutus est; a *Taboritis* deinde honorifice susceptus *Æneas*, multa de eorum erroribus disseruit.

Nonnul-

(a) Ibid. pag. 18. Pii II. Oper. |
Epist. cxxx. lib. 1.

(b) Ad an. 1451. n. 11. & seq.

(c) Ibid. num. 12. 13.

A. D. 1451.

V.

Errata nuperi
Scriptoris Historię
Basileensis Conci-
lii de Bockyzana.

Nonnulla porro a nupero quodam Historię Conci-
lii Basileensis Scriptore (a) recensentur, quæ si æqua tru-
tina expendas, ab Historię fide aliena esse reperies. Per-
inde enim loquitur, ac si *Johannes* Cardinalis *S. Angeli*
hoc anno mense *Augusto* Legati munere in Germania de-
fungeretur, colloquiumque cum *Rockyzana* per idem
tempus habuisset, qui inurbane a Legato exceptus, ad
Græcorum ritum transire destinavit. Certe quidem *Jo-
hannes Carvajalius*, Cardinalis *S. Angeli* multo ante
hos dies provincia cesserat. Legatus enim in Germaniam
initio hujus anni venerat *Nicolaus de Cusa* Cardinalis, &
Johannes S. Angeli hoc anno Romæ substitit. Quid?
quod ipsa *Æneæ* epistola nodum solvit, quæ initio sic ha-
bet: *Quamvis apud Bohemos Apostolicæ Sedis legationem
obieris, & omnes illius gentis mores opinionesque no-
scas &c.* Quid his clarius?

VI.

Numerus Cle-
ricorum Cameræ
Apostolicæ ad se-
ptem a Pontifice
reductus. *Ærarii*
Apostolici juri-
bus providet.

Donationes in
detrimentum Ca-
meræ Apostosto-
licæ, & dotium,
irritæ sint.

Pœnæ in eos de-
cretæ, qui salem
alio detulerunt, aut
clam conficiunt.

Ad urbanas igitur *Nicolai* Pontificis curas reverta-
mur. *Ærarii*, ac rerum fisci Quæsttores, quos Cameræ
Apostolicæ Clericos vocant, ad præfinitum numerum re-
degit. Lata enim Constitutione die *xiiii. Aprilis* (b)
decrevit, ut iidem Cameræ Apostolicæ Clerici in poste-
rum septem tantummodo essent; cæteros, præter hunc
numerum, in coetibus ordineque eorum locum habere ve-
tuit. Alia Sanctione die *xv. Maii* (c) edita constituit,
ut donationes, quæ fiunt in detrimentum ac jacturam æra-
rii, seu Cameræ Apostolicæ, ac dotium mulierum, nul-
lius momenti ac roboris essent, immo irritæ ac nullæ ha-
berentur. Indemnitati etiam publicorum vectigalium
consuluit, litteris datis die *iv. Novembris* (d), quibus
poena

(a) Lenfant Hist. Concil. Basi-
leens. Lib. *xxiiii.* num. 1. & seq.

(b) Lib. *x.* de Curia pag. 193.

(c) Ibid. pag. 279.

(d) Lib. *xiv.* de Curia pag. 48.

poenas in eos statuit, qui salem alio deferrent, aut clam conficerent.

A. D. 1451.

Ad externa paulisper nos convertamus. Dissidia inter *Lucenses*, & *Ateftinos* Marchiones exorta erant, ac bello, quod inter *Florentinos* & *Lucenses* gestum est, castrum *Gallicani a Borsio* Marchione Ateftino fuerat occupatum. Hujusmodi simultates Apostolicis litteris die xxviii. *Martii* (a) datis, Pontifex composuit, restituique *Lucensibus* castrum illud mandavit. Quo studio pacandis populis Pontifex vacabat, eodem ad fovendas per orbem catholicum litteras, ac ad gymnasia publica excitanda, privilegiisque ornanda flagrabat. Itaque hoc etiam anno die vii. *Januarii* (b) Apostolico diplomate *Glascoviense* gymnasium in Scotia regno excitari permisit. Aliis vero litteris die viii. *Julii* (c) datis, institutionem *Cadomensis* gymnasii ab *Eugenio* iv. factam confirmavit.

VII.

Gallicani castrum Pontificis decreto *Lucensibus* restituitur. *Glascoviense* gymnasium instituit, *Cadomense* confirmat.

Alia præterea hoc anno Pontifex sancivit, quibus regularium disciplina, Ecclesiastica Hierarchia decori, atque servorum Dei cultui promovendo prospectum est. Regularis instituti Fratrum Ordinis Prædicatorum privilegia a Romanis Pontificibus jam concessa, ipse etiam Apostolicis litteris die vi. *Augusti* (d) editis approbavit. Insuper disquisitiones de vita & miraculis *Vincentii Ferrerii*, ejusdem Ordinis, anno 1419. vita functi, per *Georgium Episcopum Prænestinum*, *Alphonsum tit. SS. Quatuor Coronatorum*, & *Johannem S. Angeli Diaconum*, S. R. E. Cardinales, quos ad id delegit, habendas esse, litteris aliis die xvi. *Octobris* (e) datis;

VIII.

Privilegia Fratrum Ord. Prædicatorum confirmat. Disquisitiones de *Vincentii Ferrerii* virtutibus haberi mandat. Templum in honorem S. *Bernardini* in urbe *Aquila* excitari indulget.

N

tis;

(a) Lib. xi. Secret. pag. 101.

(b) Lib. ix. Secret. pag. 212.

(c) Lib. xii. de Curia pag. 267.

(d) Lib. xvi. de Curia pag. 170.

(e) Lib. xiv. Secret. pag. 34.

A. D. 1451.

tis, mandavit. Ea de re enixe Pontificem demissis precibus deprecati fuerant *Petrus Britannia* Dux, in cujus dynastia *Vincentius* obierat, *Johannes Castella & Legionis* rex; ac *Alphonfus Aragonum* item rex, ut testium dicta de admirandis ejus virtutibus ac signis in publicas tabulas referri juberet; quibus deinde rite matureque expensis, Sanctorum numero adscribi posset. Hoc etiam Pontifex ad Sancti *Bernardin* Senensis, anno superiori Sanctorum catalogo adnumerati, cultum augendum, Aquilanis petentibus, indulgendum censuit, ut eis in eorum urbe liceret, templum in ejusdem Sancti viri honorem exstruere, quod Apostolicis litteris die *xxii. Septembris* (a) hoc anno editis, benigne concessit.

IX.

Patriarchatus
Gradenfis Venetias
transfertur.

Illud autem splendoris Venetorum Reipublicæ Pontifex contulit, ut Patriarchatum Gradensem cum suis juribus in ipsam Venetiarum urbem, quo ipsius urbis amplitudinem, majestatemque magis ornaret, hoc anno transferret. Edidit igitur Apostolicum diploma die *viii. Octobris* (b), anno Pontificatus quinto datum, quo Castellani Episcopum (ita enim antea, qui Venetis præerat Episcopus vocabatur) sustulit, atque *Laurentium Justinianum*, qui tunc eam sedem moderabatur, quique corona Præfulum ab *Eugenio* Pontifice dici consuevit, qui demum in Sanctorum numerum relatus est, successoresque ejus, Venetiarum Patriarchas constituit. Nescio vero qua de causa hujus translationis epocha a Raynaldo (c) in annum Christi 1450. conferatur, quum ex Apostolico *Nicolai* diplomate, manifestum sit, eam anno Christi 1451. alligandam esse. De hujusmodi translatione antea agitatum fuerat, uti Bernardus Justinianus (d) narrat, sed pertimuerant Veneti, ne Patriarchalis

(a) Vvading. ad an. 1451 in. xxxviii.

(b) Apud Ughel. tom. v. pag. 1362.

(c) An. 1450. n. 19.

(d) In Vita Laur. Justiniani c. vii.

chalis dignitas Venetias translata politica rei officeret. Permotos vero Laurentii virtutibus, ac summa ejus humilitate victos; Ducem ipsam a Laurentio petiisse, ut id muneris susciperet, quum rem eandem ab *Eugenio* IV. saepius tentatam, idemmet Dux impugnasset, memoratus Bernardus auctor affirmat.

A. D. 1451.

Nunc ad Orientis res est oratio convertenda. Interiit hoc anno *Amurates* Turcarum tyrannus, quo sublato, & fama de ejus interitu in Occidentem perlata, maxima spes apud Christifideles de excindendis Turcarum viribus est exorta. At ea fallax fuit; nam *Mahometes*, qui ei successit, ingentibus copiis in *Johannem Cypri* regem bellum est adortus. Ubi id accepit Pontifex, ad suppetias Cypri regi ferendas encyclicis litteris die XI. *Augusti* (a) hujus anni ad *Fridericum Romanorum* regem, ad *Hungaria*, *Polonia*, *Suecia*, *Norvegia*, *Bohemia*, *Sicilia*, *Anglia*, & *Scotia* reges datas, gravissimis verbis est cohortatus. Eundem quoque Cypri regem per epistolam eadem die scriptam (b) monuit, ut *Nicesia* urbis moenia perficeret, urbemque ipsam adversus hostiles incursus muniret. Indulgentias demum plenissimas aliis litteris eadem die datis (c) universis Christifidelibus impertitus est, qui auxilia, & opem eidem Cyprio regi conferrent.

X.
Interitus Amuratis, Mahometes succedit, qui Cypri regnum vexat. Quid actum a Pontifice pro suppetiis regi Cyprio ferendis.

Opem etiam & auxilia adversus Turcas a Pontifice petiit Romam Legatum miserat Andronicum Bricinium *Constantinus* Graecorum Imperator, Constantino vero satis longam & gravem epistolam die XI. *Octobris* (d) Pontifex rescripsit, quam Graece verti fecit per Theo-

XI.
Pontificis Epistola ad Imperatorem Graecorum, de eorundem schismate, & erroribus.

N 2

do-

(a) Lib. XII. Secret. pag. 167. & seq. (b) Ibid. pag. 170. (c) Ibid. pag. 160. (d) <i>Anth. Graece & Latine inter</i>	<i>Opuscula aurea Petri Arcudii</i> pag. 686. apud Raynald. an. 1451. n. 1. & seq. & in Cod. Vat. 3878. pag. 171. ubi mendose librarii vitio, data dicitur v. Kal. Octobris.

A. D. 1451.

dorum Gazam. Deslet autem Pontifex Græcorum durti-
tiem, & pervicaciam. Constantinum hortatur, ac monet, ut
eosdem Græcos ad conjunctionem cum Ecclesia Romana,
quæ per Concilium Florentinum facta erat, amplecten-
dam inducat. Mala commemorat, quæ Græcorum impe-
rio acciderunt, & nunc imminet, cujus excidium præ-
videt. Si schisma excinderet, amplissima auxilia ad Tur-
cas profligandos expectaret. *Nicolai* verba tot oracula
fuisse, Gennadius (a) tradidit; nam & Constantinopo-
lis capta est, & ipse Imperator misere interfectus, ut suo
loco visuri sumus. Ad coercendum vero eorum nefas,
qui arma, vel commeatus, aliasve merces vetitas in Ægy-
ptum, aut ad Infidelium terras inveherent, poenas cano-
nicas in eos, edita Constitutione die xxiii. *Decem-
bris* (b), promulgavit.

XII.

Obitus nonnullo-
rum S.R.E. Car-
dinalium.

Notandus quoque & hic annus est ob nonnullorum
ex amplissimo Cardinalium coetu obitum. Decessit in pri-
mis, ut præmonuimus (c), *Idibus Januarii*, *Ame-
deus* Sabaudus; deinde Romæ die ix. *Septembris Jo-
hannes*, Cardinalis *Morinensis* appellatus: item Romæ
die xxi. ejusdem mensis *Ludovicus* Cardinalis de *Vara-
bona*, seu de *Varambone*, qui, schismate ejurato, & a
Nicolao inter Cardinales adscito, Romam mense *Decem-
bris* anni superioris venerat. Die vero x. *Octobris*, Ro-
mæ etiam obiit *Astorgius* Cardinalis *Beneventanus*, qui
in cavædio coenobii S. Mariæ supra Minervam, monu-
mento posito, sepultus est. Ita de tribus hisce Cardi-
nalibus, qui Romæ diem extremum hoc anno clausere in
commentaria retulit Jacobus Radulphi Sacri Collegii
Clericus a nobis sæpe commemoratus.

Hujus

(a) Gennadius pro Concilio Flo-
rentino cap. v. sect. xiv.

(b) Lib. xiii. Secret. pag. 302.

(c) Supra ad an. 1449. §. xiii.

A. D. 1451.

XIII.

Aeneas Sylvius in Italiam a Caesare missus ad excipiendam Leonoram ejus sponsam. Metus Pontifici, incussus de Caesaris in Italiam adventu, dissolvitur.

Hujus anni postrema claudet Aeneas Sylvius Episcopus Senensis, qui post Pragensem conventum, una cum aliis Friderici Caesaris Legatis, quum jam *Leonora* ejus sponsa e Lusitania ad Telamonem agri Senensis portum navibus deducenda esset, ad eam excipiendam praemissus est (a), propediem & ipse Caesar in Italiam ad suscipiendum Imperii diadema, iter facturus. At ob futurum Caesaris adventum Italia rumoribus impleta est (b). In primis timere Pontifex; nam vulgari tum, *Fridericum* post acceptam Imperii coronam, Ecclesiam Romanam aggressurum: in fatis esse ante diem xiiii. Kal. Aprilis, seu die xx. Martii Pontificem moriturum, aut in captivitatem venturum. His cognitis, *Nicolaus* Pontifex litteras Caesari dedit ab Henrico Senfletben (c) perferendas, eique negotium datum, uti Caesari persuaderet, ne Romam & in Italiam tam cito properaret, in aetatem potius differret, annonae caritatem inter caetera causatus. In eam quoque sententiam Pontifex Aeneas Sylvio (d) in urbe Senarum tum commoranti litteras scripsit, jussitque, ut sine mora Romam veniret. Aeneas excusationem praetexit, responditque, se ad Telamonis portum, Caesaris sponsam praestolari; nihil Pontifici timendum de iis, quae vulgo circumferebantur. Significavit etiam aequum non esse, Caesaris adventum hiemali tempore constitutum, impedire. His permotus Pontifex, Caesari scripsit, ut quando luberet, itineri se committeret.

PRI-

(a) Pii II. Commentar. lib. 1. pagina 18. Idem in Histor. Friderici III. pag. 43.

(b) Histor. Friderici III. pag. 45.

(c) Ibid.

(d) Ibid.

A. D. 1452.

*Friderici Caesaris
in Italiam adven-
tus ad suscipien-
dam Imperii co-
ronam. Ab Italis
Principibus mu-
nifico excipitur.*

P RIMUM igitur hoc anno locum tenebit sollemnis *Friderici* Caesaris in Romanorum Imperatorem inaugurationis, de qua pluribus *Aeneas Sylvius*, & alii. Audiendus est autem in primis idem *Aeneas* (a), qui narrat, sub exitum anni superioris, Caesarem e Germania movisse, ac dies plurimos ejus iter retardasse motus in Germania excitatos. In Italiam pedem intulit ipse *Kalendis Januariis* hujus ineuntis anni, non multis militariis copiis stipatus, comitantibus vero (b) *Ladislao* Hungariae & Bohemiae rege pulcherrimo adolescentulo, *Alberto* Austriae Duce, ejusdem *Friderici* Caesaris fratre, Duce *Slesiae*, & Domino *de Meindeburgh*, aliisque proceribus: numerus omnium, tam militum, quam comitum ad quinque, vel sex millia hominum computatus est. A Venetis, *Tarvisi*, *Patavique* honorifice in primis exceptus, *Ferrariam* die *xvii. Januarii* pervenit, ubi a *Borso* Atestino Marchione, qui in Ducem creari a Caesare petiit, magnifice, splendideque habitus, xeniisque donatus est. Inde *Bononiam* pervenit, a *Besfarione* Cardinali Legato, & a *Bononiensibus* (c) omni urbanitatis genere, & officiorum cultu honestatus. *Florentiam* postmodum profectus est, ubi quo ritu in accessu ad eam urbem ab *Antonino* Archiepiscopo Florentino, & a Florentinis, sit exceptus, qua die illuc venit, scilicet *xxi. Januarii* (d), idem *Antoninus* litteris (e) consignavit: quid vero ei praestitum per eos dies, quibus *Florentiae* demoratus est, idem narrat, additque etiam, per idem tempus *Florentiam* venisse duos Cardinales a Pontifice missos, ut eundem ad Urbem usque sociarent. Fure

Duo Cardinales
Legati Florentiam
ulque obviam
Caesari missi.

(a) *Histor. Frideric. III.* pag. 57.
& 61. & in *Commentar. Lib. I.* pag. 19.

(b) *Cornelius Zantflietius* in *Chronico* ad an. 1452.

(c) *Aen. Sylv. in Histor. Frid. Caf.* pag. 62.

(d) *Ibid.* pag. 60.

(e) *P. III. tit. xxii. cap. xlii.* § 3.

re hi Apostolicæ Sedis e latere Legati duo a Pontifice in eam rem creati (a), nimirum *Philippus tit. S. Susanæ*, Bononiensis Antistes, ipsius Pontificis frater, & *Johannes Carvajalius S. Angeli* Cardinalis. Hi ubi Cæsarem adire, eodem Pontificis nomine Romam invitaverunt, parata esse omnia ad coronationem necessariam nuntiantes. Monuerunt etiam Cæsarem Legati (b), vetusti moris esse, ut antequam Cæsares Patrimonii B. Petri provinciam ingrederentur, fidem atque obsequium Romano Pontifici jurarent. Fridericus hujus moris ignarus, quanquam id alienum esse diceret (c), se tamen paritutum respondit. Itaque *Senis* hoc juramentum præstitit, ut liber Ceremoniarum S. R. E. (d) nos edocet.

A. D. 1457.

Fidem Romano Pontifici in Tuscia Cæsar jurat.

II.

Qua vero die Cæsar *Florentiam* intravit (e), & *Leonora* Lusitanæ eidem Cæsari desponsata, navibus vecta, ad Liburni portum appulit. Ea tunc tradita fuit *Æneæ Sylvio* (f), ad Cæsarem adducenda, qui ad portas Senensis urbis (g) medius inter duos Apostolicos Legatos Leonoram excepit. Post hæc iter Romam versus arripsum est, quicquid cum toto comitatu Cæsari præfiscen-
ti magnus apud *Viterbium* (h), mandante Pontifice, est honor exhibitus. Cardinales Legati e *Viterbio* (i) Romam præcessere. Cæsar item Romam versus iter movit. Describit autem raptim memoratus *Æneas* (k), quo ritu Cæsar extra Urbem sit exceptus: ubi enim ait, de colle *Montis mali*, seu *Mariti* descendit, occurrit ei Senatus Apostolicus, ac ea nocte Cæsar extra moenia Urbis in domo *Marci Spinelli* negotiatoris Florentini perno-

Leonora ad Liburni portum. A Cæsare ad portas urbis Senensis excipitur. Cæsaris iter Romam versus. Quo ritu extra Urbem ei obviam itum sit.

[a] *Æneas Sylvius* in *Histor.* ut supra pag. 66. & in *Commentar.* pag. 20.

[b] In *Histor.* ut supra pag. 69.

[c] *Ibid.*

[d] *Lib. 1. sect. v. pag. 34. col. 2.*

[e] *Pii II. Commentar. lib. 1. pag. 19.*

[f] *Ibid.* & in *Histor.* *Frider. II.* pagina 72.

[g] In *Commentar.* pag. 20.

[h] In *Histor.* *Frider. II.* pag. 74.

[i] *Ibid.* pag. 75.

[k] *Ibid.*

stavit. His similia, sed fusius tradit Cornelius Zantflie-
tus in Chronico ad hunc annum, cujus verba licet du-
riuscula, & simpliciori stilo exarata, eo veriora nobis
censentur, quare ea subjicienda duximus: *Quum igitur,*
inquit, *feria quarta post Dominicam Reminiscere* (quæ
est secunda Quadragesimæ) idest die VII. Martii, quæ
eo anno in feriam IV. incidit, *Dominus Fridericus cum*
sua comitiva circa crepusculum noctis appropinquasset
ad urbem Romam, iverunt ei obviam Senator Urbis,
& Soldanus (a) una cum nobilibus, & consulibus, &
electis Urbis primo. Subsequenter omnes Cardinales
cum Episcopis, Prælati, & Doctoribus, circiter unum
milliare; a quibus magnifice & honorifice suscepti est,
& ductus ante Urbem, retro Palatium S. Petri juxta
viam communem in campis, in quibus Dominus Nico-
laus Papa figi fecit decem tentoria, in quibus hospita-
ti sunt omnes fere magnates, & satellites regis. Por-
ro rex & regina, nec non & rex Hungariæ prædicti
hospitati sunt illic in domo nova cujusdam Florentini
recenter constructa. Ad sextum vero lapidem Friderico
occurrerunt primum Columnenses proceres cum suis
amicis, deinde Ursini, quos alii Urbis nobiles, Pon-
tificis copiæ, Vicecamerarius cum Præfecto Urbis, Se-
natore, Capitolinis magistratibus, Romanis civibus, &
Pontificiæ aulæ Præsulibus consecuti sunt, ut accurate tra-
ditur in libro Cæremoniarum S. R. E. (b), qui addit,
Apo-

(a) Soldanus Urbis, qui & *Marscallus Curie*, fuit Præfectus carcerum cum potestate Proprietarii designandi. De quibusdam libris usque ad certam summam sine judicii forma, sola facti veritate inspecta, judicabat, ac maleficia exigebat, ut ex litteris *Julii II.* ea de re datis, & nuper a *Petro Morretto* in lucubratione de Presbyterio in Appendice monumentorum pag. 373. editis, patet. Hoc officium, seu munus

Soldanatus, & *Capitanatus carcerum Turris Nona* dicebatur, & a *Leone X.* familiæ de *Capite ferreo* concessum fuit, sublatum vero a *Pio V.* & Collegio sodalium, seu ut vulgo loquar, *Archeiconfraternitati Charitatis* adtributum, ut ex ejus Constitutione apud Jo: Baptistam Scamrolam de Visitatione carceratorum in Appendice cap. VII.

(b) Lib. I. sect. V. cap. II. pag. 35.

Apostolicum Senatum ad radices montis *juxta domum leproforum* Cæsarem expectasse. Pontifex interea Æneam Sylvium (a) ad se accivit, cui in hæc verba locutus est: *Ut tibi verum manifestem, inquit, quum Fridericum tuum adversum nos, & Ecclesiam multi venientem afferrent, quamvis non haberemus omnibus fidem, maluimus tamen salvari timentes, quam perire audaces.*

A. D. 1452.

Postera die Cæsar Urbem solemnî pompa (b) est ingressus. Quo ritu & apparatu ingressus fuerit, qua comitate, atque dignitate a Romanis ordinibus, & Pontifice exceptus, pluribus idem Æneas describit. Nos vero barbara verba Cornelii Zantflieti, nullo fuco illita, hujusmodi ingressum describentis afferre malumus: *In crastino, inquit, præfatus Romanorum rex cum omni sua comitiva ductus est in Urbem per portam S. Angelî per viam Papæ usque ad Ecclesiam S. Petri a clero universo cum crucibus, vexillisque, & Sanctorum reliquiis, Senatuque & populo Romano: Sanctissimo Domino nostro Papa una cum toto collegio Cardinalium, cum ante januas Ecclesiæ S. Petri expectante. In primis autem ad conspectum summi Pontificis perductus est inclytus adolescens Hungariæ rex, & ab eodem ob insignem memoriam progenitorum suorum honorifice receptus. Subsequenter Fridericus Romanorum rex, & tertio regina solemnissime, ut moris est. Qui sic, ut præfertur, recepti, successive tamen, a dicto Domino Papa, & collegio Cardinalium, ad Ecclesiam S. Petri ducebantur, & in Palatio Apostolico sunt hospitati, in tribus tamen distinctis locis, ipsisque quotidie in pane, piscibus, & vino, & cæteris exquisitis,*

O

per

III.
Quo ritu Urbem ingressus sit Cæsar, & quo a Pontifice exceptus.

(a) In Hist. Friderici III. pag. 75. lib. I. Cærimon. S. R. E. Sect. v.
(b) Ibid. pag. 75. 76. 77. Vid. cap. III.

A. D. 1452.

per Papam jussa sunt ministrari. Hæc ille. At quum ritum hujusmodi in Urbem per *Fridericum* ingressus adamussim describat liber Cæremoniarum S. R. E. (a), is cæteris est præferendus, si alii ab eo discrepent.

IV.

Orationes a Friderico Cæsare, & ab Hungariæ rege coram Pontifice habitæ.

Ladislaus Hungariæ rex duodecimum tunc annum ætatis agens, oratiunculam coram Pontifice recitavit, quam inter alios Cochlæus (b) refert. Habuit & eodem tempore coram Pontifice orationem aliam *Fridericus* Cæsar, (c) qua electionem suam in Romanorum regem Apostolica auctoritate ratam haberi, ac Imperii insignia & ornamenta demisse, & obsequenter postulavit. Hanc Pontifex benigna humanaque responsione excepit. Monet autem Æneas Sylvius (d), *Ladislauum* regem collocatum inter Cardinales fuisse, longe ab Apostolico throno, ipsumque *Fridericum* ante Romanam coronam non fuisse cunctis Cardinalibus (e) prælatum. Præter eos, quos commemoravimus audiendus est alius oculatus testis, videlicet Jannottus Manettus (f), qui tunc Romæ adfuit, alter ex Legatis Florentinorum ad Cæsarem causa suscipiendi Imperatorii diadematis destinatis. Narrat in primis, *Fridericum* & per litteras, & per Oratores a Pontifice suppliciter postulasse, ut legitimam Imperii coronam sibi tribueret; *Nicolaum* vero supplicibus *Friderici* precibus auditis, matureque perpensis, ad vetustam ex præscripto sacrorum canonum consuetudinem recipiendi, recognoscendique a Romano Pontifice Imperii coronam, instaurandam, benigne assensum præbuisse. Deinde ritum, quo primum a Pontifice in gradibus Basilicæ Vaticanæ Cæsar acceptus est, his verbis describit:

Ut

(a) Lib. 1. Sect. v. cap. 111. pag. 35. col. 1.

(b) Histor. Hussit. lib. xi. pag. 380.

(c) Histor. Frideric. 111. pag. 77. Manettus lib. 11. pag. 941.

(d) Histor. Frideric. 111. pag. 80.

(e) Ibid. & lib. 1. Cærem. S. R. E. cap. 111. pag. 36. col. 2.

(f) Lib. 11. pag. 941.

Ut igitur, inquit, commemoratus Fridericus cognomento tertius in sacrosanctum summi Pontificis, solio Pontificali gravissime simul atque dignissime residentis, conspectum, magna undique Prælatorum caterva adornatum, apparuit, primo genibus flexis ipsum veneratus est, ac deinde ubi propius adhæsit, dextrum pedem, talemque manum, & similem genam devotissime osculabatur. Atque his & huiusmodi caeremoniis de more habitis, parvam quandam oratiunculam, precibus supplicationibusque refertam habuit, grataque & humana responsione recepta, a sancto Pontifice conspectu abiit, atque ad ordinariam habitationem rediit. Quod postridie Leonora Imperatrix pariter fecit. Hæc ideo verba retulimus, quæ aliquibus molesta ac proluxa videbuntur, ut cum iis, quæ ab aliis de primo Cæsaris ad Pontificem accessu traduntur, conferantur. Discrepant enim aliquantisper a sententia Cornelii Zantflieti, & Ænæ Sylvii, qui eodem quo Cæsar tempore ad Pontificem accessit, eodem etiam Leonoram reginam accessisse referunt, non postridie, ut habet Manettus. Nonnulla vero ab iis de ritu osculationis pedum, manus, & genæ prætermittuntur, quæ a Manetto enarrantur. Ita enim in rebus, quæ quisque viderit, litteris tradendis fieri consuevit, ut alius nonnulla prætereat, quæ fortasse supervacanea, aut Historia minime digna videantur, alius contra ea mandanda esse litteris censeat, alius etiam memoria labatur, atque præpostere nonnulla scribat, nonnulla invertat: ex quo fit, si diligentia, & ordo desint, ut Historiæ ipsius fides nutet. At intra semitam redeamus.

V.

His in receptione Cæsaris peractis, ea quæ ad coronationem recipiendam necessaria erant, parantur. Verum ante Imperii diadema regni Langobardorum corona, quæ *ferrea* dicitur, ob clavum Dominicum coronæ illi

Regni Langobardici corona Romæ Cæsar insignitur. Cur Mediolani eam non suscepit.

A D. 1452.

orbiculatim inditum, sancte religioſeque inter veneranda vetuſtatis cimelia apud Modoetienses in Inſubribus adſervata, ſecundum priſcum morem *Mediolani*, aut *Modocia* a Cæſare ſuſcipienda erat. Romam Cæſar venerat, regni Langobardici corona minime donatus, quod, ut eſt nonnullorum ſententia, (a) *Franciſco Sfortia* Mediolanum occupantē, deque Mediolanenſi ditione tum cum eo diſceptantibus *Carolo* Aurelianenſi Duce, *Alphonſo* Aragonum & Siciliæ rege, illiusque Ducatus jura ſibi etiam Cæſare vindicante; ad eam recipiendam tutum eſſe *Friderico* Mediolanum uſque progredi viſum non eſt. Alii apud Raynaldum (b) ſcribunt, Cæſarem a *Franciſco Sfortia* invitatum fuiſſe, detrectaſſe vero Cæſarem ob turbas in Ciſalpina Gallia motas, ac ſperaviſſe illius ritus defectum a Pontifice Apoſtolica auctoritate ſuppletum iri. Contra vero Zantſlietus in Chronico (c), ideo Romæ corona regni Langobardorum Cæſarem donatum tradit, quod Mediolani Dux eam ſibi præberi negaverit. Aditum Cæſari ad Mediolanenſem tractum minime pauiſſe, aut conſulto tum id factum, ex *Ænea Sylvio* (d) colligitur, qui *Friderici* juiſſu, ubi primum ipſe Cæſar in conſpectu Pontificis fuit, verba fecit, ac Cæſaris nomine poſtulavit, ut in receptione Mediolanenſis coronæ, eundem Cæſarem & *Leonoram* conjugio jungeret. His precibus Pontifex annuit, & honeſtiori titulo uſus, in litteris, quibus a corona ferrea Mediolani; aut in proximioribus eidem urbi locis recipienda, Cæſarem diſpenſavit, eaque Romæ eum Pontifex ornavit, peſtis cauſſam, quæ in iis regionibus graſſabatur, aſſert, eandemque cauſſam in commentaria retulit liber Cæremoniarum S. R. E., ut mox dicemus. Hujus autem Langobardicæ coronæ in-

(a) Vid. Raynald. an. 1452. n. 23.
& Fontaninum de Corona ferrea,
cap. vii. §. 111.

(b) Ad an. 1452. n. 2. 3.
(c) Ad an. 1452. ut ſupra.
(d) Commentar. lib. 1. pag. 20.

insignia ab ipsomet Pontifice die xvi. *Martii* Cæsari in Basilica Principis Apostolorum inter Missarum solemnia ad altare majus collata sunt. Cornelius Zantflietus (a) receptam tradit a *Friderico* coronam Langobardicam in Basilica Vaticana *quinta feria*, ut loquendi ei mos est, post Dominicam, *Oculi*: ac mox ab ipso Pontifice benedictionem nuptiarum ejusdem regis & reginæ, licet Quadragesimale tempus esset, fuisse peractam. Dominica *Oculi* est tertia Quadragesimæ, & feria quinta post eam Dominicam hoc anno fuit dies xvi. *Martii*. Apostolicæ de hujusmodi coronatione litteræ eadem diē exaratæ sunt (b). In his Pontifex narrat, *Fridericum* a Langobardici regni corona, Mediolani, vel in proximioribus eidem urbi locis e manibus Archiepiscopi Mediolanensis recipienda, se absolvisse, propterea quod idem *Fridericus* Mediolanum ire ob pestis luem, quæ in iis regionibus grassabatur, non potuerit: idcirco *hodie* (hoc est die xvi. *Martii*) eundem *Fridericum* corona regni Langobardici inter Missarum solemnia in Basilica S. Petri coram altari majori decorasse. Datæ sunt hæ litteræ: *Apud S. Petrum anno Incarnationis Domini mcccccli. xvi. Kal. Aprilis, Pontificatus anno quinto*, quod est die xvi. *Martii* anni 1452. a Christi natali. Liber quoque Cæremoniarum S. R. E. (c) de regni Langobardici corona a *Nicolao* Pontifice *Friderico* imposita, his verbis meminit: *Et corona regni Longobardici, sive Italici, quam superiores Imperatores, Modoetia, suscipere consueverunt, quum Fridericus pestis timore illuc accedere non potuisset, Pontificis Nicolai manibus coronatus est in Basilica Petri apud altare majus, quæ corona, ferrea (licet aurea sit) nuncupatur.* In eodem Cæremoniarum

A. D. 1452.

(a) In Chronico, ut supra, ad ann. 1452.

apud Raynald. an. 1452. n. 2.

(b) Lib. xiv. Secret. pag. 1. &

(c) Lib. 1. Sect. v. cap. 111. pag. 3 & col. 2.

A. D. 1452.

rum libro (a) de eadem corona hæc adnotantur : *quæ quidem corona ideo appellatur ferrea , quod laminam quandam habeat ferream in summitate , alioquin aurea , & pretiosissima* . Nihil ergo certius est , quam ut *Fridericus* die xvi. *Martii* hujus anni corona ferrea Langobardorum a Pontifice redimitus sit ; attamen *Æneas Sylvius* (b) memoriæ lapsu *Idibus Martiis*, diem præstitutam fuisse ad coronam Langobardicam , ac ad desponsationis celebritatem scribit . Mirum est etiam , cur *Raynaldus* (c) qui Apostolicas hujus rei litteras præ oculis habuit , easque edidit , aliorum errores , qui *Idibus Martii* regni Langobardici coronationem statuunt , non castigavit , neque se ipsum emendarit , quippe qui tradit , iisdem *Idibus* *Fridericum* hujusmodi corona decoratum .

VI.

Dies coronationis *Friderici* Imperatoris , & Leonoræ ejus conjugis .

Ad hæc designata est dies Imperii coronæ suscipiendæ . Aptissima visa est Dominica *Latere Hierusalem* (d), quæ hoc anno die xix. *Martii* fuit , qua die Pontifex *sextum Pontificatus annum* inibat . Paratis igitur omnibus , Pontifex statâ die ad Vaticanam Basilicam processit , ubi solemni ritu inter maxima sacra ex veteri more *Fridericum* Imperatoriis insignibus ornavit . Ordo & ritus hujus inaugurationis accurate describitur ab auctore libri *Ceremoniarum S. R. E.* (e) . Multa quoque de eo habet *Æneas Sylvius* (f), inter quæ , donationes Imperatorum antiquitus Beato Petro , Romanæ Ecclesiæ , summisque Pontificibus factas , *Fridericum* quoque Beato Petro , *Nicolao* Pontifici , ejusque successoribus in perpetuum jurejurando confirmasse . Fuscæ de ritu reges Romanorum in Imperatores coronandi vetusti Romani Ordines

(a) Lib. I. cap. vii. Sect. v.

(b) *Histor. Frideric. III.* pag. 78.

(c) Ad an. 1452. n. 2.

(d) Lib. I. *Cerem. S. R. E.* cap. III. pag. 36. col. 2.

(e) Lib. I. Sect. v. cap. III. pag. 36.

& seq.

(f) *Histor. Frider. III.* pag. 80.Lib. *Cerem. S. R. E.* ut supra pag. 37.

nes (a) agunt, a quorum institutis *Nicolaus* Pontifex, A. D. 1452. sacrarum caeremoniarum diligentissimus cultor non declinavit. In his praescribitur (b), ut communione peracta, in impositione diadematis, Pontifex nonnullas preces dicat, quarum formula ibi legitur. Pontifex vero, ut *Manettus* (c) auctor est, Ecclesiasticarum caeremoniarum solertissimus observator, quum omnia magna solemnitate peregisset, post impositum *Friderici* capiti diadema, post regium sceptrum, & pilam auream ei traditam, post aurei gladii praecinctionem, hanc super eum orationem dixit: *Omnipotens, & sempiternus Deus, qui ad praedicandum aeterni regni Evangelium Romanum Imperium praeparasti, praesta, quaesumus, huic FRIDERICO TERTIO novello IMPERATORI fidei famulo tuo arma caelestia, ut superatis barbaris, & inhumanis gentibus, pacis, ac catholicae fidei inimicis, secura & intrepida tibi serviat humana libertas.* *Fridericus* vero hac oratione respondit: *Exaudi, quaesumus, omnipotens, & sempiternus Deus, pias & devotas preces NICOLAI tui Summi Pontificis, ut cuncti Ecclesiastici, & saeculares populi, Praelati, Respublicae, & Principes, omnibus christianae fidei hostibus penitus abolitis, atque ad ultimam interneccionem usque deletis, liberius servire, atque efficacius famulari valeant, & per hunc certum ac securum omnium fidelium nostrarum gentium famulatum, cuncti christiani homines digna utriusque, & praesentis, & futurae vitae praemia consequi mereantur.* Hanc precum formulam tum recitandam forte Pontifex censuit, ut preces ipsas temporum conditioni accommodaret.

Id

(a) Ord. Rom. xiv. n. cv. pag. 397. & seq.

(b) Ibid. pag. 401.

(c) Lib. II. pag. 941. Vid. Lib. Caerem. S.R.E. lib. I. Sect. v. cap. 111. pag. 35. & seq.

A. D. 1452.

VII.

Eucharistia sub una tantum specie Friderico data ob hæresim Hussitarum.

Id etiam, inspecta temporum ratione, in coronationis celebritate est immutatum, ut *Fridericus* Eucharistiam sub una tantum specie perciperet. Mos fuit enim ex vetusto Romanæ Ecclesiæ ritu, ut qua die rex, aut Imperator a Romano Pontifice sacrabatur, Eucharistiam sub utraque specie sumeret. Verum in Friderici sacra inauguratione satius visum est (a) communionem ei sub una tantum specie tradere, ob hæresim Hussitarum, qui calicis sumptionem omnino necessariam esse contendebant. Servatum & idem etiam, cum *Fridericus* Pauli II. Pont. Maximi Pontificatu ad Urbem venit.

VIII.

Cur Fridericus non ab Ostiensi, sed a Portuensi Episcopo inunctus sit.

Alia item, ad ritum quod attinet, immutatio tunc facta est: inunctio qua Romanorum Imperator, aut rex aliquis oleo exorcizato illiniri per *Ostiensē* Episcopum (b) solet, tunc a *Francisco* Cardinali *Condulmerio* Episcopo *Portuensi* peracta est, quod *Johannes Cervantes* Episcopus *Ostiensis* in Hispaniis versaretur, & Hispalensem Ecclesiam administraret. Itaque Zantflietus memoriæ lapsu (c) perperam ab *Ostiensī* Episcopo *Fridericum*, & *Leonoram* inunctos fuisse scribit. De inunctione tamen *Leonora* subobscurè loqui videtur Manettus (d), qui tantum habet reginam post Imperatorem, diademate super caput imposito, redimitam fuisse. In libro Cæremoniarum S. R. E. (e) librorum vitio, aut aliquid omisum, aut mendose scriptum puto. In eo enim postquam retulit, Cæsarem postero die, quam in Urbem venit, adiisse Pontificem, ut de coronationis die statueretur, & si quæ prius peragenda essent, deliberarentur, hæc addit: *ut Federici tempore factum est, qui ante*
diem

(a) Mabillon. Commentar. in Ord. Rom. pag. LXII. LXIII.

(b) Ord. Rom. XIV. pag. 400.

(c) In Chronico, ut supra.

(d) Lib. II. pag. 942.

(e) Lib. I. cap. III. pag. 36. col. 2.

diem Imperialis coronationis, inter Missarum solemnias benedictionem Imperialem cum sponsa sua Eleonora, regis Portugallie filia suscepit. Legendum censeo *nuptialem*, non *Imperialem*; nam *Imperialis* benedictio non ante diem, sed ipsa coronationis die suscipitur. Benedictionem ergo nuptiarum his auctor designare voluit, quæ die xvi. *Martii*, ut supra adnotavimus celebrata est. Mirum est autem, nihil in eodem Cæremoniarum libro de coronatione Eleonoræ obiter memorari.

A. D. 1452.

His in Basilica B. Petri solemniter peractis, Pontifex, ut Zantflietus auctor est (a), ante gradus ejusdem Basilicæ *Friderico* Imperatori dono dedit *Rosam auream* ea die benedictam, deinde eum usque ad Hadriani molem, seu castrum S. Angeli comitatus est. Ibi Imperator inter idem castrum, & Ælium pontem cclxxx i. milites, idest equites creavit, & mox Imperatoriis insignibus ante eum prælatis, videlicet *pomo*, seu pila aurea, *sceptro* &c. magno comitatu ad Lateranensem Basilicam equitavit, ubi prandium sumpsit, & sub noctem ad Vaticanas Pontificis ædes rediit. Imperatrix vero e Vaticano pedem non movit. Hæc Zantflietus. Ritum vero, quo *Fridericus* ad Lateranum perrexit auctor libri Cæremoniarum S. R. E. (b) diligenter adnotavit. Nefas prope videretur, si *Platinæ* (c) testimonium de tota hac *Friderici* in Romanorum Imperatorem inauguratione omitteremus. Eam igitur paucis absolvit; narrat autem, *Nicolaum* Pontificem, ubi *Fridericum* ad coronam Imperii Romæ suscipiendam, atque ad Leonoram in uxorem ducendam venturum intellexit, portas Urbis, turrets, Capitolium, arcem S. Angeli muris firmissimis munire coepisse, ne adven-

IX.

Rosa aurea.
Friderico Imperatori a Pontifice donata. Milites, seu Equites a Friderico ad Ælium pontem creati. Ad Lateranum pergit, ac ad Vaticanum redit. *Platinæ*, & *Naucleri* de *Friderici* coronatione narratio expensa.

P

tan-

(a) In Chronico, ut supra.
(b) Lib. I. cap. IV.

(c) In Vita Nicolai V.

A. D. 1452.

tante Caesare, novi aliquid & ab eo, & a Romano populo oriretur. Hanc ob rem milites omnes suos cum collectitiis copiis Romam accivisse. Ad multitudinis præterea deliniendos animos, tredecim Tribunos militum, *Mareschallos* vocat, ut tredecim regionibus Urbis præessent, delegisse, eisque singulis vestes coccineas donasse. *Friderico* Caesari tredecim S. R. E. Cardinales obviam ivisse, omnemque Magistratum Urbis. Illius ingressum per portam Castelli fuisse honoratum, & ad Basilicæ Vaticanæ gradus obvium Pontificem habuisse, a quo una cum *Leonora* die 19. *Martii* in Basilicam Vaticanam introductus est. Ibi dem facta oratione, inde digressum Caesarem, & *Leonoram* in ædibus illis hospitatos esse, quæ tum ad ipsos S. Petri gradus erant, meliorem forma postea habentes, Cardinalis Constantienſis impenſa. Pontificem sequentibus diebus rem divinam in Basilica Principis Apostolorum fecisse, Imperatori, & Imperatrici, ut in nuptiis fieri consuevit, benedixisse, eosque deinceps eodem in loco die XVIII. ejusdem mensis Imperatoria corona donasse. *Fridericum*, dum coronatus, ut moris est, ad Lateranensem Basilicam pergeret, plerosque auratos equites in ponte Hadriani creasse. Hæc paucis quidem Platina, sed ita preſe, atque nimis concise narrat, ut quid in re tam celebri, tantoque apparatu gesta actum sit, primoribus vix labiis degustes. Nonnulla vero commemorat, quæ ab aliis præternittuntur. Ea similia veri esse possant, ut motuum munitio, copiarum delectus, Tribunorum creatio; at nonnulla diligentius explicari desiderant. Nonnulla demum falsa sunt, ut coronationis dies, qui fuit XIX. *Martii*, non XV 111. Naucerus quoque in sua Chorographia (a) selectiora quædam de *Friderici* coronatione litteris mandavit, quæ Raynaldus (b) in Annales retulit. In his est,

[a] Vol. II. Generat. x112.

[b] Ann. 1452, B. 2. 3.

est, *Fridericum* Langobardica corona *Idibus Martii*, die vero xviii. ejusdem Imperatoria donatum. At Langobardica, die xvi. *Martii*, Imperatoria die xix. ejusdem, ut exploratum est, fuit exornatus. Desponsationis sollemnia die x. *Martii* celebrata fuisse, quod falsum esse ostendimus. Adnotat præterea, coronatione peracta, *Fridericum* fratris munus *Nicolao* Pontifici exhibuisse, ac una simul equitasse usque ad Ecclesiam S. Mariæ. Ad Hadriani pontem tercentos ad equestris militiæ ordinem extulisse, inter quos *Albertum* Austriacum fratrem, aliosque Duces, & Comites, ac ter quemque gladio leviter percussum, qui ritus creandi equites erat,

A. D. 1452.

Qua die *Fridericus* Imperii insignia recepit, Pontifex Apostolica diplomata edidit, quibus rei seriem pandit, atque quæcumque antea minus rite acta fuissent, Apostolica auctoritate supplet. Narrat enim brevibus, *Fridericum* omnium Imperii Septemvirum suffragiis in Romanorum regum fuisse electum. Electus autem fuerat in Francofurtensibus comitiis anno Christi 1440. habitis. Annos jam duodecim regnum administrasse, votis ejus de confirmando ei Imperio, atque Imperatoria corona accipienda Pontificem annuissse, atque una cum S.R.E. Cardinalibus diligenti deliberatione præhabita, de eorundem consilio, ipsum *Fridericum* ad suscipiendum Imperialis dignitatis culmen *dignum & idoneum* declarasse, ipsius electionem approbasse, atque unctiorem per manus *Francisci* Episcopi *Portuensis* ei impendi fecisse, omnibus Imperii insigniis, & diademate exornasse: *defectus omnes, si qui, aut ratione formæ, aut ratione personæ suæ, aut personarum dictorum Electorum, seu quavis alia ratione, vel causâ in hujusmodi electione, quovis modo intervenissent*, supplevisse. Datum est hoc diploma: *Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Domini-*

X.
Apostolicum Pontificis diploma, quo *Fridericus* electio confirmatur, & a vitiis sanatur; ejus coronatio comprobatur.

A. D. 1452.

ca MCCCCLI. XIV. (a) Kal. Aprilis, Pontificatus anno VI. hoc est a Christi Natali an. MCCCCLI. die XIX. Martii, qua die Pontificatus annum VI. inibat.

XI.

Apostolicæ de
primariis preci-
bus litteræ Fri-
derico concessæ.
Quid sint prima-
riæ preces.

Eadem die Pontifex diploma aliud *Friderici* gratia edidit, quo *primarias*, uti vocant *preces* ei indulgit. Hujus diplomatis initio narrat Pontifex, Imperii corona se *Fridericum* decorasse, & quo eundem, ob schisma ejus opere potissimum sedatum, ad bene merendum de Romana Ecclesia ferventius incitaret, Apostolica auctoritate jus porrigendarum hujusmodi præcum contulisse. Nimirum indulgit, ut prima, & una tantum vice omnes & singuli beneficiorum Ecclesiasticorum collatores, tam sæculares, quam regulares per sacrum Romanum Imperium ubilibet constituti, qui quatuor & ultra Ecclesiastica beneficia, ac dignitates conferendi jus habent, dummodo dignitates in Cathedralibus; & Metropolitanis post Pontificales majores non sint, aut in Collegiatis Ecclesiis principales non existant, idoneos quoslibet ad unum ex iis beneficiis, quibusvis mensibus vacantibus, ad ejusdem Imperatoris preces admittere teneantur. Cavit tamen his Pontifex litteris, ne quid *Friderico* hujus concessio- nis intuitu disponere liceret de beneficiis, quæ Apostolicæ Sedi reservata sunt, aut ex Lateranensis Concilii decre- tis ad eandem sedem pertinent. Cavit insuper, ne per has litteras, aliis Apostolicis litteris, quas *Expectati- vas* vocant, per eundem Pontificem concessas impedi- menti aliquid inferretur, idest ne *Friderico* liceret pre- ces porrigere de iis beneficiis, de quibus *Expectati- vas* litteras jam Pontifex emiserat. Apostolicas hæc de primariis precibus litteras *Friderico* datas, ex sanctiori- bus Vaticanis scriniis depromptas edidit an. 1706. atque

eru-

[a] Lib. Secret. XIV. pag. 233. Exst. | Franciscum Joannetium de Romanis
apud Raynald. an. 1452, p. 3. & apud | Pontificibus cap. CLXXXVI. pag. 314.

erudita, doctaque Dissertatione, cui titulus de PRIMARIIS PRECIBUS IMPERIALIBUS, illustravit *Conradus Oligenius* I. C., larvato nomine, qui nimirum est *Petrus Marcellinus Corradinus*, S. R. E. Cardinalis, & *Episcopus Tusculanus*, de me optime meritis, quemque honoris causa nomino, a cujus etiam laudibus ob summam ejus modestiam abstineo. In ea autem Dissertatione heterodoxorum, & politicorum Jurisconsultorum criminationes, Apostolicis, Canonicis, & Historicis monumentis ex omni antiquitate petitis diluit. Primariæ preces apud Germanos, docente eodem qui supra viro Eminentissimo, ex dictæ sunt, quibus ex Apostolica Pontificum erga Romanorum reges, aut Imperatores auctoritate, una tantum vice in singulis Romani Imperii Ecclesiis, in quibus collatores beneficiorum jus conferendi quatuor Ecclesiastica beneficia habent, iidem Romanorum reges, aut Imperatores ad unum ex iisdem beneficiis idoneum virum eligere ac destinare possunt.

A. D. 1452.

Aliquot post diebus *Fridericus* Imperator una cum *Leonora* conjuge, magno comitatu Neapolim versus profectus est, ut cum *Alphonso* Aragonum & Siciliæ rege eorundem affine colloqueretur. Inter hæc, *Ladislau* regem Romæ clandestinam fugam comitum suorum astutentasse, narrat *Aeneas Sylvius* (a), qui hujusmodi fugam prudenter impediit. *Fridericus* & *Leonora* Neapoli aliquantisper commorati, alio commigrarunt; alter eorum, scilicet *Fridericus* mari Romam rediit, *Leonora* vero Adriatico mari vecta, ac Venetorum fines ingressa, in Germaniam abiit. In ipso ad Urbem reditu, qui fuit die xxii 11. *Aprilis*, quatuor S. R. E. Cardinales (b) ad S. Pauli Basilicam extra moenia obvios Imperator habuit. Tri-

XII.

Fridericus Imperator Neapolim una cum uxore pergit. Rediit ad Urbem. Ladislau rex fugam pertentat. Imperator in Germaniam tendit, quo ritu ex Urbe discesserit sit.

(a) In Commentar. lib. 1. pag. 21. | (b) Histor. Friderici 111. pagina Raynald. an. 1452. n. 6. | 84. 85.

A. D. 1452.

duo Romæ mansit: quo tempore Æneas Sylvius (a) orationem in Apostolico Senatu de coronatione Cæsaris, & de rei christianæ statu coram Pontifice dixit. Cui Pontifex in hanc sententiam respondit. Quæ in honorem Cæsaris facta essent, ea bene merenti præstita, minora tamen fuisse, quam mereretur: expeditionem contra Paganos, laudandum opus, dignumque Cæsare, ac multam præferre pietatem: ejus rei magnam Apostolicæ Sedi curam esse: se in ea minime torpere, consulendos tamen esse ceteros christianæ religionis Principes, eorumque auxilia quærenda: si bene cordati fuerint, relaturum se Cæsari, ac tam sanctam provinciam summo conatu aggressurum. Postremo Imperator ipse Pontificem adiit, atque officiose receptus, & Apostolica benedictione donatus, dimissus est. Ex Urbe die xxvi. Aprilis movit. Cardinales universi eum ad primum lapidem comitati sunt. Cardinalis vero *Bononiensis*, & *Johannes* Cardinalis *S. Angeli* usque ad *Aquam pendentem*, & ad *Senensium* fines eum profecuti sunt. Platina paucis, quæ nunc narravimus absolvit. Neapolim nempe *Fridericum* una cum uxore profectum, *Alphonſi* regis causa visendi scribit. Rursum ad Urbem mari rediisse, ac statim in Germaniam iter arripuisse ob novas res *Ladislai* regis causa subortas. Abeuntem *Fridericum* duos Cardinales, *Bononiensem* ipsius Pontificis fratrem, & *Johannem Carvajalium* Cardinalem *S. Angeli* ad quinquaginta millia passuum comitatos esse. Hucusque pertinent, quæ de *Friderici* coronatione enarranda duximus: ac omnia quiete & pacate singulari Pontificis diligentia & cura ita disposita sunt, inquit Manettus (b), ut inter tam diversas Germanorum, Pannoniorum, & Italorum nationes nulla dissensio, nulla contentio orta sit.

An-

(a) Ibid. pag. 90.

(b) Lib. I. L. pag. 942.

Antequam vero Æneas Sylvius, tum Episcopus Sennensis Romæ una cum Imperatore *Friderico* discederet, Pontifex Germanicis rebus consulturus, eodem *Friderico* deprecante, eum Apostolicæ Sedis Nuncium cum potestate Legati de latere per *Bohemiæ regnum, Moraviæ Marchionatum, Slesiam, Aquilejensem, & Salisburgensem Provincias* creavit, editis ea de re Apostolicis litteris die XVI II. *Aprilis* (a) datis, & ipsemet Æneas in suis Commentariis, (b) testatur.

Legati munere per Germaniam tum quoque fungebatur *Nicolaus de Casa tit. S. Petri ad vincula* presbyter Cardinalis, qui ad catholicam fidem tuendam, & ad Ecclesiasticam disciplinam restituendam Synodum hujus anni initio apud Coloniam Agrippinæ (c) coegit, in qua multa de Ecclesiastica disciplina sancita sunt, *Theodoro* Archiepiscopo *Coloniensi* approbante. In Actis hujus Synodi tres ejusdem *Nicolai* Cardinalis Epistolæ leguntur, altera diei *tertiæ* mensis *Martii* (d) de disciplina regulari, altera ejusdem diei, qua præcipitur, ut in fine Collectarum Missæ NICOLAUS PAPA V. per universam *Coloniensem Provinciam* nominetur, *tertia* diei VII. *Martii*, qua Statuta *Conradi, & Sifridi* *Coloniensium* Archiepiscoporum confirmat. Celebrata item fuit, eodem *Nicolao* Cardinale Legato præside, *Bambergensis* Synodus, in qua quum decreta quædam Christianis oppidi *Nurimbergensis* molesta lata fuissent, Pontifex editis litteris hoc anno die *prima Maii* (e), hujusmodi decreta abrogavit.

Idem

A. D. 1452.

XIII.

Æneas Sylvius Nuncius Apostolicæ Sedis cum potestate Legati de latere in aliquot Germaniæ provinciis creatur.

XIV.

Nicolai de Casa nonnulla in Legatione Germanica gesta. Concilium Colonienſe celebrat. Item Bambergenſe, cujus decretum Nurimbergensibus moleſtum Pontifex moderatur.

(a) Lib. XIV. Secret. pag. 177.

(b) Lib. I. pag. 41.

(c) Zantflietius in Chronico adan. 3452. pag. 477.

(d) Concil. tom. XII. pag. 1383, 1384, 1386.

(e) Lib. XIV. Secret. pag. 9.

A. D. 1452.

XV.

Gesta ejusdem
Nicolai legati,
& Johannis de
Capistrano apud
Bohemos. Nico-
laus Card. iterum
ad Bohemos Le-
gatus.

Idem Legatus anno superiori ad Bohemos perrexe-
rat, (a) qui cum eo colloquium habere sub festum S. Mar-
tini postularunt. Inde vero recessit, & epistolam ad eos
Ratisponæ die xxii. Junii (b) datam scripsit, ut eorum
animos ad catholicos ritus inflecteret. In ea epistola Jo-
hannem Capistranensem laudat, a quo antea scilicet die
xvi. Maii litteras acceperat, quomodo se cum Bohemis
gerere deberet. Multo sane studio Capistranus (c) la-
borabat, ut Bohemos ad sanam frugem redigeret: frau-
des *Rockyzana* (d) detexerat, *Padiebrachium* officii
sui monuerat. At *Rockyzana* vir vaferrimus Bohemos in
Capistranum (e) concitavit, & illos ad patrocinia Ger-
manorum Principum captanda, epistola missa (f), impu-
lit. Jam hujus anni initio idem Capistranus de singulis,
quæ apud Bohemos gerebantur, epistola die vi. Janua-
rii (g) ex *Ægra* data, Pontificem certiores fecerat.
Pontifex vero litteras Apostolicas die vii. & xiv. Mar-
tii (h) eidem Capistrano rescripsit, quibus inter cetera
ei potestatem contulit hæreticos in Bohemia, Moravia, &
& Austria absolvendi, ac semel etiam a casibus Apostolicæ
Sedi reservatis. Iterum etiam eundem *Nicolaum* Cardina-
lem *de Cusa* in Bohemiam amandandum Pontifex cen-
suit; quare Apostolicis litteris die xix. Augusti (i) datis,
eum Legatum ad Bohemos componendos, intestinis dis-
cordiis inter se decertantes, destinavit.

XVI.

Intestinum in
Austria adversus
Fridericum bel-
lum. Quomodo
ab Apostolicæ Se-
dis Legatis sopi-
tum fuerit.

Ubi primum *Fridericus* Imperator in Germaniam
rediit, multorum in se odia concitata reperit, quod *La-*
dis-

(a) Cocleus Histor. Hussitar. Lib.
x. pag. 364.

(b) Ibid. Lib. xi. pag. 384. & apud
Vuadig. an. 1452. n. xii. xiii.

(c) Raynald. an. 1452. n. p.

(d) Vuadig. an. 1452. n. i. ix.

(e) Ibid. n. xii.

(f) Ibid. n. iv.

(g) Ibid. v.

(h) Ibid. n. xv.

(i) Lib. xv. Secret. pag. 209.

Ladislau regem penes se custodiæ causâ detineret; idcirco ei bellum ab ipsis Austriacis (a), Bohemis, & Hungaris ad id conspirantibus, indictum fuerat. De componendis ad pacem animis agitari coeptum. Eam ob rem Viennæ Austriæ conventus ad certam diem habendus erat. Ad eum conventum Pontifex, Apostolicis litteris die xxiii. Octobris (b) editis, *Nicolaum Cusanum S. Petri ad vincula* Cardinalem, tum in Germania Legatum, & *Æneam Sylvium Piccolomineum*, ad *Fridericum* Apostolicæ Sedis Nuncium cum potestate Legati de latere, ut vidimus, ablegavit. In eo *Æneas* satis longam ad Austriacos proceres, qui res novas moliebantur, Orationem habuit, quæ non multis ab hinc annis lucem vidit [c], eosque ad pacis studia graviter, eloquenterque hortatus est. Inita demum est concordia, ipsius *Æneæ* (d) potissimum opera, hac ratione. Creati nimirum a *Ladislao* rege sunt (e) Triumviri, sive tres regii Præfecti; *Johannes Huniades* Hungariæ, *Georgius Podiebrachius* Bohemiæ, Austriæ vero *Ulricus Ciliæ Comes* præpositi fuere. Perduelles *Friderici* Imperatoris subditi, & extorres ab *Ænea* pœnis soluti, & ab exilio revocati, cujus rei litteræ ab eodem *Ænea* editæ, & in *Nova civitate, Salisburgensis diœcesis, die Jovis xiv. Novembris* (f) anni mcccclii. datæ leguntur.

A. D. 1452.

Haftenus Germanicis rebus distenti fuimus: ad Italiam oculos mentemque convertamus. Bellorum motibus cuncta turbata erant, quibus sedandis omne studium Pontifex contulerat. In *Franciscum Sfortiam, & Florentinos* vis belli illata. Veneti, ingenti comparato exercitu,

Q

Cre-

XVII.

Bellorum in Italia motus. Pontificis curæ in his sedandis.

(a) Raynald. an. 1452. n. 7. 8.

(b) Lib. xvi. Secret. pag. 143.

(c) Murator. Anecd. Lat. to. II. a pag. 121. ad 175.

(d) Raynald. an. 1452. n. 7. 8.

(e) Ibid.

[f] Exst. apud Ludevigg. Reliqu. MSS. tom. iv. pag. 308.

A. D. 1452.

Cremonensem agrum (a) ingressi, omnia late vastaverant. *Sfortia* ararii inopia pressus, atque *Alphonso* Aragonum regi invisus, qui testamenti tabulis Mediolanensem ditionem sibi repetebat: invisi & *Alphonso* Florentini, quod *Sfortia* socii & amici essent. In hos *Alphonso* spurium filium *Ferdinandum* Calabriae ducem cum exercitu miserat. Florentini vero Gallorum regem in Italiam, ut & *Renatum* Andegavensem ad repetendum utriusque Siciliae regnum, invitarunt. Pontifex in tantis Italiae motibus, non modo ita se gessit (b), ut nulli displiceret, verum etiam Ecclesiasticam ditionem a rapinis, direptionibus, aliisque belli calamitatibus illaesam servaret, & digladiantes, ablegato in Insubriam (c) *Johanne* Cardinale *S. Angeli*, ad pacem ferendam inducere omni ope niteretur. At Apostolicae Sedis ablegatus, quum re infecta abiret, Deum hominesque testatus est, per *Nicolaum* Pontificem non stare, quo minus inter Italos pace sancita, bellum conjunctis omnium Christianifidelium viribus in Turcas moveretur. Ut autem *Alphonsum* regem Pontifex deliniret, eidem conquerenti de injuriis in Pontificio Sacello, ob controversiam de praecedentia ortam, datis ad eum Apostolicis litteris die xi. Junii (d), satisfecit.

XVIII.

Mahometes arma parat ad Imperii Orientalis excidium. Isidorus Card. Ruthenus Legatus Byzantium missus. Gregorius Patriarcha Constantinopolitanus Romanam se recipit.

Maximae praeterea curae Pontifici res Christianae in Orientali Imperio erant. Fama vulgaverat, *Mahometem* Turcarum tyrannum urbis Constantinopolitanae potiunda, Graecorumque Imperii evertendi desiderio flagrare. Eam ob rem in angustiis Bosphori Thracii (e) arcem munitissimam condidit, Graecis praevocordia non obsistentibus. Genuenses Imperii Constantinopolitani excidium prospici-

(a) Platina in Vita Nicolai v.

(b) Manettus Lib. II. pag. 942. 943.

[c] Platina, ut supra.

(d) Lib. xiv. Secret. pag. 268.

(e) Raynald. an. 1452. n. 16.

prospiciebant, propterea *Alphonsum* regem hortari (a), ut subsidiaria classe comparata, sacram in Turcas expeditionem faceret. *Alphonfus* his spretis consiliis, id neglexit, & Græci Imperii prædatio Turcis relicta est. At Pontifex nullis officiis non defuit, ut labanti Imperio opem ferret. Misit enim Byzantium ad *Constantinum* Imperatorem, *Isidorum* Cardinalem *Ruthenum* Apostolicæ Sedis Legatum, qui ex urbe Roma die xx. *Maii* (b) discessit. In Urbem vero hoc anno venit *Gregorius Melissenus* Patriarcha Constantinopolitanus, ut tradit auctor Definitionis, seu Explanationis Florentinæ Synodi (c), quanquam nonnulli scribant, eum anno superiori venisse. Coactus est Constantinopolim deferere, & in Urbem confugere, vires in dies acquirente *Marci Ephefsii* (d) factione, ac in *Bessarionis* Cardinalis clientelam se recepit, ut reliquas *Ephefsii* decipulas amoliretur. Pontifex vero ad *Constantinum* Imperatorem litteras (e) dedit, in quibus inter alia conqueritur, quod *Gregorius* Patriarcha vitam Romæ degeret miseram, & Patriarcha indignam. Nihil aliud ex his consecutum est, nisi paucis ante expugnatum Byzantium diebus simulata quædam (f) Synodi Florentinæ receptio: qua de re anno insequenti. *Gregorius* Patriarcha moerore confectus, Romæ tandem diem clausit extremum. Verum, quod ad tempus illius in Urbem accessus attinet, si inscriptio apposita Græco codici Bibliothecæ regię, in quo liber primus Gennadii de Processione Spiritus Sancti contra Latinos continetur, habeturque apud Renaudotium in Dissertatione de Gen-

Q 2

nadio

(a) Collect. Epist. Princip. pag. 330.

(b) Jacobus Radulphi in Diar. Con. Historial.

(c) Edit. Romæ an. 1628. signat. E. 2. De hac Explanatione vide Eusebii Renaudotii iudicium in Dissertatione de Gennadio, ejusque scriptis;

ubi, si vere Gennadii est, interpolatam, adfuta satis longa lacinia de calamitatibus Constantinopolitanis, censet.

(d) In Explanatione, ut supra.

(e) Ibid.

(f) Ibid.

A.D. 1452.

nadio, (a) vera tradit, *Gregorius* Patriarcha, dum collationes Constantinopoli habitæ sunt, *Isidoro* Cardinale *Rutheno* adstante, nondum Constantinopoli discesserat mense *Novembri* hujus anni; immo iisdem collationibus interfuit. Titulus enim, seu inscriptio Græci Codicis, Latine ita vertitur: *Georgii Scholarii*. *Compositum est hoc opus post collationes quindecim factas in Palatio cum Legato Papali Episcopo Cortona, & quodam Theologia apud Latinos Doctore, presente quoque Domino Gregorio Patriarcha, Cardinale, & multis aliis Latinis, & orthodoxis coram Imperatore Johanne, & Theodoro Despota felici memoria*. Mendi aliquid hic subesse puto. *Isidorus* Cardinalis nonnisi mense *Novembri* Constantinopolim appulit, quo tempore *Gregorium* Patriarcham Romam jam venisse censeo.

XIX.

Adventus in Urbem Cardinalis *Æduensis*, & ejus recessus.

Ad Urbem quoque hoc anno accessit die xvi. *Novembris* *Johannes* Episcopus *Æduensis*, absens Cardinalis a *Nicolao* Pontifice anno mccccxlvi. mense *Decembris* creatus. *Flaminiam* portam cum galero Cardinalitio ingressus est (b), & crastina die, postquam ad Divæ Mariæ de Populo pernoctasset, pro more ad Apostolicum Senatum deductus, peractisque caeremoniis, domum a purpuratis Patribus reductus fuit. Die vero xxi. ejusdem mensis *Novembris* os ei a Pontifice apertum est. Denique Roma discessit die *prima Februarii* (c) anni 1453. in Burgundiam rediturus.

XX.

Varia Pontificis Sanctiones.

Varias Pontifex hoc anno, præter illas, quas commemoravimus, prout Historica ratio ferebat, Sanctiones edidit, quæ ad varios Principes, ad Ecclesiasticam disciplinam, & alia pertinent. Eas in hunc locum congestimus.

(a) Num. 70.

(b) Diar. Confistor. Jacobi Radulphi.

[c] Ibid.

mus. In primis litteras Apostolicas anno *Incarnationis* MCCCCLI. *quarto Idus Januarii*, Pontificatus anno *quinto* datas, hoc est a Christi natali anno 1452. die x. *Januarii (a)*, *Ludovico Sabaudie Duci*, ob ejus erga Sedem Apostolicam fidem, & singularem ipsius Pontificis erga eundem Ducem benevolentiam, ne ex promotione (utemur ipsarum litterarum verbis) quorumvis ad quarumcumque Ecclesiarum ac monasteriorum infra districtum temporalis domini ejusdem Ducis regimina, seu provisionibus quibuscumque dispositionibus ejusdem Pontificis reservatis, ibidem consistentibus, quibuscumque personis per Pontificem faciendis, dispendium aliquod, aut alia quævis diversitas intestina prædicto Duci succedat, promittit, eodem Duce, & ejusdem dominio in integritate dictæ obedientiæ erga Romanum Pontificem, & Apostolicam Sedem persistentibus, se ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum cathedralium earundem regimina, aut dignitates Abbatiales infra districtum prædictum neminem præfecturum, seu illis de quarumcumque personis non provisorum, nisi habitis prius ab ipso Pontifice intentione & consensu ipsius Ducis, & personis idoneis ad hujusmodi regimina, seu dignitates promovendis, vel de quarum personis tales provisiones fuerint faciendæ. Alias dignitates, & beneficia, Pontificiæ dispositioni generaliter reservata, idoneis personis se collaturum, quæ fuerint ditionis ipsius Ducis, aut eidem gratæ. Præterea, nulli se collaturum *Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Novalitii, & Præposituram Montis Jovis*, nisi prius habita ab ipso Duce intentione de personis, quibus fuerint conferendi. Aliis litteris die xiii. *Januarii (b)* editis, poenas in *Perusinos* homicidia, excessus, & alia facinora perpetrantes statuit. *Astorgium Man-*

A. D. 1452.

Privilegium Ludovico Sabaudie Duci datum.

Pœnæ in Perusinos homicidia & facinora perpetrantes decretæ.

(a) Lunig. Cod. Diplom. Ital. | (b) Lib. xiv. de Curia pag. 161. tom. I. pag. 714.

A. D. 1452.

Partes in Allor-
gium Manfredum
ob occupatum,
Castrum Orioli.

Cervienfis ager
Caſenati additus.

Primatus, & Le-
gati nati jus Stri-
gonienſi Archiepi-
ſcopo confirma-
tur.

Privilegia Equi-
tum S. Jacobi con-
firmata.

Angli, ob defe-
ctionem ab Hen-
rico rege, abſo-
luti.

Alphonſus Luſi-
taniz rex, & cle-
rus ejusdem re-
gni a cenſuris ob
decumarum exa-
ctionem, & ſo-
lutionem liberan-
tur.

Juramentum fidei
& obſequia a no-
bilibus Comita-
tus Venaiſſini ſoli
Romano Pontifici,
& Apoſtolica Se-
di præſtanda.

*Manfredum caſtri Orioli Eccleſiæ Ravennatis in Roman-
diola occupatorem per Johannem Cardinalem S. Angeli
poenis compesci, die xx. Aprilis (a) litteris datis, juſſit.
Contra vero precibus Sigismundi, & Malateſtæ novelli
de Malateſtis Cervienſem agrum Caſenati, Apoſtolico
diplomate die prima Martii (b) exarato, conjunxit.
Strigonienſi Archiepiſcopo, precante Ladislao Hungariæ
rege, Primatus, ac Legati nati jus, Apoſtolicis litteris die
xxiv. Martii (c) promulgatis, confirmavit. Privilegia
etiam & prærogativas equeſtrium militum S. Jacobi de
Spatha in Hiſpania, aliis litteris die xviii. Junii (d) re-
cenſuit, & approbavit. Anglos, qui ab Henrico rege de-
fecerant, & Richardi Eboracenſis ſigna ſecuti fuerant, a
deſectionis crimine abſolvendi, poteſtatem per Apoſtoli-
cas litteras die xxvi. Julii (e) latas, Johanni Archiepi-
ſcopo Cantuarienſi, & S. Rufinæ Epifcopo Cardinali
contulit. Diſjunxerat enim Pontifex Portuenſem Eccle-
ſiam ab Eccleſia S. Rufinæ. Portuenſi Franciſcus Con-
dulmerius (f), & Sanctæ Rufinæ memoratus Johannes
Archiepiſcopus Cantuarienſis præfectus fuerat. Foederis,
ſeu concordie tabulas inter Stephanum Thomam Boſniæ
regem, & Petrum Georgii Voſſalich inferioris Boſniæ
magnatem, Apoſtolica auctoritate die prima Julii (g)
confirmavit. Alphonſum Luſitaniz regem, & regni il-
lius clerum, ob ſolutas eidem regi, & ab eo exactas de-
cumas ſine Apoſtolice Sedis permiſſu, excommunicationis
vinculo innodatos, Apoſtolicis litteris die xx. Maii
(b) ſcriptis abſolvit. Nobiles & Barones, uti vocant,
Comitatus Venaiſſini, Conſtitutione die xvi. Julii (i)
edita, fidei juſjurandum, & clientare obſequium ſoli Ro-
mano*

(a) Ibid. Lib. xvi. pag. 17.

(b) Lib. xiv. de Curia pag. 280.

(c) Lib. xiv. Secret. pag. 185.

(d) Ibid. lib. xvi. pag. 115.

(e) Apud Leibnit. Cod. Diplom.

Juris Gent. pag. 405.

(f) Ughel. tom. i. pag. 169.

(g) Lib. xvi. de Curia pag. 165.

[b] Lib. xvi. Secret. pag. 22.

[i] Lib. xvi. de Curia pag. 217.

mano Pontifici, & Apostolicæ Sedi præstare decrevit. Qui vero injuriis, & damnis *Avenionenses* afficerent, eos anathematis gladio, datis aliis litteris die VII. *Augusti* (a) feriit. Senatui Romano jus puniendi, corrigendique fures, & raptores, delicta hujusmodi in Urbe perpetrantes, Apostolicis item litteris die IV. *Augusti* (b) datis contulit. Divino autem cultui in eadem sacra Urbe prospiciens, Basilicæ Principis Apostolorum reformationem, Apostolica Sanctione die XVI. *Februarii* (c) lata, *Zamorensi*, & *Mindoniensi* Episcopis commisit. Cunctarum præterea Ecclesiarum Urbis lustrationem, seu Visitationem dixeris, emendationem, & reformationem, aliis litteris die XXIII. *Novembris* (d) *Ludovico* Cardinali tit. *S. Laurentii in Damaso*, S.R.E. *Camerario*, demandavit. Gravissimas denique hoc anno poenas, edita Sanctione die VII. *Decembris* (e) decrevit in *Johannem Urioc*, & *Dionysium de Molinis*, eorumque fautores, ob Indulgentiarum litteras, & Agnorum Dei cereas formas & imagines confectas, & falsatas, ac eos puniri, & capi jussit.

A. D. 1452.

Pœna contra inferentes damna Avenionensibus.

Jus puniendi furta & rapinas Senatui Romano datum.

Basilicæ Vaticanæ reformatio Zamorensi, & Mindoniensi Episcopis commissa.

Ecclesiarum Urbis visitatio Ludovico Gardin. S. Laurentii in Damaso mandata.

Pœna in confingentes Indulgentiarum litteras, & cereas formas, seu imagines Agnorum Dei.

INI.

(a) Lib. xv. Secret. pag. 213.

(b) Lib. xvi. de Curia pag. 279.

(c) Ibid. Lib. xiv. pag. 247.

(d) Lib. xvii. de Curia pag. 302.

(e) Lib. xix. de Curia pag. 64.

A. D. 1453.

I.

Nefanda Stephani Porcarii, & sociorum in Pontificem conspiratio. Supplicio conjuratorum puni-
ta.

INITIA hujus anni horrendum nefas, sceleris ac periculi novitate memorabile, occupabit. Dum Pontifex de pace iterum inter *Alphonsum* regem, *Venetos*, *Florentinos*, *Franciscum Sfortiam*, aliosque belli socios haftenus frustra tentata, agere coepisset, ut conjunctis viribus ad sacrum bellum eos inflammaret, in eundem placidissimum Sanctissimumque Pontificem *Nicolaum*, in Sacrosanctum Patrum Senatum, ac in Apostolicam aulam Praefules scelesti quidam Romanorum, conspiratione facta (proh nefas!) manus inferre adoriuntur. Eorum signifer *Stephanus Porcarius* (a), equestris inter Romanos ordinis, audax & elati animi vir, eloquentia & gratia apud suos maxime praestans, denique factiosus, ut pote quem ad perturbandam rempublicam mali mores stimulant. Is a Pontifice honoribus fuerat ornatus, ac, ne res novas in Urbe moliretur, *Bononiam* relegatus fuerat, ea adjecta conditione, ut quotidie *Bessarioni* Cardinali *Nicano*, Apostolicam Sedis in ea urbe Legato, se in conspectum daret. At valetudinem simulans, clam aufugiens, Romam, conjuratorum accitu, propere convolvit, illud praecogitans, ut quum Urbem attigisset, ad arma populum concitaret. Delectus a conjuratis erat ad facinus perpetrandum sacratissimus *Epiphania* dies (b), quo Pontifex una cum Cardinalium Senatu, sacrisque Praefulibus, Missarum solemnitas in Basilica B. Petri celebraturus erat: quumque res divina fieret, statutum erat, ut factiosi eandem Basilicam circumvallarent, in eam irrumperent, Pontificem, & Cardinales obtruncarent, ac statim *libertatem* conclamarent. Verum Divini numinis providentia tam immane facinus ante

(a) Platina in Vita Nicolai v. Stephan. Infissura in Diar. ad hunc annum.

(b) Zamfietus in Chronicq. ad an.

1453. pag. 480. Aeneas Sylv. de Europa cap. LVIII. Manettus lib. II. pag. 943.

ante detectum est. Itaque Pontifex, re cognita, (a) *Jacobum Lavagnolum* Veronensem civem, & Urbis Senatorem cum armato milite domum *Porcarii* misit, ut eum captum, in carcerem detruderet. *Porcarius* proripuit, ac in sororis domum se recepit, & quum in capsa delituisset, tandem detectus, captus est, & crimen factus, poenas luit; nam ad muros arcis Hadrianæ (b) patibulo die 1x. *Januarii* suspensus est. Per eos dies supplicio affecti in Capitolio *Angelus Massa* cum filio, & socio *Sacco*. Cæteri conjurati, ut *Baptista Sarra*, qui ad Venetos fugerat, ab iis ad supplicium est deditus. Oppressi quoque *Franciscus* cognomento *Gabadus*, & *Petrus Monsrotundus*. Septem in summa patibulis, & laqueo suspensos esse, *Cornelius Zantflietus* (c) tradit. Hæc ex synchronis scriptoribus delibavimus. At in Vaticano codice (d) legimus perbreve hujus conjurationis Historiolam, Dialogi instar exaratam a *Petro Godio*, patria Vicetino, qui tum Romæ aderat, ex qua nonnulla decerpimus, & subjicienda duximus. Narrat autem, *Stephanum* Bononia Romam clam venisse, ac triduo latuisse, Pontificem & Cardinales occidere & capere molitum: horrendum facinus delatum primo *Dominico* Cardinali *Capranica*, & *Nicolao de Amigdanis* Episcopo *Placentino*, Pontificis *Vicecamerario*. Hi rem Pontifici detegunt, cujus jussu *Vicecamerarius*, & *Jacobus Calvus* Pontificis Soldanus cum quinquaginta stipatoribus ad *Stephani* domum pervenere, ex qua *Baptista Sarra* evasit: captus tandem est *Stephanus*. Huic favisse narrat *Jacobum Lellicechum*, *Angelum de Vaso*, *Nicolaum*

R

Gallum

(a) Platina in Vita, ut supra.

(b) Platina, & Stephanus in *Insitura*, & Manettus, ut supra.

(c) In Chronico, ut supra.

(d) Cod. Vat. 3619. in cujus calce hæc habentur: Per Petrum de Godes

de Vicentia editus [Dialogus] Roma tempore factionis prædictæ Anno MCCCCLIII. de mense Januario, Pontificatus Nicolai P. v. anno septimo.

A. D. 1453.

Gallum Canonicum Basilicæ S. Petri, ejusdem *Stephani* fororios, idest sororum ejus filios. Hanc eandem infandam conjurationem carmine conscripsit, nomine Romanæ Curix loquentis, atque Pontifici nuncupavit quidam *Josephus*, & habetur in Vaticano codice (a). Illius aliquot versus, qui initio habentur, lubet apponere, quoniam inconcinni non videntur:

*Quum tua, Sancte Pater, tam horrenda pericula
vita,*

*Cardineis patribus, reliquisque minantia prædam,
Et stragem, mortemque reor, mens obstupet, horret,
Angitur, atque simul gelidus tremor occupat ossa.
O crudele nefas, damnandum, infame, profanum!
O facinus nusquam auditum, quod perfida, nequam,
Impia, dira, ferox, scelerataque turba *Quiritum*
Conjurata fecit te prehendere nuper in alma
Ecclesia Petri, vel euntem altaris ad aram,
Vel divina Deo celebrantem; dehincque colendos
Cardineos, aliosque patres, clarosque potentis
Officii, cunctosque meos spoliare sequaces,
Et vita & rebus; totumque evertere sanctum
Ecclesiæ imperium &c.*

Hæc ille. *Jacobum* quoque *Lavagnolum* Veronensem, Urbis Senatorem, infamem hanc prodicionem detexisse, narrat Ludovicus Fuscarenus in epistola ab Eminentissimo *Quirino* (b) laudata. At ferenda non sunt *Stephani Infissura* verba, quibus tam immane facinus, Romanorum gratia imminuere conatur; nam *Stephanum Porcarium* laudibus extollit, Pontifici integerrimo detrahit. Ad hæc mendacium aliud addit, dum scribit, Cardinalem

Meten-

(a) Cod. Vat. 3618.

(b) In Diatriba ad Francisci Barba-
si epistolæ pag. ccccxciii. De Jacobo

Lavagnolo vide Veronam illustratam
Par. II. Lib. III.

Metensem Roma digressum, Pontifici subiratum, quod eodem Cardinale pro *Baptista* cognomento *de Persona*, alias *Peccatore*, deprecante, atque delicti gratiam promittente, supplicio tamen eum affici Pontifex iusserit. Nunquam hoc anno Cardinalis *Metensis* Urbe abiit, quin fuit usque ad v. mensis *Novembris* diem sacri Senatus Camerarius, ut Jacobus Radulphi (a) tradit. Cautius quidem posthac Pontifex cum Romanis agendum sibi esse duxit, ut Platina auctor est (b), quum antea eos omni genere officii & liberalitatis juvisset: quique liberius, quam ullus Pontificum per Urbem incedere consuevisset, raro deinceps per eam incesus: morosior cum in omnes, tum vel maxime in Romanos factus est: accedentes eum alloquendi causa, non ita facile admittebat: accessit & podagra, qua tum maxime laborabat.

A. D. 1453.

Paulo ante conspiracyem hujusmodi, Romam ex Gallica legatione die *tertia Januarii* (c) venit *Guillelmus de Estouteville* S. R. E. Cardinalis, qui ex more a Cardinalibus exceptus, & in Apostolicum Senatum primum, deinde domum usque deductus est. Venit etiam ad Urbem ex Legatione Germanica redux die v. *Martii* (d) *Nicolaus Cusanus* tit. *S. Petri ad vincula* Cardinalis, qui postmodum die *xxix. Maii* (e) recessit, & ad Ecclesiam suam *Brixinensem* profectus est, aliam brevi Apostolicam Legationem obiturus, ut suo loco dicemus.

II.
Rediit Card.
de Estouteville ex
Gallica, & Card.
de Cusa ex Ger-
manica Legatio-
ne.

Ad Orientis Imperium iterum revertamur, quod hoc anno eversum *Nicolaus* Pontifex ingemuit, ex cujus excidio tanta est affectus moestitia, ut mortis ejus causa fuisse dicatur. Studebat in primis Pontifex, ut Græcos

III.
Pontificis de con-
jungendis Græcis
cum Latinis stu-
dia.

R 2

in

(a) In Diar. Consistor. ad hunc annum.

(b) In Vita, ut supra.

(c) Diar. Consistor. Jacobi Radulphi

phi ad an. 1453.

(d) Ibid.

(e) Ibid.

A. D. 1453.

Ficta quædam
conciliatio facta
paullo ante cap-
tum Byzantium.

Gennadii, seu
Georgii Schola-
rii subdola con-
silia.

in sinceram, non simulatam fidei catholicæ consensionem
conglutina- ret, & *Constantinum* Græcorum Imperato-
rem adversus Turcicas aggressiones juvaret, dummodo
tamen Florentinam unionem confirmaret, & ad eam am-
plectendam Græcos, præsertim Ecclesiasticos, & mona-
chos adduceret. Idcirco aliquot Legationes, & pridem
Dominicum Episcopum *Cortonensem*, deinde *Isidorum*
Ruthenum Cardinalem miserat, qui mense *Novembri*
anni superioris, ut Ducas (a) in Historia narrat, *By-
zantium* appulit. Habitis ergo ab *Isidoro* Cardinale de
concordia Ecclesiarum sæpe colloquiis, Imperator, &
nonnulli sacrorum ministri consenserunt, ut Florentina
unio locum haberet; at plerique alii Ecclesiasticorum,
& monachorum ab ea fuerunt alienissimi: *Nihilominus*,
inquit Ducas, qui *Henotico obtemperare videbantur*
*clerici, sacerdotes & diaconi, Imperator & Sena-
tus in magnam Ecclesiam convenerunt, ut concordi-
bus animis, & unitis divinam Liturgiam celebra-
rent, sinceraque mente vota Deo redderent*. Schisma-
tici vero ad *Pantocratoris* monasterium accesserunt,
consilium a *Gennadio*, antea *Georgio Scholario* petitori.
Hic est *Gennadius* ille, qui prius *Georgius Scholarius*
dictus est, quique in Concilio Florentino unionem suase-
rat, sed Byzantium reversus, *Marco Ephesio* se conjun-
xit, multa- que adversus Latinos Opuscula scripsit. Ita
sentit *Eusebius Renaudotius* in Dissertatione de *Genna-
dio*, quem eundem putat, ac *Georgium Scholarium*,
contra ac *Matthæus Caryophilus*, & *Leo Allatius* puta-
runt, qui *Gennadium* a *Georgio Scholario* distinguen-
dum esse scripserunt. Seram nimis fuisse hanc Græcorum
cum Latinis conjunctionem, *Chalcondylas* (b) refert, fa-
ctamque Turcarum metu alii (c) tradunt.

Græ-

(a) Pag. 142. edit. regiz.
(b) Lib. VII.

(c) Aeneas Sylv. de Europa cap. XII.
Sabell. Decad. III. lib. VII.

Græcorum cum Latina Ecclesia conjunctione per Pontificem intellecta, classem navium viginti, ac novem triremium parandam curavit. Huic sumendæ provinciæ stimulos addiderant *Francisci Barbari*, politiorum litterarum ac rei militaris scientia clarissimi, atque ipsi Pontifici carissimi, consilia & hortamenta, qui crebris ad *Ludovicum* Cardinalem *tituli S. Laurentii in Damaso, Aquilejensem* appellatum, litteris, præter divini nominis gloriam, immortalem etiam late famam Pontificem adepturum scribebat, si Constantino-
 politanum Imperium ab interitu vindicaret. Plures hujus argumenti & *Barbari* ad *Ludovicum* Cardinalem, & ipsius *Ludovici* ad *Barbarum* habentur epistolæ, quæ quum jamdiu in tenebris jacuissent, propediem lucem visuræ sunt studio atque cura *Angeli Mariae* Cardinalis *Quirini*, Episcopi *Brixienfis*, & S. R. E. *Bibliothecarii*, qui eas partim ex Vaticanæ Bibliothecæ, partim ex aliarum Bibliothecarum latibulis eduxit, & locupletissimam, ac varia eruditione refertam Diatribam eis præmisit. Multa ex hac Diatriba, quæ in rem nostram facere videntur, excerpimus, ut non semel antea, & inferius pluribus in locis Lector conspiciet. Itaque fateri modo lubet, per quem profecerim, atque honoris gratia virum præclarissimum, nobilissimumque nominare, cujus non solum ob quamplurima ingenii edita monumenta, de litteraria republica merita omnes prædicant, sed etiam mirantur; quem ego idcirco colui & observavi semper, ut summam, qua me complectitur, benevolentiam, & humanitatem præteream; cujus pietas, religio, mores suavissimi, vitæque integritas amplissimam dignitatem exornant. Ex ea igitur Diatriba multa delibavimus, quæ ad Turcicum bellum, & ad alia *Nicolai* gesta pertinent, quæ suis locis inseruimus. Itaque *Barbarus* fre-

A. D. 1453.

IV.

Pontificia classis
 in Hellespontum
 ad opem ferendam
 Græcorum
 Imperatori missa.

A. D. 1453.

Classis Præfectus
Archiepiscopus
Ragusinus.

frequentes anno superiore ad *Ludovicum* Cardinalem litteras (a) dederat de sumenda per Pontificem contra Turcas ob imminens Byzantii exitium provincia. Aliæ scriptæ sunt mense *Aprilis* (b) hujus anni 1453. de ope ferenda Constantinopolitanæ urbi. Totis certe viribus contendit Pontifex, ut subsidiariam classem ornaret, & in Propontidem mitteret. Eam viginti navibus, & novem triremibus conflatam fuisse refert Monstreletus apud Raynaldum (c): rectius dixerimus, decem triremibus constasse, quas Pontifex suis sumptibus instruxit, decem aliis, quas Veneti dedere, ac totidem aliis, quas *Alphonfus* rex pollicitus est. Uni triremium parti *Eustachius Balbus* Præfectus dictus erat, qui munus suscipere, negotiorum mole obrutus, detrectavit. *Ludovico* vero Cardinale *Aquilejensi*, & *Francisco* Cardinale *Condulmerio* Pontificem rogantibus, *Francisco Barbaro* arbitrium datum est, ut alium in Balbi locum surrogaret. Totius vero classis Præfecturam imperiumque Pontifex Archiepiscopo Ragusino dedit. Hæc narrat idem *Ludovicus* Cardinalis *Aquilejensis* in litteris ab *Barbarum* (d) die v. *Junii* datis, quum nuncius nondum Romam de Constantinopolitana clade esset allatus. Revera Pontifex *Jacobum* Archiepiscopum *Ragusinum* litteris Apostolicis die xxviii. *Aprilis* (e) datis præfecit, ac iisdem litteris eum Apostolicæ Sedis Legatum ad *Constantinum* Imperatorem pro Ecclesiæ Orientalis necessitatibus designavit. Quid vero Pontifex præstiterit, ubi audivit *Mahometem* Byzantii faucibus inhiare, in supremis illis verbis, quæ ad Cardinales jam moriturus habuit, enarravit. Multo ante prospexerat, tot tantisque barbarorum (f) viribus Pon-

(a) Card. Quirin. in Diatriba ad Ep. Francisci Barbari pag. cccclxxxiii. & cccclxxxv.

(b) Ibid. pag. cccxcix.

(c) An. 1453. n. 3. 4.

(d) Card. Quirinus ut supr. pag. vi.

(e) Lib. xx. de Curia pag. 110.

(f) Apud Manettum lib. iil. pagin. 953.

Pontificia subsidia vix posse obistere, idcirco aliorum christianorum Principum, Rerumque publicarum auxilia necessaria esse: si omnium vires conjungerentur, tum posse Turcas ab obsidione arceri: se hæc responsa *Constantini* Imperatoris Legatis, qui Romam auxilia oratum venerant dedisse, omnia Apostolicæ Sedis præsidia, tum in numerata pecunia, tum triremium, tum terrestrium copiarum parata esse: opem aliorum Principum christianorum implorarent, eosque de Pontificiis copiis & classe certos redderent: Principes indefinite, ac generatim respondisse; Pontificem classem submisisse, sed antequam Byzantium appelleret, illam urbem captam.

A. D. 1453.

Fama certe hujus classis, & comparati ab *Johanne Huniade* exercitus *Mahometem* metu adeo perculisse dicitur, ut Byzantii obsidionem solvere decrevissent, sed ei animum (a) Turcarum primores addiderunt, falsum esse rumorem de Latinorum classe confingentes. Pontificiam classem *Eubæam* altero post Constantinopolim captam die appulisse, narrat (b) *Monstreletus*. Tredecim tantum diebus oppugnatam fuisse, *Æneas Sylvius* (c) tradit. Alii narrant, obsidionem incoepisse die *secunda Aprilis*, captam vero urbem (d) die *xxix. Maii*. Dum fugam *Constantinus* Imperator tentat, in porta ipsius urbis misere interficitur, ejusque caput hastæ infixum, per Turcarum castra circumlatum. Quid post captam urbem barbari perpetrarint, *Isidorus* Cardinalis *Ruthenus*, & *Leonardus Chiensis* in epistolis ad Pontificem scriptis, de quibus mox, describunt. Nihil sane fuit, quod æque *Nicolaum* Pontificem (e) cruciaret, quam

V.
Constantinopolis
a Turcis capitur.
Græcorum Im-
perator obrun-
catur.

(a) Phranza lib. III. cap. xiii.

(b) Vol. 3. pag. 60.

(c) In Commentar. lib. 1. pag. 22.

(d) Vid. Chalcondylam, Phran-

zam, Turcograciam Crussi pag. 53.
101. 102.

(e) Platina in Vita.

A. D. 1453.

ubi audivit, Constantinopolim captam, & direptam, captam & eodem impetu Peram, *Constantinum* Imperatorem cum multis hominum millibus obtruncatum: præterea Insulam Chiensem (a) sub jugum Turcarum missam. Angebatur animi etiam, quod & *Isidorum* Cardinalem *Ruthenum* interfectum nonnulli arbitrabantur. Verum ille fuga sibi consuluit, atque ementito habitu, (b) seu captus, & vili redemptus pretio, incolumis tandem in Italiam venit. De Pontificia, & sociorum classe quid actum sit, *Æneas Sylvius* in epistola ad *Nicolaum* Cardinalem *Cusanum* (c) hæc habet: *Classẽm, quam summus Pontifex Nicolaus cum Venetis, ac Genuensibus, & Catelanis in auxilium Græcis struxerat, siue tempestatibus actam, siue per ignorantiam locorum inclusam, siue alio quovis infortunio male defensam, ut rumor est, (Mahometes) interceptit. Maximas ibi opes, bellicorum instrumentorum vim summam, armorum omnis generis pondus adeptus est. Vides ergo eam fatis urgentibus misere periisse.*

VI.

Litteræ querimoniarum plenæ de clade Constantinopolitana ad Pontificem missæ.

His accessit, quod simul ac fama Constantinopolitanæ cladis longe lateque pervagata est, undique metus, undique clamores exaudiri, undique litteræ querimoniarum plenæ ad Pontificem missæ sunt, præter eas, quas *Isidorus* Cardinalis *Ruthenus* (d) & *Leonardus Chienfis*, *Mitylenes* Archiepiscopus (e) de ea clade scripserunt, in quibus, quomodo urbs capta sit, & quid immanis barbarorum feritas perpetrarit, fuscè prosequuntur. Exstat enim alia ad Pontificem *Friderici* Imperatoris (f) epistola,

(a) Zantflietus in Chronico ad an. 1453.

(b) Commentar. Pii II. lib. II.

(c) Epist. 155. Vid. Bizar. Histor. Genuen. lib. XII.

(d) Apud S. Antoninum P. III.

tit. XXII. cap. XIII. §. 14. & apud Raynald. an. 1453. n. 5. & seq.

(e) Inter Epistolas Turcicas Nicolai Reusneri lib. IV. pag. 113.

(f) Ibid. pag. 10.

la, alia ad ipsum Pontificem Æneæ Sylvii (a), qua nullo modo in Pontificem hujus cladis culpam verti posse fatetur, at non nihil de sua gloria detractum iri, libere pronunciat: *Nam Scriptores omnes, inquit, qui apud Latinos Romanorum Pontificum gesta referent, quum ad vestrum tempus fuerit ventum, in hanc sententiam de vestra gloria scribent.* „ Nicolaus Papa v. natione „ Tuscus, sedit annos tot: patrimonium Ecclesiæ ex tyrannorum manibus vindicavit, Bernardinum Senensem in catalogo Sanctorum annumeravit, Palatium „ S. Petri construxit, Basilicam ejus magnifice reparavit, Jubileum celebravit, Fridericum III. Imperatorem coronavit. „ *Pulchra hæc & decora de vestro nomine prædicabuntur, sed illud omnia funestabit, cum in fine adjicietur.* „ At hujus tempore regia Constantinopolis capta, direptaque est, nescio an diruta, „ incensave dici poterit. Mox: *Itaque luet vestra fama sine vestra culpa, qui etsi totis conatibus opem ferre miseræ civitati studuistis, non tamen christianis regibus persuadere potuistis, ut arma simul capeffentes commune fidei negotium adjuvarent.* Hæc ille. In hanc sententiam idem Æneas (b) aliam epistolam scripsit ad Nicolaum Cusanum Cardinalem, & Episcopum Brinensem, ut idem Nicolaus Pontificem, & Cardinalem Senatui ad classicum contra Turcas inflammaret. Laudantur etiam ejusdem argumenti aliæ epistolæ, ut Francisci Foscarii Ducis Venetorum (c), Lauri Quirini (d), Bessarionis Cardinalis (e), & Nicolai Fulginatis (f), ut de iis, quæ Chalcondylas, Phranza, Ducas, & Matthæus

A. D. 1453.

S

thæus

(a) Ibid. pag. 108. & inter ejus Opera Epist. 162.

(b) Æneæ Sylv. Epist. 155.

(c) Inter Epistolas Turcicas Reusneri lib. IV. pag. 112.

(d) Cod. Vat. 4137. & Card. Qui-

rinus in Diatriba ad Epist. Francisci Barbari pag. cxviii. & dxxii.

[e] Ex Indiculo novæ editionis Symmictorum Leonis Allatii lib. IV. num. 53.

(f) Ibid. n. 52.

A. D 1453.

thæus Camariota de hac eadem clade scripserunt, sileamus. Id unum urgebant plerique omnes, qui ad Pontificem litteras miserunt, ut reges, & christianos Principes in concordiam, vel ad inducias redigeret, Italicos motus sedaret, Legationes ultro citroque ob eam causam mitteret, conventus de pace inter eos, ac de Turcis bello inferendo agerentur, quo collatis omnium viribus in Turcas impetus fieret. *Fridericus* Imperator ad id opus conventum Germanorum apud Ratisponam indixit, de quo suo loco. Huc etiam spectant nonnullæ *Francisci Barbari* epistolæ ad *Ludovicum* Cardinalem *Aquilejensem* (a), & ad *Gasparem Lucensem*, (b) ipsius *Nicolai* Pontificis familiarem. In epistola ad *Gasparem*, IV. *Nonas Septembris* hujus anni data, monet, ac suadet, pacem inter Principes Italiæ curandam; ea de causa Cardinales magnosque viros ablegandos, qui ad opem ferendam cohortentur; pecunias colligendas; eas large a Pontifice tribuendas esse; *Janum Ducem Hungariæ*, idest *Johannem Huniadem*, strenuum belli Ducem excitandum præmiis & stipendiis, alliciendos etiam Macedones; unum Cardinalem ad Gallorum regem ablegandum; monendum *Burgundiæ Ducem*; *Fridericum* item Imperatorem excitandum, ut memor sit Romani Imperii, & non obliviscatur Ecclesiæ Dei; Perusinos, Bononienses, & Picentes monendos, ut & *Alphonsum* regem, *Genueses*, & alios: Venetos monitis non indigere, quippe qui more Majorum ita essent ad bellum contra Turcas gerendum parati, ut præclara, & magna ab his essent expectanda: triremes vero, & onerarias naves cito esse instruendas; commeatus, ac omnia denique ad bellum bene gerendum paranda.

Id

(a) Card. Quirin. in Distrib. ad Epist. Francisci Barbari pag. 21. | (b) Ibid.

A. D. 1453.

VII.

Bellum sacrum
contra Turcas
indicitur. Indul-
gentiarum præ-
mia crucem fu-
mentibus propo-
nuntur.

Id autem erat currentem incitare. Ardebat enim Pontifex cupiditate incredibili Constantinopolis recuperandæ; quare his consiliis, & hortamentis usus, ad opem divinam confugiens, sacris solemnibus die xxix. *Septembris*, (a) qua die *S. Michaelis Archangeli* memoria colitur, celebratis, Apostolicam Sanctionem pro bello sacro die insequenti scilicet xxx. *Septembris* (b) promulgavit, qua ad crucis signaculum, & sacram militiam in Turcas sumendum omnes & singulos Christifideles invitavit; plenissimam iis, qui ad hoc opus re, aut opere incumberent, delictorum veniam elargitus. Hujus Sanctionis summa hæc est. Initio immania *Mahometi* scelera in Constantinopolitana expugnatione, ejusque nefaria consilia de Occidente sibi subjungendo narrantur. Idcirco Pontifex Principes, & reges omnes, & quoscumque alia quavis dignitate fulgentes, per eam fidem, qua se Christo, dum baptismo abluti sunt, obstrinxerunt, obsecrat, obtestatur, rogat, ac monet, ut quisque pro viribus arma in Turcas corripit, atque decertet, æterna præmia a Christo Domino recepturus. Eodem modo hortatur, ac monet Respublicas, civitates, & alios temporalem ditionem habentes. Omnibus vero cujuscumque gradus, conditionis, & ordinis, qui in tanta Ecclesiæ & fidei necessitate viritum nomen militiæ dederint, atque bello per *sex menses a tertio Idus Februarii* anni futuri incipiendo interfuerint, sive clerici, sive laici, vel quacumque Ecclesiastica, seu sæculari dignitate præditi sint, Apostolica auctoritate plenissimam omnium noxarum veniam, qualis per Romanos Pontifices proficiscentibus in Palæstinæ subsidium, ac qualis anno sanctiori, idest *Jubilei*, christiano

S 2

populo

(a) Zantvietus in Chronico ad hunc annum pag. 482.

(b) Lib. xxv. de Curia pag. 133. &

apud Raynald. an. 1453. n. 9. demptis nonnullis.

A. D. 1453.

populo per eosdem dari consuevit, & ipse amplissime indulget. Eandem veniam concedit, si quis post iter arrip-
tum, ante sex menses obierit. Eandem iis, qui quum
interesse non possint, alios vice sua ad bellum miserint.
Eandem coenobiis, ac religiosis coetibus tam virorum,
quam sanctimonialium, bellatores destinantibus. Bellato-
res, & milites omnes crucis signum vestibus circa hume-
ros imprimant. Decernit, ut obventiones omnes Ponti-
ficiæ, idest fructus, & redditus omnes ad Apostolicum
ærarium ex quibuscumque beneficiis pertinentes, integre
huic operi addicantur. Quamobrem mandat, ut pecunia
ex huiusmodi obventionibus per S. R. E. Camerarium,
seu illius vices agentem, ac etiam per *Thesaurarium*,
uti vocat, *Francisco* Episcopo *Portuensi*, *Vicecancella-*
rio, *Guillelmo tit. S. Martini in montibus*, *Rothoma-*
gensis nuncupato, & *Dominico tit. S. Crucis in Hieru-*
salem, *majori Pœnitentiario*, S. R. E. Cardinalibus af-
signetur, qui apud idoneum virum per ipsos eligendum,
eam ad usum sanctæ huius expeditionionis servari ac de-
poni curent. Similiter & huic operi adsignat decumam,
seu decimam portionem omnium reddituum, qui ad æra-
rium Apostolicum ex temporali Apostolicæ Sedis in Ec-
clesiastica ditione imperio proveniunt. Præter ea, quæ
S. R. E. Cardinales sponte obtulerint, decumam integram
de redditibus communibus cappelli, ac omnium Eccle-
siarum & beneficiorum suorum persolvant. Omnes & sin-
guli sacerdotia obtinentes, ac Præsules inferioris gradus
in Romana curia decumam beneficiorum, & officiorum
exsolvant; qui integre non solverint, beneficiorum &
officiorum jacturam facient. Per totum orbem catholicum
decuma pars reddituum a Patriarchis, Archiepiscopis,
Episcopis, & universo clero indicitur. Quicunque officia,
& munera in Ecclesiastica ditione exercent, decumam ex
eorundem officiorum proventibus solvant. Huic Sanctioni

exc-

exequenda *Ludovicus tit. S. Laurentii in Damaso*, *Camerarius*, *Latinus de Ursinis*, *tit. SS. Johannis*, *& Pauli*, & *Petrus tit. S. Marci*, S. R. E. Cardinales designantur. Cruce signati ab oneribus, collectis, & aliis immunes declarantur: ac Principibus mandatur, anathematis poena intentata, ne quid ab iis exigant. Piratas, & latrones, qui cruce signatos spoliarent, aut offenderint, excommunicationis gladio ferit. Eadem poena plectuntur piratarum receptores. Si quid piratæ vendiderint ex rapinis, irrita venditio sit. Qui arma, auxilia, & alia hujusmodi hosti christiani nominis attulerint, aut triremes, & naves miserint, anathemate innodantur. Singulis diebus Dominicis, & festis hujusmodi anathema per omnes maritimas urbes denunciatur. Horum criminum rei non absolvantur, nisi totum, quod ex tam turpi commercio lucrati sunt, restituant, aut tantumdem ad opus sacrae hujus expeditionis assignaverint. Demum decernit, ut in toto orbe christiano a regibus, ac Principibus pax, aut saltem induciæ, seu treugæ inviolabiliter serventur. Hæc est autem illa Constitutio, seu Sanctio, quam Gaspar Lucensis datis ex *Macerata* die xxvi. *Octobris* (a) hoc anno ad *Franciscum Barbarum* litteris, Pontificem, perlecto ipsius Barbari consilio, edidisse scribit.

VIII.

Delecti igitur a Pontifice sacri Quæstores, qui ad pecunias in hoc opus colligendas ultro citroque commearent. Ad *utriusque Sicilia regnum* Quæstorem Fratrem *Matthæum Reginum* Minoritam litteris ad Archiepiscopos, Episcopos &c. utriusque Siciliae die vi. *Octobris* [b] datis destinavit. *Johannem* vero Episcopum *Papiensem* decumarum pro comparanda adversus Turcas classe *Collectorem* litteris Apostolicis die xxiv. *Novembris*

Quæstores sacri ad pecunias pro bello contra Turcas colligendas destinantur.

Siciliae utriusque Quæstor Matthæus Reginus.

Episcopus Papiensis collector decumarum, & in Hungariam, Austriam, & Moraviam ablegatur.

(a) Card. Quirin. in Diatriba ad Epist. Francisci Barbari pag. DIII.

(b) Exst. apud Vvading. an. 1453. num. XXI.

A. D. 1453.

Conradus de
Montepolitiano in
Tuscia Quæstor.
Stephanus Caccia
in Gallia Cisalpi-
na Quæstor.

Hortatoria Pon-
tificis litteræ ad
ferenda auxilia
Georgio Rassiæ
regni Despotæ.

bris [a] creavit, eumque in *Hungariam*, *Austriam*, ac *Moraviam* ablegavit: *Conradum de Montepolitiano* Pontificis a secretiori cubiculo Quæstorem in *Tuscia* aliis litteris die xxviii. *Novembris* (b) instituit. *Stephanum Cacciam* similiter datis litteris die xxiv. *Novembris* (c) in *Galliam Cisalpinam*, quam *Longobardiam* vocant, Quæstorem misit. Neque etiam præteriit Pontifex, quæ de *Macedonibus Barbarus* suggesserat; nam editis die xxiv. *Octobris* (d) litteris, populos *Georgii* regni *Rassiæ* Despotæ imperio obnoxios, aliosque hortatus est, ut eundem *Georgium* adversus *Turcas* juvarent.

IX.

Dominicus Card.
Capranica Apo-
stolicæ Sedis ad
Genuenses Lega-
tus. Hujus Lega-
tionis gesta.

Demum *Barbari* monita secutus, *Dominicum Capranicam tit. S. Crucis in Hierusalem* presbyterum Cardinalem editis Apostolicis litteris die ix. *Novembris* (e) Legatum de latere ad Genuenses pro componendis intestinis dissidiis inter nonnullos potentiores designavit. Erant hi *Ludovicus de Campo Fregoso*, & *Jo: Philippus de Flisco*, qui civilibus discordiis inter se decertabant. Hos Legatus (f) ad concordiam induxit: sacra etiam loca, & collapsos sacerdotum mores restituit; sanctimoniales, quæ passim cum clericis, aliisque versabantur, seorsim in unum locum collegit; auxilia a Genuensibus contra *Turcas* impetravit; statuit, ut quotannis ab Archiepiscopo Genuensi diocesana Synodus ad morum censuram, disciplinamque sartam rectam tuendam celebraretur. De hac Legatione Commentarium se scripturum pollicitus fuerat *Jacobus*, postea Cardinalis *Papiensis* appellatus, qui tum ejusdem Legati a secretis erat.

Supereſt

(a) Lib. xxii. de Curia pag. 190.

(b) Ibid. pag. 213.

(c) Ibid. pag. 217.

(d) Ibid. pag. 157.

(e) Jo: Baptista Poggius in Vita s. x.

(f) Lib. xxii. de Curia pag. 118.

Supereſt nunc, ut Apoſtolicas hujus anni Sanctiones, ſeu ad improbos coercendos, ſeu pro morum diſciplina editas, carptim recenſeamus. *Johanni de Laſtico magno Magiſtro Rhodi*, ideſt militum *S. Johannis Hieroſolymitani* per Apoſtolicas litteras die xxix. *Januarii* (a) ut comitia totius ordinis, quæ *capitulum* vocant, indiceret, & celebraret, poteſtatem fecit. Conſtitutiones a *Guillelmo de Eſtoutevilla tit. S. Martini in montibus* preſbytero Cardinali, dudum in Gallia & Britannia miſore Legato, de ejuſdem *Britanniæ* Ducatu editas, *Britanniæ* Duce humiliter eſſagitante, Apoſtolico diplomate diei *primæ Februarii* (b) confirmavit. *Johanni de Capiftrano* domos ſui Ordinis in *Bohemia*, *Moravia*, & *Auſtria* excitandi, hæreticos perſequendi poteſtatem Apoſtolicis litteris die iv. *Maii* (c) editis per amplam contulit. At *Johannes* tentato nequidquam in *Pragenſem urbem* (d) ingreſſu, a Polonis expetitus, eò ad verbum Dei prædicandum proſectus eſt. In *Bosniam* etiam hoc anno Apoſtolicis litteris die xi. *Maii* (e) ſcriptis *Thomam Pharenſem* Episcopum legavit, ut Eccleſiaſticam diſciplinam in eo regno reſtitueret. In *Cretenſem inſulam Onuphrium de Caſtro Durante* adverſus hæreticam pravitatem Fraticellorum de opinione Inquiſitorem, datis litteris die *ſecunda Julii* (f) miſit. Paucis ante diebus, nimirum die xvi. *Junii* (g) aliis litteris, Indulgentiarum præmiis eos Chriſtifideles donavit, qui ad reficienda moenia *Medinæ Sidoniæ* ſtipem contuliſſent. Adverſus *Cæretanos*, ſeu falſos Quæſtores Sanctionem die xxx. *Auguſti* (h) promulgavit, qua poenis

A. D. 1453.

X

Varix de moribus ac diſciplina Sanctiones.

Magiſtro ordinis S. Jo. Hieroſolymitani facultas celebrandi comitia ordinis data.

Conſtitutiones de Ducatu Britanniæ a Guillelmo Card. Legato editæ confirmantur.

Johanni de Capiftrano domos excitandi, & hæreticos perſequendi poteſtas data.

Thomas Pharenſis Episcopus in Boſniam iterum ablegatus.

Onuphrius de Caſtro Durante in Cretam adverſus Fraticellos miſſus.

Indulgentiæ datæ ſtipem conferentibus pro reficiendis muris *Medinæ Sidoniæ*.

in

(a) Lib. xix. de Curia pag. 164.

(b) Lib. xvi. Secret. pag. 411.

(c) Ibid. lib. xvi. pag. 69.

(d) Vvading. an. 1453. num. 1. & an. 1454. n. 1.

(e) Lib. xx. de Curia pag. 176.

(f) Lib. xxi. de Curia pag. 107.

(g) Lib. xv. Secret. pag. 382.

(h) Lib. xxiii. de Curia pag. 164.

A. D. 1453.

Poena contra Cyprianos, seu falsos Quæstores.

Thaddæo Manfredi civitatum Faventie & Imolæ occupatori poenas comminatur.

Castra Montimarciani, & Montiscassiani Sigismundo Pandulpho Malatestæ beneficiario jure concessa.

XI.

Obitus Francisci Card. Episcopi Portuensis, & S.R.E. Vicecancellarii.

in eos animadverti jussit. *Thaddæum Manfredum* civitatum *Faventie*, & *Imolæ* pro S.R.E. dynastam, quum eas civitates sibi, Apostolicæ Sedis imperio spreto, vindicaret, datis litteris die *xxiii. Februarii* (a) commonuit, ut ab his ausibus absteret, alias poenis eum afficeret. *Sigismundo* vero *Pandulpho Malatestæ* Apostolico diplomate die *ix. Novembris* (b) dato, castra *Montimarciani*, & *Montiscassiani* beneficiario jure, annuo censu unius crateris sex unciarum argenti præstituto, concessit.

Extremo hujus anni loco obitum *Francisci Condulmerii* Cardinalis, Episcopi *Portuensis*, & S.R.E. *Vicecancellarii* collocamus, qui die *xxx. Octobris* (c) circiter horam secundam noctis, *Romæ* ex hac vita migravit. Fuit *Eugenii* *iv.* nepos, a quo an. 1431. die *xix. Septembris* presbyter Cardinalis *tit. S. Clementis*, deinde *Camerarius*, postmodum S.R.E. *Vicecancellarius*, & an. 1445. Episcopus *Portuensis* creatus est. Classi, quam *Eugenius* in *Turcas* A. D. 1443. (d) paravit, Legatus præfuit, & *Constantinopolim* profectus, concertationibus inter *Marcum Ephesum*, & *Bartholomæum de Florentia* Episcopum *Coronensem*, qui in Legati comitatu erat, ut *S. Antoninus* tradit, (e) interfuit. Mendose apud *Renaudotium* in *Dissertatione de Gennadio* (f) *Bartholomæus*, Episcopus *Cortonenfis* dicitur. Huc vero spectat inscriptio regii codicis apud eundem *Renaudotium* (g), in qua de his concertationibus adnotatio est. Idcirco delenda sunt, quæ supra scripti, (b) ubi hujus codicis verba ad Legationem *Isidori* Cardinalis pertinere putavi.

AGI-

(a) Lib. Divers. Cameral. Nicolai v. num. 26. pag. 35. lib. 111. pag. 117.

(b) Lib. xvii. Secret. pag. 140.

(c) Diar. Consistor. Jacobi Radulphi.

(d) Raynald. an. 1443. num. 23.

Poggius Histor. de Variet. Fortun.

(e) P. 111. tit. xxii. cap. xi.

(f) Num. 9. & seq.

(g) Ibid. n. 70.

(h) Supr. ad an. 1452. §. xviii.

A GITARI non minori studio & cura cœpta sunt hoc anno a Pontifice, & aliis ab eo permotis, consilia de bello sacro in Turcas gerendo. Conventus ea de re *Ratisponæ* jam indictus, magna Oratorum frequentia celebratus est. Missi eò *Friderici* Imperatoris nomine *Ulricus* Episcopus *Gurcensis*, & *Æneas Sylvius*. *Æneas* (a) tanta eloquentia oravit, ut cunctis suffragiis provincia in Turcas decreta fuerit. Huic etiam concilio interfuit *Nicolaus* Card. *Cusanus*, tit. *S. Petri ad vincula*, & *Johannes* Episcopus *Papiensis*, Apostolicæ Sedis ablegatus, qui & Apostolico nomine luculentam orationem habuit. In Hungaria quoque, regni comitiis celebratis, magno apparatu bellum instrui cœpit. At disparibus Principum animis ac studiis, expeditio hoc anno evanuit.

Alphonfus Lusitanorum rex ingentem quidem adversus Turcas classem paraverat, eique, utpote de re christiana benemerito, Pontifex Apostolicis litteris die XIII. Aprilis (b) *Rosam auream* dono misit. Africæ interiora idem rex victricibus armis usque ad *Nigritas* penetrarat: *Lusitani* item ad promontorium *Bona Spei* progressi erant. Hinc *Johannes* Castellæ rex æmulatione, & invidia succensus, regi, ac Lusitanis minari, ni ab Africa subigenda absisterent, bellum se iis illaturum. Mors Castellæ regis, quæ die xx. *Julii* secuta est, bellum avertit.

Vovisse hoc anno mense Februario *Philippum* Ducem Burgundiæ sacram expeditionem in Turcas, narrat *Cornelius Zantflietus* (c), ejusque exemplum secutum

T

Ca-

A. D. 1454.

I.

Conventus *Ratisponensis* de bello sacro adversus Turcas.

II.

Alphonfus Lusitaniz rex classem adversus Turcas parat. Imperium in Africam protendit. Bellum ei Castellæ rex comminatur.

III.

Philippus Burgundiæ Dux bellum sacrum vovet, at ob socordiam torpescit.

(a) Commentar. Pii II. Lib. 1. pag. 22. 23. & epist. 127.

(b) Lib. xxiii. de Curia pag. 164.

(c) In Chronico ad hunc annum pag. 483.

A. D. 1454.

Carolus ejus filium, *Gherardum* Ducem Clivensem, & alios optimates. Verum hujusmodi votum ad superiorem annum 1453. ex Monstreleto refert Raynaldus (a) ac inter epulas susceptum tradit, quum rei gravitas postulasset, ut in sacro templo rite nuncuparetur. Venit quidem in Germaniam *Philippus*, ut cum *Friderico* Imperatore de copiis militaribus deliberaret, at deliciis distentus, bello abstinuit, rei que invidiam in *Carolus* Gallorum regem rejecit. *Carolus* vero Gallorum rex *Anglos* sibi intensos inculpavit. Ita omnium Principum animi variis studiis, ac simultatibus distracti, nullam rei christianæ openi tulere. Upus *Nicolaus* Pontifex (b), & *Alphonfus* Aragonum & Siciliæ rex ingentem auri vim *Georgio Scanderbechio* submisere, qui in Epiro Turcas magna clade affecit, aut victos in deditionem accepit.

IV.

Pax Italica, Pontificia opera confecta. Quibus legibus.

Pax Italica hoc anno, *Nicolao* Pontifice potissimum adlaborante, frustra sæpe tentata, tandem ipsius opera ita confecta est, ut nulla firmior patrum memoria contigerit. *Venetis*, iecto cum *Alphonso* rege foedere, post diuturnum cum *Francisca Sfortia*, & *Florentinis* bellum, pacis cupidi, *Simone*, seu *Simonetto*, patriæ Camerte, Augustinianæ familiæ viro. probo ac industrio, utro citroque, & ad *Sfortiam*, & ad *Venetos* commeante, (c) & utrosque ad concordiam adhortante, foedus tandem ac pacem cum eodem *Sfortia*, ejusque belli sociis, ignaro *Alphonso*, neque ad pacis leges accito, inierunt, quæ hoc anno die ix. *Aprilis* publicis tabulis tradita est, atque per præcones vulgata. Quibus conditionibus pax icta fuerit, *Simonetta* (d), *Platina* (e), & *Sabellicus* (f) narrant. Missum antea fuisse a Pontifice Legatum, & ad

(a) An. 1453. num. 9. & seq.

(b) Ibid. n. 13.

(c) Platina in Vita Nicolai v. Martius lib. II. pag. 244.

(d) De rebus gestis Francisci Sfortis lib. XXI v.

(e) In Vita, ut supra.

(f) Decad. I. lib. VII. pag. 1452.

& ad *Florentinos*, & ad *Venetos*, iturum postea ad *Sfortiam*, idem *Sabellicus* (a) tradit. Eidem Legato a *Venetis* patribus obviam frequenter itum est, & ad pacem eos cohortatus est Pontificis nomine, cui ob ingens periculum rei christianæ, Italiam pacare statutum erat, futurumque se pacis arbitrum spondebat, ac in eos, qui ab ea abhorrent, anathematis sententias laturum. His denunciatis, & a *Venetis* haud ægre acceptis, ad *Franciscum Sfortiam* Legatus declinavit. Editæ nuper sunt hujus pacis tabulæ, (b) scilicet inter *Franciscum Foscarum Ducem*, & *Republicam Venetorum* ex parte una, & *Franciscum Sfortiam* *Mediolani Ducem* ex alia, exarataque sunt in civitate *Laudensi* die ix. *Aprilis* anni 1454. *Indictione secunda*; & huic paci aliis foederatis accedendi locus relinquitur. Accessere igitur *Florentini* die xxi. *Aprilis* (c), ratamque pacem die xxi. *Maji* (d) habuere. Secutæ inde sunt aliæ publicæ litteræ, die xxviii. *Maii* (e) datæ, quibus nomina sociorum, foederatorum, amicorumque *Ducis Mediolanensis* recensentur. Aliæ item die iv. *Junii* (f) editæ, in quibus socii, amici, ac foederati *Venetorum* enumerantur. Ut igitur *Alphonfi* regis ratio habita fuisset videretur, quem ægre laturum hujusmodi pacem, eo inscio ac prætermisso, animadvertebant, sex Oratores, ut scribit *Manettus* (g), ad eundem regem *Neapolim* destinarunt. At septem fuerunt, tres nimirum *Venetorum*, duo *Ducis Mediolanensis*, & duo *Reip. Florentinorum*. Horum nomina hæc sunt; *Hieronymus Barbadicus*, *Zacharias Trivisanus*, & *Johannes Maurus*, *Venetorum*; *Bartholomæus de Vicecomitibus* *Episcopus Novar-*

T 2

rien-

(a) Ibid.

(b) Du Mont, Traitez de Paix
tom. III. P. I. pag. 202.

(c) Ibid. pag. 206.

(d) Ibid. pag. 207.

(e) Ibid. pag. 208.

(f) Ibid. pag. 209.

(g) Manettus, ut supra.

A. D. 1454.

riensis, & *Albericus Malleta miles*, Ducis Mediolanensis, *Bernardus Antonii de Medicis*, & *Diotesalvus Neronis de Diotesalvis*, Florentinorum Oratores. Hæc nomina leguntur in solemni hujus pacis instauratione die xxvi. *Januarii* anni insequentis edita, de qua suo loco. Hi primum Romam ad Pontificem perrexerunt, & ab eo enixe petierunt (a), ut ejusmodi paci benigne annueret, operamque daret, ut *Alphonfus* rex eidem paci assentiretur. Pontifex, licet podagra laboraret, Legatis humaniter auditis (b), respondisse fertur, nihil sibi pace optatius fore, laudataque eorum concordia, quo res ad felicem exitum perduceretur, Apostolicæ Sedis Legatum ad id se missurum promisit. Quum vero nonnisi anno insequenti pax illa Neapoli firmata fuerit, de ea suo loco verba facturi sumus.

V.

Guillelmus Cardinalis Rothomagensis in Gallias iterum a Pontifice missus.

In Gallias Pontifex, quemadmodum *Franciscus Barbarus* præmonuerat, mittendum censuit *Guillelmum Estoutevilleum* Cardinalem, *Rothomagensem* ab Archiepiscopatu illius urbis, quem superiori anno obtinuerat, appellatum, quo *Carolus* Gallorum regem ad sacrum bellum alacrius accenderet, aut ad suppetias contra Turcas ferendas. Roma discessit die xvi. *Maji*, ut *Jacobus Radulphi* in Ephemeridibus sacri Collegii ad hunc annum adnotavit.

VI.

Conventus Francofurtensis de bello in Turcas gerendo. Item alius ea de re Viennæ Austriæ habitus.

Apud Germanos quum in *Ratisponensi* conventu varie de sacro foedere deliberatum esset, conventus alius pro eadem causa ad *Francofurtum* indictus est (c), quò Pontifex pro fidei defensione, *Friderico* Augusto rogante, Apostolicis litteris die *tertia Septembris* (d) datis,

70-

(a) Manertus, ut supra.

(b) Ibid.

(c) Commentar. Pii XI. Lib. I.

pag. 22. 23.

(d) Lib. xvi. 11. Secret. pag. 367.

Johannem Episcopum *Papiensem* ablegavit . Interfuit Francofurtensi coetui *Aeneas Sylvius* (a), qui ea qua præditus erat eloquentia, ac dicendi vi Germanos ad arma in Turcas sumenda flexit . Mox comitia alia ob eam rem *Vienna Austria* indicta sunt (b), quibus adfuit memoratus *Johannes* Episcopus *Papiensis*, vir, ut idem *Aeneas* inquit, suo judicio valde sapiens & eloquens, multorum autem judicio stultus . Adfuit & his comitiis *Johannes de Capistrano* . Usque ad insequentem annum ea non fuisse dimissa conjicimus; nam idem *Aeneas* narrat (c), dum omnia ad bellum æstate proxima parabantur, Pontificem *Nicolaum* obiisse . In *Pannonia* quoque acti magna omnium ordinum frequentia sunt hoc anno coetus (d) de bello Turcis inferendo, totius exercitus *Johanne Huniade* summo Præfecto designato, latæque sunt publicæ ea de re litteræ .

A. D. 1454

Ordo rerum ad *Bobemos* nos advocat . *Ladislavus Hungariae & Bohemiae* rex, annorum circiter tredecim adolescentulus, hoc anno *Pragam* venit, si *Cornelii Zantflieti* *Leodiense Chronicon* (e) sequi velimus, qui addit, eundem regem die *secunda Julii* in festo Visitationis *Deiparae Virginis* solemnem Processionem peregrifse: die crastina *Rockyzanam* hæresiarcham, hætenus *Wiclefistarum & Hussitarum* signiferum, sponte ambonem conscendisse, ac plures malæ fidei articulos ejurasse . Ad hæc jussu regis, hæc quæ sequuntur, cunctis consentientibus, statuta esse:

Primo præceptum est, & mandatum sub pæna excommunicationis, quod amodo non deberent legi Epistolæ, & Evangelia in idiomate Bohemico, sed in Latino .

Item,

VII.
Ladislav in Pragensem urbem, adventus, ejusque in regem solemnibus inauguratio . Quid cum *Rockyzana & Hussitis* actum sit .

(a) Commentar. Pii II. ut supra .

(b) Ibid. pag. 24.

(c) Ibid.

(d) Raynald. an. 1454. n. 6.

(e) Apud Marten. Collect. ampliss. Anecd. to. v. pag. 486, ad an. 1454.

A. D. 1454.

150

VITA NICOLAI V.

Item, quod nullus deberet sumere corpus Christi, non confessus, & contritus.

Item, quod sacerdotes non deberent porrigere laicis corpus Christi omnibus diebus Dominicis sine confessione, sicut prius solebant, sed secundum statuta Ecclesiae suae.

Item, quod pueri non deberent amplius communicari, nisi ad hoc parati.

Item, quod sacerdotes non admittantur ad celebrationem, nisi haberent litteras, quod essent veri sacerdotes.

Item, quod sacerdotes non deberent conjungere matrimonium, nisi prius fierent proclamationes in facie Ecclesiae.

Item, quod nullus sacerdos, aut laicus deberet arguere, aut probrosa verba dicere, aut astringere quempiam ad fidem sanam, sed tenere decretata, & compactata in Concilio Basileensi.

Item, quod sanguis Christi non deberet portari extra Ecclesiam propter pericula.

Dixit praeterea dictus Rochezanus, universis astantibus, contra errorem suum pristinum, quod quamvis in sacra Scriptura invenerimus de communione calicis, tamen scimus, quod multis in locis aliter dispositum est propter pericula, quae omni die prove-
niebant, & hodiernis temporibus eveniunt. Pergit idem Chronographus enarrare, alia multa salubria tum fuisse constituta, atque procerum regni mandato regium edictum Decano & clero Pragensi fuisse denunciatum, quo praecipiebatur, ut omnes parerent decretis, & a Basileensi concilio statutis, & cum regno Bohemiae pacto firmatis. Unde haec hauserit Chronographus, ignoramus. Nihil enim de *Rockyzana* palinodia, ejusque ad bonam frugem reditu, nihil de hujusmodi decretis Aeneas Syl-
vius,

vius, nihil Cochläus. Immo ex Apostolicis *Callisti* 111. litteris anno 1456. (a) ad eundem *Rockyzanam* & *Georgium Podiebrachium* datis intelligimus, *Rockyzanam* nondum hæreticam perfidiam rejecisse, quod tum paternis officiis Callistus Pontifex pertentavit, ut *Rockyzanam* ad sanio rem mentem adduceret. His adde, quod apud Raynaldum (b) solemn is in urbem Pragensẽ *Ladislai* regis adventus in annum Christi 1453. confertur. Æneæ Silvii auctoritate (c) fultus, narrat idẽ Raynaldus, *Ladislau m* in Pragensẽ urbem circa festum S. Michaelis Archangel i advenisse, ibique solemn i ritu regiis insignibus fuisse redimitum, & sacra regum unctione perunctum. Ex Æneæ epistolis tamen non liquet, circa festum S. Michaelis ann. 1453., *Ladislau m* regiis insignibus fuisse exornatum. Nam ejus epistola (d) ad *Nicolaum* v. die xii. *Julii* an. 1453. data, tota ferme est de clade Constantinopolitana, nonnulla de rebus Bohemicis scribit, deque responsis Imperatoris ad Bohemorum postulata: ac responsum fuisse, *Ladislau m* regem ad festum S. Michaelis in Bohemiam iturum. Alia epistola Æneas (e) Comit i cuidam die x. *Augusti* an. 1453. scripta, significat, regem *Ladislau m* ad festum S. Michaelis ingressurum Bohemiam esse coronæ suscipiendæ causa. Ex his vèro epistolis certo non constat, ad eam diẽ *Ladislau m* in Bohemia fuisse, ac ea die, aut paullo post regio diademate fuisse insignitum, sed de re futura Æneas loquitur: & in Historia Bohemica nil habet de anno & die, quo regis coronatio peracta est. Quare certi esse non possumus, an *Ladislau s* anno Christi 1453. aut potius anno 1454. regiam Bohemic i regni coronam solemn i ritu suscepit. *Georgius* certe *Podiebrachius*, Hussitarum patronus an-

no:

(a) Raynald. an. 1456. n. 69.

(b) Ad an. 1453. n. 23. & seq.

[c] Histor. Bohem. cap. LXI. &

epist. 136. & 162.

(d) Epist. 162.

(e) Epist. 136.

A.D. 1454.

no 1453. regni Bohemici curam gerebat, & *Rochyzano* Archiepiscopi Pragensis munus sibi usurpabat. Illud etiam certo affirmat Æneas (a), *Ladislaum* per aliquantum temporis *Pragæ* commoratum fuisse, nec unquam ad hæreticorum fana, quamvis rogatum, accedere voluisse, aut eorum sacris interesse: sacerdotem Missam in loco, ubi rex eam auditurus esset, celebrare audentem, ni abstineret, a sacello abstrahi, ac præcipitari iussisse: denique *Rochyzanam*, tanquam sacrilegum execrasse.

VIII.

Civilia in Dania, Suecia, ac Norvegia bella. Intestini in Prussia motus, pro quibus sedandis Nicolaus Cardinalis de Cusa Legatus mittitur.

In Dania, Suecia, & Norvegia civilia bella magno Reipublicæ christianæ damno exorta pridem fuerant. Sueci *Carolus* in regem sibi legerant, fracto veteri inter eos, Danos, ac Norvegos foedere, ut una omnes unum sibi regem crearent. Itaque *Christiernus* a Danis, & Norvegis in regem (b) accitus, Sueciam subigere parabat. At a *Friderico* Imperatore monitus, ut in Turcas vires & arma verteret, alacriter se sub Cæsareis signis provinciam suscepturum respondit, ni intestini motus obsisterent. Nec minori rei christianæ detrimento civilibus odiis Prussii populi cum militibus Teutonicis decertabant. Ab his Prussiarum populi, nimirum *Culmenses*, *Pomerani*, & *Mitcholovienses* opprimebantur (c); utque servitutis jugum excuterent, *Casimirus* Polonorum regem sibi præfere: commissoque inter *Casimirum*, ac *Teutonicos* prælio, victus *Casimirus* fugatusque est; ex quo fiebat, ut nulla ab his Septemtrionalium regionum gentibus subsidia pro bello sacro expectari possent. Censuit itaque Pontifex, *Nicolaum de Cusa* Cardinalem in Prussiam Legatum mittendum, datis ea de re die *prima Septembris* (d) litteris. In Prussiam profectus, cognitisque rebus,

Prus-

(a) Hist. Bohemic. cap. lxxi.

(b) Raynald. an. 1454. n. ii.

(c) Raynald. ibid.

(d) Lib. xvii. Secret. pag. 476.

Præfatos (a) damnavit, eosque anathematis gladio Teutonicorum equitum imperata facere coegit, licet inter hos bellorum motus Legati mandatis non obsecundarint.

A. D. 1454.

Neque solum apud exteros populos intestina bella hoc anno exorta Pontificis animum perculerunt, sed apud ipsas Urbis finitimas regiones exorta dissidia non leve belli incendium, *Everfo Anguillariae Comite* faciem præferente, excitarunt. *Everfus* quum viribus & opulentia polleret, *Nursinos* civilibus odiis inter se digladiantes, (b) iecto cum factionis *Nursinis*, *Spoletanis*, *Cassianis*, *Caretanis*, aliisque finitimis *Nursiæ* hostibus foedere, ac belli dux ab his effectus, cum quinque electorum militum cohortibus, quingentisque & eo amplius peditibus appetiit. Quamobrem *Nursini*, Oratoribus ad Pontificem missis, opem & auxilium deprecati sunt. Pontifex vero, datis ad eundem *Everfum* (c), & belli socios litteris, eorum temeritatem increpuit, & exercitum ac arma deponere iussit, statimque *Georgium Caesarinum* Apostolicum Protonotarium misit, ut bellum amoveret. At *Everfus*, ne pacta stipendia amitteret, militares copias in *Nursinum* agrum traduxit, & *Nursiæ* oppidum armis est aggressus. Ei fortiter obstitit *Georgius Caesarinus*, ac inita pugna, obsidionem solvit, atque *Everfum* (d) receptui canere coegit, copiasque non longe a *Sabinella* valle, haud æquo loco adducere; ac statim per occultos celeresque nuncios certiolem Pontificem fecit, qui stipendiarias copias per stationes dimissas, in unum convocari iussit, ut viarum aditus undique obcluderent, ne *Everfus* elabi posset. At *Everfus*, Pontificis

IX.

Everfo Anguillariae Comitibus ipse *Nursinos* vis & bellum. Clam pedem refert. A Pontifice absolvitur. Nonnullorum in Pontificem criminationes diluuntur. Pacis causa inter *Perusinos* & finitimas civitates *Episcopus Recinensis* ablegatur.

V

con-

(a) *Trait. de Paix* tom. I. l. I. p. 1. li II. edita a Card. Quir. pag. 18. & seq. pag. 197. 199.

(b) *Michael Canensis* in *Vita Pau-*

(c) *Ibid.* pag. 21.

(d) *Ibid.* pag. 23.

A. D. 1454.

consiliis cognitis, castra inde submovit (a), & raro equite, sed frequenti præpetum peditum, & balistarum agmine septus, a Nursino agro se surripuit, ac per occulta & asperissima montium abrupta, ignotus, insperatusque ad portam Reatinam præter omnium opinionem venit, trajectoque Tibere, & insidiis adversariorum declinatis, incolumis ad sua oppida pervenit; collectisque iterum militibus, majorem exercitum parabat, quò Pontificiis copiis se objiceret. Novum hoc bellum *Petri Barbi*, tum *tit. S. Marci Cardinalis*, dein PAULI II. Pont. Max. opera restinctum fuit, qui, ut Michael Canensius narrat (b), *Eversum* exercitum dimittere coegit, atque Pontifici devotum, ac benevolentissimum reddidit. Exstant autem Pontificis litteræ die v. *Augusti* (c) hujus anni datæ, quibus *Eversum*, ejusque assecclas & fautores, Spoletanorum S. R. E. perduellium stipendiis militantes, a læsæ majestatis crimine absolvit. Hoc bellum *Platina* (d) etiam commemorat, ac paucis rem complectitur. Narrat enim, *Eversum* injussu Pontificis *Nursinos* bello aggressum, mercede a Spoletanis conductum, quod ii populi de finibus inter se decertarent. Idcirco a Pontifice *Angelum* cognomento *Ronconem* cum Pontificiis copiis delectum, ut iter *Everso* intercluderet, quominus ad sua oppida reverteretur. Quum vero intellexisset Pontifex, per eundem *Angelum* stetisse, ne *Eversus* a militibus caperetur, accitum ad se hominem, capitis supplicio in arce Hadriani affici jussisse, cujus rei, ut nonnulli scribunt, vehementer Pontificem poenituit, quod ira percitus id mandasset. De poenitentia Pontificis ob *Angeli* supplicium auctor est Stephanus Infisura (e), qui indigne etiam ipsum Pontificem traducit, dum habet, cum

(a) Ibid.

(b) Ibid. pag. 18. & 24.

(c) Lib. xxv. de Curia pag. 22.

(d) In Vita.

(e) In Diar. ad an. 1454.

enim temulentum fuisse, dum hujusmodi supplicium decrevit. At putida hæc Infissuræ mendacia, atque putidæ obrectatorum calumniæ sunt, ut ii qui ipsum Infissuram nuper (a) ediderunt, recte animadverterunt. *Angelum Ronconem* die XIII. *Octobris* cæsum fuisse adnotat Infissura. At *Everfus*, ejusque fautores a læsæ majestatis crimine die v. *Augusti* soluti sunt; quid igitur fieri potuit, ut tamdiu post veniam perduellibus datam, supplicium de eo, qui *Everfum* non profligarat, sumi voluerit? Si præter omnium opinionem ex agro Nursino *Everfus* excessit, si, declinatis insidiis, incolumis domum pervenit, nulla in Pontificiarum copiarum ductores culpa vertenda est. Si vero iter impedire potuerint, & non fecerint, ut de *Angelo Roncone* tradit Infissura, poena digne multandi erant. Facebant igitur hujusmodi calumniæ, tanto Pontifice prorsus indignæ. *Everfo* in fidem & gratiam recepto, iisdem ferme diebus, nimirum die XVI. *Augusti* (b) Pontifex *Episcopum Rectinetensem* ad pacem inter *Perusinos* & finitimas civitates feriendam legavit.

Nonnullæ item hoc anno a Pontifice latæ sunt Sanctiones, quæ ad equestrium Ordinum instituta, atque prærogativas, ad cleri, atque litterarum ornamentum pertinent. Ne *Magister Ordinis S. Jacobi de Spata*, nisi certis adimpletis conditionibus, eligeretur, Apostolicis litteris die XXIX. *Januarii* (c) editis, cavet. Collegium Canoniorum in titulo *S. Stephani* in Cælio monte, Apostolicis litteris die *prima Maii* (d) latis sustulit, ac in eorum locum *Fratres S. Pauli* primi Eremitæ surrogavit. Quum vero ob Apostolicas Pontificis litteras de primariis Precibus anno Christi 1452. ut vidimus (e),

V 2

X.
Aliquot hujus anni Pontificis Sanctiones.

Ne *Magister Ordinis S. Jacobi de Spata*, nisi certis conditionibus, eligatur.

Collegium Canoniorum *S. Stephani* in Cælio monte sublatum.

Ite ob primarias Preces in Germania ortæ tolluntur.

(a) Scriptor. rer. Italic. tom. 11 L. P. 11. pag. 1135.

(b) Lib. xv 111. Secret. pag. 366.

(c) Ibid. pag. 278.

(d) Lib. xxv. de Curia pag. 278.

(e) Supra ad an. 1452. §. xi.

A. D. 1454.

Friderico Augusto concessas, multæ frequentesque in Germania lites obortæ essent, & easdem lites alerent aliæ *Eugenii* IV. litteræ, quibus Chiemenfi Episcopo mandaverat, ut Pontificis donationi centum beneficia Ecclesiastica cum cura, & sine cura animarum *in terris & dominiis hæreditariis Friderici tunc Romanorum regis* addiceret; ac his accederent aliæ ipsius *Nicolai* Pontificis litteræ de *gratiis Expectativis*, plures idcirco Germaniæ Episcopi, aliique beneficiorum collatores parere nollent, in tanto rerum discrimine *Fridericus* Imperator Pontificem deprecatus est, ut ambages omnes tolleret. Edidit itaque Pontifex hoc anno die XXI. *Septembris* Apostolicam Sanctionem, qua enarratis primum, quæ ex *Eugenii* IV., & ex aliis ipsiusmet *Nicolai* Imperatori *Friderico* litteris concessis, ac item ex aliis ejusdem *Nicolai* ante & post memoratas de primariis Precibus litteras, editis Constitutionibus, decretis, & regulis, exortæ in Germania difficultates fuissent, quibus factum erat, ut quam plures *ex nominatis, & habentibus Preces a Friderico, ab asssecutione beneficiorum impedirentur*, statuit, atque declaravit, *ut nominati, seu primarias Preces habentes*, S.R.E. Cardinalibus dumtaxat, & nonnullis aliis exceptis, omnibus & singulis aliis præferrentur. Alia insuper his litteris decrevit, & edixit, ut quæcumque dubitandi, ac aliter interpretandi subterfugia summovertet. Has litteras ex Apostolicis scriniis depromptas publici juris fecit Conradus Oligenius (a), seu Eminentissimus Corradinus. *Collegium Ayncuriense* ad urbem Lovaniensem, litteris Apostolicis die XXI. *Junii* (b) datis transtulit. Quum de Primatu inter *Xenodochium S. Spiritus in Saxia* in Urbe, & *Præceptorem domus, seu Xenodochii Montispeffulani* controversia exor-

Collegii Ayncu-
riensis ad urbem
Lovanii transla-
tio,

(a) De primariis Precibus pag. 34.
& seq.

(b) Exst. apud Marten. Collect. ampliss. Anecd. tom. IV. pag. 1103.

exorta esset, atque *Antonius* Cardinalis, *Uerdensis* appellatus, sententiam tulisset adversus Præceptorem Montispeffulani, hanc sententiam Pontifex Apostolico diplomate die xxx. *Septembris* (a) confirmavit. Basilicæ Vaticanæ *Canonicos, Beneficiatos, Capellanos, & Clericos*, edita Constitutione die *secunda Novembris* (b), statis temporibus, indumentis violacei coloris, certis forma & modo confutis, uti, tam in ipsa Basilica, quam extra, decrevit. Hujus Constitutionis initio B. Petri Apostolorum Principis, & ipsius Basilicæ Vaticanæ præstantiam extollit: *quam, inquit, supra modum nostrarum virium singulari internaue veneratione, & devotione complectimur, structuris mirificis, ornamentisque, & bonis pluribus decorare, ac alias spiritualibus & temporalibus donis, prout jamdudum capimus, coadiuvante Domino, multimode extollere, ac magnificare decrevimus. Denique statuta, atque decreta ejusdem Basilicæ confirmat.*

A. D. 1454.

Primatus Hospitalis S. Spiritus in Saxia supra Præceptorem Montispeffulani confirmatur. —

Constitutio pro Capitulo Basilicæ Vaticanæ.

Licet Oratores Venetorum, Mediolanensem, & Florentinorum *Neapolim*, ut diximus, profecti essent, ut *Alphonsus* rex pacem die ix. *Aprilis* initam, suo suffragio ratam haberet, nondum hoc anno votis potiri potuerunt. Apostolicæ Sedis Legatum eo ablegandum Pontifex duxit, atque *Dominicum Capranicam tit. S. Crucis* Cardinalem, & Episcopum *Firmanum*, summæ prudentiæ, & auctoritatis virum designavit, ut eundem regem cum *Venetis, Mediolani Duce, Florentinis, & Genuensibus* conciliaret (c), cujus opera pax tandem, Deo auspice, summa omnium Italarum lætitia anno insequenti confecta est.

Hujus

XI.

Alphonsus rex paci subscribendæ per Oratores Italiæ Principum adduci non potest. Apostolicæ Sedis Legatus ad eum a Pontifice mittitur.

(a) Lib. xviii. Secret. pag. 236.

(b) Lib. i. Secr. de Curia pag. 70. & apud Morettum in Lucubrations de Presbyterio pag. 368.

(c) Lib. xviii. Secret. pag. 406.

Minettus lib. i. pag. 944. 945. Platina in Vita, Poggins Histor. Florent. lib. viii. pag. 383. Jo. Baptista Poggins in Vita Card. Capranicæ §. xi.

A. D. 1455.

I.
Pax Italica ab AL-
phonso rege rata
habetur.

HUjus igitur anni initio post varias diuturnasque utrim-
que contentiones, tandem Apostolicæ Sedis Legatus
hortando, monendoque, ac pacis concordiaque sequestrum
Pontificem pollicitus, in idem foedus, pacisque leges
compulit, quas *Venetis, ac Mediolani Dux* statuerant.
Ratum id habuit *Alphonso* rex die xxvi. *Januarii* (a)
amplexusque est pacis tabulas die ix. *Aprilis* anni supe-
rioris confectas, nomine etiam *Ferdinandi* filii, professus
tamen, se id fecisse precibus, interventuque, & obtesta-
tionibus *Dominici Cardinalis S. Crucis*, Apostolicæ Se-
dis de latere Legati, *Nicolai* v. Pont. Max. gratia, atque
cæterorum Oratorum. In annos xxv. pax sancita est. Ut
autem firma ac stabilis ab omnibus haberetur, data est per
omnes fides, jurejurandoque firmata. Ad hæc conventum
est (b), ut si qua deinceps inter utrosque dissensio, dis-
cordiaue quovis modo oriretur, ejus tollendæ jus & pote-
stas penes tantum Pontificem esset; neque cuiquam lice-
ret arma adversus alium sumere, nisi postulasset prius,
præstolareturque Pontificis assensum. Omnes præter *Ge-
nuenses* in pacis tabulas consensisse narrat Platina (c),
quod eis cum *Alphonso* rege non conveniebat, ob tribu-
tum promissum, nec redditum, ut *Alphonso* affirma-
bat. Ad futuram Italiæ quietem perturbandam illud præ-
termisum Oratorum negligentia tradit idem Platina,
quod nulla mentio in his pacis legibus de *Sigismundo
Pandulpho Malatesta*, qui prius pacta mercede sub *Al-
phonso* militarat, deinde, eo inconsulto, ad *Florenti-
nos Alphonso* hostes defecit, ac sub eis stipendia meruit.
Romani igitur post hæc Oratores festivi redierunt, atque
Pontificem lecto decumbentem, gravique morbo affectum
adie-

(d) Traitez de Paix tom. III. P. I. | Florentin. ut supra.
pag. 234. | (e) Ut supra.
(e) Platina, & Poggius in Histor.

adierunt, qui eos alacriter accepit, ac summis laudibus ob Italiae pacem constitutam extulit. Itaque die xxv. *Februarii* (a) Apostolico diplomate confederationes, pactave inter *Alphonsum Aragonum & utriusque Sicilia regem, Venetos, Mediolani Ducem, ac Florentinos, adstante Dominico Cardinale S. Crucis Firmano Episcopo, Apostolica Sedis de latere Legato* confirmavit. *Fama vero hujus pacis ubi primum ad exterarum gentes perlatam est, ingentis lætitiæ, atque admirationis causa fuit. Idcirco Zantflietus in Chronico ad an. 1454. (b) hæc de ea memoriæ prodidit, rudi licet atque impolito dicendi genere: Ea tempestate, inquit, per medium Domini Patris, & Cardinalium contra communem stilum & consuetudinem per totam Italiam pax firmata est inter Principes, & Communitates, Venetos, Januenses, Florentinos, Senenses, Mediolanenses, & regem Aragonum cum gaudio omnium christianorum, ut sic commodius occurrere possent, & resistere deinceps Turcis, & Saracenis, qui multa jam loca christianorum, tam in Asia, quam in Europa occupaverant. Si vera, ad diem quod attinet, Stephanus Inghisura (c) refert, præconis voce die xi. Martii Romæ hæc pax summo omnium ordinum plausu proclamata est; erectis in eam spem animis, ut prosperos in Turcas eventus sibi augurarentur.*

Spem etiam Pontificis auxerant *Philippi Burgundiarum Ducis* apparatus, atque pollicitationes; nam urbibus ejus imperio obnoxiiis certam quamdam auri vim in bellicos sumptus imposuerat (d), quam sacro bello devoverat, neque eam exacturum, nisi in procinctu promiserat. Hæc Pontifex quum accepisset, editis Apostolicis litteris die

II.

Quæ pro sacro bello Philippus Burgundiarum Dux paraverit. Decumæ a clero persolvendæ Pontificis jussu. Legati Apostolicæ Sedis ad eundem Ducem destinati.

IX.

(a) Lib. xxvi. de Curia pag. 54.

(b) Ut supra pag. 484.

(c) In Diario ad an. 1455.

(d) Raynald. an. 1455. num. 1.

A. D. 1455.

ix. *Januarii* (a) hujus ineuntis anni, decumas reddituum Ecclesiasticorum a clero in tota ditione ipsius Ducis pro bello sacro solvendas indixit, atque ejusdem ditionis populis ad idem bellum propriis sumptibus euntibus, aut militem suis stipendiis ducentibus Indulgentiarum præmia largitur. Præterea ad inflammandum magis ad id opus eundem Ducem, Apostolicis aliis litteris die x. *Martii* (b) Legatos creavit *Tullensem*, & *Atrebatensem* Episcopos, quibus mandavit, ut ipsius Ducis consiliis obsequerentur. At gesta non fuit hæc Legatio, quum paucis post diebus Pontifex obierit.

11L

Imperium Lusitano regi in Africa Apostolicis litteris Pontifex confirmat.

Tantæ de bello magna Principum consensione Turcis inferendo alacritati addebatur propagatum in Africa ad *Æthiopes*, & intimas usque regiones per Lusitanos imperium, qui *Henrico Alphonsi* Lusitani regis patruo auspice, *Gbineam* totam conquiesierant, christiana sacra coinduxerant, templa excitarant, fidemque catholicam propagare cœperant. Tam lato rerum successu recreatus Pontifex, quo bene de fide catholica meritis gratus esset, ne alii spe lucri in eas oras proficiscerentur, imperioque Lusitanos dejicerent, Apostolica Sanctione die viii. *Februarii* (c) edita, *Alphonso Portugallia*, & *Algarbiarum regi* quidquid a promontoriis, seu a *Capitibus de Benador*, & *de Nam per totam Chineam, seu Guineam*, & *ultra ad antarcticum versus meridionalem plagam* protenditur, e Saracenorum manibus ereptum, omniaque Saracenorum aliorumque infidelium interjacentium regna, ac alia etiam remotiora cum objacentibus Insulis confirmat, ac eas regiones ad ipsius regis imperium & jurisdictionem spectare decernit, neque cuiquam alii licere jus in iis habere, vel exercere: Ecclesias, domos, & alia

(a) Lib. xviii. Secret. pag. 194. & 196.

(b) Ibid. pag. 45.

(c) Lib. 11. Secret. de Curia pag. 71.

& alia pia loca pro rei christianæ, & religionis incremento ibi ædificandi, & excitandi facultatem concedit; & eas regiones incolentes indulgentiarum præmiis, & privilegiis ornat.

A. D. 1455.

Verum hæc tam læti ominis præfagia tristes ex Orientalibus plagis nuncii perturbarunt. *Mahometes* Athenas sibi subjecerat, junctique Tartaris Turcæ (a) *Cassam* in Taurica Chersoneso, tum Genuensium coloniam, aliaque ad mare Ponticum a christianis frequentata loca evertere moliebantur. His acceptis Pontifex, vehementer afficiebatur animo, litterisque datis (b) ad *Genuenses* eorumque amicos, ut hostium conatibus sese totis viribus objicerent cohortatus est, atque cælestes thesauros iis, qui stipem in eam rem conferrent, pollicitus fuit.

Ne quid vero pro instituto nostro de Pontificiis aliis Sanctionibus hoc anno editis omittamus, occurrunt in primis Apostolicæ litteræ die *prima Januarii* (c) latæ, quibus ad preces *Latini* Cardinalis *Ursini*, sublati Canonici, Ecclesiam SS. *Johannis & Pauli* in Urbe *Gesuitarum* familiæ concessit. In *Trevirensi* civitate publicum scientiarum gymnasium institui permisit, illudque Apostolicis litteris die 11. *Februarii* (d) vulgatis, privilegiis ornavit. Adversus *Jacobum Picininum* copiarum ductorem, qui ditionis Ecclesiasticæ loca nonnulla occupaverat, Sanctionem die xxv 111. *Februarii* (e) edidit, indignationis Apostolicæ poenis intentatis, ac vetuit, ne quis e populis Apostolicæ Sedis auxilium, transitum, comitatus, & his similia ei suppeditaret. *Picinus* e Gallia cisalpina castra moverat (f), & in Flaminiam venerat,

IV.

Athenæ a Mahomete captæ. Taurica Chersonesus, & alia ad mare Ponticum a christianis culta loca Turcarum feritati objecta. Hortatoris Pontificis ad opem ferendam litteræ.

V.

Nonnullæ hujus anni Apostolicæ litteræ.

Ecclesia SS. Johannis & Pauli Gesuitis concessa.

Trevirense gymnasium instituit.

Ne quis auxilium, aut aliud Jacobo Picinino præbeat.

(a) Raynald. an. 1455. n. 6. & seq.

(b) Ibid.

(c) Pompejus Ugonius de Stationibus Urbis pag. 31.

(d) Lib. xviii. Secret. pag. 377.

(e) Lib. xxvi. de Curia pag. 52.

(f) Jo: Simonetta de rebus gestis Francisci Sfortie Lib. xxv.

A. D. 1455.

nerat, hostilia ditioni Ecclesiastica, aut Senensibus facturus, & commeatu, atque transitu a *Borso Atestino* Marchione, & a *Malatesta novello* juvabatur; idcirco in eum, ejusque fautores Pontifex has litteras edidit. Quamobrem alio *Picininus* iter intendit.

VI.

Extremus Pontificis morbus. Sacramentis munitur. Cardinales alloquitur. Pie obit. Anni Pontificatus.

Hæc & alia, quæ diximus, pro christiana republica dum Pontifex ageret, quamvis ab hujus anni exordiis non levi arthritidis morbo conflictaretur, tandem graviore correptus febre, ad extremum vitæ curriculum adductus est. Supremam luctam, vi morbi patientissime tolerata, (a) fortiter tulit; Sacramentorum præsidio se munit, Cardinales ad se accivit, ut ex more cuncta perageret (b), atque de Pontificatus regimine rationem redderet; si quid offendisset, veniam a sacris Senatoribus peteret, longam ideo ad eos orationem habuit, quam *testamentum* appellant. Quidquid in Pontificatu gessit, ordine retulit, atque ita Cardinales commovit, ut omnes e cubiculo col lacrymantes exiisse dicantur. Denique migravit ad Dominum: *Die Lunæ (c) quæ fuit xxiv. mensis Martii hora quinta circa sextam noctis*, ætatis anno (d) *quingagesimo septimo*. Maximum ex ejus obitu boni omnes dolorem ceperunt, ii præsertim, qui profligari Turcas, atque eorum feritatem retundi cupiebant. Torpuerunt enim statim pii conatus, pro quibus tantopere Pontifex (e) adlaborabat. Apud Raynaldum (f) sedisse traditur *annos octo, & dies decem novem*, obiisse die xxiv. *Aprilis* (typographi mendo, ut puto, pro xxiv. *Martii*) *hora noctis quinta*, ut Stephanus Infissura, & alii referunt. Dies autem xix. a die vi. *Martii*, quo electus est, ad diem

(a) Manettus Lib. II. pag. 945.

(b) Ibid. Lib. II. pag. 946. & seq. Vid. Ord. Rom. xv. Petri Amelii cap. cxliiii. pag. 526.

(c) Jacob. Radulphi in Diar. Conflit.

(d) Manettus Lib. II. pag. 945.

(e) Commentar. Pii II. Lib. I.

(f) Ad an. 1455. n. 12. 13.

diem xxiv. supputantur. Alii vero dies xx. statuunt, quia quum nocte insequenti diei xxiv. *Martii* obierit, diem xx. jam inchoatum enumerant, & xxv. *Martii* faciunt. Hinc in ejus numismate apud Molinetum (a), & Bonannum (b) hæc epigraphæ in postica legitur: SEDIT AN. VIII. DIES XX. OBIT XXV. MART. MCCCCLV. ANDREAS GUAZALOTUS. Proculsum est hoc numisma ab *Andrea Guazaloto*, ut verba ipsa exhibent. Neque Molinetus, neque Bonannus, quis hic Andreas fuerit, docent. Nos de eo aliquid expiscati sumus. Habentur in codice Vaticano (c) nonnullæ orationes *Nicolai Palmerii* Siculi, ordinis Eremitarum S. Augustini, primum *Catacensis* in Calabris, deinde *Hortani* Episcopi, in unum collectæ, in quarum calce hæc verba leguntur: *Ego Andreas de Guazalotis de Prato tunc temporis Scriptor in Registro Bullarum, & Canonicus Pratenfis, ac etiam Plebanus & Rector Villæ ayoli... fidelis, & in omnibus cum perenni promittitudine se obedientiam duraturam, reverentiam sempiternam, & devotionem perpetuam famulandi, propria manu transcripsi solummodo quantum in schedulis, & repertoriis inveni, sed medium, & finem reperire non potui: præveniente morte dicti Pontificis Nicolai omnia sublata fuerunt.* Hæc ibi. Apud Ughellum in Hortanis Episcopis exhibetur numisma ejusdem *Nicolai* Episcopi, at rude, & impositum: aliud autem eidem simile, egregie servatum e domestico Museo protulit V. C. Justus Fontaninus Archiepiscopus Ancyranus, quem honoris causa nomino, ac de eo meminit in Antiquitatibus Hortanis (d). In his inter cætera hæc verba inscripta sunt: ANDREAS GUACIALOTUS CONTUBERNALIS B. F. quæ siglæ *Benefactori Fecit* significant. Quod ergo

(a) Numism. Rom. Pontific.

(b) Numism. Rom. Pont. tom. 1. pag. 49. num. viii.

(c) Cod. Vat. 5815.

(d) Lib. II. cap. vii. pag. 301. postremæ editionis.

A.D. 1455.

Andreas Guacialeotus natione Tuscus, a *Nicolao* Hortano Episcopo gratia atque beneficio affectus esset, numisma in ejus honorem cudendum curavit. Quo item gratum se erga *Nicolaum* v. Pontificem Maximum, a quo forte beneficii ornatus fuerat, ostenderet, numisma post ipsius Pontificis obitum procudit, in cujus postica *cymba*, per quam Ecclesia designatur, visitur, & in orbe illa, quam supra epigraphe retulimus. At nimium nos hic excursus detinuit.

VII.

Ejus parentalia.
Orationes de eo
funebres, Epita-
phium.

Funus *Nicolao* Pontifici more majorum in Vaticana Basilica statis diebus amplum, atque magnificum curatum est. Prima parentalium die funebri oratione laudatus est a *Nicolao*, de quo meminimus, tunc *Catacensi* Episcopo, quæ quidem oratio in Vaticanis (a) pluteis asser-
vatur. Alia novendialium die funebrem laudationem habuit *Jacobus* Episcopus *Atrebatensis*, quæ item inter Vaticanos codices (b) latet. Paucis ante Pontificis obitum diebus *Atrebatensis* Episcopus ad *Philippum Burgundiae Ducem* Legatus designatus erat. Fuit autem e regio Lusitanorum sanguine (c), omnibus ingenii ac animi dotibus, modestiaque præditus, atque a *Callisto* III. an. 1456. in amplissimum Cardinalium ordinem lectus, verum immaturo fato præreptus; obiit enim Florentiæ, quum nondum xxvi. ætatis annum explevisset. De more plures in funere Pontificum Maximorum orationes habendi, nonnulla initio (d) attigimus. Novendialibus sacris peractis, prænobili sepulchro, cujus eclypon apud Ciaconium, & alios habes, in Vaticana Basilica Pontificis corpus conditum est, hocce posito epitaphio.

*Hic sita sunt Quinti Nicolai Antistitis ossa,
Aurea qui dederat sæcula, Roma, tibi.*

Consi-

(a) Cod. Vat. 5815. pag. 3.
(b) Cod. Vat. 3675.

(c) Vid. Ciacon. tom. II. pag. 990.
(d) Supra ad an. 1447. §. I.

*Consilio illustris, virtute illustrior omni,
 Excoluit doctos doctior ipse viros.
 Abstulit errorem, quo schisma infecerat orbem,
 Restituit mores, mœniæque, templâ, domos.
 Tum Bernardino statuit sua sacra Senensi,
 Sancta Jubilei tempora dum celebrat.
 Cinxit honore caput Federici, conjugis aureo:
 Res Italas, iclo fœdere, composuit.
 Attica Romanæ complura volumina lingua
 Prodidit: en tumulo fundite thura sacro.*

A. D. 1455.

VIII.

*Ejus virtutes,
 atque religio.*

Ejus animi præclaræ dotes nire ab omnibus extolluntur. Munificus, liberalis, gratus, clemens, beneficus, misericors, justitiæ, & pacis maxime cultor, pius, & in omnes humanus fuit: divini cultus, atque sacrorum rituum præterea religiosissimus custos. De his testem inter cæteros Platinam (a) damus, qui Nicolai vitam sine invidia, & odio scripsit: *Eleemosynas quoque, ait, multas in pauperes erogavit, maxime vero in nobiles ad inopiam ob varios rerum humanarum casus redactos. Virgines inopes sua pecunia & munificentia maritis collocavit. Legatos aliunde venientes, munifice semper suscepit, nullo non genere honoris, & liberalitatis adhibito. Avaritiæ autem adeo expers fuit, ut neque officium ullum vendiderit, neque beneficium simoniaca pravitate ductus ulli collocaverit. Gratus erga de se, & Ecclesia Dei meritos: amator justitiæ, pacis auctor, & conservator: clemens in delinquentes: cæremoniarum diligentissimus observator, nihil quod ad divinum cultum attineret, omittens. Exstant adhuc vasa aurea & argentea: exstant cruces gemmis ornata: exstant & sacerdotales vestes auro & margaritis insignita: exstant peripetasmata, & aulæ auro, & argento in-*

ter-

(a) In Vita ad calcem.

A. D. 1455.

tertexta : exstat & mitra Pontificia, quæ hominis munificentiam nobis ostendunt . Religiosos, ut vernaculo verbo utar, ita amavit, ut eos, & mira beneficentia, & Ecclesiasticis beneficiis juverit . De sacris ornamentis, pretiosioribusque gemmis in rem divinam destinatis, aulaeis, & aliis ejusmodi, ac de sacrarum ceremoniarum cura idem testatur Manettus (a) . Quid autem de ejus pietate ac religione erga Deum, de cultu divino, de caritate, de summa fidei catholicæ propagandæ cupiditate, de moribus atque Ecclesiastica disciplina restituendis, de hæresibus evellendis, de ornatu ac nitore templorum dicam ? Hæc ubertim ex eorum serie, quæ narravimus, tu ipse, Lector, colliges.

IX.

Ædes sacræ, ædificia, & opera publica a Nicolao Pontifice inchoata, & perfecta.

Quadragesima & amplius Urbis Ecclesiæ instaurantur.

Basilicæ Vaticanæ nova ædificatio, & Obelisci æmulatione Pontificis animo obversatur.

Munificus præterea *Nicolaus* Pontifex in exstruendis, reficiendisque operibus publicis fuit . His recensendis, principem locum sacris ædibus damus . Quadragesima Urbis Ecclesias [b], in quibus ex vetustissimo Romanorum Pontificum instituto, certis diebus *Stationes*, ut majores nostri dixerunt, agi solent, idest preces, & supplicationes a Christifidelibus summa religione fiunt, aut renovavit, aut a solo restituit . Ne singulas Manettus enumeraret (c), raptim commemorat Ecclesiam *S. Mariæ Translyberim*, *Beatæ Praxedis*, *S. Theodori*, atque septem celebriores tum Urbis Basilicas, nimirum *S. Joannis in Laterano*, *S. Mariæ majoris*, *S. Stephani in calio monte*, *Sanctorum Apostolorum*, *S. Pauli via Ostiensi*, & *S. Laurentii extra muros* . Basilicam vero *B. Petri Principis Apostolorum* a fundamentis magnifice inchoare & perficere meditabatur, cujus Ichnographiam adamussini Manettus (d) describit . In areâ maximæ Vaticanæ medi-

(a) Lib. II. pag. 924. & lib. III. pag. 956. | ibid. pag. 950. in testamento Nicolai V.

(c) Ibid. pag. 931.

(b) Manettus Lib. II. pag. 930. 931. & | (d) Ibid. pag. 934. & seq.

meditullio ante vestibulum, ac templi frontem ingentem (a) Obeliscum a Sixto v. postea translatum, collocare, additis ornamentis, destinaverat. Inchoavit tamen in eadem Basilica absidam musivi operis, quam, ut Michael Canensius (b) habet, Paulus II. Pontifex Maximus quinque mille & ultra aureorum impensa perfecit, & absolvit. Extra Urbem B. *Francisci* Ecclesiam in oppido, nunc civitate *Fabriani* (c), jam collabentem, egregiis fundamentis, tectisque restituit. *Affsinatam* etiam B. *Francisci* (d) ædem pluribus in locis corruptam, & prope collapsuram, novis fundamentis constabilivit, & novis tectis contextit. Ecclesiam quoque B. *Benedicti* (e) in oppido *Gualdi* in Umbria refecit, & novis operibus perpolivit. A sacris templorum ad alia ædificia transeamus. *Urbem Leoninam* ornare atque munire constituerat, & a porta molis Hadrianæ tres amplas vias (f) dirigere, quarum intermedia ad aream Basilicæ B. *Petri* protendebatur, altera a dextris ad portam Palatinam, idest ad ædes Vaticanas; tertia demum a læva Tiberim versus usque ad eum locum (g), ubi altissimus obeliscus visebatur. Hæ viæ tabernis opificum, atque domibus eorum destinatae erant, ac porticibus undique intercolumniisque ornandæ. *Ædes Pontificum in Vaticano*, moenibus ab arce S. *Angeli*, & propugnaculis duobus post Vaticanos hortos excitatis, condere, atque amplificare parabat (h), ac opus ab ingenti & maxima turri inchoavit. *Pontem Hadriani* turribus (i) præmunivit, ac ipsam *Hadriani molem* (k) crebris extrinsecus propugnaculis

A. D. 1455.

Abbis in Basilica
Vaticana inchoa-
ta.

Ecclesiæ extra
Urbem restituta.

Urbem Leoninam a novo restituere meditatur.

Ædes Vaticanæ
amplificantur, &
muris præcinguntur.

Pons, & moles
Hadriani mun-
iuntur.

(a) Ibid. pag. 933.

(b) In Vita, edita a Card. Quirino pag. 81. De absida Basilicæ Vaticanæ a Nicolao v. extructa vide Baron. ad an. 395. n. vii. vii.

(c) Marctus Lib. II. pag. 929.

(d) Ibid.

(e) Ibid.

(f) Ibid. pag. 931.

(g) Ibid.

(h) Ibid. pag. 932.

(i) Ibid.

(k) Ibid. pag. 930.

A. D. 1455.

Mœnia Urbis
refecit.Ædificia extra
Urbem. Arces
plures conditæ,
& præmunitæ.Ædes ad balnea
Viterbiensia ex-
citatæ.

gnaculis vallavit, & quatuor turribus (a) fulciendam curavit: intrinsecus vero aulis (b), & tricliniis distinxit. A ponte ad portam *Palatinam* nihil innovavit; ex transverso autem supra pontem versus meridiem (c) totam regionem illam novis muris, turribus, propugnaculis trans portam vulgo *Pertusam* usque ad regionem, Xenodochium S. Spiritus respicientem, absolvit. *Muros Urbis* a porta *Flumentana* (d) ex inferiori parte versus Orientem per *Collatinam*, per *Viminalem*, per *Næviam*, per *Latinam*, per *Capenam* usque ad *Trigeminam* ruinam minantes, multis in locis, continuatis novis propugnaculis trans *pyramidem lapideam* (idest C. *Cæstii* sepulchrum) moenibus ipsis astantem, instauravit. A parte inferiori (e) versus Occidentem usque ad Hadriani pontem eadem moenia restituit. Extra Urbem quoque plura ædificavit; nimirum *Fabrianæ* (f) forum, seu arcem; *Centumcellis* (g) ingentia & magnifica ædificia construxit; in *civitate Castellana* (h) tertiam moenium partem refecit; *Narniensem* arcem (i) munivit; in *Urbe veteri* (k) arcem cum magnificis ædibus, maximis fossis undique circumdatam condidit; arcem *Spoletanam* (l) atriis, cubiculis magno sumptu corroboravit, adauxit, & exornavit; ad *balnea Viterbiensia* (m) eorum comodo, qui valetudinis causa ad ea accedebant, plura habitacula construxit. In aliis demum ditionis Ecclesiasticæ oppidis ædificia publica excitavit. Singula hæc ferme ipse Pontifex in suo testamento (n) obiter percurrit: *Quocirca*, inquit, *nos & Gualdi* (ut a minimis incipiamus)

[a] Manettus, ut supra pag. 932.

(b) Ibid. pag. 930.

(c) Ibid.

(d) Ibid. pag. 930.

(e) Ibid.

(f) Ibid. pag. 929.

(g) Ibid.

(b) Ibid.

(i) Ibid.

(k) Ibid.

(l) Ibid.

(m) Ibid.

(n) Ibid. pag. 950.

pianus) & *Fabriani*, & *Affili*, & in utraque civitate, *Vetusta*, & *Castellana*, & *Narnia*, & in Urbe veteri, & *Spoleti*, & *Viterbii*, & multis aliis Ecclesiæ nostræ locis, plura peregregia ad certum quemdam, & expressum utriusque devotionis, munitionisque effectum ædificia condidimus. Anienis fluvii alveum (a), quo facilius materies ædificationibus accommodata in Urbem inveheretur, mundari & purgari fecit. *Aquam Virginem* præterea, quæ sola (b) tunc in Urbem influebat, ejus ductu multis in locis dilapso, arcubus, & ductu ipso reffectis, restituit. Elegans tum ob eam a *Nicolao* Pontifice restitutam, prope emissarium, ad *Trivii fontem*, ut nunc vulgo dicitur, posita fuit inscriptio, & habetur apud *Ciaconium* (c) quæ talis est.

A. D. 1455.

Anienis alveum purgat.

NICOLAUS V. PONT. MAX.
POST ILLUSTRATAM INSIGNIBVS
MONUMENTIS VRBEM
DVCTVM AQVÆ VIRGINIS
VETVSTATE COLLAPSV
SVA IMPENSA IN SPLENDIDIOREM CVLTVM
RESTITVI ORNARIQVE MANDAVIT
ANNO DOMIN. I. C. MCCCCLIII.
PONTIFICATVS VII.

Silet, quod mirum est, de hujus Aquæductus instauratione & ornatu Manettus; at dubitare non sinit inscriptio nunc allata, atque Stephani Infissuræ testimonium (d),

Y

qui

(a) Ibid.

(b) Poggius de Varietate Fortunæ lib. 1. pag. 17.

(c) In Vita tom. II. pag. 957.

(d) In Diar. ad an. 1451. inter Scriptor. rer. Italic. P. II. tom. II. pag. 1133.

A. D. 1455.

qui ubi de operibus publicis *Nicolai* v. jussu excitatis verba facit, ductum *Aquæ Virginis* inter ea commemorat, atque ab eo restitutum, & ornatum fuisse, ut pluribus in locis, & insculptis litteris, & insignibus ipsius Pontificis manifestum erat, aperte tradit. De magnis ædificationibus *Nicolai* Pontificis munificentia in Urbe inchoatis, & perfectis alii probati Scriptores in medium afferendi esse mihi videntur, qui licet breviter ea complectantur, nonnulla tamen exhibent, quæ ab aliis prætermittuntur, aut distinctius, & accuratius ea memorant. In his est Petrus Godius Vicetinus natu, qui in libello (a) de conjuratione Stephani Porcarii, quem dum fatalis illa conjuratio initio anni 1453. detecta est, scripsit, postquam narravit, urbem Romam *Nicolai* Pontificatu beatam fuisse, gemmis, vestibus pretiosis adeo coruscasse, ut ante quingentos annos nemo meminisset, eandem urbem ædificiis ab eo ornatam fuisse monet. In his recenset ædes Pontificias ad *S. Mariam majorem*. Ad hæc addit, a fundamentis pro magistratu Urbis, *Capitolium*, & *mœnia* instaurari, *Leoninam* civitatem novis muris circumdari, magnificas ædes in *Vaticano* ædificari, turribus, ac parietibus magnæ crassitudinis ibidem extructis, *moleni Hadriani*, quam *castrum S. Angeli* appellant, muniri, atque pulcherrimis cubiculis ornari; Ecclesias præterea plurimas refici, tectum ac templum *S. Stephani in caelio monte* prope collapsum, a novo fieri, ac item Diaconiam *S. Theodori*, cujus fundamenta, quum uno impetu defecissent, iterum poni; in *Vaticana Basilica* absidam (b) a fundamentis, quorum altitudo xxv cubitorum fuit, extruere, & *Pantheon* plumbeo tecto cooperiri, eundem Pontificem mandasse. Huic succinit Platina (c), qui paucis eadem ferme habet: *Ædificavit præterea*, inquit, *ma-*

(a) Cod. Vat. 3619.

(b) Vid. Baron. ad an. 395. n. vi. vii.

[c] In Vita prope finem.

magnifice, & splendide, tum in Urbe, tum in Vaticano. In Urbe ædes Pontificias apud S. Mariam ad Præsepe. Restituit & templum S. Stephani in Cælio monte: à fundamentis vero crexit S. Theodori templum inter Palatinum & Capitolinum montem in plano situm. Pantheon quoque in medio Urbis positum, vetustissimum M. Agrippæ opus, plumbeo tecto restituit. In Vaticano autem, & Pontificias ædes sumptuosi operis in hanc formam, quam nunc cernimus, redegit, & muros Vaticani præaltos & latos inchoavit, jactis insanis fundamentis ad turres, & majorem molem superædificandam, quibus coerceri hostes possent, ne ædes Pontificis, & B. Petri templum (ut antea sæpe factum est) diriperentur. Inchoavit præterea ad caput templi B. Petri amplam testudinem, quam vulgo tribunal vocant, quo templum augustius, & hominum magis capax esset. Pontem quoque milvium restituit, & ædes egregias ad balnea Viterbiensia ædificavit. Juvit & multos pecunia, qui in Urbe ædificabant. Ejus etiam mandato vici Urbis fere omnes strati sunt. Vides nonnulla a Godio, & a Platina commemorari, quæ a Manetto prætereuntur, & contra a Manetto alia recenseri, quæ ab his omissa sunt.

Inter tot, ac tam egregias virtutes illud tantum Nicolao Pontifici nasuti censores vitio dant, quod facilis, & pronus ad iram [a] esset, quippe qui natura bilosus erat, sed facilem etiam reditu ad benevolentiam fuisse tradunt. Hoc est, inquit Platina, *quod ansam malevolis dedit ad carpendum hominem de Deo, & hominibus optime meritum*. Alii addunt, nimio vinorum studio delectatum (b), perquisitis undique selectorum vinorum generibus. Cæterum mores ejus per omnem vitam castiga-

Y 2

stiga-

X.
Quid in eo notatum sit.

(a) Platina in Vita prope finem. (b) Volater. Anthropol. Lib. xxii. pag. 259.

A. D. 1455.

stigmatissimos fuisse, omnes fatentur. Ad ejus laudes illa addenda est, qua litteras & viros doctos ita coluit, & fovit, ut nullus antea Pontificum Maximorum majorem sit gloriam consecutus. Sed hanc spartam singulari Disceptatione exornandam decrevimus, quam seorsim coronidis loco, hic subnectendam existimavimus.

FINIS.

DISQUISITIO

D E

NICOLAI V. PONT. MAX.

Erga litteras , & litteratos viros
patrocinio .

100-443886-1

...and the fact that the *Journal* is a journal of the American Psychological Association, the largest and most prestigious of the psychological organizations in the United States, is a source of great pride for me. I am sure that the *Journal* will continue to be a valuable and interesting read for all who are interested in the field of psychology.

DISQUISITIO.

AMDIU in Italia, ingeniorum licet altrice, Græcæ Latinæque litteræ jacuerant, atque nobilissima omnium regio rudis bonarum artium, squalore obsita torpebat, foedamque barbariem, qua infuscata erat, non delevisset, nisi ante christiani sæculi xiv, finem Italorum animi expergefæcti, liberalibus disciplinis ultro se dedidissent, atque eas veluti ab interitu revocassent. At sensim Latina lingua renasci visa est; Græca quoque, veluti pretiosa merces ex Orientali plaga adducta addisci coepit; ex quo factum, ut bonarum artium studia in vitam rediisse dicerentur: sed puerascebant, neque vires sumere, aut adolescere poterant, nisi Romanorum Pontificum præsidii & ope juvarentur. Per ea tempora Romana Ecclesia diro, ac diuturno schismate conflictata fuit; donec, Superis bene faventibus, NICOLAUS v. exortus est, qui, schismate sublato, optimarum artium commodis mirifice prospexit. Eo igitur Pontifice creato, litterarum studia revirescere, atque florere, fructusque uberes edere coeperunt. Quotquot enim, aut Romæ, aut alibi, doctrina clari ferebantur, certatim ad Nicolaum confluxerunt, aut ab eo præmiis acciti sunt. Eugenii quidem iv. Pontificatu ab Epistolis Apostolicis erant Poggius Florentinus, Georgius Trapezuntius, Fluvius Blondus, Leonardus Aretinus, & Antonius Luscus (a) quorum aliqui Martini quoque Pontificatu eodem munere perfuncti; ac iis addendi Bartholomæus & Monte Politiano, & Cincius natione Romanus. Poggium, & Blondum,

I.
Quandonam barbaries ex Italia depulsa.

(a) Poggius in libel. de Avaritia. Vid. Vassam Aaridos. xv. Platina in Vita Eugenii iv.

dum, ac *Trapezuntium* Apostolicis litteris conscribendis *Nicolaus* iterum præfecit, quibus & alios addidit, ut suo loco dicemus. Utrumque præmiis ad scribendum Pontifex excitavit.

II.

Quid Poggius
Florentinus Ni-
colai Pontificis
hortatu ediderit.

Diodori Siculi,
& Xenophontis
in Latinum ver-
siones.

Atque ut a *Poggio* ordiamur, quocum vetus familiaritas, & consuetudo *Nicolao*, antequam ad Pontificatum eveheretur, jampridem intercesserat, eidem tum *Thomæ Sarzanensi* libellum *de Infelicitate Principum* (a) inscripsit; & simul ac Pontifex creatus est, Orationem de ejus laudibus (b) habuit. Ipsi ergo Pontificis hortatu Poggius *Xenophontis Cyropædiam*, *Diodori Siculi Historiam* e Græco in Latinum vertit, & quatuor de Varietate Fortunæ libros scripsit, præfixa singulis Præfatione, seu nuncupatoria ad Pontificem Epistola. In Præfatione librorum de Varietate Fortunæ (c) quid, *Nicolai* hortatu scripserit, his verbis commemorat: *Hanc vero Historiam, quum videatur ei contermina libro, qui est a me olim de Principum Infelicitate, in tuo vero nomine editus, consentaneum duxi, tibi eidem homini, sed alio nomine, quum in suprema sis omnium dignitate, loco munusculi dicare. Plurimum quidem me tibi debere profiteor, qui semper tuis cohortationibus effecisti, ut Xenophontem ad nostros traducerem, qui est de Institutione Cyri, in quo, si quid satis legentibus feci, tibi acceptum debet referri, meis laboribus auctori. In nuncupatoria vero de Diodoro Siculo, postquam præmisisset, nonnullos Pontifices in erigendis, ornandisque doctorum virorum ingenitis dormitasse: te solum, inquit; hæc nostrâ conspexit ætas, qui quum probe noris, virtutem vitæ mortalium ducem esse, præstantes doctrina viros sublevaris, & ab inerti otio ad scribendi negotium*

(a) Exst. inter Poggii Opera edit. Basil. Pag. 390.

(b) Ibid. pag. 287.

(c) Pag. 2. edit. Paris. an. 1723.

tiū transuēres, ut vere hanc nostram christianam Rempublicam ab eo nunc regi, gloriari possimus, qui & sapientissimus existat, & diligat sapientiæ studiosos. Mox: Itaque nunquam satis pro meritis tua probitas, & virtus laudari potest, quæ quum omnem ante actam vitam variis disciplinis impenderit, nunc & doctis faret viris, & sua munificentia reliquos ad eandem incitat virtutis æmulationem. Ego sane, cujus inter omnes tenuis est & doctrina, & dicendi facultas, profiteor, me tuis exhortationibus, liberalitateque compulsum, operosius quam ante scribendi studio incubuisse. Nam quum prius hortatu tuo Xenophontem de Cyri Vita Latinis legendum tradidissem, & hos quoque sex Diodori Siculi libros, quos fabulosos ab antiquitatem temporum (nam ante bellum Trojanum acta continent) appellavit, traducendi munus, te instante, suscepi. Hæc Poggius, qui A. D. 1453. Florentiam adiit, ac Florentinæ Reipublicæ a secretis dictus est. At Georgius Trapezuntius, vere ne, an contumeliose nescio, in epistola ad Andream filium data Neapoli Kalendis Junii an. 1454. (a) hujusmodi versiones ejusdem Georgii laboribus deberi scribit, ideoque ingrati animi crimine Poggium arguit: Nemo enim pene ignorat, inquit, quot quantaque mea in Florentinum Poggium merita extiterunt. Uniuersa enim Apostolica Cancellaria testis est, quotidianis laboribus meis, tum Xenophonticam Cyri disciplinam, tum Diodori Ægyptiam Historiam e Græco in Latinum, vel vertisse illum, vel pervertisse. Paucis vero interjectis habet: Sed Papæ Nicolao Quinto roganti, atque adeo iubenti obtemperare volui. Non enim eram nescius, tanto magis jubere Principes, quanto uehementius rogant. In eadem epistola affirmat, litteras, quæ tum circumferebantur, Mahometis Turca-

Z

rum

(a) Exst. in Cod. Vat. 1926. pag. 90.

rum tyranni ad *Nicolaum* Pontificem, a Poggio confictas esse: eas a *Johanne Aurispa* Siculo vulgatas primum fuisse, atque *Nero* Siciliae urbe Romam delatas commentum esse. Frequenter illius tempestatis docti viri similitudines inter se exercebant, de quibus aliquid inferius attingemus.

III.

Blondi opus de Italia illustrata, Nicolao Pontifici gratum.

Poggio Florentino *Flavius Blondus*, alter ex Apostolicis, ut ajunt, Secretariis, copulandus est, qui Historiae scribendae, Romanae urbi, & Geographiae Italiae illustrandae animum intendit. Italiae ab eo illustratae lectione *Nicolaum* Pontificem admodum delectatum fuisse, ipse Blondus in litteris (a) ad Franciscum Barbarum testatur, cui Barbarus respondet, latari se maxime, quod Italia illa Summo Pontifici placuerit: *quae sic ornata & illustrata est copia, & facultate tua, ut quasi Minerva Phidiae in arce poni possit*. Plura antea Blondus scripserat, & ab Eugenio IV. Apostolicis litteris scribendis adlectus fuerat, cui muneri eum iterum *Nicolaus* Pontifex praefecit.

IV.

Docti viri Apostolicis litteris scribendis a Nicolao Pontifice praepositi.

In horum praeterea numerum retulit (b) *Georgium Trapezuntium*, *Johannem Tortellium* patria *Aretinum*, *Jannottum Manettum*, & *Nicolaum Perottum*, quibus honoris causa addidit *Franciscum Philelphum*. Hi Graecis, & Latinis litteris praestabant, quare in Graecis Scriptoribus Latio donandis operam Pontificis jussu insumpserunt.

V.

Quae in Latinum Georgius Trapezuntius Pontificis jussu verterit. De his versionibus variae censurae.

Pleraque Graecorum *Georgio Trapezuntio* vertenda mandavit. Latine igitur reddidit Eusebii Caesariensis libros XIV. de *Preparatione Evangelica*, quos eidem Pontifici nuncupatoria epistola inscripsit, quae praeis editionibus

(a) Apud Card. Quirin. in Diatriba de Francisco Barbaro pag. LXXV.

(b) Aeneas Sylv. de Europa cap. LVIII.

nibus præfigitur. Ibi vero, quid inter cætera præstiterit, his verbis narrat: *Hæc res, inquit, quoniam nonnulla in hoc libro sparsa invenimus, ab Ariana pravitate non aliena, firmo nobis fuit argumento, ante cætum illum (idest ante Concilium Nicænum) sacratissimum, hæc illi conscripta, & edita fuisse: quare sentibus tuo jussu amputatis, rosas solummodo Latinis hominibus hac translatione obtulimus.* Idcirco Leo Allatius (a) hujusmodi interpretationem, utpote mancā, & confusam sugillat; & magni in Theologicis dogmatibus vir nominis Dionysius Petavius (b) de Trapezuntio ita conqueritur: *Trapezuntius, inquit, Latina sua versione, non tam Eusebio lucem attulit, quam eo fæde laniando, addendo, ac depravando, justam de se querelam posteris reliquit.* Hanc vero versionem neque ipsi Pontifici postmodum placuisse colligitur; nam ex *Andrea Contrarii* Veneti epistolis, quarum summam ex codice cœnobii montis Oliveti in urbe Senarum Cardinalis Quirinus (c) exhibet, clare patet, demandatum sibi a *Nicolao* Pontifice onus emendandi Latinam Eusebii versionem per *Trapezuntium* elaboratam. Ejusdem porro Pontificis jussu *Platonem de Legibus*, & *Claudii Ptolemæi Almageston* in Latinum vertit. Id ipse *Trapezuntius* tradit in epistola ad Franciscum Barbarum (d), quam mecum Erasmus Quirinus, dum opus Epistolarum ipsius Barbari sub prælo Brixianis typis adhuc fervet, humaniter communicavit. *Post traductas mihi, inquit Trapezuntius, Platonis leges, laborem multo majorem, quam ferre possem, Summus mihi Pontifex imposuit. Jussit enim, ut μυσίῳ Ptolemæi Πραγματείας, quem codi-*

Z 2

cem

(a) De Georgiis §. I.

(b) Lib. XIV. cap. XI. de Incarn.

(c) In Diatrib. ad Franciscum Barbari epist. pag. DXV. DXVI.

(d) Francisci Barbari epist. cxcviii. Vid. Cardinalis Quirin. Diatribam pag. LXXXIV. §. XI.

cem vulgo Latini *Almagestum* dicunt, de Græco vertentem. Quam rem ab ipsa pene creatione sua petierat, sed ego magnitudine laboris, & difficultate operis, rerumque magnarum pondere perterritus, tergiversabar. Tandem recepi, promissique invitatus, & quasi coactus, quod opus gratia Dei absolutum jam mihi ferme est; tertium enim & decimum librum, qui & ultimus est, hodie incæpi. Nec Ptolemæum modo novem mensium spatio traduxi, sed quum nihil recte scriptum in expositione tantarum rerum invenerim, hanc quoque operam simul, laboremque subii, commentariosque confeci, quibus ut spero, cælestium scientia penitus obstrusa in lucem facili veniet. Data est hæc epistola Romæ, Nonis Decembris, at sine anni nota, sed forte est Christi annus 1451. Haud æquum iudicium tamen de *Almagesti* versione tulit Nicolaus Perottus (a). Miror etiam, cur *Andreas* Trapezuntii filius in nuncupatoria epistola (b) ad Sixtum IV. Romanum Pontificem, de versione *Almagesti*, silentio prætereat, eam *Nicolai* V. jussu fuisse elaboratam. Platonis librum de legibus primum *Nicolao* Pontinici dedicavit *Trapezuntius*, ut Bessarionis Cardinalis libri (c) in eundem Trapezuntium nos docent, ubi in ea quoque versione multa peccasse animadvertit Bessarion. At mox Reipublicæ Venetæ eundem librum c. A.D. 1451. nuncupavit, qua de re Cardinalis Quirinus in Diatriba ad Francisci Barbari epistolas (d). Vertit præterea, eodem Pontifice hortante, plerasque *Jo. Chrysostomi Homilias*, nimirum *Homilias* LXXXI. in Matthæum; præclarum siquidem Chrysostomi Codicem ex Græcia in Italiam una cum aliis Codicibus invexerat. (e), quem Latinæ redditum *Nicolao* Pontifici obtulerat. His ad-

(a) Apud Allatium de Georgiis §. 1.

(b) Cod. Vat. 2054.

(c) Lib. IV. in Calymn. Platonis. Vid. Allatium, ut supra.

(d) Pag. LXXIX.

(e) Vid. Card. Quirin. in Diatrib. ad epist. Francisc. Barbari pag. LXXXII. §. 2.

adde Orationes duas *Gregorii Nazianzeni* de laudibus *S. Athanasii Alexandrini* Episcopi, & *S. Basilii*, quarum etiam versionem, præmissa nuncupatoria epistola (a), *Nicolao* Pontifici dedicavit. Ob Latinam quorundam Græcorum Codicum interpretationem magni fit *Trapezuntius* a *Francisco Barbaro* (b): Tu, inquit, *Barbarus*, ut de reliquis nunc taceam, *Gregorium Nyssenum*, tu *Chrysostomum*, tu *Cyrillum*, tu *Platonem*, *Aristotelemque*, tu *Ptolemaum*, unicum cæli syderumque spectatorem, ex *Græcia* cum tanta copia, elegantiaque in *Italiam* deduxisti, ut in illis ornandis, magna quoque ornamenta suscepisse videaris. Tanti porro apud Pontificem fuit ea *Chrysostomi* translatio, ut si vera idem *Trapezuntius* (c) tradit: nemini unquam, nec *Chrysostomum*, nec aliud a me Sanctitati suæ dedicatum, tradere transcribendum voluerit. Varios denique *Aristotelis* libros vertit, puta de *Anima*, *Physicorum*, de *Generatione & corruptione*, de *Animalibus*, *Problematum*, quorum aliquos *Nicolao* Pontifici inscripsit. Huc forte spectat *Manettus* (d), ubi de translationibus Latinis Græcorum Scriptorum, *Nicolao* Pontifice curante, meminit, qui inter cætera hæc habet: Plura insuper, inquit, egregia *Platonis*, *Aristotelis*; *Theophrasti* celebratorum Philosophorum opera, in Latinum Pontifex verti fecit. *Platonis* celeberrimum illud *Politice* suæ, vel de *Republica* volumen, & alterum de *Legibus* præclarissimum: multa *Aristotelis*, ut *Posteriora*, *Analytica*, *Physica*, *Problemata*, magna *Moralia*, *Metaphysica*, ac plures *Rhetoricorum*, & XIX. illos celebratos de *Animalibus* libros tunc primum (*Græcarum litterarum expertes*) conspexerunt. Idem mox: Quid de

(a) Exst. in Cod. Vat. 4249.

(b) Apud Card. Quirin. ut supra §. IX.

(c) Ibid. §. x.

(d) In Vita lib. II. pag. 926. & seq.

de Theologis, sacrisque Codicibus dicemus? Nonne præclarum illud de Preparatione Evangelica Eusebii Cæsariensis XIV. libris distinctum volumen, ac plurima (ne omnium particularem mentionem faciamus) Dionysii Areopagita, magni Basilii, Gregorii Nazianzeni, Jo. Chrysostomi, Cyrilli, hac ipsa temporis felicitate & Græca in Latinam linguam probe, fideliter, atque eleganter conversa fuisse, non ignoramus? Vides in hac translationum recensione magnam sibi partem Trapezuntium vindicare. At, si verum amamus, vir fuit Trapezuntius in iras, & simulates p̄onus, natura querulus, inconstans, & procax; quare sponte se a Pontificia aula abdicavit, & Neapolim ad Alphonsum regem anno Christi 1453. convolavit. Romam demum rediit, ubi decessit. Non igitur de Nicolai Pontificis illiberalitate, sed de se ipso jure conqueri potuit. Multi autem de variis ejus fortunæ casibus scripserunt, ac præsertim Leo Allatius in Diatriba de Georgiis (a), ubi & de ejus Latinis versionibus sermonem instituit, & quid in his laude, quidve reprehensione dignum sit, docet.

VI.

De Johanne Tortellio, ejusque scriptis Nicolao Pontifici nuncupatis. Vaticanæ Bibliothecæ Præfectus dicitur.

Johannes cognomento Tortellius, patria Aretinus, ob præclaram doctrinam inter Apostolicos Cubicularios, Subdiaconos, ac Secretarios a Nicolao Pontifice adscitus est: quem etiam, ut Æneas Sylvius (b) narrat, intimarum curarum, consiliorum participem, & sacrorum studiorum adminiculatorem sibi delegit. Grammaticas Institutiones is scripsit, quibus hic est titulus: *Commentariorum de Orthographia dictionum & Græcis tractatorum opus*, ac Nicolao Pontifici (c) dedicavit, prodiiitque primum Venetiis ann. 1471. De eo summa cum laude Laurentius Valla Præfatione in libros Elegantiarum.

(a) §. 1. & seq.

(b) De Europa cap. LVIII.

(c) Cod. Vat. 3319.

rum. Fuit autem *Tortellius* Pontifici intime carus, atque Bibliothecæ, quæ postmodum Vaticana dicta est, Præfecturam primus ab eodem *Nicolao* Pontifice accepit. Rem testatur *Philelphus* in epistola (a) ad *Leodrisium Cribellum*, conquestus simul, eam Bibliothecam vitio superiorum temporum magna ex parte exhaustam fuisse.

Post *Tortellium* locus *Nicolao Perotto* dandus nobis videtur, qui, Pontifice flagitante, *Polybium* Latine vertit. Libri primi translationem ann. 1452. perfecit, eamque ad Pontificem misit, qui litteris ei die xxviii. *Augusti* ejusdem anni datis, gratias agit, eumque laudat, & hortatur ad opus absolvendum, eundemque librum a vertice ad calcem se legisse monet. Tertius liber per eundem *Perottum* translatus, anno Christi 1453. ad Pontificem pervenit. Ea de re *Perottus* epistolam, *Bononia die xiiii. Novembris* (b) an. 1453. datam *Jo. Tortellio Aretino* Subdiacono Apostolico scripsit, qua significat, se *Polybium* jam a mense *Septembris* absolvisse. Pontifex vero hujusmodi versione ad se perlata, Apostolicis litteris diei *tertiæ Januarii* anni 1454. *Perotto* rescripsit, gratum id sibi fuisse, ac quid sentiret, ex *Johanne Aretino* plenius intellecturum. Exstant hæc litteræ in calce Codicis Vaticani (c), in quo Latina *Polybii* versio per *Nicolaum Perottum* continetur, quas quidem epistolas post hanc Disquisitionem edendas duximus. Vertit etiam *Perottus* in Latinam linguam *Epiſteti Enchiridium*, quam versionem *Nicolao* Pontifici nuncupavit. Habetur hæc interpretatio in Codice Vaticano (d), & post nuncupatoriam hæc verba leguntur: *Nicolai Perotti Poetæ Laureati in Epiſteti Philosophi Enchiridium, a se e Græco in Latinum translatus Præfatio finit.*

Nihil

VII.

De versione *Polybii* per *Nicolaum Perottum* *Nicolai Pontificis* hortatu, a quo laudatur.

Vide in fine Append. Document. n. II. III.

(a) lib. xxvi.

(b) Cod. Vat. 3908. pag. 170.

(c) Cod. Vat. 1808.

(d) Cod. Vat. 3027.

Nihil vero de huiusmodi *Petotti* versione apud Fabricium in Bibliotheca (a) Græca, ubi primus *Epistæ* Latinus interpretæ *Angelus Politianus* memoratur. *Simplicium* etiam Philosophum in Physica Aristotelis idem *Perottus*, litteris *Jo. Tortellio* Aretino *Pridiæ Kal. Decembris* an. 1459. datis (b), se absolvisse scribit, & rogat, si *Nicolaus* Pontifici videbitur, ut *Tatianum* mittat, quem Latinum facere meditabatur. Hactenus incompertum erat, *Simplicium* a *Perotto* in Latinam linguam fuisse translatum. Fabricius (c), Græce primum editum *Simplicium* post Aldi obitum a Francisco Asulano *Venetis* an. 1526., deinde Latine versum a *Lucillo Philaletheo* ann. 1543. monet; *Tatianum* quoque Græce primum (d) a Conrado Gesnero an. 1536. vulgatum, deinde Latine an. 1555., eodem Gesnero interprete prodiisse.

VIII.

Thucydides, & Herodotus a Laurentio Valla Latine versi. Pontificis in eum munificentia.

Append. num. IV.

Perotto succedat *Laurentius Valla*, origine Placentinus, civitate autem Romanus, ut præfert adnotatiuncula *Jo. Andrea Vigerini* Abbatis in Codice Vaticano (e), quam in Appendice exhibemus. *Valla*, ut ibi est, quum aliquandiu Neapoli apud Alphonsum regem fuisset, Romam ad *Nicolaum* v. venit, a quo ob Elegantiarum opus liberaliter est exceptus, & inter Apostolicos Scriptores adnumeratus. Et vero in iisdem Elegantiarum libris, Johanni Aretino inscriptis, mirum in modum Pontifex laudatur. Piaculi genus videretur, si ejus verba præterirem: *Ego*, inquit, *Nicolaum* v. cum propter alia summum hominem judico, tum vero propter id quod non tantum cultor est sapientiæ, sed plurimos cultores efficit, haud injuria comparandus choro Musarum, si quæ unquam Musæ extiterunt, quæ & sapere

(a) Tom. III. pag. 262.

(b) Exst. in Codic. Vatic. 3908. pag. 152.

(c) Bibl. Græc. tom. VIII. pag. 621.

(d) Ibid. tom. V. pag. 82.

(e) Cod. Var. 1797. pag. 299.

pere ipsa omnia, & nobis ad capeffendam omnem sapientiam auctores esse creduntur. Hujus igitur Pontificis hortatu Thucydidem Latinum fecit. In Vaticanis pluteis asservatur codex membranaceus (a), cujus initio hæc habetur epigraphæ: *Laurentii Vallengis e Græco in Latinum translatio Thucydidis ad Sanctissimum Dominum nostrum Nicolaum Papam Quintum.* In fine vero hæc leguntur: *Octavus & idem ultimus Thucydidis liber finit. Millesimo CCCCLII. Domini Nicolai Papæ Quinti anno sexto.* Aureis nummis quingentis sua ipsius Pontificis manu ob hujusmodi translationem donatus est. Id testatur ipsemet Valla (b) his verbis: *Certe summus Pontifex, cui archetypum defensionis meæ ostendi, idem ipsum quod Venetiis perlatum est, simul ac perlegit, quingentis me Papalibus aureis sua manu donavit, ob absolutum quidem a me Thucydidem: quasi inter me, & te (Poggium scilicet) sententiam ferret.* Aggressus est etiam Herodoti Latinam versionem, quam licet Nicolaus Pont. superstitè, non absolverit, ut habet memoratus Vigerinus Abbas, ita tamen gratum animum erga eundem Pontificem prætulit, ut ejus nomini eam inscribere voluerit. Superest adhuc in Vaticana Bibliotheca hujus translationis exemplar, in duo membranacea volumina dispertitum, quorum alterum (c) hoc lemma initio habet: *Herodoti liber primus, qui inscribitur Thalia Divo Æneæ Pio II. Pont. Max. Optimoque per Laurentium Vallam Romanum Oratorem perfectum e Græco in Latinum versus.* Ad calcem vero calligraphus hæc adnotavit: *Finit Herodotus Divo Æneæ Pio Secundo Senensi Pont. Max. Optimoque e Græco in Latinum per Laurentium Valla Rhetorem translatus: quem nemo Pontificum, neque rebus gestis, tam bello, quam pace, neque gloria, justitia,*

A a

stitia,

(a) Cod. Vat. 1799.

pag. 335.

(b) Lib. IV. Antidot. in Poggium

(c) Cod. Vat. 1796.

stitia, prudentia, eloquentia, & consilio supergressus est, ut sua & aliorum scriptura testantur plurimæ. Deo laus. Lege feliciter. Alterum (a) volumen exorditur ita: *Laurentii Vallengis conversio e Græco Herodoti Halicarnassei. Clio incipit.* In fine legitur adnotatiuncula Jo. Andreæ Abbatis Vigerini, de qua supra meminimus; ubi monetur, *Valla* Callisti III. Pontificatu vita functo, Herodoti opus sine Præfatione ex ejus archetypis descriptum prodiisse; voluisse tamen *Vallam*, ut *Nicolao* Pontifici inscriberetur. Libros præterea Antidotorum in Poggium *Nicolao* Pontifici *Valla* nuncupavit, quanquam mallet, aliò calamum vertisset. Dolendum sane, quod illius ætatis didascali, incompósitos, & inemendatis moribus, nimio æstu, nimioque impetu, studiorum ne dixerim æmulatione, an genio malo, famosis identidem Libellis, injuriis, jurgiis, & conviciis refertis, sese invicem lacefferent, ac proscinderent. Hinc legas dissidia, simultatesque exortas inter *Vallam* & *Poggium*, *Guarinum*, *Philelphum*, *Georgium Trapezuntium*, *Bartholomæum Facium*, & alios. Læsæ quoque catholicæ fidei *Valla* est accusatus. At litterariis hujusmodi concertationibus sedandis plurimum auctoritate & sapientia profuit *Franciscus Barbarus* Senatorii ordinis vir, idemque doctrina clarissimus, cui permolesta, & liberali homine indigna hæc jurgia videbantur, ut jam late Cardinalis Quirinus (b) prænotavit.

IX.

Strabonis Geographia per *Guarinum Veronensem*, & *Gregorium Tifernatem* Latine versa.

Guarino Veronensi celebri illius temporis Grammatico, & *Gregorio Tifernati*, Strabonis Geographiam Latine vertendi munus Pontifex imposuit. *Guarinus* quidem eam librorum partem, quæ ad Europam pertinet, *Gregorius* vero Asiam, & Africam vertisse traditur. *Jo-*
han-

(a) Cod. Vat. 1797.

(b) In Diatriba ad Francisci Bar-

bari Epist. P. I. cap. II. §. III. & IV. pag. XLV. & seq. & §. V. pag. LIII. & seq.

bannes Andreas Episcopus *Alerienfis*, dum *Pauli* 11. auspiciis Strabonis editionem pararet, in nuncupatoria ad eundem *Paulum* Pontificem epistola (a) narrat, *Guarino*, & *Gregorio* provinciam Strabonis transferendi a *Nicolao* v., quem paullo ante, Pontificum Maximorum splendorem appellat, fuisse demandatam; hujus translationis exemplaria se in manibus sumpsisse: ex *Gregorii* archetypis *Asiam*, & *Africam* describi fecisse: *Guarini* vero *Europa* perlecta, multa quæ in ea deerant fragmenta, amicorum ope addi curasse; qua in re usum se *Theodori Gaza*, *Andronici*, & *Lampi Biragi* opera. Quantumvis licet decem tantummodo Strabonis libri a *Guarino* Latine jussu *Nicolai* v. versi fuerint, omnes denum libri xvii. ejusdem Strabonis ab eo Latini facti sunt, ut ex fide duorum codicum ostendit V.C. *Scipio Maphejus* (b), quorum alter ipsius *Guarini* manu exaratus, habet libri xvii. versionem anno Christi 1458. *tertio Idus Julias*, *Ferrariæ* absolutam fuisse; ac *Jacobus Antonius Marcellus* in nuncupatoria eidem præfixa epistola *Renato* Siciliae regi, testatur, se potissimum hortante, *Guarinum* post *Nicolai* Pontificis obitum, extremam manum reliquis libris imposuisse. Inter Vaticanos codices asservatur Strabonis codex (c) cum nuncupatoria epistola *Renato regi*, licet ejus nomen hujus epistolæ initio prætereatur. Incipit a verbis: *Morem illum*. Deinde sequitur alia dedicatio, quæ *Guarini* est, cujus exordium: *Duarum plerumque*. Sequitur tertia, cujus initium: *Veteres illi*, & inscribitur *Jacobo Antonio Marcellus*, de cujus bellicis laudibus multa a *Guarino* commemorantur. In nuncupatoria *Renato regi*, ut jam monuit *Maphejus*, præter amplissimas *Nicolai* Pontificis laudes

A a 2

ob

(a) Apud Card. Quirinum in Vinculis Pauli 11. pag. 254. | pag. 75. 76.
 (b) Veron. illustrat. Lib. 111. P. 11. | (c) Cod. Vat. 2049.

ob rem litterariam, ac Bibliothecam Vaticanam auctam, Strabonis opus, quod penes *Isidorum* Cardinalem *Ruthe-*
num jacebat, vertendi onus ab eodem Pontifice *Guarino*
 impositum *Marcellus* narrat; quum vero vix aliquibus a
Guarino translatis, memoratus Pontifex obiisset, idem
Marcellus ait, se hominem rogasse, ut opus perficeret,
 quod tandem fecit, ac eidem *Marcello* inscripsit. Quæ
 secundo loco dedicatoria ponitur, *Guarini* est ad *Nico-*
laum v.; quæ tertio, ejusdem ad *Jacobum Antonium*
Marcellum. Post librum x. tamen, ad initium libri xi.
 pag. 208. appositus est hic titulus: *Geographiæ Strabo-*
nis a Gregorio Tiphernio translata liber undecimus in-
cipit. Ad hujus codicis calcem hæc adnotata invenimus:
Geographiæ Strabonis ex archetypis ipsius translatoris
summis laboribus, ac diligentia emendata finis. Deo
laus. Johannes Andreas Episcopus Acciensis recogno-
vit, ac attentissime emendavit 1462. die secunda Maii
in domo Reverendissimi Domini mei Domini Nicolai de
Cusza S. Petri ad vincula presbyteri Cardinalis die-
bus cxviii. Johannes Andreas Episcopus Acciensis,
 qui opus emendavit, ni fallor, alius non est a *Johanne*
Andreu Episcopo *Alerienti*, quanquam de eo nihil apud
 Ughellum in Episcopis Acciensibus. Titulus libro xi.
 præfixus aliquid turbat; at litem dirimit *Guarini* auto-
 graphum a *Maphejo* memoratum, & quæ *Marcellus* in
 nuncupatoria ad *Renatum* regem enarrat. Quandonam
 hujus versionis provinciam *Guarinus* acceperit, discimus
 ex ipsius *Guarini* ad *Jo. Tortellium* epistolis, quarum ar-
 chetypa in Vaticanis pluteis habentur. In epistola, quæ
Ferrariæ die xii. Septembris (a) an. 1453. data est,
 aliquot quaterniones Strabonis Latine redditos *Tortellio*
 mittit, & quartum ferme librum se absolvisse significat.
 Alia eidem, *Ferrariæ die xviii. Februarii (b)* an. 1454.
 scripta,

(a) Cod. Vat. 3908. pag. 162.

(b) Ibid. pag. 167.

scripta, totam *Galliam* se absolvisse, jamque *Italiam* ingressum, & aggressum fuisse monet. Vivo itaque *Nicolao* v. decem solummodo Strabonis libros *Guarinus* vertit, cujus versionis exemplar cum *Guarini* ejusdem nuncupatoria *Nicolao* v. quæ incipit: *Duarum plerumque*, Bibliotheca Vaticana (a) servat. Aliud item exemplar, a libro undecimo ad insequentes, *Gregorio Tifernate* interprete, ut in titulo præfertur, iidem Vaticani plutei (b) exhibent. Ad calcem calligraphi nomen adnotatur: *Finis Geographiæ Strabonis. Antonius de Sartiano scripsit die XXVIII. Januarii. Anno Domini MCCCCLXI.* Quum igitur in Bibliothecam Vaticanam omnium Strabonis librorum per *Guarinum* translatio inuenta non fuisset, & ipsius *Guarini* autographum publici juris factum non esset, *Johannes Andreas* tum *Acciensis* Episcopus, ad fidem translationis, tam *Guarini*, quam *Gregorii Tifernatis*, opus amicorum ope recognovit & emendavit; ac postea *Pauli* II. auspiciis c. A. D. 1470. *Roma* edidit. Id item quum incompertum *Conrado Hereshbachio* (c) esset, non ab uno *Guarino* omnes Strabonis libros conversos esse, in Præfatione ad Strabonem abs se *Friburgii* an. 1523. editum, contendit; sed posteriores libros *Theodori Gaza* interpretationem redolere; nec deesse, qui asserant, posteriorum librorum *Gregorium Tifernatem* interpretem esse. Hinc *Matthias Palmerius* in *Chronico* ad an. 1454. hæc adnotavit: *Gregorius Tifernas utriusque linguae facundus interpretis habitus, egregium Strabonis volumen a se Latinum factum Pontifici offert.*

Idem vero *Gregorius Tifernas* libros quatuor *Dionis Prusænsis* de Regno Latinos fecit, atque *Nicolao* v.

nun-

X.
Dionis libri de
Regno a Grego-
rio Tifernate La-
tine versi.

(a) Cod. Vat. 2050.

(b) Cod. Vat. 2051.

(c) Vid. Fabric. Biblioth. Græcæ
tom. III. pag. 5.

nuncupavit, ut ex prooemio Vaticano codici (a) præmisso patet, ubi hæc leguntur: *Inter omnes rerum Scriptores, NICOLAE V. PONT. MAX. qui jussu tuo in Romanum sermonem vertuntur, nullum ego Principi ne aptiorem, nec magis necessarium puto, quam Dionem hunc Prusænsē, quem ego nuper interpretatus sum; scribit enim de Regno, idest de rebus iis, quæ ad Principem instituendum pertinent.* Ad calcem codicis hæc habentur: *Dionis de Regno ad Divum Nicolaum v. Pont. Max. a Gregorio Tifernio libri IIII. translati finiunt.* De hac Gregorii versione nihil Fabricius (b), ubi de Dionis Prusænsis translationibus sermonem habet.

XI.
De Appiani Latina interpretatione per Petrum Candidum Decembrium.

Inter Græcorum Historicorum interpretes, qui *Nicolaï* Pontificis suasu, ac præmiis ad hujusmodi translationes conficiendas excitati sunt, *Petrus Candidus Decembrius* adnumeratur. Mediolano adversa fortuna usus ob intestinas Mediolanensium discordias abiit, ac Romam se *Candidus* recepit. Hujusmodi consilium datis ad eum litteris collaudavit Franciscus Barbarus (c), eique gratulatur, quod ad *Nicolaum Summum Pontificem* se contulerit: *quoniam ipse virtute & fortuna excellat, & bonis, & doctis viris quodammodo non minus favere possit, quam velit, ut spero, pro sua laude & gloria; ita propitius erit afflictis rebus tuis, ut omnes intelligant, licet res humanæ mille casibus subjectæ sint, vivo tamen NICOLAO, Romæ honores sapientibus viris deesse non posse.* Romæ igitur *Candidus* conquiescens, & a Pontifice benigne habitus, *Appiani Alexandrini* Latinam interpretationem aggressus est, qua de re per litteras (d) Barbarum certiore fecit. In pluteis Vaticanæ Bibliothecæ

(a) Cod. Vat. 3086.

(b) Biblioth. Græc. tom. III. pag. 305. & seq.

(c) Card. Quirin. in Diatrib. ad epist. Francisci Barbari pag. c1.

(d) Ibid. pag. c11.

cæ (c) hujus translationis apographum in codice membranaceo asservatur, cujus initio legitur: *P. Candidi in libros Appiani Alexandrini ad Nicolaum v. Summum Pontificem Præfatio incipit*. In fine codicis: *Explicit Celtidæ Historiæ liber. Laus immortalis Deo & tibi Nicolae Quinte Pont. Max. cujus nomine universum Appiani opus inscriptum, perfectumque legitur*. Ex his liquido intelligitur, integrum Appiani opus, Nicolai v. auspiciis, Latinum per eundem *Candidum* factum fuisse. At idem *Candidus* post Nicolai fata, quum Neapolim ad *Alphonsum* regem se recepisset, eidem Appiani libros de bellis civilibus in Latinum translatos dedicavit (a), & in nuncupatoria epistola, ita regem alloquitur: *Nam quum priores, inquit, Appiani libros, Lybicum, Syrium, Parthicum, & Mithridaticum NICOLAUS QUINTO Summo Pontifici, dum in humanis ageret, e Græco transtulisset, reliquos civilium bellorum commentarios, quæ Senatus P. Q. R. invicem gessit, nondum editos, aut perfectos a me, ad quem potius mitterem, quam ad te invictissime Princeps, Hispaniæ pariter & Italiæ nostræ decus, & qui non minus optimarum artium studiis & litteris, quam armis inclytus es & memorandus?* Ita legitur in Præfatione, seu nuncupatoria epistola præfixa editioni Appiani, *Scandiani* an. 1495. excusæ. Forte, Nicolao Pontifice in vivis agente, totum opus non perpolivit *Candidus*, aut id prætexuit, ut benevolentiam *Alphonsi* regis sibi conciliaret. Nos vero ipsius *Candidi* ad Nicolaum Pontificem Præfationem e Vaticano, quem memoravimus codice descriptam, in qua multa de Pontificis laudibus continentur, in Appendicem monumentorum conjecimus.

Append. Docum.
num. v.

Ufus

(a) Cod. Vat. 1871.

(b) Vid. Fabric. Biblioth. Græc.
tom. III. pag. a 394.

XII.

De Theodoro
Gaza, ejusque
laboribus in Græ-
cis Latine ver-
tendis.

Ufus est etiam Pontifex *Theodori Gaza*, patria *Theſſalonicenſis*, opera, tum in Græcum vertenda Epiſtola, quam *Constantino* Imperatori (a) ſcripſit, tum in transferendis ejusdem Pontificis hortatu nonnullis *Ariſtotelis*, & *Theophraſti* operibus, nimirum *Ariſtotelis* de Animalibus, & Problematum (b) libris, ac *Theophraſti* Hiſtoria Plantarum. Id memoriæ poſteriorum tradendum eſſe cenſuit Matthias Palmerius, qui in Chronico ad an. 1453. hæc retulit: *Theodorus Theſſalonicenſis* (qui eſt Theodorus Gaza) *vir Græca lingua apprime eruditus*, Pontificis juffu, cum alia Græcorum volumina, tum *Theophraſti de Arboribus*, Plantisque opus in ſigne in Latinum convertit. Recognovit autem Trapezuntii verſionem, quam de *Ariſtotelis* libris fecerat.

XIII.

De verſione,
opuſculorū Phi-
lonis per Liliū
Ægidium Libel-
lium.

Mandavit præterea Lilio Ægidio Libellio Tiſernati, ut Philonis Ebræi Opuſcula Latine redderet. Hujus translationis exemplar exſtat in Vaticana Bibliotheca (c), in cujus prologo ad *Sixtum* IV. idem *Libellius* hæc præfatur: *Opuſcula namque Philonis Judæi Alexandrini a veteribus Eccleſiæ commendata Doctõribus, e Græca in noſtram linguam traducenda ſuſcepimus, videlicet, ut quod olim voluntate duorum Summorum Pontificum NICOLAI, ac Calixti felicitis recordationis, tuæque Sanctitatis prædeceſſorum conſumare nequivimus, hoc tua efficiente proſequeremur*. Inchoavit igitur Opuſculorum Philonis translationem, Nicolao Pontifice impellente, ſed eo vivo, perficere non potuit *Libellius*, quare uſque ad *Sixti* IV. tempora ea dormitavit. Quæ de Hiſtoricis Græcis, ac Strabonis Coſmographia Latine converſis Nico-
lai

(a) Vid. ſupra ad an. 1451. §. XI.

(b) Fabric. Bibl. Græc. to. II. pag. 134.

& 46. & 312. tom. IX. pag. 192. & 193.

(c) Cod. Vat. 180. Vid. Fabric.

Biblioth. Græc. tom. III. pag. 117.

lai Pontificis iussu, & hortatu, hactenus enarravimus, paucis complexus est Manettus in Vita (a) his verbis: *Nec Strabonis de Cosmographia, inquit, opus silentio obruatur. Ad Historicos accedamus, Herodotum, quem Græci veteres patrem Historiæ appellare solabant, Thucydidem, Xenophontem, Polybium, Diodorum, Appianum, Philonem Judæum, fortunatis hujus summi Pontificis temporibus, Latini, ac Græcarum litterarum expertes primum legere cæperunt.*

Poetis quoque Græcis, & mythographis Latine vertendis, quo a Latinis legi possent, operam dandam esse censuit. A Principe poetarum Homero initium fumen- dum ratus, duobus præstantibus viris Iliadis Poema Latinis versibus transferendi provinciam dedit. Audiamus Manettum (b): *Iliados quæque celebratum Homeri Poema, Latinis difficile sane & arduum opus, versibus a duobus præstantibus viris eodem tempore traducebatur, quod Johannis Boccaccii Florentini Poetæ temporibus a Leontio quodam Theſſalonicensi, illius in Græcis litteris præceptore, soluta oratione multo facilius ad traducendum, quam carmine, factum fuisset novimus.* Qui fuerint hi duo Homeri interpretes, non satis liquet. Horum alterum nobis detexit Æneas Sylvius (c), qui *Horatium* Romanum Iliadis Homeri interpretem, *Nicolao* Pontifice id urgente, laudat. In Vaticana Bibliotheca asservatur codex (d), in quo versibus exametris pleraque libri primi Iliados continentur. Interpres nomen suum reticet, atque versionem hujusmodi *Nicolao* Pontifici inscribit, præfixis initio nonnullis Elegiacis versibus, quos in Appendice damus. Primi duo Iliadis versus hi sunt.

XIV.

Homeri Ilias, Æſopi fabulæ, & Hieroclis Commentariis in carmina Pythagoræ, Nicolai Pontificis iussu Latine vertuntur. Iliadis, & Odysseæ versio Pontificis obitu intercepta. Quid ob hujusmodi versionem Philolpho promiserit.

Append. n. vi.

B b

Iram

(a) Lib. 11. pag. 926.

(b) Ibid.

(c) De Europa cap. LVIII.

(d) Cod. Vat. 2756.

*Iram pande mihi Pelida Diva superbi,
Tristia qui miseris injectit funera Grajs.*

Postremus versus est.

Tu quoque fave cursu vatis jam Phœbe peractis.
De Iliadis, & Odysseæ versionibus, quæ Pontifici in votis erant, Franciscus *Philelphus* est audiendus, qui magni jam pridem apud Pontificem fuerat, quicum etiam familiaritas & consuetudo intercesserat. Romam quum forte mense Julio venisset (a) *Philelphus*, illico Neapolim profecturus, neque Pontificem adiret, quod in reditu id facere statuisset, a *Petro Noxetano* ad *Nicolaum* adductus est, a quo benigne exceptus, aureis nummis quingentis, quos vulgo *Ducatos* vocant, donatus est, & in Secretariorum Apostolicorum numerum (b) relatus. Quum vero vehementer cuperet, ut Homeri *Ilias*, & *Odyssea* in Latinum transferrentur, eidem *Philelpho* stipendia largissima, quæ vix credi possent, nisi ipsemet *Philelphus* fidem faceret, paucis ante quam obiret diebus, pollicitus est. *Philelphum* (c) audire præstat: Quum inter ceteros *Græcos* libros, inquit, qui quotidie in Latinum eloquium alii vertebantur, alii pervertebantur, ille (Nicolaus) & ingenii, & doctrinæ, & eloquentiæ acutissimus censor ac iudex magno desiderio teneretur legendi Latine duo illa carmina Homeri *ILIADA*, atque *ULYSSEAM*, quæ tanti fieri a doctis omnibus cognovisset, instituerat paucis diebus antequam immortalis humani generis Redemptori animam reddidisset, dare mihi propediem dono in urbe Roma ædes pulcherrimas, & lautissimum prædium in agro Romano, quod satis esset ad opipare & pro dignitate alendam universam familiam meam, præterea deponere meo nomine, apud quem ipse ex omnibus

[a] Lib. xi. epistol. *Philelphi* ann. 1453. pag. 79. *Nicolaus Arcimboldo*.

[b] *Ibibem* Lib. xxvi. epistol. ad *Leodrisium Gribellum*.

(c) *Ibid.*

bus mensurarium delegissem, aureum nummulum decem millia, quæ mihi continuo numerarentur, duobus illis Carminibus in Latinitatem traductis. Quis, amabo, tanta hæc, ac tam larga promissa crederet, nisi ex ipsius Philelphi ea litteris intelligeret? Jam vero antequam ad Pontificatus fastigium Nicolaus evheretur, ut Æsopi Vita ac Fabulæ in Latinum verterentur, gratum sibi fore alii putabant. Id nos eruimus ex Epistola Rinutii, seu Renutii Aretini ad Antonium tit. S. Chrysogoni presbyterum Cardinalem, quæ exstat in codice Vaticano (a), ubi Rinutius hæc scribit: Quo tempore Sanctissimus D. N. Nicolaus Pontifex v. dum erat in minoribus, ad dignitatem Cardinalatus fuit promotus, Vitam Æsopi e Græco in Latinum ejus nomine, te hortatore saasoreque, capî transferre; sed priusquam illam absolvissem, Sanctitas ejus ad summi Apostolatus fastigium fuit assumpta. Vita & Æsopi fabulæ, Rinutio interprete, prodire Mediolani ann. 1480. Jo. Albertus Fabricius (b), qui hanc editionem laudat, Rimitium nescio quem ejus interpretem appellat. Librariorum vitio Rinutii nomen corruptum est, & in Rimitium conversum. Fuit autem patria Aretinus, & in Græcis litteris Laurentii Vallæ magister, ut idem Valla testatur (c), ac inter Apostolicos Nicolai Pontificis Secretarios adlectus: Et tu (Poggi), inquit Valla, me Secretariis invisum dicere audes? quorum duo Aurispa, atque Rinutius me, ut suo in Græcis litteris discipulo gloriantur, ut ego invicem præceptoribus. Idem demum Rinutius Aretinus Hippocratis Coi medici epistolas in Latinam linguam convertit, atque Nicolao Pontifici inscripsit, ut ex Vaticano codice (d) perspicuum est. Johannes vero Aurispa Siculus, de quo, ut Pontificis Secre-

Rinutius Aretinus Fabularum Æsopi interpres.

Johannes Aurispa

B b 2

tario

(a) Cod. Vat. 3945. pag. 223.

(c) Lib. iv. Ant. in Poggiana p. 335.

(b) Bibl. Græc. to. I. pag. 399. n. xi.

(d) Cod. Vat. 4490.

ario *Valla* meminuit, Hieroclis Commentarium in aurea carmina Pythagoræ [a] e codice MS. Venetiis empto, primus Latine vertit, & *Nicolaus* Pontifici dicavit.

XV.

Quibus præmiis Jannottus Manettus sit a Pontifice invitatus. Sacrorum Bibliorum recognitio ei demandatur. Præmia promissa autographum Matthæi Evangelium afferentibus.

Hactenus de Latinis e Græco versionibus *Nicolaus* Pontificis jussu curatis. Nunc rerum sacrarum syntagmata, in quibus viri docti, eo auspice insudarunt, recensēbimus. A *Jannotto Manetto*, patria Florentino, Græcæ, Latinæ, ac Syriacæ linguæ perito initium sumendum est. *Manettus* in reditu a Legatione Neapolitana (b), quam pro Florentinorum Republica obierat, *Nicolaum* Pontificem adiit, a quo inscius omnino in eorum ordinem principe loco lectus est, quibus arcana traduntur, & quos vulgo Apostolicos Secretarios appellabant, & liberaliter eidem *Manetto* ad se accedenti Pontificium ejus muneris diploma tradidit: qui, a Florentinis licentia impetrata, ad *Nicolaum* Pontificem venit, a quo tanti fuit, ut sexcentos aureos (c) quotannis, præter eam pecuniæ summam, quam ex præfectura secretorum capiebat, ex Apostolico ærario ei assignavit. Hæc autem illi data a Pontifice provincia est (d), ut scilicet libros xx. contra Judæos, & Gentiles scriberet, utrumque Testamentum ex Ebraica, & Græca in Latinam linguam transferret, quod opus, inquit *Manettus*, Pontificis morte interceptum fuit. Transtulit e Syriaco *Psalmos David*, e Græco *Evangelia*, *Pauli Epistolas* x1. *Epistolas Canonicas*, & *Apocalypsin*, ita præfert Elenchus operum Manetti apud Naldum (e). Tantus porro sacrarum Scripturarum libris honos apud Pontificem fuit, tantaque Matthæi Apostoli archetypi Evangelii, quod ipse Matthæus scripserat, cupid-

(a) Fabric. Biblioth. Græc. tom. 1. pag. 471.

(b) Naldus in Vita Manetti, Rer. Italic. tom. xx. pag. 574.

(c) Ibid. & Manettus lib. 1. p. 926.

(d) Ibid.

(e) Ut supra in Manetti Vita ad calcem.

piditate exarsit, ut ad se illud afferenti quinque aureorum millia promiserit. Id adeo Scriptoribus, (a) & Chronographis (b) mirabile visum est, ut in publicas tabulas retulerint.

Johannes quoque *Turrecremata* Ord. Prædicatorum, & S.R.E. Cardinalis, Theologicis, atque Canonicis disciplinis ea tempestate celebris, *Nicolai* Pontificis auspiciis Gratiani Decretum Commentariis illustrare aggressus est; atque partem illam, quæ *de Consecratione* dicitur, in ejusdem Pontificis nomine prodire in primis voluit, ut patet ex Præfatione, Vaticano codici (c) appositâ, quam in Appendice (d) edimus. Aliam vero partem, quæ *de Pœnitentia* est, adornavit, quam eidem Pontifici inscripsit, ac illius sapientissimo judicio supposuit, ut ex ipsa Præfatione, quam in Appendice item vulgamus, perspicitur. Demum idem Cardinalis labore sane improbo Gratiani Decretum in titulos ac libros, juxta Decretalium *Gregorii IX.* methodum, distributum edidit, atque eidem *Nicolao* Pontifici dedicavit. In nuncupatoria epistola narrat, se Pontifici antea obtulisse Decretorum librum, sed confusa mole digestum. Quum vero cæteris in rebus plurimum utilitatis sibi ordo vendicet, ideo Decretorum volumen, Decretalium ordinem imitatum, in quinque libros, ac titulos varios distinxisse. Hoc autem opus ad nostros usque dies publicam lucem non viderat, donec jussu *Benedicti XIII. Pontificis Maximi*, Justo Fontanino Archiepiscopo Ancyranæ V.C. curante, Romæ an. 1727. adnotatiunculis illustratum, locisque plurimis restitutis prodiret, cui editioni symbolam quoque meam contuli.

XVI.

Johannis Turrecrematæ Commentaria in Gratiani Decretum, ejusque editio secundum Decretalium libros disposita, *Nicolai V.* auspiciis.

Append. n. VII.

Append. n. VIII.

Acta

(a) Vid. Raynald. ad ann. 1453. phia lib. IV. pagin. 392. num. 25.

(c) Cod. Vat. 2570.

(b) Gepebrard. in Chronogra-

(d) Cod. Vat. 2272.

XVII.

Acta Sanctorum
ab Antonio Allio
Pontificis horta-
tu collecta.

Acta & gesta Sanctorum ad certam fidem, ac temporum rationem scribere coeperat *Antonius Allius* presbyter Florentinus, sed rei difficultate territus, inchoatum opus rejecisset prorsus, nisi studiis, atque officiis *Nicolai* Pontificis illectus, iterum ad eandem molam versandam se contulisset. Eidem ergo Pontifici opus illud inscripsit, quod inter Vaticanos codices (a) adhuc locum habet. In nuncupatoria praefatur, Sanctorum gestis describendis, se *Hieronymum, Ambrosium, Eusebium Casariensem, &* alios secutum. Cur tamdiu ad opus perficiendum distulerit, veniam quodammodo a Pontifice petit: non sine magno labore, magnaue diligentia ad haec perveniri posse, ut dicere sibi solebat *Ambrosius Camaldulensis* vir eruditissimus, ac olim ejusdem Pontificis familiaris, qui ante obitum in idem argumentum incumbere coeperat. Non desperare se, ait, quin adhibito studio innumerabilia Sanctorum gesta reperiantur: omnibus denique viribus se curaturum, ut munus haud plane ingratum Bibliothecae, quam Romae ipse Pontifex facere parabat, opus illud accederet. *Antonius Allius* litteris bonisque artibus (b) *Petrum Barbum* instituit, qui postea ad Apostolicam sedis culmen elatus, *Paulus* 11. est appellatus, a quo *Volaterranus Episcopus* creatus est.

XVIII.

Roderici Zamoren-
sis, & Petri
de Monte Brixi-
ensis Episcopi O-
puscula.

Varia quoque de rebus sacris Opuscula *Nicolai* Pontificis aetate, viri, qui tum doctrina praestabant, ediderunt. Inter hos est *Rodericus*, primum *Calaguritanus*, deinde *Zamorensis* Episcopus, qui antequam ad Episcopales insulas admoveretur, libellum exaravit contra Basileenses, & de sedando schismate (c), quem *Nicolaus* Pontifici inscripsit,

(a) Cod. Vat. 3742.

(b) Canensius in Vita Pauli 11.

pag. 11. & Card. Quirin. in Vindictis
pag. XIII.

(c) Exst. in Cod. Vat. 4167.

inſcripſit; ut & *Petrus de Monte* Epifcopus *Brindienſis* opus confecit (a) contra impugnantes Sedis Apoſtolice auctoritatem, quem itidem eidem *Nicolaus* nuncupavit.

Nimis longum eſſet enarrare, aut ſingula perſenſere, quæ viri docti *Nicolaus* Pontificis auſpiciis ediderunt, aut de ejus laudibus ſcripſerunt. Summatim nonnulla excutremus. *Bartholomæus Facius* ſyntagma de hominis excellentia (b) elaboravit, atque *Nicolaus* Pontifici nuncupavit. *Gaspar* præterea *Veronenſis* Commentarium (c) in aliquot Juvenalis Satyras, *Paulus Maphejus* item *Veronenſis*, & Canonicus regularis Epistolam contra duellum (d) ad *Nicolaum* Marchionem Eſtenſem, ac *Timotheus* ex *Maphejorum* illuſtri *Veronenſum* gente Canonicus regularis libellum in ſanctam ruſticitatem litteras impugnantem (e) exararunt, & quiſque eorum memorato Pontifici ingenii ſui foetus inſcripſit. *Lampus Biragus* per ea tempora, quibus Turcæ in Chriſtianos dire ſæviebant, atque *Byzantium* diripuerant, *Strategeticon*, ſeu opus de re militari adverſus Turcas (f) ſcripſit, atque in *Nicolaus* Pontificis nomine prodire voluit. Præſationem ejusdem *Lampi*, quoniam multa de Pontificis geſtis complectitur, in Appendice locum habere voluimus.

XIX.
Varia doctorum
virorum *Nicolaus*
Pontifici inſcri-
pta Opuscula.

Append. a. ix.

Quam multi porro de hujus Pontificis laudibus Carmina, aut Orationes panxerunt! De his a nobis tantum nentio fiet, quæ in Vaticanis codicibus latent. In his eſt *Baſinii Parmenſis* Elegia (g), & Ecloga (h), *Franciſci Cini* (i) Elegia, Fratris *Thaddæi* Ordinis S. Mariæ Ser-
vorum

XX.
Varia de Pontifi-
cis laudibus Ora-
tiones, & Car-
mina.

(a) Exſt. in Cod. Vatic. 2694.
pag. 297.

(b) Cod. Vat. 3568.

(c) Cod. Vat. 2716.

(d) Cod. Vat. 3076.

(e) Ibid.

(f) Cod. Vat. 3423.

(g) Cod. Vat. 3592.

(h) Cod. Vat. 1676.

(i) Cod. Vat. 4490.

vorum (a) Carmen, *Michaelis Canensis*, (b) patria *Viterbiensis*, postmodum Episcopi *Castrensis*, Oratio, *Petri de Monte* Episcopi *Brixienfis* (c) Oratio, quum ad limina Apostolorum venisset, item *Roderici* Episcopi *Calaguritani*, deinde *Zamorensis* (d), ut & *Hieronymi*, *Guarini* Veronensis filii (e), & *Thaddæi Quirini* (f) Patricii Veneti Orationes.

XXI.

Qui ob doctrinæ,
& morum præ-
stantiam inter
Cardinales a Pô-
pulo adlecti.

Quamquam vero difficile esset referre, quibus officiorum generibus, quibus præmiis & honoribus *Nicolaus* Pontifex virtute præstantes viros affecerit, ex his quæ tamen diximus, multa Lector ipse perspiciet, ac uberioribus præmiis, & honoribus nonnullos eorum ornasset, si compositis probisque moribus fuissent. Nam qui doctrina & moribus commendabantur, ad amplissimam Cardinalatus dignitatem ab eo elati sunt. In his est *Johannes Cerdanus* (g), & *Johannes de Cusa* (h), quorum uterque ob eximiam doctrinam, ac morum probitatem a *Nicolaus* Pontifice inter S.R.E. Cardinales fuit cooptatus.

XXII.

Philelphi, & Platinae testimonia
de Nicolai Pontificis in litteras,
& litteratos viros
munificentia.

Tantis *Nicolai* Pontificis laudibus, ob egregie excultas & amplificatas litteras, *Francisci Philelphi*, & *Platinae* suffragia accedant. *Philelphi* verba in epistola (i) ad Callistum III. hæc sunt: *Quantam sibi*, inquit, *gloriam comparavit NICOLAUS V. qui te modo antecessit in Pontificatu, cum ad cæteras virtutes suas, vitæque sanctimoniam, tanta eruditione, tanta sapientia,*

[a] Cod. Vat. 3602.

(b) Cod. Vat. 3697. Vid. eundem Canensem in Vita Pauli II. ubi de Nicolai v. laudibus, pag. 4. 26. 85.

(c) Cod. Vat. 2694. pag. 300.

(d) Cod. Vat. 4881.

(e) Cod. Bibl. Ottobon. O. 111. 3.

(f) Card. Quirin. in Diatrib. ad Epist. Francisci Barbari pag. cxviii.

(g) Vid. Nicol. Antonii Biblioth. vet. Hispan. tom. II. pag. 182.

(h) Vid. Jo: Andreæ Aleriensis in Epistola præfixa editioni Apuleii an. 1469. apud Card. Quirin. in Append. ad Pauli II. Viram pag. 248. Vid. Sixti Senensis Biblioth. & Belarminum de Scriptoribus Ecclesiasticis.

(i) Lib. xlii. epist. 1. pag. 92.

plentia, tanta eloquentia polluit, ut omnibus beneficeret, omnes ad se accerferet, quos ulla, vel ingenii, vel doctrina præstantia insignes esse audiret. Videmus unius ejus optimi sapientissimique Pontificis, vel diligentia, vel munificentia esse factum, infinita pene Græca volumina, quæ nostris hominibus erant ignota, de rebus maximis atque clarissimis, a Græcis Philosophis, Historicis, Oratoribus, eleganter scripta, in Latinum esse traducta sermonem. Idemque factum est de libris Theologicis, atque Mathematicis, adeo ut non multum jam invidendum sit Græcis auctoribus, ita multos apud Latinos legere liceat. Quod si diutius aliquanto fuisset in vivis, cum reliqui rerum, aut optimarum, aut admirabilium Scriptores, tum Poetæ ipsi, maximeque nobilissima illa duo divini Homeri Carmina, quibus hominum vita in omnem partem instituitur atque ornatur, Latinitatem induissent. Quid quod post urbis Constantinopolitanæ captivitatem, atque miseram illam & infortunatam depopulationem, nuncios suos, & negociatores clam misit per universam illam & Europam, & Asiam, quæ Turcis paret, ad conquirendos emendosque Græcos codices, nulli neque labori parcens, neque impensæ; neque id negotii frustra susceptum est. Nam innumerabilia prope volumina, ingenti etiam pretio, advecta sunt in Italiam. Itaque jure optimo dici potest, non periisse Græciam, sed in Italiam, quæ olim magna Græcia dicta est, unius ejus NICOLAI Pontificis clementia migrasse. Et ne omnino re Græcum dici, quam Latinum haberi mallet, & nuncios, & negociatores misit quamplurimos per universam Europam cum grandi pecunia, qui diligenter ubique odorarentur, si quid Latine gravitatis, & elegantiae usquam lateret. Idque, nullius pretii habentes rationem, omnino ad sese debebendum curarent.

rarent. In eandem sententiam Platina loquitur: *Laudatur*, ait, [a] *quidem ejus liberalitas, qua in omnes usus est, maxime erga litteratos, quos & pecunia, & officiis curialibus, & beneficiis mirifice juvit. Eos enim præmiis, nunc ad lectiones publicas, nunc ad componendum de integro aliquid, nunc ad vertendum Græcos auctores in Latinum ita perpulit, ut litteræ Græcæ, & Latinæ, quæ sexcentis jam antea annis in situ, & tenebris jacuerant, tum demum splendorem aliquem adeptæ sint. Misit & litteratos viros per omnem Europam, quorum industria libri conquirerentur, qui majorum negligentia, & barbarorum rapinis jam perierant. Nam & Poggius Quintilianum tum invenit, & Enoch Asculanus Marcum Cælium Apicium, & Pomponium Porphyriionem in Horatii opera Scriptorem egregium. Hic aliquantisper dormitat Platina, ut ab aliis est observatum. Quintilianum enim Poggius multo ante Nicolai Pontificatum invenit. De Enoch Asculano Philelphus (b), quem in Daciam, idest Daniam, & usque in Candaviam insulam missum a Pontifice scribit conquirendorum codicum gratia. Multa præterea de hujusmodi liberalitate erga doctos viros identidem Manettus (c) habet.*

XXIII.

Bibliotheca Vaticanæ conditor, & amplificator Nicolaus v.

Extremo loco de Vaticana Bibliotheca verba facere volumus, ut ea disquisitioni colophonem imponeret. Hujus Bibliothecæ conditor & parens Nicolaus Pontifex jure dici debet: quippe qui, ut Manettus auctor est (d), Bibliothecam in Vaticanis ædibus ædificavit, ut communi Romanæ Ecclesiæ Præsulum usui, & commodo, atque Pontificiarum ædium ornamento esset. Ad id operis anno Pontificatus secundo cogitationes suas intendit.

Magnis

(a) In Vita sub finem.

(b) Lib. xlii. epist. i.

(c) Lib. ii. pag. 925. 928. 956.

(d) Ibid. pag. 924. 925.

Magnis propterea sumptibus, & in Græciam, ac per Italiam, Germaniam, & ad extremos usque Brittanniæ fines viros doctos ad Græcos Latinosque codices comparandos misit, qua industria factum est, ut supra quinque millibus voluminibus Bibliothecam ditaret. Hæctenus Manettus, cui Raphael Volaterranus (a), fere par, his verbis succinit: *Bibliothecam Vaticanam instituit, missis quaquaversus doctis viris comparandorum librorum gratia. Primus nostri sæculi litteras pene extinctas excitavit, præmiis, omnibus virtute præditis hominibus, invitatis*. Eadem summam Genebrardus (b) in Chronographiam retulit. Ab his Angelus Roccha (c) sumpsit, qui addit, Bibliothecam Vaticanam a Nicolao v. fuisse amplificatam, confusis eousque sparsisque libris, neque ullo certo, aut digno loco interclusis, quod postea fecit Sixtus IV.

NICOLAO Pontifice amisso, non levem litterarum ja-cturam fecere, atque interiisse jam videbantur, nisi Pauli II. Pontificatu reviviscere coepissent. Rem testatur Philelphus (d) in epistola ad Leonardum Griphum his verbis: *Vix dici queat, quantum ista res mihi voluptatem attulerit, quum animadvertam, viris eruditissimis magnam spem esse repositam in tanti Pontificis (Pauli II.) gravissimo judicio, ac munificentia. Jam omnis bonarum artium, & eloquentiæ dignitas post unius Nicolai v. Pontificis Maximi obitum, tanquam obsoleta interierat, quæ nunc felicioribus auspiciis reviviscens, germinat ac floret, & in uberrimam, optimamque frugem coalescit*. Alia epistola (e) Theodoro

XXIV.
Litterarum sa-
tum post Nico-
lai v. obitum.
Earum restitutio.

C c 2

Gazæ

(a) Anthropolog. lib. xxii. pag. 259.

(b) Lib. iv. pag. 392.

(c) De Bibliothec. Vatic. Oper. tom. II. pag. 197.

(d) Lib. xxx. Epistolarum. Vid. Vindic. Pauli II. apud Card. Quirin. pag. xvi. xxi.

(e) Lib. xxvi. II.

Gaza gratulatur, quod Romam a *Paulo* Pontifice, opera *Philippi* Cardinalis *Bononiensis* accersitus fuisset, ac propterea immortales gratias *Paulo* II. agendas esse: quod ab exilio *Musas*, veluti longo postliminio, in Romanam curiam revocarit. Ex his igitur, quæ hucusque disseruimus, constat, prima bonarum artium post enatam barbariem fundamenta a *Nicolao* V. Romano Pontifice jacta fuisse, ac propterea immortalem nominis famam eum fuisse adeptum. Facile deinde fuit aliis, qui consecuti sunt, Pontificibus optimas disciplinas & artes augere, easque ad maturitatem perducere, ut *Leonis* X. temporibus factum est. At primas *Nicolaus* V. tulit, qui eas jacentes prorsus, atque collapsas restituit, & ad pubertatem, atque ad plenam adolescentiam adduxit. Illius exemplo Principes alii excitati sunt, & litteris favere coeperunt. Adeo verum est litterarum fortunam, ac spem in uno Romanorum Pontificum patrocínio ac præsidio sitam esse! Contra vero ex earum neglectu & contemptu quot mala exoriuntur! De damnis & incommodis, ob neglectum bonarum litterarum cultum, Ecclesiæ, Reipublicæ, & moribus illatis, vide si lubet egregii nominis virum *Johannem Mabillonium* (a).

Finis Disquisitionis.

APPEN-

(a) In Præfat. ad tom. II. *Annal. Bened.*

A P P E N D I X

M O N U M E N T O R U M .

205

I.

Tempus Canonizationis Beati Bernardini de Senis.

A NNO Domini mcccccl. in die Pentecostes , quæ fuit
 xxiii. Maij, per Sanctissimum ac Beatissimum Domi-
 num Nostrium D. Nicolaum Papam V. Pontificatus sui an.iiii.
 in Ecclesia Sancti Petri solemniter præparata , fuit facta ca-
 nonizatio bonæ memoriæ Fratris BERNARDINI DE SE-
 NIS Ordinis Fratrum Minorum , & declaratum , quod af-
 ferebatur catalogo Sanctorum , & festum ejus in die , qua
 migravit ad Christum , quæ fuit xx. Maij celebretur , & fiat
 officium unius Confessoris , de quâ canonizatione una cum
 Dominis Protonotariis , & aliis Clericis Cameræ Apostolicæ
 fui rogatus &c. In die autem præcedente , indicto primum
 Capitulo Generali Romæ Ordinis Minorum vacante Gene-
 ralatu Ordinis prædicti , electus concorditer fuit Generalis
 totius præfati Ordinis venerabilis Frater *Angelus de Peru-
 so* , qui primo erat Vicegeneralis . Lætetur Ordo Seraphici
 Francisci de tantis donis Dei : Amen . *Bernardus Archiepres-
 byter Saccensis, Apostolicæ Camera Clericus* . Et ipsa Oratio-
 ne finita , prædictus Diaconus Cardinalis a sinistris Papæ
 assistens dicit *Confiteor* , ut est moris in loco debito , sed im-
 mediate post Apostolos facit mentionem de dicto Sancto ,
 qua Confessione facta , Dominus Papa dat Indulgentiam gra-
 tiosam vii. annorum , & vii. quadragenarum . Et data In-
 dulgentia per Dominum Papam , ac mitra sibi deposita , fa-
 cit absolutionem , & dat benedictionem more solito dicen-
 do : *Precibus & meritis &c.* faciendo mentionem de Sancto
 canonizato loco suo . Quibus factis accedat Dominus Papa
 ad locum consuetum , ubi recipiat Pontificalia paramenta ;
 scilicet alba , & postea more solito Missam celebrat solemni-
 ter in honorem dicti Sancti canonizati . Qua Missa finita , &
 data iterum Indulgentia in fine Missæ de vii. annis , & vii.
 quadragenis , & depositis paramentis , ad Cameram suam ,
 sive Palatium revertitur cum pluviali , & mitra , prout pri-
 mitus venerat ad Ecclesiam .

Ad pag. 80.

Ex Lib. Cameræ.
 S. R. E. in Cod.
 Vat. Urbin. nu.
 470. pag. xxxviii.

Epi-

Epistola I. NICOLAI V. Pont. Max.
ad Nicolaum Perottum.

ARGUMENTUM.

Gratias agit de translatione libri primi Historiarum Polybii. Hortatur, ut reliquos in Latinum vertat.

NICOLAUS PAPA V.

NICOLAO PEROTTO SALUTEM.

Ad pag. 183.

Cod. Vat. 1808.

Gratissimæ nobis fuerunt litteræ tuæ, quas nuper accepimus, plenas quidem omni ornatu, gravitate, devotioneque, & affectione erga nos singulari. Gratissimus etiam fuit & jucundissimus *primus Polybii liber*, quem ad nos misisti, nuper a te e Græco in Latinum translatus; quippe in ea translatione nobis cumulatissime satisfacis. Tanta enim facilitate, & eloquentia transfers, ut Historia ipsa nunquam Græca, sed prorsus Latina semper fuisse videatur. Optimum igitur ingenium tuum valde commendamus, atque probamus, teque hortamur, ut velis pro laude & gloria tua, & pro voluptate nimia singulare opus inchoatum perficere, nec labori parcas. Nam & rem ingenio, & doctrina tua dignam, & nobis omnium gratissimam efficies; qui laborum & studiorum tuorum aliquando memores erimus. Nobilem virum patrem tuum, quem nobis tuis litteris commendasti, confirmavimus pro ejus singulari virtute & desiderio tuo in Prætura Tudertina, ut petiisti. Ipsum, te, & tuos omnes, quantum in nobis erit, semper habebimus commendatos. Tu vero, si nobis rem gratam efficere cupis, nihil negligentiae committas in hoc opere traducendo. Nihil enim nobis gratius efficere poteris. Librum primum a vertice ad calcem legimus, in cujus translatione voluntati

no-

MONUMENTORUM. 207
nostræ amplissime satisfactum est. Vale. *Datum Romæ apud
S. Petrum sub anulo piscatoris xxviii. Augusti mccccli.
Pontificatus Nostri anno sexto.*

III.

Ejusdem epistola II. ad eundem de
eodem argumento.

NICOLAUS PAPA V.

NICOLAUS PEROTTO SALUTEM.

A Ccepimus his diebus abs te per fratrem tuum *tertium* *Ad pag. 183.*
librum Polybii nuper a te editum, qui nobis perju-
cundus, & perquam suavis fuit. Legimus præterea avidis-
sime, quæ de metris multo ingenio, acumine, & eloquen- *Cod. Vat. 1898.*
tia scripsisti, ac dilecto filio Johanni Arretino subdiacono
nostro, ut ad te quid de his sentiamus rescriberet, injunxi-
mus, ex cujus litteris nostram de tuis jam rebus intentionem
plane intelliges. Vale. *Datum Romæ apud Sanctum Petrum
sub anulo piscatoris die iii. Januarii mccccli. Pontific.
Nostri anno vii.*

IV.

Breve Laurentii Vallæ Elogium.

L Aurentius Vallenſis Placentia oriundus, Romæ habita- *Ad pag. 184.*
vit, & civitatem accepit. Hic inter Grammaticos æta-
tis suæ exquisitus & diligens adeo fuit, ut unicū fere puri- *Cod. Vat. 1797.*
tatis Latinæ observator vellet censerī. Multis in urbibus *pag. 290.*
Italiæ Rhetoricam, ac Grammaticam docuit, Genuæ, Pa-
piæ, Mediolani, Neapoli, ubi propter contentionem or-
tam inter ipsum, & Bartholomæum Fatium Spediensem,
qui

*Leg. MCCCCLVIII.

qui Antonii Panormitæ fovebatur patrociniis sub Alphonsio Aragonum , & utriusque Siciliæ Rege , qui mortem obiit anno M.^o CCCCLVII.^o * cum regnum plures annos obtinuisset , diutius esse non potuit , ob quam æmulationem Romam ad NICOLAUM Pontificem ejus nominis Quintum accessit , a quo cum propter alia , tum vero propter Elegantiarum , quas scripsit , librum , honeste exceptus est , & muneribus donatus est amplis , inter quæ officio Scriptoris Apostolicæ . Invitatus ab ipso NICOLA O *Thucydidem* ex Græco Latinum fecit , amicorum fretus auxilio : quo tradito NICOLA O , aureos accepit quingentos . Deinde rogatus , *Herodoti* translationem sumpsit , quam edere non potuit , NICOLA O prius , ipso deinde sub CALLISTO ejus nominis Papa III. functo vita . Quæ res causa extitit , quod liber absque præmio ex Laurentii archetypis descriptus in lucem prodiiit . Fuit ei tum omnibus literatis non agrestis , neque inhumana contentio , præter quam cum *Poggio* Florentino , in quem *Invectivam* rescripsit . Concubinam habuit , ex qua filium reliquit . Logicam scripsit . Summe omnium Quintilianum amavit , quem etiam Ciceroni anteposuit . Canonicus factus est Ecclesiæ Lateranensis in Urbe Romæ . Studiosus fuit , & linguæ veteris Latine defensor . Ita gratus Nicolao , ut etiam eo mortuo , voluerit *Herodotum* ejus nomini inscribere . Jo: An. Vigerinus Abbas .

V.

Petri Candidi Decembrii in libros
Appiani Præfatio .

*Petri Candidi in Libros Appiani Alexandrini ad
Nicolaum Quintum Summum Pontificem
Præfatio incipit feliciter .*

Ad pag. 191.

Cod. Vat. 1871.

Appiani Alexandrini Historiam , seu veterum incuria ,
seu temporum iniquitate deperditam , & veluti longo
post-

postliminio ad nos redeuntem, Optime ac Maxime Pontifex NICOLAE Quinte, tuo nutu tuoque imperio e Græca Latinam facere institui, ut non modo apud nostros nota esset sedulitas mei obsequii, sed ad posteros quoque virtutis tuæ fama transfiret. Quid enim dignius tuis meritis impendi potest, quam ut ii, qui in sequenti ævo hæc aliquando legent, cum ædificiorum magnitudinem, ornatum intuebuntur, quæ ætate nostra tuo auspicio confecta sunt, te Nicolaum eum esse intelligant, qui non minorem in recuperandis libris, quam in restituendis mœnibus huic Urbi adhibueris curam. Et profecto licet illa præclara, & magna sint, quæ manu & arte constant, & a plurimis summo ingenio diligentiaque parantur, præstantiora tamen habenda erunt, quæ studiis adjuncta, monumentis quoque servantur litterarum. Itaque qui Petri Basilicæ contiguam domum admirantur, a te structam quadrato lapide: qui Hadriani molem vicissim restitutam: qui Deorum Templum ab Agrippa conditum, a te suffectum ætate nostra; qui plura alia, brevi cessura vetustati, ni tua caritas admovisset pias manus; eosdem quoque admirari conveniet tot illustres libros ad nos tua opera traductos e Græcis, nec tuam sapientiam, nomen, dignitatem, commemoratione laudis tuæ immunes præterire. Et si non hujus temporis esse putem virtutes tuas elegantiori stilo debitas, in medium proferre, hoc solum dixerim, te his rebus gestis assecutum, ut verus præsul, dignissimus princeps haberere. Sed ut ad *Appianum* redeam, doleo equidem, summe Pater, his in libris traducendis non mediocrem mihi laborem, & industriam ereptam esse: nam cum mecum ipse reputo, duos & viginti libros, tot enim Appianus exarasse dicitur, ita evanuisse, ut *novem* vix a me, ac ne hi quidem integri posteritati tradi possint, omnis mihi scribendi fervor ille dilabatur. Quamquam vetus apud nos Historiæ querela sit, ut rerum gestarum scripta deslere potius vacet, quam inspicere. Nam ut clariores referam, quis Livii lacteum illum eloquentiæ fontem exaruisse non desleat, interceptam nobis Curtii elegantiam, Trogii gravitatem intermissam esse, Taciti magnam partem interiisse, Crispi nil extare, quod cupiditatem no-

stram expleat? Sive rerum ille summus opifex ita statuit, ut nihil ætati obfisteret, nihil permaneret: sive causarum vis latentium mortalitati devovit omnia; paucorum certe auxilio fragilitati nostræ consultum est. Inter quos cum unicuique ætate ista videre, qui dignitati tuæ virtutem adiunctam teneas: nec præsentibus modo, verum posteris literarum specimen, ornamenta priscæ conserves Urbis; merito tibi honores reddimus, te sacro illo folio dignum constitemur, & quicquid bonum faustumque continget nobis, beatitudini, & felicitati tuæ acceptum referemus.

Explicit Præfatio.

VI.

Anonymi Præfatio metrica in Iliadis
versionem.

A D N I C O L A U M V.

Ad pag. 193.
Ex Cod. Vat.
2756.

R *Ex regum, patrumque pater NICOLAE sacrorum,
Magna urbes magnis efficienda viris.
At bene jussisti minimo mihi temporis hujus,
Vatis ut inspicerem carmina Mæonii.
Sed quid Mæonii cornu tonat iste Latino,
Dum Pbryges, ac Gracos cogit in arma duces?
Jussisti nubilas illinc me abstergere mendas,
Longa dies rebus quas genuisse solet.
Ne qua in nominibus scribendis menda lateret,
Essent in sensum quaque reducta suum.
En ego, qua licuit (neque enim potui omnia) librum
Excoli: excultum, si placet, accipias.
Non venit, ut docto quondam a Cicerone politus,
Carus natæque qui cecinit varias.*

Non

Non ut Aristarco (a) purus sub iudice totus, (a)
Non ut Quintilio (b) si data scripta forent. (b)
Qualiscumque tamen doctas demulserit aures,
Consilia, & regum si fera bella leges.
Verum, Dive pater, de magni rebus Homeri,
Argumentum istum vix habuisse putem.
Dixi istum, quoniam varia est sententia qui sit,
Nec versu hoc quicquam certius esse ferunt.
Pindarus hunc parvum trans Pontum vexit Homerum,
Sed non Dirceus Pindarus ipse fuit.

VII.

Jo: Turrecrematae S.R.E. Card. Nuncupatoria de Commentario in Gratiani Decretum De Consecratione.

C Upiens olim, *Beatissime Pater NICOLAE Pontifex Maximus*, librum *Decreti*, qui innumeris Sanctorum Patrum auctoritatibus, velut rutilantibus splendet lucernis, proficiendi causa percurrere, cujus cum quanto sententiarum profundior vis est, tanto ejus Commentatores in pluribus passibus mihi non placuissent, librum ipsum juxta illustrium theologorum maxime sententias, studiose decurrens, multis me ad hoc amicis adstringentibus, quamvis super vires esset pondus, quod petebatur, expositionis præfati libri, sub spe illius, qui pater luminum est, & Domini

D d 2

nus

Ad pag. 197.
 Ex Cod. Var.
 2570. pag. 1. In
 edit. tom. IV. in
 princip. paullo
 aliter.

(a) De *Aristarchi Samothracis* censura in *Homerum* vide *Fabricii Bibliothecam Græcam* to. I. pag. 274. ; ac num *Iliadem* primus in libros distinxerit, ibid. pag. 268. Vide item ibi pag. 318. de *Prolemaeo Alexandrino*, qui *Pindarion* dictus est, quique in *Homerum* aliquid scripsit.

(b) *Eugenius Toletanus* Præfat. ad *Hexameron Dracontii*.

Quod si Virgilius, & vatum summus Homerus,
Censuram meruisse novam post facta subire,
Quam dat Aristarchus, Tucca,
Variusque, Probusque.

* In edit. extimui.

nus sententiarum, fonsque veritatis, onus studii mei brachiis complexus sum, ut etiam Sanctitati tuæ rem gratam efficerem. Exordiens igitur a *Distinctionibus*, & usque ad *octavam* lucubrando perveniens, tandem confectus, ut videor malis, ac senio, rebusque multis implicitus, existima-
vi * metam operis tanti posse contingere. Quare omisso, quem conceperam, ordine, persuasus quoque amicorum consilio, ad scribendum super tertiam ipsius libri partem, quæ dicitur de *Consecratione*, me contuli; quod quidem non absurde feci. Est enim tractatus iste, & congruentior Ecclesiasticis, & mihi ad scribendum faciliior affinitate scientiæ, quam profiteor: quibus efficiendis, ut essent, quæ dicerem, communia omnibus, ab altitudine rerum theologicarum multarum abstinui. Igitur labore hoc defunctus, non quantum debui, sed ut potui pro viribus meis, ut essem, qui prodessem nonnullis, rem jam completam Sanctitati tuæ, pro summa ipsius Apostolicæ Sedis amplitudine, corrigendam, emendandamque trado, nec ut Pontifici solum, sed ut alteri arbitro, qui maximam in his studiis propter & ingenii perspicacitatem, & sapientiam singularem; vendicas auctoritatem, id ipsum subjiciens. Dignetur ergo Beatitudo tua quousque opus totum, opitulante Deo, absolvam, hanc partem tanta gratulatione suscipere, quanta devotione Sanctitati tuæ offertur, quam clementissimus Deus ad sanctum felixque Ecclesiæ suæ sanctæ regimen longæve conservare dignetur. Amen.

VIII.

Ejusdem Nuncupatoria de Commen-
tario in Gratiani Decretum De
Pœnitentia.

Ad pag. 197.
Ex Cod. Vât.
2272. pag. 1.

S. Sanctissimo & beatissimo, ac clementissimo Patri, & Domino Domino NICOLAO Sanctæ, & Universalis Ecclesiæ Papæ Quinto humilis atque devotus Sanctitatis tuæ servus
Joan-

*Joannes de Turre Cremata Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tit. Sanctæ Mariæ in Transtiberim presbyter Cardinalis, Sancti Sixti vulgariter nuncupatus, se ipsum humili recommendatione præmissa ad pedum oscula beatorum . Gravissimis ægritudinibus meis, Pater beatissime NICOLAE, quibus superioribus temporibus maximo cum periculo laboraveram , cælesti dispensatione attenuatus , quum tantum bonæ valetudinis ineffabili Dei omnipotentis clementia munus me adeptum esse cognoscerem , ut ad studia ipsa mea remeare possem , ne tam effluenti pietatis gratiæ viderer ingratus , opus a me super *Decretum* inceptum , concessa temporis opportunitate , ad ipsius gloriam , a quo salus ipsa mea vires , ingeniumque valefcunt , studiis meis merito esse prosequendum putavi . Absoluto igitur superiori tempore pro ingenii mei exigua facultate tractatu de *Consecratione*, ejusdem immortalis Dei pietatis amplitudine fesus , aggressus sum tractatum de *Pœnitentia* septem Distinctionibus distributum. Qui sane tractatus tam pro rerum contentarum difficilium varietate, quam quæ maxime theologicam redolent facultatem, quam pro sententiarum circa materias contentas varia antiquorum controversia, perspicacissimo suæ interpretationis artifice, atque explanatore theologo indiget, nec satis esse ad interpretandum quivis jurisperitus videtur. Has ergo præfati tractatus de *Pœnitentia* explanationes multa vigiliarum mearum lassitudine elaboratas, pro viribus mediocribus meis, divina opitulante clementia, jam absolutas, Sanctitati tuæ , qui non modo auctoritate summi apicis , sed & sapientia etiam , omnique scientiarum acumine fulget, emendandas, corrigendasque suppliciter trado , nihil in eisdem irrevocabili mente affirmans, aut negans , nisi quantum Apostolica Sedes , quæ fidei magistra est , & in qua tu dignissime præsides , amplectendum rejiciendumque docet , & jubet . Digneris itaque pro tua in me , atque in cæteros solita humanitate, hos meæ senectutis ludos benigne suscipere , & si aliquando ab aliis hæc talia , qui me scientia , & doctrina præstantiores sunt , multo accuratius multoque ornatius explicabuntur, pro mea tamen in Sanctitatem tuam antiqua devotione amoreque singulari , ea non parvi facias , nihil ob easdem res terreni quæ-*

In edit. tom. v.
in princip. paulo
aliter .

quæstus, aut emolumentum a te expectans. Oro, ut ipsi vero remuneratori omnium laborum bonorum immortalis Deo tuis sanctis orationibus commendatus fiam. Cui honor gloria in sæcula sæculorum.

I X.

Lampi Biragi Præfatio.

*Ad Nicolaum Quintum Pontificem Maximum Lampi
Biragi Strategicon adversum Turcos.*

Ad pag. 199.
Ex Cod. Vat.
3423. pag. 1.

SI, NICOLAUS, quemadmodum jactatam diu ante te Pontificem, scissamque Romanam Ecclesiam reconciliare potuisti tua summa providentia; & imperium Italicum, quod turbulentissimum acceperas, pacare, & in tranquillitate maxima continere, sic & orientalem alteram id, quod studebas ecclesiam dirigere, ac cum Latina unam eandemque facere, & quod Græci nominis restabat componere, & conservare potuisses, non modo prudens ut erat, sed felix etiam apparuisset instituti tui ratio. Sed quum alterum tu quidem facile, utpote propius, consilio, diligentiaque perfeceris, in altero vero a te remotissimo, sive vis fortunæ, sive fati iniquitas tamdiu in Græcos sæviens, & hostis proximus nimium valuerint, superest hoc solum, & necessarium, ut quod vehemens hæc tempestas abstulit christiano nomini, tua virtus sapientiaque restituat. Non sunt optanda incommoda, non jactura, non dolor; sed quandoquidem ea jam acciderunt, haud succumbendum est profecto, immo vero contra adnitendum: nam & interdum evenit, ut magni boni causa sit accepta aliqua insignis vel injuria, vel contumelia, quasi vero acrior tum exurgat ab indignitate rei virtus irritata. Non enim tanto expulsus impetu, ac ne pulsus quidem forsitan regno esset superbus ille, nisi Sexti Tarquinii violentia in nobilem, ac pudicam sæminam, ejusque contumeliæ indignitas Populum Romanum in ultionem laudatissimam

mam accendisset . Tolerantur aliquando mediocria : rerum extrema & segnes excitant . Erant gravia , quæ perpetiebantur Græci antea ab immanitate barbarorum, nescio tamen quo pacto, siue ipsis assiduitas molestiarum familiarius id malum fecerat , siue nostris damnatus temporibus ille jam inveteratus torporem quendam oblivionemque vindicandi socios afferebat . Verum enim vero capta nunc urbe sacra , ac direpta , omnibusque in ea sævitæ , libidinis , avaritiæ , crudelitatis , impietatisque exemplis editis , si quem ista non excitent (ut & metum ab eo hoste omnium christianorum transeam , atque periculum nationibus ei proximis jam imminens ,) haud sane video , quod incitamentum amplius possit adhiberi . Sed si uti Romanos quondam vis nefaria , & unius fœminæ expugnata pudicitia in justissimam iram vertit , sic nunc urbis inclytæ , nobilissimæque desolatio , sopitam diu christianorum virtutem excitet , haud profecto minor merces nunc nobis ex hac ultione , minusve continget gloriæ , quam tunc illis fructus decorisque attulerit .

INDEX RERUM.

A

- A**cta Sanctorum. 198. V. *Allius*.
Ætuenfis Ep. Jo: Creatus Card. 56.
 57. 59. Romam venit. 124. In
 Burgundiam redit. *ibid*.
Aeneas Sylvius. V. *Piccolominens*.
Ælopi Fabulæ, Latine versæ. 195.
Agnelius Astorgius Archiep. Beneven-
 tanus. Creatus Cardin. 56. 57.
 Obiit. 100.
Agriensis Ep. Dionysius, Card. Mo-
 nasticæ in Hungaria disciplinæ in-
 staurator. 78.
Agnus Dei. Poenæ in quosdam eos
 contingentes. 127.
Albanensis Episcopus Petrus. Avenio-
 nensis, & Galliæ Legatus. 35. 82.
Albania. 36. 37. Antonius de Olive-
 to Nuncius. *ibid*. *Albanix* Episco-
 pus. 37.
Albergatus Nicolaus Card. 6. 7. 14.
 15. 16. 17. 18. 35. Ejus obitus. 17.
Albertus Romanorum rex. 16. Au-
 striæ Dux. 88. 102. 115.
Alemannus Ludovicus Card. Schisma-
 tis signifer. 30. Cardinalatus ho-
 nori restitutus. 75. Ejus obitus. 87.
Allatius Leo. xviii. 179. 182.
Allius Antonius. Acta Sanctorum col-
 ligit. 198.
Alphonfus Aragonum, & utriusque
 Siciliæ rex. 4. Illius ad Nicolaum v.
 Oratores, & Pontificis ad eundem
 Legati 25. Mediolanensis Ducatus
 hæres nuncupatus. 33. Pacem cum
 Florentinis init. 54. Cautorias re-
 cipit ob non solum stata die pro
 regno Sicilia censum. 82. Quæ illi
 Pontifex concesserit. 82. 83. 90.
 122. Arma in Florentinos movet.
ibid. Triremes pro bello sacro pol-
 licetur. 134. Pecuniam Scander-
 bechio mittit. 146. Pacem inter
 Venetos, Mediolani Ducem, &
 Florentinos ratam habet. 157. 158.
 159.
Ambrosius Camaldulensis. V. *Camal-
 dulensis*.
Amedeus, antea Sabaudix Dux, Feli-
 cis v. nomine Antipapa. 29. 30. 31.
 Hæreticus & schismaticus declara-
 tur. 30. Abdicat. 64. 65. Honores
 ei decreti. 65. 68. 69. 70. Ejus
 obitus. 70. 100.
Amigdanis Nicolaus de Ep. Placenti-
 nus, & Pontificis Vicecamerarius.
 129.
Amurates Turcarum tyrannus. Ejus
 interitus. 99.
Anconitana Marchia. 33. 38. Ejus
 Constitutiones confirmatæ. 56.
Andreola Nicolai v. mater. 11. 12. 13.
S. Angeli castrum. 167. 170. 209.
Anglia. V. *Henricus* vi.
Anguillarix Comes Dulcius. A per-
 duellionis crimine solvitur. 62.
 Eversus Nursinis bellum infert. 153.
 Vincitur. *ibid*. A læsæ majestatis
 crimine solvitur. 154. 155.
Anio fluvius, a Nicolao v. purgatus.
 169.
Antoninus S. 5. 144.
Antonius Card. Lusitanus. V. *Portu-
 gallensis*.
Appianus Alexandrinus, Latine versus.
 190. 191. 193. 208.
Aqua Virgo, a Nicolao v. restituta.
 169. 170.
Aquensis Archiepiscopus Robertus.
 Felicem Antipapam, schismaticum,
 & hæreticum pronunciat. 30. 31.
Aquilejensis Patriarcha. V. *Mediaraota*.
Arengheria Gaspar de. Bononiensium
 ad Nicolaum v. Orator. 26.
Aretinus Jo: V. *Tortellius*. *Rinutius*.
Aretinus Leonardus. 175.
 Arma, & commeatus Infidelibus fe-
 rentes, poenis coerciti. 100.
 E c. Ari-

- Aristarchus . 211.
 Aristotelis libri , Latine versi . 181.
 192.
 Artus , Jo: de . Cardinalatus honori
 restitutus . 74. 75.
 Aschaffemburgensis conventus . 28.
 Asculanus Enoch . 202.
 Assisium . 71. 81. 82. 83. 167.
 Atestinus Marchio , Borsius . 84. Lu-
 censibus castrum Gallicani restituit.
 97. Fridericum III. honorifice susci-
 pit . 102. Jacobum Picininum com-
 meatu juvat . 162.
 Athanasius S. 181.
 Athenæ . 161.
 Atrebatensis Ep. Jacobus . Legatus ad
 Burgundiam Ducem designatus . 160.
 164. Card. creatus . *ibid.* obit . *ibid.*
 Avenionensis civitas . Petrus Episco-
 pus Albanensis , Legatus . 35. 82.
 Avenionensis Ep. Alanus , creatus
 Card. 56. 57. Ut nobiles & comi-
 tes Avenionensis tractus Apostolicæ
 Sedis Legato fidem & obedientiam
 præstent . 82. Ne quis eos injuriis
 afficiat . 127.
 Augustanus Ep. Petrus , Card. Romam
 venit , & rubro pileo donatur . 78.
 79.
 Aurispa Jo: 178. 195. 196.
 Austriaci populi in Federicum Imp.
 commoti . 121. Ad pacem compulsi.
ibid. Ulricus Ciliæ Comes Austriae
 Præfectus . 121.
 Ayncuriense Collegium , Lovanium
 translatum . 156.

B

- B** Albus Eustachius . 134.
 Balconibus Nellus de . Nonnullorum
 castrorum Præfectura donatus . 63.
 Barbarus Franciscus . Ejus ad Nico-
 laum v. gratulatoriæ litteræ . 26.
 Ejus consilia de classe in Turcas pa-
 randa . 133. & *seq.* 138. 141. 142.
 Laudatus . 178. 179. 180. 181.
 186. 190.
 Barbus Petrus . S. Mariæ novæ Disc.
 Card. 38. tit. S. Marci . 141. 154.
 V. *Paulus* II.
 Barcinonensis Academia instituitur .
 83.
 Bartholomæus , Nicolai v. pater . 11.
 12.
 Basileensis Ep. Fridericus . Ad bonam
 frugem redit . 29. A censuris solvi-
 tur . 47.
 Basileensis Pseudosynodus . 27. 28.
 Edictum Friderici Cæsaris adversus
 Basileenses . 29. Lausanam sece-
 dunt . 48. Basileense Conciliabulum
 dissolvitur . 64. 65. 66. A censuris
 soluti , & honoribus restituti , qui
 Basileensi , & Lausanensi conventi-
 bus adhæserant . 68. 69. Basileensis
 Concili Historici sphalmata . 96.
 Bellum sacrum adversus Turcas . 138.
 139. 140. & *seq.*
 Benedictus XIII. Pont. Max. 197.
 Benedictus XIV. Pont. Max. Solemnem
 processionem instituit , & peragit .
 45.
 Beneventanus Archiep. V. *Agnesius* .
 Bentivolis Ludovicus de . Bononien-
 sium ad Nicolaum v. Orator . 26.
 Bernardinus Senensis S. Variæ de eo
 inter Sanctos cooplando disquisitiones
 habitæ . 37. 38. 61. Coeliribus
 adscribitur . 80. 81. 205. Templum
 ab Aquilani in ejus honorem exci-
 tatum . 98.
 Bessarion Card. Nicænus . 55. 61.
 Bononiæ Legatus . 78. 102. 128.
 137.
 Biragus Lampus . 187. 199. 214.
 Bisuntina Academia instituta . 79.
 Blondus Flavius . 175. 178.
 Boccaccius Jo: 193.
 Bohemi . Heretica labe infecti . 51. 94.
 95. 120. 149. 150. 151. 152. V.
Ladislavus .
 Bononia urbs . 12. 13. 14. Bono-
 niensum ad Nicolaum v. gratula-
 toria Legatio . 25. 26. Frideri-
 cum III. honorifice suscipiunt . 102.
 Bononienſe gymnasium . Privilegia a
 Nicolao v. ei concessa . 55. 56.
 Bononienſis Ecclesia . Nicolaus Card.
 Alber-

- Albergatus Ep. Bononiensis . 14. 15.
16. Administrata per Ludovicum
Card. Aquilejensem . 19. Thomas
Sarzanensis illius Episcopus . 19. 20.
Ejusdem ad Canonicos Bononienses .
litteræ 8. 24. Jo. de Podio Ep. Bo-
noniense . 26. Jus cognoscendi de
causis quibuscumque ei datum . 40.
Ejus obitus . 41. Philippus Calan-
drinus creatur Ep. Bononiensis .
ibid.
Bosniæ regnum . Stephanus Thomas
Bosniæ rex, honoribus restitutus .
35. 36. Hæresis Manichæorum ibi
graffatur . 61. 62. Stephanus Vai-
voda regis Stephani focer . 62. De
ope Stephano regi ferenda . 84. 85.
Stephani Thomæ regis foedus cum
Georgio Voxfalich confirmatur .
126.
Britannia minor . 43. Ejus Dux Fran-
ciscus . 56. Petrus . 98. Constitu-
tiones illius Ducatus a Pontifice ap-
probata . 143.
Burgundiæ Dux Philippus . 15. 16. 35.
Errores in Burgundia nati . 55. Bel-
lum sacrum una cum *Carolo* filio vo-
vet, sed præ vecordia torpescit .
145. 146. Sacram expeditionem
parat . 159. 160.

C
Adomense gymnasium approba-
tur . 97.
Cæretani, seu falsi Quæstores, pœnis
coerciti . 143. 144.
Cæsarinus Georgius . 153.
Cassa . 161.
Calandrinus Philippus . Creatur Ep.
Bononiensis . 41. S.R.E. Card. 56.
57. 59. Os ei aperitur . 74. Legatus
ad Fridericum Cæsarem . 103. 118.
Laudatus . 204.
Camaldulensis Ambrosius . 16. 198.
Camæ Apostolicæ juribus a Nico-
lao v. consulitur . 95. 97. V. *Clerici*.
Camerinum civitas . Privilegia ei
confirmantur . 39. Baptista Ep. Ca-
merinensis in Polonia Legatus . 42.
Camerinenses a perduellionis cri-
mine soluti . 62.
Canensis Michael . 200.
Cantabrigiense Collegium . 56.
Capistrano Johannes de. Inquisitor ad-
versus Fraticellos . 37. De eo in
Germaniam mittendo consilia . 86.
In Germaniam pergit . 93. 94. Bo-
hemi in eum concitati . 120. Pote-
stas ei a Pontifice Bohemos, & alios
ab hæresi absolvendi collata . *ibid.*
Aliæ ei facultates concessæ . 143.
In Poloniam pergit . *ibid.* Franco-
furtensi conventui interest . 149.
Capitolium . 170.
Capranica Dominicus Card. & Episco-
pus Firmanus . 5. Ad Alphonsum re-
gem missus . 25. Piceni Legatus . 33.
Stephani Porcarii in Pontificem
conjunctio ei delata . 129. Major
Pœnitentiarius . 140. Legatus ad
Genuenses . 142. Neapolim ad pa-
cem inter Italos ferendam Legatus
missus . 157. 158. 159.
Cardinales S.R.E. Eorum creatio 42.
56. 59. Ritus assignandi eis titulos,
& oris aperiendi 57. 58. Schismati-
ci in Cardinales iterum assumpti .
74. 75. Cardinalium officia erga
Fridericum Cæsarem . 104. 114.
117. 118.
Carolus VII. Gallorum rex. Ejus stu-
dia pro tollendo schismate . 29. 30.
31. Foedus inter eum, & Philippum
Burgundiæ Ducem initum Pontifex
confirmat . 35. Oratores ad Ponti-
ficem mittit . 50. 51. Et Lausanam.
63. Ob collatam in schismate sedan-
do operam ei Pontifex gratias agit.
67. Bellum cum Angliæ rege . 92.
93. Ad pacem inclinat . *ibid.* Anglos
ex Gallia pellit . *ibid.*
Carvajal Jo. de . Apostolicæ Sedis in
Germania Nuncius . 20. 21. 22.
Viennam Austriæ pergit . 22. Crea-
tur Diac. Card. S. Angeli . 23. Ger-
maniæ Legatus . 34. Pacta cum
Germanis init . 46. 47. Ejus contra
Bohemos gesta . 51. 52. Romam re-
dux.

- dux. 96. 97. Legatus ad Fridericum Casarem . 103. 118. Ad Insu-
bres ablegatus . 122.
- Casimirus Polonorum rex . Nico-
lao v. favet . 32. 42. Rosa aurea a
Pontifice donatus . 42. Pontificium
Legatum honorifice suscipit . *ibid.*
Rubeum galereum pro Sbigneo Car-
din. efflagitat . 71. Pacandis Hun-
garis studet . 80. Jubileum pro re-
gno Poloniæ obtinet . 89. Ejus Im-
perio se Prussii subjiciunt . 152.
Prælio vincitur . *ibid.*
- Castella in Hispaniis regnum . Johan-
nes Castellæ rex Mahometanis bel-
lum sacrum indicit . 53. Conferen-
dæ pecuniæ eidem regi pro bello
adversus Saracenos ratio . 73. Ad
fidem catholicam reversis aditus ad
honores , & beneficia datus . 73.
Perduelles poenis coerciti . 73. Item
Judæi , & Saraceni in eodem regno.
91. Præmia Johannis Regis castra
sequentibus proposita . 91. 92. Neo-
phytis aditus ad honores datus . 92.
Johannis Castellæ regis obitus . 148.
- Castellæ Admirantis filia Johanna En-
riquez . 38.
- Castri rubei insula Alphonso Arago-
num regi a Pontifice concessa . 83.
- Castro S. Petri Baptista de. Bononien-
sium ad Nicolaum v. Orator . 26.
- Centumcellæ . 168. 169.
- Cerdanus Antonius . Creatus Card.
42. 43. 60. Designatus Apostolicæ
Sedis ad Alphonsum regem Lega-
tus . 54. Ilerdensis appellatus . 59.
Sententiam fert de Primatu Xeno-
dochii S. Spiritus in Saxia . 157.
Laudatus . 195. 200.
- Cervantes Jo: Ep. Ostiensis . 112.
- Chaldæi in Cypro , & Rhodo . Ad ca-
tholicam fidem redeunt . 36. 84.
- Chiensis Ecclesia . V. *Salisbury-
ensis* .
- Chienfis insula a Turcis capta . 136.
- Chrysostomus Jo. S. Ejus homiliae La-
tine versæ . 180. 181. 182.
- Cincius . 175.
- Cinus Franciscus . 199.
- Civitas Castellana . 168. 169.
- Clerici Cameræ Apostolicæ . Ad certum
numerus redacti . 90.
- Colocensis Archiepiscopus Andreas ,
in Cypro Legatus . 36.
- Coloniensis Archiepiscopus , exaucto-
ratus , & restitutus ab Eugenio IV.
21. Conradus , & Sitridus Archie-
piscopi . 119.
- Columna Prosper Card. 4. Laurentius
a perpetratis absolvitur , & in Ca-
strinovi possessionem immittitur .
39. Columnenses Friderico Casari
obviam eunt . 104.
- Consulmerius Franciscus Card. &
S. R. E. Vicecancellarius . 25. Episc.
Portuensis . 81. Adlectus inter Car-
dinales , qui de miraculis Bernardi-
ni Senensis inquirerent . *ibid.* Fri-
dericum Casarem inungit . 112.
115. Pecunia pro bello sacro ejus
curæ commissa . 140. Classis Pon-
tificia Præfectus , & Legatus CPo-
lim pergit . 144. Obit. *ibid.*
- Constantinopolis urbs . Synodus ibi
habita . 85. Quid in ea decretum .
ibid. Gregorius Melissenus CPolita-
nus Patriarcha pellitur , & Romam
confugit . 85. 123. Classis ad sup-
petias CPoli ferendas paratur . 133.
134. 135. Capitur , ac diripitur.
135. 136.
- Constantinus Græcorum Imp. Auxilia
a Pontifice petit . 99. 100. 134. 135.
Capitur , & interficitur . 135. 136.
- Contrarius Andreas . 179.
- Corona ferrea Langobardorum . 108.
& *seq.*
- Coronationis Imperatoriæ ritus . 108.
& *seq.*
- Coronensis Ep. V. *Dania* -
- Corradinus Petrus Marcellinus Card.
Ep. Tusculanus 117. 156.
- Corfica Insula . Summo Apostolicæ Se-
dis imperio obnoxia . 40. Jacobus
Episcopus Potentinus , & Franciscus
Angelus Episcopus Feretranus ad
eam regendam missi . *ibid.* Item
Fr. Jacobus de Cajeta . *ibid.* Con-
stitutio Nicolai v. de nonnullis Ca-
stris

Aris ejusdem Insulæ . 90.
Cracoviensis Academia. Schismati Ba-
sileensi adhæret . 42. Apostolici Le-
gati mandatis parere detrectat. 49.
50.

Cracoviensis Ep. V. *Sbigneus*.

Cremona . 33.

Crucesignati pro bello adversus Tur-
cas. 139. 140. 141. V. *Bellum Sa-
crum*.

Cusa Nicolaus de . Archidiaconus
Brabantiae, & Apostolicae Sedis in
Germania Nuncius. 20. 21. 22.
Creatus Card. 56. 57. 59. Romam
venit, & rubeo galero exornatur,
78. Germaniae Legatus . 92. Colo-
niensi Synodo praest. 119. Item
Bambergensi . *ibid.* In Bohemiam
pergit. 120. In Austriam ablegatus.
121. Ex Germanica Legatione re-
dit . 131. In Germaniam recedit .
ibid. Ad Ratisponensem conven-
tum pergit. 145. In Prussiam Lega-
tus mittitur . 152. 153. Lauda-
tus . 200.

Cyprus . Johannes Cypri rex anathe-
mate percussus . 35. Solutus . *ibid.*
Andreas Archiepiscopus Nicosien-
sis Apostolicae Sedis in Cypro, &
Rhodo Legatus. 36. 84. Jo: Rex bel-
lo a Turcis petitur. 99. A Pontifice
juvatur. *ibid.* V. *Chaldaei. Maronitæ.*

D

Dania regnum . Bartholomæus
Ep. Coronensis in Daniam,
Sueciam, Norvegiam, atque Go-
thiam Apostolicae Sedis Legatus
missus . 93. Cum Græcis Constanti-
nopoly disputat . 144. Civilia Da-
norum bella . 152. 153.

Decembrius Petrus Candidus . Appia-
num Alexandrinum Latine vertit .
190. 191. 208.

Diodorus Siculus, Latine versus . 176.
& *seq.* 193.

Dionis Prusænsis libri de Regno, La-
tine versi . 189. 190.

Dlugossius Jo: Rubeum galerum Sbi-
gneo Card. desert . 71. 72. Nota-
tus . 80.

Duellum . Constitutio adversus provo-
cantes ad duellum . 91.

E

E Picteti Enchiridion, Latine ver-
sum . 183.

Estensis . V. *Astensis*.

Estouteville Guillelmus de. Tit. S. Mar-
tini presbyter Card. 38. Galliae Le-
gatus . 92. Pacem inter Galliarum
& Angliæ reges curat . 92. 93. Ex
Gallica Legatione redit . 131. Pe-
cunia pro bello sacro ejus curæ
commissa . 140. In Galliam iterum
Legatus missus . 148.

Eugenius Papa IV. Ejus obitus, & fu-
nebria . 1. 2. Nicolaum Alberga-
tum Card. Legatum in Gallias,
Germaniam, & Ferrariam mittit .
15. 16. Thomam Sarzanensem Sub-
diaconum Apostolicum creat . 17.
18. Item Urbis Vicecamerarium,
& Oratorem ad Florentinos, & ad
Alphonsum regem . 18. 19. Creat
eundem Thomam Episcopum Bono-
nensem . 19. 20. In Germaniam,
& Burgundiam legat . 20. 21.
Cardinalem creat, & purpureo ga-
lero exornat . 23. 24. Ejus litteræ
pro Ecclesia Salisburgensi. 34. Quæ
Germanicis Oratoribus concessit .
45. 46.

Eusebii Cæsariensis libri de Præpara-
tione Evangelica, Latine versi .
178. 179. 181.

F

F Abrianum. 70. 71. 74. 81. 167. 168.
169.

Fabricius Jo: Albertus . 184. 190.
195. 196. 211.

Facius Bartholomæus . 11. 199.
Faventia . 144.

Felix

Felix v. Antipapa . V. *Amedeus* .
 Ferraricus conventus . 33. V. *Astifinus* .
 Ferrerius Vincentius S. 97.
 Flisco Jo: Philippus de . 142.
 Florentini . Eorum ad Pontificem Legati . 25. 32. Ad pacem cum Philippo Mediolanensi Duce permovetur . 33. Pacem cum Alphonso rege inuenit . 54. Fridericum III. honorifice habent . 102. Ab Alphonso rege bello pressi . 122. Pacem cum Venetis ferunt . 146. 147. Oratores Neapolim mittunt . 147. 148. 157. Pacem cum Alphonso rege faciunt . 158.
 Foeneratores in Sardinia, poenis coerciti . 38.
 Fontanus Justus Archiep. Ancyranus . 163. 197.
 Forulivii . V. *Ordellaffus* .
 Foscarius Franciscus, Dux Venetorum . 137.
 Francofurtensis conventus . 21. 22. 148. 149.
 Fraticelli, heretici . 37. 91. 143.
 Fregosius Ludovicus, Dux Genuensium . 88. 142.
 Fridericus II. Romanorum rex . Ejus Oratores ad Eugenium IV. 3. Item ad Nicolaum V. 25. 26. 28. Ejus studia pro schismate abolendo . 28. Acephalorum sectam abrogat . *ibid.* Ejus dissidia cum Hungaris, & Bohemis ob Ladislaum regem . 33. 34. Sponsalia cum Leonora Lusitana, init . 86. Iter in Italiam ad excipiendam sponsam, & Imperii coronam parat . 101. In Italiam venit, & honorifice excipitur . 102. Legati Pontificis ei obviam missi . 102. 103. Quo apparatu Romam ingressus, & quo ritu a Pontifice exceptus . 103. 104. 105. 106. 107. Langobardorum corona a Pontifice denatur . 107. 108. 109. 110. Item Imperii corona . 110. 111. 112. Donationes Apostolicae Sedis antiquitus factae confirmat . 103. 110. Sub una tantum specie communicat .

112. Nuptias cum Leonora celebrat . 108. 113. Milites creat . 113. Pontificium de ejus coronatione diploma . 115. 116. Item de primariis precibus . 116. 117. Neapolim pergit, Romam redit, inde in Germaniam . 117. & seq. Intestina adversus eum bella . 121. Conventum ad Ratissponam indicit . 138. 145. Fulginas Nicolaus . 137.

G

G Allicani castrum Lucensibus restituitur . 97.
 Gallus Nicolaus . 129. 130.
 Gaza Theodorus . 187. Aristotelis, & Theophrasti libros Latine vertit . 192. Romam a Paulo II. accitus . 204.
 Gennadius, qui & Georgius Scholarius . 132.
 Genuenses . 25. 90. 122. 138. 142. 158. 159. 161. V. *Corfica*. *Fregosius*. *Gesuatus* . 161.
 Ghinea a Lusitanis adquisita . 160.
 Giskra Jo: 80.
 Gladius a Pontifice benedictus, Alberto Austriaco datus . 88.
 Glaskovienſe gymnasium instituitur . 97.
 Gnesnensis Archiep. Vincentius, Card. honoribus restitutus . 31. 32. Uladislaus de praecedentia cum Sbigneo Card. contendit . 72. Ea controversia sedatur . 72. 73.
 Godius Petrus . 129. 170.
 Graeci ritus, ne a Latinis in regionibus Graecorum usurpentur . 55.
 Graecorum pervicacia . 109. Ad catholicam fidem simulate redeunt . 132.
 Gratiani Decretum secundum Decretalium methodum editum . 197. Commentaria . 211. & seq. V. *Tur-recremata* .
 Gregorius Papa VIII. 101.
 Gualdum oppidum . 167.
 Guarinus Veronensis, Strabonem Latine

tine vertit . 186. & seq. Hieronymus . 200.

Guazalotis Andreas de . 163. 164.

Gurcenſis Eccleſia . 34. 35. Ulricus Ep. 145. V. *Salisburgenſis*.

H

H Adriani pons. 167. Moles . V. *S. Angeli*.

Henricus VI. Angliæ rex . Ejus pro ſchiſmate abrogando ſtudia. 30. 31. Pragmaticæ Sanctionis decreta ei permiſſa . 43. Bellum cum rege Galliæ gerit . 93. Ex Gallia pellitur . *ibid.* Angli, qui ab eo defeſcerant, a crimine ſolvuntur . 126.

Henricus tit. S. Clementis Card. Archiep. Mediolanenſis. Apoſtolicæ Sedis in Gallia Ciſalpina Legatus. 54. Ejus obitus. 86. 87.

Heresbachius Conradus. 189.

Herodotus, Latine verſus . 185. 186. 193. 208.

Hieroſolymitanus equeſtris ordo . V. *Rhodienses*.

Hippocratis Epistolæ, Latine verſæ. 195.

Homeri verſio Latina. 193. 194.

Horatius Romanus Iliadis Homeri partem Latine vertit 193. 194.

Hortanus Ep. Nicolaus. 163. 164. Antea Catacenſis. *ibid.*

Hungaria regnum . Intellinæ in eo diſcordiæ . 80. V. *Ladislaus. Huniades. Fridericus III.*

Huniades Jo: regni Hungarici moderator. Bellum ſacrum adverſus Turcas gerit . 53. Civiles inter eum & Hungaros diſcordiæ . 80. Iniquas paſſiones cum Raſciæ Deſpota init. 80. Ad ejus preces Jubilej Indulgentiæ pro regno Hungarico conceduntur . 88. 89. Hungariæ Præfectus . 121. Item belli ſummus Præfectus . 149.

Huſſitæ. V. *Bohemi. Rokyzana*.

S. J Acobi Ordo equeſter in Hiſpania. Privilegia ei confirmantur. 126. Ne Ordinis Maſtiſter, niſi ſub certis conditionibus eligatur . 155. Ilerdenſis. V. *Cerdanus*.

Imola . 144.

Indulgentiarum litteræ . Pœnæ in quosdam eas conſingentes . 127.

Infixura Stephanus . 44. 130. 131. 154. 155. 159. 162. 169. 170.

Innocentius Papa III. 10.

Johannes Andreas Ep. Alerienſis. 187.

Idem Ep. Accienſis. 188. 189.

SS. Jo: & Pauli Eccleſia. Geſuatis conceſſa 161.

Iſidorus Cardinalis Ruthenus . Legatus CPolim miſſus. 123. 132. Capi- tur, & fugit . 135. 136. Ejus Epiſtola de clade CPolitana. 136.

Jubilei indiſtio . 60. 61. Initium 75. 76. Populi frequentia . 75. 76. Miſerandus caſus . 76. Pontificis pietas . 76. 77. Nummi ob hujusmodi celebritatem cuſi . 77. Nomnullis regnis, ac Provinciis conceditur . 88.

Judæi . Conſtitutio ne quis cum eis communicet. 91.

L

L Adislaus Bohemiæ & Hungariæ rex . 33. 34. Romam in Comitatu Friderici Cæſaris venit . 105. Oratiunculam coram Pontifice recitat . 106. Quo ritu exceptus . *ibid.* Fugam tentat . 117. Pragm pergit . 149. 150. Inauguratur . *ibid.* Huſſitas coerſcet. *ibid.*

Lambertini . Aeganus, Ulyſſes, & Guidantonius, Podii Rognatici, & aliorum hoſpitiſorum jure donati . 62. 63.

Landis Amedeus de . Damnatus ob calumnias B. Bernardino Senenſi impaſtus . 37.

Lan-

Landrianus Gerardus Card. 17.
 Lateranensis Basilica . 9. 20. 113.
 Lavagnolus Jacobus , Senator Urbis .
 129. 130.
 Laufana civitas . Basileense concilia-
 bulum Laufanam transfertur . 48.
 63. 64. Oratores Regis Gallie eo
 profecti . *ibid.* Decretum ibi condi-
 tum de abdicatione Amedei . 65. 66.
 Lentant . V. *Basileensis* .
 Leodiensis Ep. Johannes . 20. 22.
 Leonina civitas . 167. 170.
 Leonora Lusitanie regis filia , Frider-
 rico 111. Cesari desponsata . 86.
 Ad Liburni portum appellit . 103.
 Nuptiarum benedictione a Pontifi-
 ce donata . 108. Coronata . 112.
 Neapolim pergit , & inde in Ger-
 maniam . 117.
 Libellius Lilius Aegidius . Philonis
 opuscula Latine vertit . 192.
 Liberiana Basilica . V. *S. Maria Ma-*
ior .
 Luca urbs . 11. 12. Lucenses . 97.
 Lucensis Gaspar . 138. 141.
 Ludovicus Delphinus Viennensis , Ca-
 roli 111. Gallorum regis filius . 31.
 Lugana familia . 12. V. *Nicolaus v.*
Lugdunensis de schismate abrogando
 conventus . 30.
 Luna urbs Tuscorum . 10. Lunensium
 Episcoporum sedes Sarzanam trans-
 lata . 10. 11.
 Lusitania . Alphonfus Lusitanie rex
 ob exactas a Clero decimas censu-
 ris irretitus , absolvitur . 126. Aurea
 rosa donatus . 145. Africe interio-
 ra penetrat . *ibid.* Ob imperium in
 Africa propagatum , privilegium or-
 natur . 160. 161. Henricus ejus
 patruus . 160. V. *Atrebatensis Ep.*
Leonora .

M

M Ahometes Turcarum tyrannus .
 Cypri regnum adoritur . 99.
 Constantinopoli inhiat . 122. 133.
 134. Eam obsidet , capit , ac diripit .

135. Athenas capit . 161. 177. 178.
 Malatesta Rom. Rota Auditor fune-
 brem laudationem de Eugenio 1v.
 habet . 2. Sigismundus Pandulphus ,
 Arimini , & nonnullarum civita-
 tum , & locorum Vicarius dictus .
 81. 82. Item Malatesta novellus .
ibid. Robertus , ac Malatesta Sigis-
 mundi filii spurii natalibus restitu-
 ti . 81. Sigismundi Pandulphi , &
 Malatesta novelli precibus Cervien-
 sis ager Casenati additus . 126. Ca-
 stra Montismarciani , & Montiscas-
 siani Sigismundo concessa . 144. In
 tabulis pacis Italice pretermisus .
 158. Malatesta novellus Jacobum
 Picininum comitatu juvat . 162.
 Malvicus Melchior de . Bononien-
 sum ad Nicolaum v. Orator . 26.
 Manettus Jannottus . 6. 11. 12. 13.
 17. 58. 59. 67. 106. 169. 178. 181.
 193. Inter Apostolicos Secretarios
 adscriptus . 196. Quæ jussu Nico-
 lai v. scripserit . *ibid.*
 Manfredus Astorgius . Castri Orioli
 invasor . 126. Thaddæus Faventia ,
 & Imola tyrannus , nuntius coerci-
 tus . 144.
 Manichæi . 35. 36. 61. 62. 84.
 Mapheus Scipio . 187. 188. Paulus .
 199. Timotheus . *ibid.*
 Marcellus Jacobus Antonius . 187. 188.
 S. Maria Major , Basilica . A Nico-
 lao v. restituta . 166. 170. 171.
 S. Maria supra Minervam . 3. Ibi ele-
 ctus Nicolaus v. 7.
 S. Maria Transiberim , a Nicolao v.
 restituta . 166.
 Mariscottus Ludovicus . 41.
 Maronitæ in regno Cypri , & Insula
 Rhodo . Ad fidem Catholicam red-
 eunt . 36.
 Massa Angelus . 129.
 Matthæi Apostoli Evangelium arche-
 typon . 196. 197.
 Mediarota Ludovicus Card. & Pa-
 triarcha Aquilejensis . 19. 20. 25.
 Visitatio omnium Urbis Ecclesia-
 rum ei demandata . 127. Ejus ad
 Franciscum Barbarum litteræ de
 classe

classe in Turcas instruenda . 133.
134. 138.
Medina Sidoniz . 143.
Mediolani Dux Philippus . 27. 32.
Ejus obitus . 33. V. *Sfortia* .
Mercede Ordo de . Privilegia ei concessa . 56.
Metensis Card. V. *Sagno* .
Minorum S. Francisci Ordo . 56. Antonius Neapolitanus verbi Dei præco . 71. Angelus Serpetri Minister generalis creatus . 81. 205. Eugenius Somma in Bulgaria , Albania , & Rastiz Nuncius . 94.
Monte Petrus de . Ep. Brixienfis . 199. 200.
Montisferetri Fridericus Comes . Ab Eugenio IV. excommunicatus , & a Nicolao V. absolutus . 38.
Morinensis Jo: Card. Legatus ad Ferrariensem conventum . 33. Ad Alphonsum regem . 54. 83. 84.
Controversias de decumis inter Alphonsum Aragonum regem , & clerum componit . 90. Ejus obitus . 100.

N

N Arnia . 168. 169.
Navarra rex Johannes . 38.
Nauclerus . 114.
Naufragantium bona restituenda . 85.
Nepefina a perduellionis reatu soluti . 62.
Nicolaus Papa v. antea Thomas Sarzanensis . Ejus primordia , ortus , & genus . 10. 11. 12. Familiaris Nicolai Card. Albergati . 14. 15. Illius Comes in Legationibus Apostolicis . 16. Veterum codicum perscrutator . 17. Ejus cum viris doctis consuetudo . *ibid.* Num medicus fuerit . 14. Canonicus Bononiensis . 18. Creatur Subdiaconus Apostolicus . *ibid.* Vicemercarius Eugenii IV. & ablegatus ad Florentinos , & Alphonsum Aragonum regem . 18. 19. Episcopus Bono-

niensis . 19. 20. Nuncius & Legatus ad Burgundiam Ducem . 20. 21. 22. Viennam Austriæ pergit . 22. Creatur Card. tit. S. Sufannæ . 23. 24. Orationem de eligendo Pontifice habet . 2. Creatur Rom. Pontifex . 4. 5. 6. 7. Bononiensi Capitulo electionem suam in Romanum Pontificem nunciat . 8. Coronatur . 9. Clavibus B. Petri pro insignibus gentilitiis utitur . 9. 10. Ejus signum Pontificium . 10. In nummis *Thomas Luganus* dicitur . 12. Variæ ad eum Principum Legationes . 25. 26. Ejus studia pro schismate tollendo . 27. *et seq.* Italicos Principes ad pacem hortatur . 32. Item inter Romanorum regem & Hungaros . 33. 34. Salisburgensis Ecclesiæ privilegia confirmat . 34. 48. Jo: de Capistran. Inquisitorem contra Fraticellos creat . 37. Toparchis ditionis Ecclesiasticæ ignoscit; alios beneficiis ornat . 38. 39. In Corsicam Præfectos mittit . 40. Bononiensi Ecclesiæ jus judicandi de quibusvis causis concedit . *ibid.* Antonium Cerdanum Card. creat . 42. Preces ab eo indictæ pro schismate tollendo . 43. *et seq.* Pacta conventa cum Germanis approbat . 45. 46. Batileensem Episcopum , & populum absolvit . 47. Gallorum regi gratias agit ob ejus studium de schismate abrogando . 51. Bononiensi gymnasio privilegia concedit . 55. Cardinales creat . 56. *et seq.* Jubileum indicit . 60. Schisma tollit . 63. *et seq.* Pseudocardinales dignitati restituit . 74. 75. Jubileum celebrat . 75. *et seq.* Bernardinum Senensem Sanctorum Catalogo adscribit . 80. Pestis causa Roma recedit . 77. 81. Alphonso Aragonum regi nonnulla concedit . 82. 83. Borsium Atestinum Ferrariæ Vicarium creat . 84. Chalcidos in Cypro commorantes in communionem Ecclesiæ catholicæ detinendos curat . 84. Jubileum aliis regnis

F f

& Pro-

& Provinciis concedit . 86. Legatos in varias regiones mittit . 92. *et seq.* Patriarchatum Gradensem Venetias transfert . 90. Græcorum Imp. monet , ut Græcorum schisma tollat . 99. 100. Fridericum Cæsarem regni Langobardici corona donat . 107. Item imperii corona . 110. Primarias preces ei concedit . 116. Legatum CPolim mittit . 122. In factiosos animadvertit . 128. Classiem in Hellepontum mittit . 133. De capta CPoli dolet . 135. 136. Bellum sacrum in Turcas indicit . 139. *et seq.* Pacem inter Italicos Principes curat , & approbat . 140. 153. Imperium in Africa Lusitano regi confirmat . 160. Obitus . 162. Elogia . 164. 165. Opera publica . 166. *et seq.* Ejus navi . 171. Illius patrocinium erga litteras , & litteratos viros . 175. *et seq.*

Nicolaus Nicolaus . 17.

Noxetanus Petrus . 15. 194.

Nursini a perduellionis crimine soluti . 39. Eorum cum Spoletanis induciæ approbatæ . 73. Intestinis bellis jactari , & ab Everſo Anguillariæ Comite vexati . 153. 154. 155.

O

O Beliscus Vaticanus . 167.

Ordelaffus Antonius . Civitatis & Comitatus Forilivii pro S. R. E. Vicarius . 39.

Oriolum castrum in Romandiola . 126.

P

P Agius Franciscus . xvii. 22. 24. — Antonius . xvii.

Palmerius Matthias . 189. 192.

Pantheon a Nicolao v. plumbo reatum 170. 171. 209.

Papebrochius Daniel . 8.

Papiensis Jacobus Card. 142.

Papiensis Ep. Jo. . Collector decuma-

sum pro bello sacro . 141. 142.

Ad Ratisponensem conventum pergit . 145. Ad Francofurtensem conventum ablegatus . 148. 149.

Parisiensis Academia . Nicolao v. paret , & Oratores ad eum mittit . 50.

Parmensis Basinius . 199.

Paulus II. absidam Basilicæ Vaticanæ a Nicolao v. inchoatam perficit . 167. Antonium Allium Episcopum creat . 198. Laudatus . 203. 204. V. *Barbus*.

Pera a Turcis capta . 136.

Perottus Nicolaus . 178. Polybium Latine vertit . 183. 206. 207. Item Enchiridion Epicteti , & Simplicius . 183. 184.

Perusini . Poenæ in eos decreta . 125. Ad pacem stabiliendam cum finitimis adduci . 155.

Piccolomineus Aeneas Sylvius , postea Pius II. 2. Friderici Cæsaris ad Eugenium IV. Orator . 3. 4. Comitia Pontificalia post Eugenii obitum describit . *ibid.* Ejus testimonium de patria & natalibus Nicolai v. 11. Illius cum eodem ante Pontificatum familiaritas . 15. In Germaniam redit . 20. Episcopus Tergestinus . 86. Sponsalia inter Fridericum Cæsarem , & Leonoram Lusitanam Neapoli stipulatur . *ibid.* Agit cum Pontifice de coronæ Imperii per Fridericum suscipienda . *ibid.* Transfertur ad Ecclesiam Senensem . *ibid.* Ex Italia in Germaniam redit . 94. Disputationem cum Taboritis habet . 95. In Tuscaniam ad excipiendam Leonoram pergit . 101. Romam venit . 105. Orationem de coronatione Cæsaris , & de Rep. christiana coram Pontifice habet . 118. Apostolicæ Sedis in nonnullis Germaniæ Provinciis cum potestate Legati Nunciis . 119. Viennam Austriæ missus . 121. Pacem inter Austriacos & alios cum Friderico Imp. statuit . *ibid.* Ejus epistola ad Nicolaum v. de clade CPolitana . 137. Item ad Card. de Cu-

Cusa . *ibidem* . Ad Ratissponensem
conventum missus . 145. Item ad
Francofurtensem . 149. V. *Pius* II.
Pestis . 70. 71. 77.
Petavius Dionysius . 179.
Pharenfis Episcopus Thomas . Bosnia,
& Croatia Legatus . 35. 36. 62.
143.
Philelphus Franciscus . xix. 6. 178.
Homeri Latine vertendi a Nico-
lao v. onus ei imponitur . 194. 195.
Nicolaum v. laudat . 200. 201.
203.
Philonis Opuscula Latine versa . 192.
193.
Picininus Jacobus . Ditionis Ecclesia-
sticæ invasor , minis coercitus . 161.
162.
Pisauro . V. *Sfortia* .
Pisa , urbs . 11. 12.
Pius II. 185. 186.
Platina Bartholomæus . 11. Notatus .
19. 24. Citatus . 66. 67. 103. 146.
154. 157. 158. 165. 170. 171.
201.
Plato de Rep. & de legibus , Latine
versus . 179. 180. 181.
Podiebrachius Georgius . 94. 95. 120.
Bohemie Præfectus . 121. Hussita-
rum patronus . 151. 152.
Poggius Florentinus . 2. 6. 15. 17.
175. Xenophontis Cyropædiam , &
Diodorum Siculum , Latine vertit .
176. & *seq.*
Poggius Jo: Baptista . 5. 25.
Poloni . V. *Casimirus* . *Gnesnensis* .
Cracoviensis . *Sbigneus* .
Polybius , Latine versus . 183. 193.
206. 207.
Pons Milvius . 171.
Porcarius Stephanus II. in Nicolaum v.
conjurat . 128. Capite damnatur .
128. 129.
Portugallensis Antonius Card. Ejus de
electione Nicolai v. encomium . 5.
Obit . 41.
Portugallie regnum . V. *Lusitania* .
Prædicatorum Ordo . Privilegia ei
confirmata . 97.
Prænestinus Episcopus Johannes Urbi-

anus , vulgo Tarentinus . 38. Obit.
60. Georgius . 97.
Pragensis conventus . 94. 95.
S. Prædix Ecclesia a Nicolao v. re-
stituta . 165.
Primariæ preces . 116. 155. 156.
Prussie populi intestinis bellis disten-
ti . 152. 153.
Ptolemæi Almageston , Latine versum .
179. 180. 181.

Q

Q Uirinus Angelus Maria Card.
& S. R. E. Bibliothecarius .
26. 27. 130. 132. 141. 178.
179. 180. 181. 185. 190. 198.
200.
— Laurus . 137.
— Thaddæus . 200.

R

R Abensteynus Procopius , Orator
Friderici Caesaris . 25.
Raaulphi Jacobus , sacri Collegii Cle-
ricus . 5. 9. 74. 100. 162.
Ragufinus Jacobus Archiep. Classis
Pontificiæ Præfectus , & Legatus .
134.
Rascia , seu Rascia regio . Georgius
Despota . 80. 94. 142.
Ratissponensis conventus . 138. 145.
Raynaldus Odoricus . Notatus . 8. 22.
42. 60. 65. 98. 110. 162.
Recinetensis Ep. Ad Perusinos ablega-
tus . 155.
Renatus Siciliæ rex . 30. 31. 50. 122.
187. 188.
Renaudorius Eusebius . 130. 144.
Rheginus Matthæus , Minorita . 141.
Rhodienses milites S. Jo: Hierosoly-
mitani . Johannes de Lastico magnus
Ordinis Magister . 83. Hujus Ordinis
Constitutiones a Pontifice con-
ditæ . *ibid.* Donationem insulæ Ca-
stri rubei Alphonso regi factam .
segre ferunt . *ibid.* Facultas celebra-
di

- di comitia Ordinis magno Magistro data . 143.
 Richardus Eboracensis Comes . 125.
 Rinutius Aretinus. *Æsopi Fabulas Latine vertit* . 195. Item Hippocratis epistolas . *ibid.*
 Roccha Angelus . 203.
 Rokyzana Jo. Hussitarum signifer . 51. 52. Archiepiscopatum Pragensem invadit . *ibid.* Ejus cum Legato Apostolico disputatio . 52. Jo: Capistranum insequitur . 94. 120. An palinodiam cecinerit . 149. 151.
 Roma , & Romanus populus . Privilegia Senatui populoque Romano a Nicolao v. confirmata . 39. Immunitas a vestigialibus incolis regionis montium concessa . 56. Pestilentia Romæ . 70. 77. Bonifacii VIII. litteræ de Romano Archigymnasio innovatæ . 79. 80. Romanus Senatus Friderico III. obviam procedit . 104. 114. Jus puniendi fures & raptores ei datum . 127. Muri Urbis a Nicolao v. refectioni . 168. 170. 209.
 Roncones Angelus . 154. 155. Supplicio deditus . *ibid.*
 Rosa aurea . 9. Casimiro Poloniæ regi missa . 42. Duci Genuensium . 88. Lantgravio Thuringiæ . *ibid.* Alphonsio Aragonum regi . 90. Friderico III. Imp. 113. Alphonsio regi Lusitano . 145.
 S. Rufinæ Ep. Jo: Archiep. Cantuariensis . 126.
- S**
- Sabaudia Ducatus . Nicolai v. litteræ de Expectativis in ditione Ducis Sabaudia concessis . 79. Quæ idem Pontifex Ludovico Sabaudia Duci concesserit . 125.
 Sabellicus M. Antonius . 75. 76. 146. 147.
 Sabellii . Jo: Baptista, Mariano, Baptista , & Francisco venia data . 39.
 Sagno Guillelmus Hugo de , Archidiaconus Metensis , Cardinalatus hono-
- ri restitutus . 74. 75. Romam venit . 87. 130. 131.
 Salisburgensis Ecclesia . Diplomata Nicolai v. de jure eligendi , & consecrandi Gurcensem , Chiemensem , Seccovientem , & Laventinum Episcopos . 34. 48.
 Salvatoris imago ad Sancta Sanctorum . 77.
 Sanutus Nicolaus . Bononienfium ad Nicolaum v. Orator . 26.
 Saraceni . Constitutio , ne quis cum eis communicet . 91.
 Sardinia . V. *Fœneratores* .
 Sarzana . Nicolai v. patria . 10. 11. 12. Lunensis sedes eo translata . *ibid.*
 Sbigneus Cracoviensis Ep. Cardinalatus honori restitutus . 42. Rubeus galerus ei mittitur . 71. 72. Controversia de præcedentia inter eum & Gnesensem Archiep. sedatur . 72. 73. Legatus ad civile in Hungaria bellum sedandum dictus . 80.
 Scanderbecus Georgius . 53. 146.
 Schisma tollitur . 66. 67.
 Scholarius Georgius . V. *Gennadius* .
 Scлавonia . 36.
 Seccovientis Ecclesia . V. *Salisburgensis* .
 Sermentus Petrus . 73.
 Sfortia Franciscus , Marchiæ Anconitanæ invasor . 38. Alexander civitatis Pisauri pro S.R.E. Vicarius . 39.
 Franciscus Mediolani Dux . 108.
 Bellum cum Venetis gerit . 121. 122. Frustra ad pacem tentatur . 122. Pacem cum Venetis init . 146.
 147. Oratores Neapolim mittit . *ibid.* & 157.
 Sicilia citra & ultra Pharum regnum . 81. 90.
 Sigonius Carolus . 14. Notatus . 19. 20. 21. 24.
 Simonettus , seu Simeon . 146.
 Simplicius Philosophus . 184.
 Soldanus Urbis . 104. Jacobus Calvinus . 129.
 S. Spiritus Xenodochium . Primatum supra Præceptorem Xenodochii Montispefulani obtinet . 156. 157.

Spole-

Spoletum civitas . 70. Municipalia
ejus jura confirmata . 77. Cum Nur-
sinis induciæ . 78. Bellum cum iis-
dem . 153. 154. Arx resecta . 168.
169.
S. Stephani in monte Cælio Ecclesia .
Canonici ex ea sublati , & Fratres
S. Pauli primi Eremitæ surrogati .
155. Restituta a Nicolao v. 166.
170. 171.
Strabo Geographus , Latine versus .
186. & seq. 192. 193.
Strigonenſis Archiep. Ei reformatio
cleri in Tranſylvania committitur .
37. Legati nati , ac Primatus jus ei
confirmatur . 126.
Sylvius Æneas . V. *Piccolomineus* .

T

Tarentinus . V. *Prænestinus* .
Tatianus . 184.
Teutonici milites . 152.
Thaddæus Fr. Ord. Servorum . 199.
S. Theodori Ecclesia a Nicolao v. re-
stituta . 166. 170. 171.
Teophrasti libri , Latine versi . 192.
Thucydides , Latine versus . 185. &
seq. 193.
Tiburtinus Ep. Nicolaus . 78.
Tifernas Gregorius . Strabonem La-
tine vertit . 186. & seq. Item Dio-
nis libros de Regno . 189. 190.
Tiraquellus Andreas . 14.
Tolentinum . 74.
Tolerana civitas . A perduellibus in-
vasa . 73. Ad obedientiam Castellæ
regis reversa , a censuris solvitur .
91.
Tortellius Jo: 178. 182. 183. Biblio-
thecæ Vaticanæ Præfectus . 183.
Tranensis . V. *Ursinus* .
Tranſylvania . Læges de Ecclesiastica
disciplina in ea latæ . 37.
Trapezuntius Georgius . 175. Ejus in
Poggium querelæ . 177. 178. 179.
180. 181. 182. Andreas ejus filius ,
177. 180.
Trevirenſe gymnaſium . 161.

Trevirenſis Archiepiſcopus , exaucto-
ratus & reſtitutus ab Eugenio xv.
21.
Turcæ . Bella adverſus chriſtianos ge-
runt . 53. Classis in eos paratur .
83. V. *Amurates* . *Mahometes* .
Conſtantinopolis .
Turrecremata Jo: Card. Commenta-
ria in Gratiani Decretum ſcribit .
127. 211. & seq. Gratiani Decre-
tum juxta Decretalium libros diſpo-
nit . 177.

V

Valla Laurentius . Thucydidem ,
& Herodotum Latine vertit .
184. & seq. 193. 207. 208. Illius
in Græcis litteris magiſtri . 195.
Varambone , Ludovicus de . Episc.
Maurianæ , inter Cardinales aſſum-
ptus . 74. Romam venit . 87. Obit.
100.
Varano Rodolphus , & Julius de . 39.
Vaticana Baſilica . 5. 9. Solemnis ex
ea ad S. Marcum proceſſio . 43. So-
lemnia coronationis Friderici II.
ibi peracta . 105. & seq. Viſitatio
ejuſdem . 127. Privilegiis a Nico-
lao v. ornatur . 157. Item ædificiis .
166. 167. 170. 171.
Vaticana Bibliotheca . 183. 202. 203.
Vaticanæ Pontificum ædes a Nicolao v.
inſtaurata . 167. 171.
Venaiſinus Comitatus . Alienationes ,
& conſeſſiones caſtrorum ejusdem
Comitatus interdictæ . 73. Nobi-
les & Comites fidem & obedi-
entiam Apoſtolicæ Sedis Legato præ-
ſtent . 82. Item Romano Pontifici ,
& Apoſtolicæ Sedi . 126. 127.
Veneti . Eorum ad Pontificem Legati .
25. 32. Ad pacem cum Philippo
Mediolanenſi Duce ineundam para-
ti . 33. Patriarchatus Gradenſis
Venetias translatus . 98. 99. Eorum
cum Franciſco Sfortia Mediolani
Duce bellum . 121. 122. Fruſtra ad
pacem tentantur , 122. Fœdus cum
Alphon-

Alphonſo rege ineunt . 146. Pacem cum Mediolani Duce , & Florentinis ſtatuunt . 146. *ſeq.* Oratores Neapolim ea de remittunt . 147. 148. 157. Pacem Italicam conſciunt . 158. 159.

Vefontienſis . V. *Bifuntina* .

Vefpaſianus Florentinus . xviii. xx.

Vicecamerarius . V. *Amigdanis* . *Nicolaus* v.

Vienna Aſtriaz . Conventus ibi habitus . 121.

Viterbium . 103. 168. 169. 171.

Vizano Melchior de . Bononiienſium ad Nicolaum v. Orator . 26.

Volaterranus Raphael . 12. 203.

Urbinaſ Ep. Antonius . Apoſtolice Sedis in Luſitania Legatus . 73. 74.

Urbs vetus . 168. 169.

Urſinus Jo: Antonius . Alphonſi regis ad Pontificem Orator . 25. Jo: Iuvenalis Archiep. Remenſis . 50. 51.

Latinus Archiep. Tranenſis , creatus Card. 56. 57. Urſinus de Urſinis a perduellionis crimine ſolvitur . 62. Urſini Friderico Cæſari obviam procedunt . 104. Latinus Card. 141. 161. V. *Præneſtinus* .

X

X Enophon , Latine verſus . 176. 177.

Z

Z Amorenſis Ep. Rodericus . 127. 198. 200.

Zantlicetus Cornelius . 12. 16. 25. 105. 107. 112. 113. 129. 148. 149. 159.

Zenus Jacobus . 6. 18.

FINIS.

A D D E N D A .

P Ag. 200. lin. 18. post verbum cooptatus . De *Nicolaus Cusano* id unum addendum putamus , Opusculum de *Mathematicis complementis* ab eo inscriptum fuisse *Nicolaus v.* Ibi eundem Pontificem maxime commendat , quod effecerit , ut omnium tam Græcorum , quam Latinorum scripta , quæ reperiri potuerunt , ad litteratorum notitiam pervenerint , neque etiam Geometrica neglexerit ; nam nuper sibi tradidisse , ait , Archimedis Geometrica , Græce primum Pontifici oblata , deinde ejusdem Pontificis studio Latine conversa . Exstat hoc *Nicolai* Cardinalis *de Cusa* Opusculum inter ejus Opera tom. III. pag. 1004. Archimedis scripta , ut est apud Fabricium Bibliothecæ Græcæ tom. II. pag. 555. Jo: Regiomontanus Romæ offendit , Latine reddita in gratiam *Nicolai v.* a *Jacobo Cremonensi* .

D E L E N D A E T I M M U T A N D A .

P Ag. 38. ad oram §. I. *et honores restituti* . Scribe . *Idem honoribus restituti* . Pag. 117. ad oram §. XII. discesserit sit . Dele , sit . Pag. 123. lin. 24. Dele a verbo . Verum *usque* censeo . Titulus regii codicis ad *Francisci Condulmerii* Legationem , de qua pag. 144. non ad Legationem Cardinalis *Rutheni* pertinet . Pag. 132. lin. 6. Idcirco aliquot &c. Dele aliquot , & quæ sequuntur , usque *Isidorum* . Scribe igitur : Idcirco *Isidorum* .

E R R A T A O P E R A R U M .

Pag. 80. lin. 3. *Hunniadem* . Scribe *Huniadem* . Pag. 108. lin. 3. *Modocia* . Scribe *Modocia* .

EXCUDEBANT ROMÆ
NICOLAUS ET MARCUS PALBARINI
BIBLIOPOLÆ ET TYPOGRAPHI
AD THEATRUM POMPEII
ANNO CLD. IDCC. XLII.
SEDENTE
BENEDICTO XIV. PONT. OPT. MAX.
ANNO III.

hh

See 68
10

